STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04527

TSU DER GESHIKHTE FUN DER YIDISHER AGENTS UN IR FARBREYTERUNG

Rubin Nochimowski

Permanent preservation of this book was made possible by an anonymous donor

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

צו דער געשיכטע
פון דער יידישער אגענץ
און איר פארברייטערונג

ביבליאטעק און לייזצימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

ראובן נאכימאוועסקי
קאנד. יור.

צו דער געשיכטע פון דער יידישער אגענץ און איר פארברייטערונג

— מיט א הקדמה פון —
יצחק גרינבוים

ערשטער טייל

ווארשע תר״ץ — 1930
פארלאג „על־המשמר“.

Rubin Nochimowski
cand. iuris

DZIEJE JEWISH AGENCY i JEJ ROZSZERZENIA

— z przedmową I. GRÜNBAUMA. —

Część I.

Wydawnictwo „Al-Hamiszmar", Warszawa 1930.

Drukarnia M. Prużańskiego, Białystok Lipowa 16.

געווידמעט מיינע ליבע עלטערן
צו זייער זילבערנער חתונה

Copyright by Rubin Nochimowski, Białystok Poland.

אינהאלט

הקדמה פון יצחק גרינבוים 10—13

פון מחבר 14—16

I. פון דער באלפור-דעקלאראציע ביזן מאנדאט (1922-1917)

א. אין אנהויב 17—25

וועלט=מלחמה — פערספעקטיוון — יידן בעת דער וועלט=מלחמה — האָפנונגען — באלפור=דעקלאראציע — איר באדייטונג — ווייטערדיגע פאָליטישע דערפאָלגן — פרידנס=קאָנפערענץ אין פאריז — גרויסע אויפגאבע אין א אחריותפולער שעה — ציוניסטישער מעמאָריאל — דער אָנהויב — „יידישער ראט” — פארוואָס?

ב. ערשטער קאמף 26—32

אקציאָנס=קאָמיטעט=זיצונגען — ערשטער צוזאמענשטויס — ווייצמאַן=בראנדייס — צוויי שיטות — בראנדייסעם שטאַנדפונקט — ווייצמאַנס קאָנצעפציע — „איר שאפט א נייע אוגאנדע!” — דער קאָמפראמיס — ווייטערדיגער קאַמף — דער אויסגאנג.

ג. דער מאנדאט 33—45

גלגולים פון מאַנדאַט — טעקסט=ענדערונגען — באשטעטיגונג פון מאַנדאַט — ארטיקל 4 — ארטיקלען 6 און 11 — גרונט=שטריכן פון א"י=מאַנדאַט — זיין ספעציפישקייט — דער מאַנדאַט און די „יידישע אַגענץ” — די אויפגאבעס פון דער „יידישער אַגענץ” — „יידישע אַגענץ” און „יידישער ראט” — פלוס און מינוס — אָפשאצונג.

II. די צוציאונגס-פראגע און דער קרן=היסוד

ד. סאן-רעמא 46—49

שלום=טראקטאַטן — טערקיי — הערצלס נביאות — סאַן=רעמאָ — גרויסער ציוניסטישער נצחון — די פארווירקלאַכונג — „איצט האָט איר דעם סטארט, און פון אייך הייננט אָפ, צי איר וועט דעם וועטלויף געווינען” — די היסטאָרישע אויפגאבע.

ה. רצון און יכולת

50—55

ערשטע יאר=קאָנפערענץ אין לאָנדאָן — די לאגע פון יידישן פאָלק נאָך דער וועלט=מלחמה — די טראַגעדיע — מזרח און מערב — ארץ=ישראל=אויפבוי — וואָס באַדאַרף מען און וואָס וויל מען? — מעגלאַכקייטן — צוציען דעם גאנצן פאָלק — דער „קרן=היסוד" — ערשטער שריט.

ו. דער צוציאונגס-פּראָבלעם

56—65

XII קאָנגרעס — דער רושם פון בראַנדייסעס סעצעסיע — ווייצמאַנס קאָנצעפּציע — מער ווי איין וועג — די צוציאונגס=פראגע — ב. פייוולס פּלאַן — די אָפּאָזיציע — קאָנגרעס החלטות — קאָנסיל און דירעקטאָריום פון קרן=היסוד — דער רעזולטאַט.

III. דער פאַרברייטערונגס-פּלאַן פון דער „יידישער אַגענץ"

ז. די סבות

66—76

נאָך דער באַשטעטיגונג פון מאַנדאַט — א נייע תקופה — ארטיקל 4 פון מאַנדאַט און דער פאַרברייטערונגס=פּראָבלעם — צי מוז די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע פאַרברייטערן די „אַגענץ"? — סבה אָדער באַזים — די לאגע אין ציוניזם — די פראגע פון געלט=מיטלען — פירנדע ציוניסטן וועגן דער דאָזיגער פראגע — פּאָליטישע מיטפאָלגן — „פאָלק ישראל, וואו ביסטו? פאָלק ישראל, וואָס טוסטו?" — אָפּיציעלע באַגרינדונג — די פאַרברייטערונג פון דער „אַגענץ" און איר ציל.

ח. יידישער וועלט=קאָנגרעס

77—93

ציוניסטישע אָרגאַניזאציע אלס די „יידישע אַגענץ" — דער פּראָבלעם פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א"י — ביזהעריגע וועגן און זייערע רעזולטאַטן — קאַרלסבאַדער יאר=קאָנפערענץ — אירע באַשלוסן — יידישער וועלט=קאָנגרעס פארן ווידעראויפבוי פון ארץ=ישראל — די באַדייטונג פון דער יאר=קאָנפערענץ — געגנעזע פון געדאַנק פון א יידישן וועלט=קאָנגרעס — די קעגנער פון יידישן וועלט=קאָנגרעס — א. ק.=סעסיע פון יאנואר 1923 און אירע באַשלוסן — אן אָנזאָג פון א נייעם וועג — ערשטע אונטערהאַנדלונגען — א. ק.=סעסיע פון יוני 1923 — אוים וועלט=קאָנגרעס.

ט. פאר און קעגן

94—115

דער נייער פּלאַן, זיין שעפער און וואָרטזאָגער — באַלטימאָרער „קאָנווענשאָן" — פּראָפ. ווייצמאַנס רעדע — די „פּראָפּאָזעלס" פון דער „אדמיניסטראַציע" — דרעזדענער קאָנפערענץ פון די דייטשע ציוניסטן — 6=טער ציוניסטישער צוזאַמענפאָר אין ווארשע — פאַרברייטערן, פאַרברייטערן! — די אָפּאָזיציעס אין באַלטימאָר, דרעזדן און ווארשע — דער קריזיס אין דער פּוילישער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע — גרינבוימס אָפּאָזיציע צום נייעם פאַרברייטערונגס=פּלאַן — די אָפּאָזיציאָנעלע שטימונג אין דער פּרעסע און ביי די פליגל=פראַקציעס — פארן XIII קאָנגרעס.

י. קאָנגרעס XIII — 116—139

די אויפגאַבע פון XIII קאָנגרעס — די קאָנגרעס=וואַלן — דער קאַמף — ווייצמאַנס דערעפנונגס=רעדע — זיינע באַדינגונגען — דר. סאָקאָלאָוויטשיקס פּלאַן — אין דער עקזעקוטיווע — אוסישקינס קאָנצעפּציע — די לאַנדסמאַנשאַפטן — די אָפּאָזיציע — דעמאָקראַטישע פראַקציע — גרינבוימס רעדע — די תשובה פון די פּרעזידענטן — ווייצמאַנס אולטימאַטום — די שטעלונג פון „התאחדות" — „צעירי=ציון" און „פּועלי=ציון" — „מזרחי" אויף זיין וועלט=קאָנפערענץ און אויפן קאָנגרעס — קאָנגרעס=באַשלוסן — קאָמפּראָמיס — פּראָוויזאָריום — מינדערהייטס=פאַרשלאַגן — דער אָנגעצייכנטער וועג.

IV. די ערשטע שריט פון דער פאַרברייטערונג

י"א. אַראַבישע אַגענץ — 140—156

נאָכן קאָנגרעס — די פאַרברייטערונגס=אַרבעט — דער דיחוי — ענגלישע פּאָליטיק לגבי די אַראַבער אין א"י — טשערטשיל=ווייסבוך — געזעצגעבערישער ראַט און באַראַטנדע קערפּערשאַפט — אַראַבישע פאָדערונגען — „ערעב איידזשענסי" — אַראַבישע אַגענץ און יידישע אַגענץ — די תשובה פון די אַראַבער — די אויפרעגונג אין דער ציוניסטישער עפנטלעכקייט — שטימען פון דער יידישער פּרעסע אין גלות און אין א"י — די ציוניסטישע אַרגומענטן — אויסעראָרדנטלעכע סעסיע פון אַקציאָנס=קאָמיטעט — אירע באַשלוסן — דער באַשלוס וועגן דער אַגענץ=פאַרברייטערונג — די ענטשפּאַנונג — 2=טע סעסיע פון 6=טן ציוניסטישן צוזאַמענפאָר אין פּוילן — ערשטער ענטפער פון יידישן פאָלק אויפן רוף פון XIII קאָנגרעס.

י"ב. אין אַמעריקע — 157—171

דריטע רייזע פון פּראָפ. ווייצמאַן נאָך אַמעריקע — דער הויפּט=ציל פון דער רייזע — די יידן אין אַמעריקע און די ציוניסטישע באַוועגונג — ערשטע פאַרבינדונג — אַמעריקאַנער ניט=ציוניסטן און די אויפבוי=אַרבעט אין א"י — באַנקעט אין האָטעל=אַסטאָר — ערשטע פאַזע פון די אונטערהאַנדלונגען — די איינלאַדונג — דער שטאַנדפּונקט פון די ניט=ציוניסטן — אומפּאַרטייאישע קאָנפערענץ אין אַסטאָר=האָטעל דעם 17=טן פעברואַר 1924 — רעדע פון מאַרשאַלן און אַנדערע — די שטעלונג פון דר. ל. ק. פרענקעל — צוויי רעדעס פון ווייצמאַנען — רעזאָלוציעס פון דער קאָנפערענץ — באַדייטונג און אָפּשאַצונג פון דער קאָנפערענץ — צווייטע פאַזע פון די אונטערהאַנדלונגען און די נייע שטערונג.

י"ג. באַשלוסן און טענדענצן — 172—190

דעמיסיע פון דר. סאָקאָלאָוויטשיק — נייער קריזיס — די סבות פון דער דעמיסיע — דער שטורם אין דער ציוניסטישער עפנטלעכקייט — דער אַרויסטריט פון 45 מיטגלידער פון ציוניסטישן פּאַרטיי=ראַט אין פּוילן — די א. ק.=סעסיע אין מערץ 1924 — די אַמעריקאַנער דעלעגאַטן און זייער פּלאַן — דער קאַמף — דזשוּאיש קאָנסיל — איינשטימיגע החלטות — באַשלוסן און טענדענצן — דער פאַרשאַרפטער קריזיס אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּוילן — די הכנות צום צוזאַמענפאָר פון פּוילישן יידנטום פאַר א"י — די אונטערהאַנדלונגען מיט די ניט=ציוניסטן אין פאַרשידענע לענדער — סוף פון אַ תקופה.

הקדמה

עס איז געווים א דבר בעתו א מאָנאָגראַפּיע וועגן דער אַנטוויקלונג פון פארברייטערונגס־געדאנק אין דער ציוניסטי־שער באוועגונג און וועגן דער געשיכטע פון זיין רעאליזירונג אין דער געשטאלט פון דער פארברייטערטער יידישער אַגענץ, וואָס איז ענדגילטיג געגרינדעט געוואָרן אין פאָריגן יאר אין ציריך. דער זיבן־יעריגער קאַמף, וואָס איז געפירט געוואָרן ארום דעם דאָזיגן געדאַנק און פּלאן, האָט געבילדעט דעם הויפּט־אינהאַלט פון דעם אינערלאכן ציוניסטישן לעבן. עס פארשטייט זיך, ניט תמיד אין משך פון דער תקופה איז ער צוגעגאנגען מיט דערזעלבער קראפט, מיט דעמזעלבן אימפעט, אָבער תמיד האָט ער געווירקט צושטערנד אויף דער אָרגאני־זאציע, תמיד איז ער געווען דער גורם פון טיפע ענדערונגען אין דער שטימונג, אין דער איינשטעלונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג, אין איר באציאונג צו דער ניט־ציוניסטישער וועלט און אין איר השפעה אויף דער לעצטער. די געשיכטע פון דעם דאָזיגן קאַמף איז די אינערלאכע געשיכטע פון דער ציוניסטי־שער באוועגונג פאר דער לעצטער תקופה. באַזונדערס ווען דער דאָזיגער קאַמף ווערט באַטראכט און באַשריבן, אזוי ווי עס טוט עס דער מחבר פון דער מאָנאָגראַפּיע, אויפן ברייטן פאָן פון דער געזאמטער ציוניסטישער טעטיגקייט.

די פארברייטערטע יידישע אַגענץ איז שוין איצט אַן עובדא פון יידישן און ציוניסטישן לעבן. איר ווירקונג איז שוין קענטיג אזוי אין אמעריקע, וואו עס איז געקומען צו א חורבן פון דער דאָרטיגער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, אזוי

אין דער ציוניסטישער טעטיגקייט בכלל. די פינאַנסיעלע רע־זולטאַטן, אויף וועלכע מען האָט געהאָפט, זיינען פיל קלענערע, ווי מען האָט זיך פאָרגעשטעלט. אמת די לעצטע זיצונג פון דעם אדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט*) האָט אין דער הינזיכט עפּעס — און ניט אונבאַדייטנדעס — אויפגעטאָן. דער בוד־זשעט וועט ניט פאַרקלענערט ווערן, און מיר טרעטן צו צו א קאָלאָניזאַציע פון 1000 אַרבעטער־פאַמיליעס אַרום די עקזיס־טירנדע גרויסע קאָלאָניעס. אָבער דאָס זיינען דאָך ווייט ניט יענע גלענצנדע פינאַנסיעלע אויסזיכטן, מיט וועלכע מען האָט צוגעצויגן צו דעם פאַרברייטערונגס־פּלאַן די הערצער פון רוב פון דער ציוניסטישער באַוועגונג.

דערפאַר אָבער טרעט אַרויס אַלץ בולטער און בולטער דער פּרייז, וועלכן די באַוועגונג צאָלט פאַר די דאָזיגע פי־נאַנסיעלע טובות און דערלייכטערונגען. די אָנפירנדע אינ־סטאַנצן פון דער באַוועגונג, דער קאָנגרעס און דער אַקציאָנס־קאָמיטעט, האָבן שוין אויפגעהערט צו דעצידירן וועגן דער ציוניסטישער טעטיגקייט, אפילו אויף די געביטן, אויף וועלכע מען איז געבליבן כלומרשט זעלבסטשטענדיג און אומאָפּהיינ־גיג. דער אינצידענט מיט דער רייזע פון אוסישקין קיין אַמעריקע אין דעם איצטיגן אַרבעטס־סעזאָן באַווייזט עס אָמ־בעסטן. די געפאַר צו פאַרלירן די באַזונדערע ציוניסטישע עק־זעקוטיווע צוליב דעם, וואָס קיין מיטגליד אירער וויל ניט בלייבן אויסער דער עקזעקוטיווע פון דער אַגענץ, וואָס ווערט דאָך די אָנפירערין פון דער גאַנצער אַרבעט, איז קוים מיט צרות באַזייטיגט געוואָרן דורכן אַקציאָנס־קאָמיטעט, אָבער געוויס נאָר אויף א צייט ביז צו דעם קינפטיגן קאָנגרעס. און — אחרון אחרון חשוב ביותר — די אָרגאַניזאַטאָרישע סכע־מע, מיט וועלכער די אַמעריקאַנער גרופּע פון די ניט־ציוניס־טישע מיטגלידער פון דער אַגענץ זיינען געקומען, באַווייזט, אז די כונה איז צו באַפרייען די קאָלאָניזאַטאָרישע טעטיגקייט פון

---

*) אין מערץ 1930 אין לאָנדאָן — באַמ. פון ר. נ.

דער קאָנטראָל פון קאָנגרעס, פון דער „פּאָליטיק״, ד. ה. איינ־צלאך פון דער אונטעראָרדנונג אונזערע ענדע־ציִלן. דערמיט ווערט צושטערט דער מלוכה־אָרטיגער געבוי און כאַראַקטער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פון דער אַגענץ. דאָס ווערט נאָך מער אונטערגעשטראָכן דורך דעם ווילן איבער־צולאָזן פאַר דער אַגענץ בלויז די קאָלאָניזאַטאָרישע טעטיג־קייט און אַלע אַנדערע צווייגן איבערצוגעבן אַנדערע אָרגאַני־זאַציעס.

די אַלע טענדענצן באַשטעטיגן פיל פון דעם, וואָס איז אַרויסגעזאָגט געוואָרן דורך די קעגנער פון דער פאַרברייטע־רונג פון דער אַגענץ. ניט איין אָנהייגער פון דער דאָזיגער פאַרברייטערונג האָט דעריין ניט געגלויבט און געשטיצט זי, זייענדיג זיכער, אַז עס וועט ניט לאַנג געדויערן, און די ניט־ציוניסטן וועלן ווערן גוטע און געטרייע ציוניסטן. ניט איינער אַזאַ אָנהייגער ווערט איצט ענטוישט. וואָרום דער קאַמף צווישן דעם גייסט פון דער באַוועגונג, פון דער יידישער מלוכה אונטערנעמונג, און צווישן דעם גייסט פון אַ קאָלאָניזאַטאָרי־שער אונטערנעמונג, וואָס איז איצט פאַרקערפּערט אין דעם ניט־ציוניסטישן טייל פון אַדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט, האָט זיך נאָך ניט געענדיגט. ער איז בלויז איבערגעטראָגן געוואָרן אין דער פאַרברייטערטער אַגענץ גופא. פון אַן אויסערלאַכן קאַמף קעגן דער פאַרברייטערטער אַגענץ איז ער געוואָרן אַן אינערלאַכער קעגן אירע טענדענצן מחריב צו זיין די באַווע־גונג און אונטערוואַרפן די קאָלאָניזאַטאָרישע טעטיגקייט אַ קאָמיטעט, בראש פון וועלכן עס וועלן שטיין די גבירים, וואָס זיינען אימשטאַנד צושטעלן די נויטיגע מיטלען. עס פרעגט זיך איצט: ווער וועמען וועט איינשלינגען — דער ציוניזם אַלס באַפרייאונגס־באַוועגונג דער קאָלאָניזאַציע, אָדער אומגע־קערט, די פאָלקס־באַוועגונג מיט אירע דעמאָקראַטישע איינ־ריכטונגען וועט אונטערגעוואָרפן ווערן אַ קאָמיטעט, אין וועלכן די דעצידירנדע ראָל וועלן שפּילן די גבירים.

וועגן דעם גייט איצט דער קאַמף, און מיר גלויבן דאָך,

אז זיין אויסגאנג וועט זיין בעסער, ווי דער אויסגאנג פון קאמף, וועלכער איז אזוי געוויסנהאפט און אויספירלאך באשריבן געוואָרן דורכן ח׳ נאכימאָווסקי.

ווארשע, דעם 8 אפריל 1930.

י. גרינבוים

דער XVI ציוניסטישער קאָנגרעס אין ציריך (28 יולי — 10 אויגוסט 1929) האָט ענדלאַך באַשלאָסן צו ראַטיפיצירן דעם אָפּמאַך מיט די ניט־ציוניסטן און האָט באַשטעטיגט די קאָנסטיטוציע פון דער פאַרברייטערטער יידישער אַגענץ. אין עטלאַכע שעה נאָכן שליסן דעם קאָנגרעס איז געעפנט געוואָרן די ערשטע סעסיע פון ראַט פון דער יידישער אַגענץ. מיט דעם איז אָפּגעשלאָסן געוואָרן אַ תקופה אין דער געשיכטע פון דער ציוניסטישער באַוועגונג אין די יאָרן פון נאָך דער וועלט־מלחמה, דאָס איז די תקופה פון אינערלאַכן קאַמף אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַרום דעם פּראָבלעם פון פאַרברייטערן דעם באַזיס פון דער אויפבוי־אַרבעט אין א"י דורכן אַריינציען אין דער יידישער אַגענץ דעם ניט־ציוניסטישן יידנטום.

דער דאָזיגער פּראָבלעם און דער קאַמף אַרום אים האָבן געשפּילט אַ זייער באַדייטנדיגע ראָל, האָבן פאַרנומען זייער אַ וויכטיגן אָרט און אַרויסגעלייגט זייער שטעמפּל אויף דער אַנטוויקלונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג און איר טעטיגקייט אין לעצטן צענדליג יאָר (1919—1929).

נאָכדעם ווי די פאַרברייטערטע יידישע אַגענץ איז שוין אַזוי אַרום אַן עובדא איז וויכטיג פאַרצושטעלן די היסטאָרישע אַנטוויקלונג פון די געשעענישן, וואָס האָבן צו איר דערבראַכט. אמת, אַז די געשיכטלאַכע פּערספּעקטיוו איז נאָך אַ צו קורצע, דאָך לאָזן זיך שוין איצט, ווען דער פּראָצעס איז פאַרענדיגט, צונויפפאַסן די גרונט־איידייען פן דער צוציאונגס־פּראַגע און מען קען שוין אָנווייזן אויפן בהדרגהדיגן אַנטוויקלונגס־וועג, אויף וועלכן די פאַרברייטערונג פון דער יידישער אַגענץ איז געגאַנגען. באַקענען זיך מיט דעם גאַנצן

LIBRARY ... OF THE Jewish ... Alliance

פּראַצעס, לערנען אים און אַרויסציִען פאַר זיך די געהעריגע מסקנות — דאַרף זיין דער חוב פון איטלעכן ציוניסט ווי ניט־ציוניסט. איך האָב מיך דעריבער געשטעלט די אויפגאַבע אין מיין אַרבעט צו געבן אַ ענטוואורף פון דער געשיכטע פון דער יידישער אַגענץ און איר פאַרברייטערונג לויט די צונויפגעזאַמלטע און סטודירטע מאַטעריאַלן.

די דאָזיגע אַרבעט דאַרף באַטראַכט ווערן אַלס ס ע מ י נ אַ ר־אַרבעט. אין מערץ 1929 האָט זיך געשאַפן ביים אַקאַדעמישן קרייז פון ציוניסטן־ראַדיקאַלן „על־המשמר" אין וואַרשע אַ וויסנשאַפטלעכער סעמינאַר פאַר געשיכטע און טעאָריע פון ציוניזם אונטער דער ליטונג פון יצחק גרינבוים. אַלס מיטגליד פון סעמינאַר האָב איך גענומען אויף זיך צוצוגרייטן אַ רעפעראַט וועגן די ערשטע זעקס ציוניסטישע קאָנגרעסן (הערצלס תקופה אין ציוניזם). צוליב פאַרשידענע סבות האָב איך די אַרבעט גלייך ניט געקענט אויספירן. ערשט אין זומער 1929, ווען איך האָב געפירט דעם סעמינאַר פאַר ציוניסטישע פּראָבלעמען ביי דער אַקאַדעמישער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע „קדימה" אין ביאַליסטאָק, האָב איך זיך גענומען צו דעם, נאָר איך האָב אויסגעוויילט אַן אַנדער טעמע, די טעמע פון דער פאַרליגנדער אַרבעט. די דאָזיגע אַרבעט האָב איך פאַרגעלייענט אויף די זיצונגען פון דערמאָנטן סעמינאַר פון „קדימה". נאָכן פאַרענדיגן זי האָט זיך מיט איר באַקאַנט יצחק גרינבוים, און לויט זיין עצה האָב איך מיין אַרבעט איבערגעגעבן אין דרוק.

די מאַטעריאַלן, מיט וועלכע איך האָב זיך באַנוצט, הגם זייער צאָל שטייגט איבער דרייסיג, זיינען אמת ניט געווען אינגאַנצן אויסשעפנד, דאָך זיינען עס געווען די וויכטיגסטע מקורים און אַזעלכע, וועלכע מען האָט נאָר געקענט באַקומען אין ביאַליסטאָק און אין וואַרשע. פון צווישן זיי וועל איך נאָר דערמאָנען: 1) די אָפיציעלע באַריכטן און פּראָטאָקאָלן, 2) דעם צענטראַל־אָרגאַן פון דער אַל־וועלטלעכער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, „העולם", וועלכער האָט ווידער אָנגעהויבן צו דערשיינען אין יאַנואַר 1923, 3) די ווערטפולע זאַמלונג פון אַרטיקלען פון י. גרינבוים איבער דער פאַרברייטערונג פון דער יידישער אַגענץ א. נ. „חבלי־גאולה". אַ גענויע און אויסשעפנדע רשימה פון דער ליטעראַטור, וועלכע האָט זיך געשאַפן אַרום דער פראַגע, וועל איך אָנגעבן אין צווייטן טייל.

צום סוף וויל איך אויסדריקן מיין טיפסטן דאנק דעם צענטראל־קאמיטעט פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע אין פוילן, דער צענטראל־ביורא פון „קרן־היסוד" אין פוילן, דער אקאד. ציוג. ארגאניזאציע „קדימה" אין ביאליסטאק, דעם פארלאג „עבר" און דעם ח' י. באכראך פארן אפגעבן צו מיין דיספאזיציע די ביכער און מאטעריאלן, וואס זיינען מיר נויטיג געווען צו מיין ארבעט; מיינע חברים י. לים (ביאליסטאק) און מ. מייזעלם (ווארשע) דאנק איך באזונדער פאר זייער חברישער הילף, וואס זיי האבן מיר ארויסגעוויזן ביים צוגרייטן די ארבעט צום דרוק.

ביאליסטאק, י"ב ניסן תר"ץ.

ר. נ.

I.

פון דער באַלפור-דעקלאַראַציע ביזן מאַנדאַט
(1922 — 1917)

א.
אײן אָנהויב

װעלט-מלחמה — פּערספּעקטיװן — ייִדן בעת דער װעלט-מלחמה — האָפענונגען — באַלפור-דעקלאַראַציע — איר באַדײַטונג — װײַטערדיקע פּאָליטישע דערפאָלגן — פרידנס-קאָנפערענץ אין פּאַריז — גרויסע אויפגאַבע אין אַ אחריותפולער שעה — ציוניסטישער מעמאָריאַל — דער אָנהויב — „ייִדישער ראַט“ — פאַרװאָס?

װען אין אויגוסט 1914 איז אויסגעבראָכן די װעלט=מלחמה, איז זי געװען אַ איבערראַשנדיקע דערשײַנונג, טראָצדעם װאָס שוין מער װי אַ חודש איז אַריבער פון שאָס אין סאַראַיעװאָ, װאָס האָט אָנגעזאָגט אויף אַ דעצידירנדיקער בלוט=באָד. מ'האָט געגלויבט, אַז די דיפּלאָמאַטן פון פאַרשײדענע מלוכות װעלן דאָך צװישן זיך דורכקומען און ניט דערלאָזן צו קיין מלחמה. די האָפענונגען זײַנען אָבער צורונען געװאָרן, און אין משך פון אַ קורצער צײַט האָט זיך צופלאַקערט איבער אייראָפּא די גרויזאַמע װעלט=מלחמה. דער װעלט=קריג האָט באַװיזן שוין אין זײַנע ערשטע חדשים אַרײַנצוציען אַ סך מלוכות. אַזוי אַרום איז באַלד קלאָר געװאָרן פאַר אַלעמען, אַז די מלחמה װעט זײַן אַ דעצידירנדיקע און װעט אַ סך איבעראַנדערשן דעם אינטערנאַציאָנאַלן לעבן פון אייראָפּא און די איבעריקע טײלן פון דער װעלט.

פיל האָפענונגען זײַנען באמת געלייגט געװאָרן אויפן קריג, אייגנטלאַך אויפן אויסגאַנג פון דער מלחמה. באַזונדערס זײַנען די האָפענונגען געװען בײַ די אונטערדריקטע פעלקער פון מזרח= און מיטל=אייראָפּא, װעלכע האָבן געזען פאַר זיך אַ גלענצנדיקע קאָניונקטור

אויף אראָפּצוואַרפן דעם עול פון עבדות, זיך באפרייען פון פרעמדער ממשלה און אזוי ארום צוריקשטעלן זייער פאָליטישע אומאָפּהענגיג־קייט און שאפן זייערע נאַציאָנאַלע מלוכות. די אקציע פון די דאָזיגע אונטערדריקטע פעלקער פאר פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט האָט זיך אָנגעהויבן תיכף מיטן אויסברוך פון דער מלחמה. אזוי זעען מיר עס אין פוילן, ווען פילסודסקי גייט אריבער דעם רוסישן גרעניץ דעם 6־טן אויגוסט 1914 מיט זיין „סטזשעלעץ"־גרופּע. אזוי זעען מיר עס אויך ביי אנדערע פעלקער, ווער מיט געווער אין האַנט, ווער מיט דער קונסט פון דער דיפּלאָמאַטיע, וועלכע שטעלן זיך אויפן צד פון איין קעמפנדיגן לאגער און ווילן מיט דעם אויסשפּילן זייער באפרייאונג און אומאָפּהענגיגקייט.

און דער יידישער פאָלק?

זייענדיג צוזייט און צושפּרייט איבער אייראָפּא און איבער דער גאנצער וועלט, האָבן די יידישע יונגעלייט געקעמפט אין אלע אר־מייען, א ברודער קעגן א ברודער. אין דער צייט ווען די אַנדערע אונ־טערדריקטע פעלקער האָבן זיך געפונען אין זייער אייגענער לאנד און געדאַרפט נאָר ביי א געוויסער געלעגנהייט איבערנעמען די מאַכט אין זייערע הענט, איז דער יידישער פאָלק געווען פארטראַטן נאָר מיט א קליינעם ישוב אין א"י און זיין גרעסטער טייל האָט זיך געפונען אין גלות.

דאָך האָט די מלחמה אויך פארן יידישן פאָלק געבראַכט גע־וויסע האָפנונגען, באזונדערס ווען טערקיי האָט אין אָקטאָבער 1914 צוגעשטאַנען צו די צענטראַל־מלוכות און, כידוע, האָט דאָך ארץ־ישראל געהערט צו טערקיי.

ניט דאָ איז דער אָרט צום איבערגעבן די טראַגעדיע פון יידישן פאָלק אין דער גרויזאמסטער בלוט־באָד, אויך ניט דאָ דאַרף געזעדט ווערן וועגן די האָפנונגען פון יידן, וועלכע זיי האָבן געלייגט אויף דער מלחמה, באזונדערס וועגן די האָפנונגען פון די ציוניסטן, פון זייער צוגרייטונגס־ארבעט אויף דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרענע. איינס, אָבער, דאַרף דאָ דערמאָנט ווערן: די ציוניסטן האָבן דערגרייכט נאָך א אָנגעשטריינגטער פּאָליטישער טעטיגקייט אַזוינס, וואָס האָט די גרעסטע באדייטונג אין דער יידישער געשיכטע זינט דעם חורבן בית־שני. דאָס איז די באַלפור־דעקלאַראציע פון דער ענגלישער

רעגירונג, וועלכע איז איבערגעשיקט געוואָרן דעם 2־טן נאָוועמבער 1917 דורכן דאַמאָלדיגן ענגלישן אויסערן־מיניסטער ל אָ ר ד א ר ט ו ר ד ז ש ע י מ ס ב אַ ל פ ו ר צו לאָרד ראָטשילד. די דעקלאַראַציע זאָגט:

„ד י ר ע ג י ר ו נ ג פ ו ן ז י י ן מ אַ י ע ס ט ע ט ב אַ־צ י ט ז י ך מ י ט פ ו ל ע ר ס י מ פּ אַ ט י ע צ ו ם שאַ פ ן פ ו ן אַ נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ר ה י י ם א י ן פּ אַ ל ע ס ט י נ ע פ אַ ר ן י י ד י ש ן פ אָ ל ק א ו ן וו ע ט מ אַ כ ן ד י ג ר ע ס ט ע אָ נ ש ט ר ע נ ג ו נ ג ע ן, כ ד י צ ו ד ע ר־ל י י כ ט ע ר ן ד י ד ע ר ג ר י י כ ו נ ג פ ו ן ד ע ם ד אָ ז י ג ן צ י ל. ד ע ר ב י י וו ע ר ט ק ל אָ ר פ ע ס ט ג ע ש ט ע ל ט, אַ ז ס׳וו ע ל ן ג י ט א ו נ ט ע ר ג ע נ ו מ ע ן וו ע ר ן ק י י ן ש ו ם ש ר י ט, וו ע ל כ ע ז אָ ל ן ק ע נ ע ן פ אַ ר־מ י נ ד ע ר ן ד י ב י ר ג ע ר ל אַ כ ע א ו ן ר ע ל י ג י ע ז ע ר ע כ ט פ ו ן ד ע ר נ י ט־י י ד י ש ע ר ב אַ פ ע ל ק ע־ר ו נ ג א י ן פּ אַ ל ע ס ט י נ ע אָ ד ע ר ב אַ ר י ר ן ד י ר ע כ ט א ו ן פּ אָ ל י ט י ש ע ל אַ ג ע פ ו ן ד י י י ד ן א י ן אַ נ ד ע ר ע ל ע נ ד ע ר”.

נאָכדעם ווי די באַלפור־דעקלאַראַציע איז פאַרעפנטלאַכט גע־וואָרן האָט זיך אָנגעהויבן אַ גרויסער וכוח ארום דעם באַגריף „נאַ־ציאָנאַלע היים”, וועלכער איז ביז־אהער געווען פרעמד אין דער דאָק־טרין פון מלוכה־רעכט. דער אויסדרוק האָט זיך געווים געשטיצט אויף דער פאָרמולירונג פון באַזעלער פּראָגראַם. די ווערטער: „עפנ־טלאַך־רעכטלאַך געזיכערטע היים” זיינען אין דער באַלפור־דעקלאַ־ראַציע געענדערט געוואָרן אויף „נאַציאָנאַלע היים”. אויף אַזאַ אופן איז כמעט ווערטלאַך געקומען צום אויסדרוק די באַזעלער פּראָגראַם אין דער באַלפור־דעקלאַראַציע. דורך דעם זיינען אַקצעפּטירט געוואָרן די ציוניסטישע פאָדערונגען, וואָס זיינען פאָרמולירט געוואָרן נאָך אויפן ערשטן ציוניסטן־קאָנגרעס אין יאָר 1897, און די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איז אַזוי אַרום אנערקענט געוואָרן דורך דער בריטישער רעגירונג.

ס׳איז אויך געווען קלאָר, אַז די דאָזיגע דעקלאַראַציע איז דורך ענגלאַנד געגעבן געוואָרן אין פאַרשטענדיגונג מיט די איבעריגע פאַר־

בינדעטע קאָאַליציע־רעגירונגען. אזוי זיינען באלד נאָך דער באלפור־דעקלאראציע פארעפנטלאכט געוואָרן די דערקלערונגען פון דער פראנצויזישער און איטאַליענישער רעגירונג, אין וועלכע זיי זיינען מסכים מיט דער שאפונג פון א נאַציאָנאַלער היים פארן יידישן פאָלק אין ארץ־ישראל.*)

דורך די דאָזיגע פּאָליטישע נצחונות איז דערגרייכט געוואָרן דער ציוניסטישער ציל, וועלכער איז אויסגעדריקט אין באזעלער פּראגראם. הערצלס חלום וועגן א „טשאַרטער" איז פארווירקלאכט געוואָרן. מיטן געבן די באלפור־דעקלאראציע איז די יידישע פראגע, אייגנטלאך די ציוניסטישע פראגע, אוועקגעשטעלט געוואָרן אינדער־מיט פון דער אינטערנאציאנאַלער פּאָליטיק, און ווי באלפור האָט זיך אליין אויסגעדריקט, איז די פראגע פון אויפריכטן די נאַציאָנאַלע היים פארן יידישן פאָלק אין א"י א רעזולטאַט פון דער וועלט־מלחמה, און דאַרף באטראכט ווערן אלס קריגס־ציל.**)

צו דעם אלעמען, וואָס איז אויבן געזאָגט געוואָרן, אויב עס וועט צוגעגעבן ווערן וועגן דער העכסט־סימפּאַטישער און פּאָזיטי־ווער שטעלונג פון די ענגלישע מלוכה־מענער צום ציוניזם, וועגן י י ד י ש ן ל ע ג י אָ ן, וועלכער האָט געקעמפט אין דער ענגלישער ארמיי קעגן טערקיי, פריהער אויף גאליפּאָלי און נאָכהער ביי דער דעראָבערונג פון ארץ־ישראל, וועגן דער ציוניסטישער קאָ־מיסיע, ו ע ד ה צ י ר י ם, וועלכע איז ארויסגעשיקט געוואָרן קיין א"י, כדי די דאָרטיגע ענגלישע מיליטער־מאַכט זאָל שטיין מיט איר אין א נאָענטער פארבינדונג בנוגע די פראגן פון אויפבוי פון א"י — וועלן מיר ערשט באגרייפן די געוואלדיגע באדייטונג פון די פּאָלי־טישע דערפּאָלגן פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע אין לעצטן יאר פון דער וועלט־מלחמה.

מיט דער באלפור־דעקלאראציע איז אָבער נאָך ניט געענדיגט געוואָרן די טעטיגקייט פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע אויפן געביט פון פולשטענדיג אנערקענען די יידישע נאַציאנאַלע היים אין

*) „צו דער געשיכטע פון דער באלפור־דעקלאראציע" פון דר. געלבער („ציוניסטישע בלעטער", 3־טער באנד, נומ. 12־11־10).
**) ibidem

א"י, און ס'איז געשטאַנען פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג א הארבע אויפגאַבע פון דורכזעצן די באַלפור־דעקלאַראַציע אין די פרידנס־טראַקטאַטן. ווי באַוואוסט האָבן די קאָאַליציע־מלוכות דאַמאָלס געוואָרפן דעם לאָזונג, אַז מיט דער מלחמה זיינען זיי אויסן געווען צו באַפרייען אַלע אונטערדריקטע פעלקער. דער לאָזונג האָט געזאָלט דינען פאַרן רייןוואַשן זיך פון יעטווידער חשד, אַז די מלחמה האָבן זיי געפירט צוליב אימפּעריאַליסטישע צוועקן, אין וואָס, אייננפלאַך, זיי האָבן באַשולדיגט דייטשלאַנד. אָט דעם דאָזיגן מאָמענט האָבן אויך אויסגענוצט די ציוניסטישע פּאָליטיקער.

די מלחמה האָט זיך געענדיגט אין נאָוועמבער 1918, און די פרידנס־קאָנפערענץ האָט זיך געעפנט אין יאַנואַר 1919 אין פּאַריז. אין דער קאָנפערענץ האָבן זיך באַטייליגט פאַרשטייערס פון די זיגרייכע און באַזיגטע מלוכות, פון נייטראַלע מלוכות און אויך פאַרשטייערס פון אַזעלכע פעלקער, וועלכע האָבן אויף דער פרידנס־קאָנפערענץ ערשט געוואָלט אויסקעמפן זייער זעלבסטשטענדיגקייט.

צווישן די פאַרשיידענע דעלעגאַציעס אין פּאַריז האָבן זיך אויך געפונען יידישע דעלעגאַציעס און באַזונדערס די ציוניסטישע דעלעגאַציע, וועלכע איז געקומען מיט אירע פאָדערונגען צו דער פרידנס־קאָנפערענץ.

פון דעם מאָמענט אָן, ווען ס'זיינען דורך די ציוניסטן פאָרמולירט געוואָרן זייערע פאָדערונגען צו דער פרידנס־קאָנפערענץ — הויבט זיך אָן די געשיכטע פון דער „יידישער אַגענץ".

נאָך דער באַלפור־דעקלאַראַציע האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע געמוזט אויף אַ קלאָרן אופן פאָרמולירן אירע פאָדערונגען און פּלענער בנוגע דער פראַגע פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א"י. די דאָזיגע פאָדערונגען און פּלענער האָבן געדאַרפט פאָרגעשטעלט ווערן דעם וועלט־אַרעאָפּאַג, דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פּאַריז.

פאַר די אָנפירער מיט דער ציוניסטישער פּאָליטיק איז דאַמאָלס געשטאַנען אַ שווערע און אַחריותפולע אויפגאַבע, אפשר די שווערסטע און אַממייסטן פאַראַנטוואָרטלאַכפולע פון צווישן די אויפגאַבעס, וועלכע זיינען דערפילט געוואָרן אין דער היסטאָרישער תקופה. זיי

האָבן געדאַרפט דערפילן אַן ארבעט, אפשר די וויכטיגסטע אין דער געשיכטע פון ציוניזם: פאַרשטעלן פאַרן טריבונאַל פון פעלקער און מלוכות די פאָדערונגען פון יידישן פאָלק. די ארבעט איז געווען שווערער נאָך צוליב דעם, ווייל ס'איז נים מעגלאך געווען אין די נאָך־מלחמהדיגע באַדינגונגען צו צונויפרופן א זיצונג פון גרויסן אַקציאָנס־קאָמיטעט, אין וועלכן ס'זאָלן זיך באַטייליגן דעלעגאַציעס פון אלע לענדער און זאָלן אויך ארויסזאָגן זייער מיינונג אין דער דאָזיגער וויכטיגער פראגע. צו דער דאָזיגער ארבעט האָט זיך, בכן, גענומען דער איינגער אקציאָנס־קאָמיטעט (ד. ה. די ציוניסטישע וועלט־עקזעקוטיווע). דעם ערשטן טעקסט פון ציוניסטישן מעמאָר־יאַל צו דער פרידנס־קאָנפערענץ האָט אויסגעארבעט ה ע ר ב ע ר ט ס ע מ ו ע ל, און דער טעקסט איז תחילת איבערגעשיקט געוואָרן צו דער בריטישער רעגירונג אויף צו באַשטעטיגן, מחמת די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע האָט אַזוי ארום געוואָלט האָבן די פולקאָמע אונטערשטיצונג פון דער ענגלישער דעלעגאַציע אין פאַריז. נאָכדעם ווי די ענגלישע רעגירונג האָט געמאַכט אין אים קליינע שנויים איז דער מעמאָריאַל דעם 3־טן פעברואַר 1919 איבערגעשיקט געוואָרן דער פרידנס־קאָנפערענץ.

פון דעם מעמאָריאַל וועלן מיר זיך באַזונדערס פאַרנעמען מיט די פראגן, וועלכע האָבן טערסטנטייל א דירעקטע שייכות צו דעם, וואָס מיר באַהאַנדלען.

פאָדערנדיג אין פונקט 3 פון מעמאָריאַל, אַז די מאַכט איבער ארץ־ישראל זאָל איבערגעגעבן ווערן דורך דעם פעלקער־בונד צו ענגלאַנד אלס מאַנדאַטאָר־מאַכט, שלאָגט פאָר דער מעמאָריאַל אין פונקט 5 די באַדינגונגען, אויף וועלכע דער מאַנדאַט זאָל איבער־געגעבן ווערן. צווישן זיי געפינען מיר פאָלגנדיגע פאַסוס:

II ב. „די מאַנדאַטאָר מאַכט ארבעט צוזאַמען מיט א ר א ט, וועלכער באַשטייט פון פאָרשטייערס פון די יידן אין א"י און פון די יידן אין דער גאַנצער וועלט, כדי אויף אַזאַ אופן דערמעגלאכן די אַנטוויקלונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א"י. די פראגן פון יידישער דערציאונג ווערן אי־בערגעגעבן אין רשות פון ראַט".

II ג. „נאָכדעם ווי די מאַנדאַטאָר־מאַכט וועט זיך איבערצייגן, אַז דער סטאַטוס פון ראַט זעט ניט פאָר קיין שום פּריוואַט־פאַרדינסטן, וועט זי פאַרצוגן דעם ראַט ביי פאַר־שיידענע קאָנצעסיעס פון עפנטלאַכע ארבעטן אָדער קאָנ־צעסיעס אויף עקספּלאָאַטירן די נאַטירלאַכע רייכטימער פון לאַנד".

דער קאַפּיטל פון מעמאָריאַל וועגן „יידישן ראַט פאַר די פראַגן פון א"י" רעדט ארום בפרטות אַלץ וואָס איז נוגע דעם ראַט. אזוי לייענען מיר דאָרטן, אַז דער ראַט דאַרף אויסגעוויילט ווערן דורך אַ אלוועלטלאַכן יידישן קאָנגרעס, וועלכער וועט זיך עפענען אין ירושלים דעם 1־טן יאנואר 1920. דער „יידישער ראַט" וועט אַנער־קענט ווערן אלס א יורידישע פּערזאָן און וועט קענען:

א) צוזאמענאַרבעטן מיט דער א"י'דיגער רעגירונג, בעראַטן זיך מיט איר און אויך העלפן איר אין אלע פראַגן, וועלכע זיינען נוגע די יידן אין ארץ־ישראל. ביי אַט די אלע פראַגן דאַרף דער ראַט ארויסטרעטן אלס פאָרשטייער פון יידישן פאָלק.

ב) באַטייליגן זיך אין דער אַנטוויקלונג פון די עליה־פראַגן און זייער אָנפירונג, אין דער קאָלאָניזאַציע, קרעדיטן, עפנטלאַכע ארבעטן א. ד. גל. די פראַגע פון יידישן חנוך ווערט איבער־געגעבן דעם ראַט.

ג) קויפן באָדן און זיין זייער אייגנטלאַכער בעל־הבית.

ד) באַקומען קאָנצעסיעס אויף עפנטלאַכע ארבעטן און אויך אויף עקספּלאָאַטירן די נאַטירלאַכע רייכטימער.

ה) באַשטייערן די יידן אין א"י, כדי צו באַפעסטיגן די דערצי־אונגס־אַנשטאַלטן, סובסידירן די קהלות, פאַרוועגנ'ן אויף צדקה א. ד. גל.

ו) צו באַשטימען, מיט דער הסכמה פון דער רעגירונג, די געזעצן פאַר דער אימיגראַציע אויף וויפל, ס'איז נוגע די אימיגראַציע פון יידן אין לאַנד.

ז) ארויסלאָזן אָבליגאַציעס, באַנקנאָטן און וועקסלען, כדי די געלט זאָל באַנוצט ווערן דורכן ראַט אויף די באַדערפעניש פון די יידן אין א"י, אויף צום אַנטוויקלען די לאַנד.

די ציוניסטישע אָרגאניזאציע צוזאמען מיט פארשטייערס פון יידישן ישוב אין א"י און מיט פאָרשטייערס פון אַנדערע יידישע אָרגאניזאציעס, וועלכע ווילן זיך באטייליגן אין אויפבוי פון ארץ־ישראל, שאפן דעם „צייטווייליגן יידישן ראט", וועלכער געניסט פון אלע רעכט, וואָס זיינען באשטימט אין מעמאָריאל פארן „יידישן ראט" ביז וואנען עס וועט צונויפגערופן ווערן דער אלוועלטלאכער יידישער קאָנגרעס.*)

דאָס איז דער ערשטער געניו פארמולירטער פראיעקט פון דער „יידישער אגענץ", דאמאָלס נאָך אונטערן נאָמען „יידישער ראט", פון א קערפערשאפט, וועלכע דאַרף געשאפן ווערן אויפן יסוד פון פארברייטערן די באזע פון אויפבוי־ארבעט אין א"י אויסער דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, וועלכע איז ביזאהער געווען די איינציגע טרעגערין פון געדאַנק פון אויפריכטן די לאנד פון אונזערע אבות.

דרך אגב איז כדאי צו באַמערקן, אַז אָט דעם געדאַנק פון אַ „יידישן ראט" געפינען מיר שוין פריהער ביים פאָרמולירן די ציוניסטישע פאָדערונגען בעת די אונטערהאַנדלונגען מיט דער ענגלישער רעגירונג וועגן דער באלפור־דעקלאַראציע. אזוי דערציילט אונז דר. געלבער אין זיין ארטיקל „צו דער געשיכטע פון דער באלפור־דעקלאראציע" („ציוניסטישע בלעטער" דריטער באַנד נום. 10־11־12), אַז צווישן די דאָזיגע פאָדערונגען האָט זיך געפונען א פונקט וועגן „א ספעציעלע יידישע געזעלשאפט, וואָס זאָל באקומען דעם „טשאַרטער" ווי אויך פאָרצוגס־רעכט ביי קאָנצעסיעס אויף מלוכהשן און פריוואטן באָדן, אויף באַשטימטע עפנטלאכע ארבעטן ווי אויך דאָס רעכט פון פרייער איינוואנדערונג און פארשיידענע הנחות ביי דער נאַטוראליזירונג פון די איינוואנדערער".

די „ספעציעלע יידישע געזעלשאפט" איז שפעטער אין מעמאָריאל צו דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פאריז באַצייכנט געוואָרן מיטן נאָמען „יידישער ראט", וועלכער דאַרף געווילט ווערן דורך א אלוועלטלאכן יידישן קאָנגרעס. די ענלאכקייט פון פאָרמולירונג פון

*) Reports of the Executive of the Zionist Organisation to The XII. Zionist Congress. I. Political Report 74—82.

ביבליאטעק און לייען צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

די פאָרערונגען, וועגן וועלכע עס רעדט דר. געלבער אין זיין אויבנ־דערמאָנטן ארטיקל צום טעקסט פון מעמאָריאַל, דערוועקן ביי אונז דעם גלויבן, אַז זיי האָבן צווישן זיך אַ נאָנטן שייכות.

און דאָ לאָזט זיך פרעגן, פארוואָס אייגנטלאך האָבן די ציוניס־טישע פירער פארביטן ביי דער פראגע פון אויפבוי פון ארץ־ישראל די ציוניסטישע אָרגאניזאציע אויף א „יידישן ראט”?

די פראגע לאָזט זיך, לויט אונזער מיינונג, פארענטפערן מיט דעם, וואָס די ציוניסטישע פירער זיינען געקומען צו דער איבער־צייגונג, אַז די ציוניסטישע ארגאניזאציע האָט איר מיסיע דערפילט, ווען זי האָט געשאפן פארן יידישן פאָלק די נויטיגע באדינגונגען פון אויפריכטן ארץ־ישראל. און א ציגד דארף דער פאָלק אליין אויס־טראגן אויף זיך די גרויסע אחריות פון דער שעה, איבערנעמען אויף זיך די גאנצע ארבעט, ווייל די ארבעט איז א שווערוואָגיגע און שטייגט ווייט אריבער די כוחות פון אן אָרגאניזאציע, אפילו פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע; נאָר א פאָלק קען איר דערפילן — ער וועט זייגע קרבנות ברייגגען און זיין פאראנטוואָרטלאך פאר דער געשיכטע.

ב.

ערשטער קאַמף

אקציאָנס־קאָמיטעט־זיצונגען — ערשטער צוזאַמענשטויס — ווייצמאַן־בראַנדייס — צוויי שיטות — בראַנדייסעס שטאַנדפּונקט — ווייצמאַנס קאָנצעפּציע — „איר שאַפט א נייע אוגאַנדע!“ — דער קאַמפּראַמיס — ווייטערדיגער קאַמף — דער אויסגאַנג.

די פראגע פון „יידישן ראט“ איז, ווי מיר זעען אין באריכט פון דער עקזעקוטיווע צום XII ציוניסטישן קאָנגרעס אין קארלסבאד, לגמרי ניט בארירט געוואָרן אויף דער ציוניסטישער קאָנפערענץ אין לאָנדאָן, וועלכע איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן דעם ערשטן מאָל נאָך דער וועלט־מלחמה אין די חדשים פעברואר־מערץ 1919. יגם די קאָנפערענץ האָט זיך געדאַרפט פארנעמען מיט אַלע לויפנדיגע פראגן, און באזונדערס צוגרייטן דעם מעמאָריאַל פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע צו דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פּאריז, איז דאָס אָבער ניט געטאָן געוואָרן צוליב דעם, ווייל די פרידנס־קאָנפערענץ האָט זיך צוגעאיילט מיט איר ארבעט און די ציוניסטישע פאָדערונגען האָבן באַלד געדאַרפט איר צוגעשטעלט ווערן. דער מעמאָריאַל איז, אזוי ארום, צונויפגעשטעלט געוואָרן אויסערהאַלב דער ציונ. קאָנפערענץ אין לאָנדאָן און איז איבערגעגעבן געוואָרן דער פרידנס־קאָנפערענץ בעתן אויפנעם פון דער ציוניסטישער דעלעגאַציע (ווייצמאַן, סאָקאָלאָוו, אוסישקין, שפּיר, הרב לוי) דורכן „קאָמיטעט פון צען“ ביי דער פרידנס־קאָנפערענץ דעם 27־טן פעברואר 1919. און שפּעטער איז דער מעמאָריאַל רעפערירט געוואָרן אויף דער לאָנדאָנער קאָנפערענץ דורכן ד״ר ווייצמאַן.

די זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט אין אויגוסט 1919 האָט

ערשט די דאָזיגע פראגע ברייט באהאַנדלט, און אַט וואָס מיר געפי־
נען אין באריכט פון דער עקזעקוטיווע וועגן יענער זיצונג:*)

„די פראגע פון „יידישן ראט" איז געווען א געגנשטאַנד
פון א לאנגער דיסקוסיע, פון וועלכער ס'איז צו זען, אז ס'זיי־
נען ארויסגעזאָגט געוואָרן צוויי אין גרונט פאר־
שיידענע מיינונגען וועגן דעם ענין. ד"ר וויצמאַן
האָט עס רעזיומירט אין די ווערטער: „ס'זיינען דאָ צוויי פאר־
שלאגן: איינער, אַז די ציוניסטישע אָרגאניזאציע רעפּרעזענ־
טירט דעם יידישן פאָלק און אַלע, וואָס ווילן מיטארבעטן ביים
אויפבוי פון א"י, דאַרפן ארייננטרעטן אין דער ציוניסטישער
אָרגאניזאציע, דער צווייטער פארשלאג פאָדערט די שאפונג
פון „יידישן ראט".

„ד"ר וויצמאַן האָט פארטראַכטן דעם צווייטן
שטאַנדפונקט. ער ווייזט אָן, אַז הגם דער ערשטער פארשלאג,
וועלכער זאָגט, אז דער יידישער פאָלק איז רעפּרעזענטירט דורך
דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, איז אין זיין פשוטקייט אפשר
זייער א קלאָרער, איז דאָך פאָרט די ציוניסטישע אָרגאני־
זאציע נאָר א פּארטיי, אָן וועלכער עס וועלן זיך נישט אָנשליסן
קיין סך יידן, מען טאָר אָבער נישט די טיר פארמאכן פאר די
יידן, וואָס ווילן העלפן ביים ארץ־ישראל־אויפבוי, כאָטש זיי
פאסן אַנדערש אויף דעם אויפבוי פון א"י. צוליב דעם אָבער,
וואָס דער שאפן פון א „יידישן ראט", אפילו א פּראוויזאָרישן,
איז זייער א קאָמפּליצירטע ארבעט, לייגט ד"ר וויצמאַן פאר:
שטעלן דער מאַנדאַטאָר־מאַכט דעם פאָרשלאג, אז די ציוניס־
טישע אָרגאניזאציע וועט אין משך פון צוויי יאר איבערגע־
מען אויף זיך אַלע ארבעטן, וואָס זיינען נוגע דעם א"י־אויפ־
בוי. אין דער צייט זאָל די ציוניסטישע ארגאניזאציע אונטער־
האַנדלען מיט אַנדערע יידישע ארגאניזאציעס, כדי צו שאפן
דעם „יידישן ראט". וועט עס געלינגען, וועט די ציוניסטישע

*) Berichte der Executive der Zionistischen Organisation an den XII. Zionisten-Kongress, III. Organisations-Bericht, s. 87—88.

אָרגאַניזאַציע קענען פאַרהאַלטן די הענגעמאָניע אין ראַט, וועט עס ווידער ניט געלינגען, באַווייזט עס ווייטער, אַז די ציוניסטן זיינען ניט געווען עקסקלויזיוו, האָבן געהאַט דעם בעסטן ווילן צוציען דעם יידישן פאָלק צו דער אַרבעט, און אפשר אויך דאַמאָלס ווען מען באַקומען נאָך צוויי יאר אויף צו שאַפן דעם „יידישן ראַט".

„די אָנהייננגער פון דעם צווייטן שטאַנדפּונקט האָבן געזאָגט, אַז ווי באַלד מ'וועט דערקלערן, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט ניט די איינציגע רעכט ביי דער אויספירונג פון דער פּאַלעסטינע-אַרבעט, וועט אויפהערן איטלאכס מיטאַרבעט פאַר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. און, אויב עס איז שוין געלונגען דורכצוזעצן דעם געדאַנק, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע פאַרטרעט אַליין די אידייע פון א יידישער היים אין ארץ-ישראל, זאָל מען פלוצלונג ניט דערקלערן פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט ניט די רעכט און איז ניט ביכולת דעם פּלאַן, די אידייע אין לעבן צו פאַרווירקלאַכן. ב ר א נ ד יי ס האָט העפטיג באַקעמפט די אידייע פון א „יידישן ראַט"; ער האָט אויסגעפירט, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע דאַרף זיך אַזוי אַנטוויקלען, אַז יעדער ייד, וואָס וויל מיטאַרבעטן ביים אויפבוי פון א"י, מוז מיט אונז מיטאַרבעטן; מען דאַרף אַרבעטן נאָר אין א יי ן אָרגאַניזאַציע, זאָל זי הייסן ציוניסטישע, פּאַלעסטינישע, אָדער אַנדערש, אָבער ניט אין אן אנדער אָרגאַניזאַציע און ניט אין קיין „ראַט", וועלכער דאַרף באַשטיין פון פאַרשטייערס פון פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס. דער פּרינציפּ פון געמיינזאַמער פּאַלעסטינא-אַרבעט קען אַדורכגעפירט ווערן אינערהאַלב דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. דער פּרינציפּ אָבער פון יידישער אחדות אין אַלע פראַגן, אפילו ניט פּאַלעסטינישע, קען ביי היינטיגן טאָג ניט אַדורכגעפירט ווערן, און צוליב דעם איז ניט מעגלאַך און ניט נויטיג צו שאַפן א „יידישן ראַט".

„אויף דער קאָנפערענץ איז מיט א מערהייט שטימען אָקצעפּטירט געוואָרן דער שטאַנדפּונקט פון די אמעריקאַנער דעלעגאַטן מיט בראַנדייסן בראש, וועלכער איז פאָרמולירט

געוואָרן אזוי: דער מאַנדאַטאַר־מאַכט ווערט געמאַכט א פאָר־שלאַג, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט דערפילן דאָס אַליין, וואָס איז פאַראויסגעזען אין ציוניסטישן מעמאָריאַל וועגן דעם „ציטווייליגן יידישן ראַט" און אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט אויסאַרבעטן א פּלאַן, ווי צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידישע אָרגאַניזאַציעס און פּערזאָנען, וועלכע ווילן אָנטיילנעמען ביים אויפבוי פון א"י אלס יידישע נאַציאָנאַלע היים; און דער פּלאַן וועט אין משך פון צוויי יאָר צוגעשטעלט ווערן דער מאַנדאַטאַר־מאַכט".*)

אזוי פיל אין באַריכט פון דער עקזעקוטיווע.

אַט דער דאָזיגער צוזאַמענשטויס פון מיינונגען וועגן „יידישן ראַט" דאַרף בכן באַטראַכט ווערן ווי דער ערשטער עטאַפּ אין קאַמף אַרום דער אַגענץ־פראַגע.

איצט וועלן מיר גענויער באַלויכטן דעם עטאַפּ פון קאַמף, אָנ־ווייזן זיינע סבות און די מסקנות.

די פראַגע פון „יידישן ראַט" איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן אויף דער אויבנדערמאָנטער זיצונג פון אקציאָנס־קאָמיטעט אין שייכות מיטן וכוח איבערן פּראָיעקט פון ארץ־ישראל־מאַנדאַט.

אין ציוניסטישן מעמאָריאַל צו דער פּרידנס־קאָנפערענץ ווערט צווישן אַנדערע פאָרגעשלאָגן איבערצוגעבן דעם מאַנדאַט איבער ארץ־ישראל דער בריטישער מלוכה. דער דאָזיגער פאָרשלאַג, אייגנטלאַך — איבערגעבן א"י צו ענגלאַנד — איז געווען זיכער אָנגענומען צו ווערן, ראשית ווייל מכח אים איז גערעדט געוואָרן און אין א גע־וויסער מאָס איז ער אפּראָבירט געוואָרן נאָך בעת די פאַרהאַנדלונ־גען מיט פאַרשיידענע רעגירונגען פאַר דער באַלפור־דעקלאַראַציע, והשנית איז די מאַנדאַט־אינסטיטוציע געוואָרן פאַראויסגעזען אין פעלקער־בונד־פּאַקט (אַרט. 22) און דערמיט אַריינגעפירט געוואָרן אין אינטערנאַציאָנאַלן לעבן.

---

*) פאַר דעם דאָזיגן פאָרשלאַג האָבן געשטימט: פּראָפ. פראַנק־פורטער, ראַזאָוו, כהן, סימאָן און דע־האַז; קעגן: דר. ווייצמאַן, אוסישקין, לעווין, אליהו בערלין; אָפּגעהאַלטן זיך פון שטימען: דר יעקבסאָן, ב. גאָלדבערג, זשאַן פישער און ווילקאַנסקי (ibidem).

אויפן סדר־היום איז געשטאַנען די פראַגע פון טעקסט פון מאַנ־דאַט איבער ארץ־ישראל. די ציוניסטישע ארגאניזאציע איז באלד געקומען אין א פארשטענדיגונג וועגן אַט דער פראַגע מיט דער ענ־גלישער רעגירונג, און מיט איר הסכם האָט א ספּעציעלע קאָמיסיע פון די ה"ה פּראָפעסאָר פראַנקפורטער און גאַנס צונויפגעשטעלט א פּראָיעקט־טעקסט, וועלכער איז איבערגעגעבן געוואָרן דער ענגלי־שער דעלעגאַציע אין פּאַריז. דער טעקסט איז אין זיין גרעסטן טייל אריין אין באַוואוסטן ערשטן פּראָיעקט פון 15־טן יולי 1919, וואָס איז רעדאַגירט געוואָרן מיט דער פארשטענדיגונג פון די ציוניסטישע פארשטייער.

אין דעם דאָזיגן פּראָיעקט איז ברייט באהאנדלט געוואָרן די פראַגע פון „יידישן ראַט" לויט די וואונטשן פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין איר מעמאָריאַל צו דער פרידנס־קאָנפערענץ. און אָט דער פּראָיעקט, אָפיציעל א נאָך ניט באַשטעטיגטער דורך דער ענגלישער רעגירונג, איז באַטראַכט געוואָרן אויף דער זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, וועגן וועלכער מיר רעדן. מען האָט דעבאַטירט איבער אַלע פּונקטן פון מאַנדאַט־פּראָיעקט און צווישן אַנדערע אויך וועגן „יידישן ראַט".

אויף דערזעלבער סעסיע פון אַקציאָנס־קאָמיטעט איז באַ־שלאָסן געוואָרן צו משנה השם זיין אָנשטאָט „יידישער ראַט" — „יידישע אַגענץ".*)

צוויי פארשיידענע מיינונגען זיינען געקומען צום אויסדרוק אויף דער זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט. — צוויי מיינונגען — צוויי וועלט־אַנשויאונגען, איינע פון בראַנדייסן און די אַנדערע פון דר. וויצ־מאַן. ביי דער געלעגנהייט איז כדאי צוצוגעבן, אַז דער צוזאַמענשטויס פון די צוויי ציוניסטישע אויטאָריטעטן איז די התחלה פון קאַמף צווישן בראַנדייסן און וויצמאַנען, וועלכער האָט זיך אין צוויי יאָר שפּעטער פארענדיגט מיטן ארויסטריט פון בראַנדייסן און זיינע אָנ־הייגנער פון דער אַלוועלטלאַכער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

מיר וועלן פּרובן צום אַנאַליזירן די צוויי שיטות.

---

*) מ. מרזיני: „עשר שנים של מדיניות ארץ־ישראלית" דף 214

בראנדייס האָט געהאַלטן, אַז נאָך די גרויסע פּאָליטישע נצחו־נות פון די ציוניסטן אויפן פּאָליטישן געביט, וועלכע באַצייכנען דער־מיט די פולע דורכזעצונג פון דער באַזעלער פּראָגראַם, דאַרף די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אָפּשטעלן איר פּראָפּאַגאַנדע־אַרבעט צווישן די מאַסן, איר קולטור־אַרבעט אין גלות, געגנוואַרטס־פּאָליטיק א. ד. גל., נאָר זי מוז דערפילן איין און איינציגע אויפגאַבע, דאָס איז דער אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ־ישראל. און אַזוי ווי דער אויפבוי פון א״י פאָדערט גרויסע לייסטונגען פון גאַנצן פאָלק, האַלט בראַנדייס, אַז אויב די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט זיך בלויז פאַרנעמען מיטן ארץ־ישראל־אויפבוי, וועלן איר צו הילף קומען א סך, א סך יידן, וואָס האָבן ביזאהער צו דער אָרגאַניזאַציע ניט געהערט. דורך דעם וועט ברייטער ווערן די באַזע, אויף וועלכער ס'וועט זיך שטיצן דער ארץ־ישראל־אויפבוי. אַזוי אַרום איז איבעריג צו שאַפן נייע אָרגאַניזאַציעס ווי דער „יידישער ראַט", ווייל אַלע די, וועלכע ווילן מיטאַרבעטן ביים אויפבוי פון ארץ־ישראל, וועלן קענען אַריינטרעטן אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. אָט צוליב די אויבנ־אויסגערעכנטע מאָטיוון האָט ער, בראַנדייס, זיך אַרויסגעזאָגט קעגן דעם „יידישן ראַט" און פאַר דעם, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע פאַרבלייבט דורכאויס די איינציגע לעגיטימע פאַרשטייערין פון יידישן פאָלק כלפי חוץ, וואָס בויט די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין ארץ־ישראל.

דר. וויצמאַן, אקעגן, איז געווען אין דער מיינונג, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט נאָך פיל צו דערפילן פאַר דעם יידישן לעבן אין גלות און מוז אָפּהיטן איר ביזאהעריגן כאַראַקטער און פיזיאָנאָמיע. די פראַגע פון א״י־אויפבוי האָט דר. וויצמאַן גע־וואָלט איבערגעבן א קערפּערשאַפט, וואו ס'זיינען פאַרטראָטן פאַר־שטייערס פון גאַנצן פאָלק. דעריבער איז ער געווען פאַר דעם, אַז אין מאַנדאַט זאָל די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע פאַרביטן ווערן אויף דער „יידישער אַגענץ", די פאָרשטייערשאַפט פון גאַנצן יידנטום אַרויס־גייענדיג פון דעם שטאַנדפּונקט האָט ד״ר וויצמאַן פאַרטיידיגט זיין קאָנצעפּציע, ווי ס'איז איבערגעגעבן אין באַריכט פון דער עקזע־קוטיווע.

ווען אין דער ערשטער אָפּשטימונג איז אדורך מיט אַ מער־היט שטימען די שטעלונג פון בראַנדייסן, האָט וויצמאַן אויסגערופן מיט פאַרביטערונג: „איך שאַפט אַ נייע אונגאַנדע!" נאָכדעם איז עס געקומען צו אַ קאָמפּראָמיס־פאָרשלאַג, וועלכן מיר געפינען אין סוף פון באריכט פון דער עקזעקוטיווע. לויט דעם פאָרשלאַג דאַרף די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אנערקענט ווערן אלס די „יידישע אגענץ" (בראַנדייסעס שטעלונג), וועלכע איז זיך אָבער מתחיב אין הסכם מיט דער ענגלישער רעגירונג צו מאַכן די נעעריגע שריט אויף צו פאַר־זיכערן די מיטאַרבעט פון אלע יידן ביים אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ־ישראל (וויצמאַנס שטעלונג). דער דאָ־זיגער פאָרשלאַג, קעגן וועלכן ס'האָט אפילו געשטימט דר וויצמאַן, איז אָבער מיט אַ מערהייט דורכגעגאַנגען און מיט קליינע סטיליסטי־שע שנויים אריין אין ארטיקל 4 פון מאַנדאַט.

אַזוי האָט זיך פאַרענדיגט דער ערשטער עטאַפּ אין קאַמף ארום דער „אַגענץ".

דער קאַמף אָבער צווישן וויצמאַנען און בראַנדייסן, צווישן די צוויי קעגנגעזעצטע שיטות, וועלכע זיי האָבן רעפּרעזענטירט, האָט זיך מיט דעם ניט פאַרענדיגט. אין זיין ווייטערדיגער אנטוויקלונג האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז עס גייט דאָ ניט נאָר וועגן דער פראַגע פון אַ „יידישן ראַט", נאָר מער, עס האַנדלט זיך וועגן וועזן און כאַראַקטער, וועגן אינהאַלט און אידייע, וועגן גורל און עתיד פון דער ציוניסטישער באַוועגונג און אָרגאַניזאַציע. דער דאָזיגער העפטיגער אינערלאכער ציוניסטישער שטרייט האָט זיך אָפּגעשפּילט אויף דער יאָר־קאָנ־פערענץ אין לאָנדאָן אין יאָר 1920, וואו מען איז נאָך געקומען צו אַ קאָמפּראָמיס און אויסגעמיטן אַ שפּאַלטונג. דער קאַמף איז אָבער ניט אָפּגעשטעלט געוואָרן, און ערשט כמעט אין אַ יאָר ארום אויף דער קאָנפערענץ אין קליוולאַנד (יולי 1921) אין אַמעריקע האָט ער זיך פאַרענדיגט מיט אַ פולשטענדיגן נצחון פון דר. וויצמאַן און זיין ריכטונג. דער עפּילאָג איז נאָך פאָרגעקומען אויפן XII קאָנגרעס, באַזונדערס בעת די ארויסטרעטונגען פון בראַנדייסיסט יוליוס סימאָן.

דער דאָזיגער קאַמף אינטערעסירט אונז אויף אַזוי פיל, אויף וויפל אין אים איז געווען איינע פון די שטרייט־פראַגן דער פּראָבלעם פון צוציען די ניט ציוניסטן און וואָס עס איז מיט דעם פארבונדן די פראַגע פון דער צוקונפטיגער געשטאַלטונג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. גענוי קענען מיר זיך אויף דעם ניט אָפּשטעלן, אין קורצן האָבן מיר עס אויבן איבערגעגעבן.

ג.

דער מאַנדאַט

גלגולים פון מאנדאט — טעקסט־ענדערונגען — באשטעטיגונג פון מאנדאט — ארטיקלען 4, 6 און 11 — גרונט־שטריכן פון א״י־מאנדאט — זיין ספעציפישקייט — דער מאנדאט און די „יידישע אגענץ״ — די אויפגאבעס פון דער „יידישער אגענץ״ — „יידישע אגענץ״ און „יידישער ראט״ — פלוס און מינוס — אפשאצונג.

נאָך דער זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט האָבן זיך וו דער אָנגעהויבן צו פירן אונטערהאַנדלונגען מיט דער ענגלישער רעגירונג בנוגע די שנויים אין מאַנדאַט־פּראיעקט, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרן דורכן אַקציאָנס־קאָמיטעט.

דער צווייטער פּראיעקט פון מאַנדאַט איז רעדאַגירט געוואָרן סוף 1919. הגם א סך פון די באשלוסן פון אַקציאָנס־קאָמיטעט וועגן מאַנדאַט זיינען דורך דער ענגלישער רעגירונג נישט אָנגענומען געוואָרן, זיינען אָבער דורך איר אַקצעפּטירט געוואָרן אלע באשלוסן פון אַקציאָנס־קאָמיטעט אין דער פראגע פון דער „יידישער אגענץ״.

צו דער געשיכטע פון ארץ־ישראל־מאַנדאַט דאַרף נאָך צוגעגעבן ווערן, אַז נאָך סאַן־רעמאָ, וואו ס׳איז דעפיניטיוו דורך די גרויסע מאַכטן באשלאָסן געוואָרן, אז ענגלאנד באקומט דעם מאַנדאַט איבער א״י, האָט די ענגלישע רעגירונג זיך ווידער פאראינטערעסירט מיט דער פראגע פון מאַנדאַט־טעקסט און צונויפגעשטעלט א דריטן פּראיעקט פון 10־טן יוני 1920. אין דעם דאָזיגן פּראיעקט זיינען פארשמעלערט געוואָרן די רעכט פון דער „יידישער אַגענץ״ און ס׳זיינען ־ריינגעפירט געוואָרן נאָך אַנדערע תיקונים. די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע האָט אינטערוועניר וועגן דעם און זיך באַמיט איינצוהאַלטן פאר דער „אגענץ״ אירע רעכט און אויסשטרייכן עטלעכע נישט געוואונ־

טשענע שנויים. די אינטערוועניץ האָט אין א קליינער מאָס געווירקט.
דעם 17=טן דעצעמבער 1920 האָט לאָרד באלפור איבערגעשיקט דעם
פעלקער=בונד דעם מאַנדאַט=פראיעקט, שוין א באשטעטיגטן דורך
דער ענגלישער רעגירונג, אויף אַ באשטעטיגונג. אין דעם פראיעקט
זיינען אָבער די רעכט פון דער „יידישער אַגענץ" געבליבן ביי זייער
פארשמעלערונג. דער פעלקער=בונד=ראט האָט אויף זיין סעסיע פון
דעצעמבער 1920 זיך ניט פארנומען מיטן א"י=מאַנדאַט. ער איז
ערשט באשטעטיגט געוואָרן אויף אַ צווייטער סעסיע אין אָנדערהאַלבן
יאָר ארום, דעם 24=טן יולי 1922. די פארשפעטיגונג לאָזט זיך פאר=
ענטפערן מיט די פיל שוועריגקייטן, וועלכע זיינען אנטשטאַנען ארום
דער פראגע; אזוי האָבן די פאראייניגטע שטאַטן געוואָלט זיכערן
געוויסע רעכט פאר זיך, און דער וואטיקאן האָט אינטערווענירט בנו=
גע די הייליגע ערטער אין ארץ=ישראל.

מיטן באַשטעטיגן דעם מאַנדאַט איז די „יידישע אַגענץ" גע=
וואָרן א געשעענער פאקט און יורידיש א אנערקענטע קערפערשאפט
דורך א אינטערנאַציאָנאַל=רעכטלאכן דאָקומענט.

דאָ וועלן מיר אָנגעבן די באַשטימונגען פון מאַנדאַט וועגן דער
„יידישער אגענץ":

ארטיקל 4: די געעריגע יידישע פארטרע=
טונג, „יידישע אַגענץ" (דזשואיש
איידזשענסי) ווערט אַנערקענט אלס
א עפנטלאכע קערפערשאַפט, וואָס
האָט דעם צוועק זיך צו בּאראטן
מיט דער ארץ=ישראל=אַדמיניס=
טראציע און מיטארבעטן מיט איר
אין ווירטשאַפטלאכע, סאָציאַלע
און אַנדערע אנגעלעגנהייטן וועל=
כע זיינען נוגע דעם איפבוי פון
דער יידישער נאַציאָנאַלער היים
און די אינטערעסן פון דער יידי=
שער באַפעלקערונג אין א", מיט=
ווירקן און אָנטיילנעמען אין דער
אַנטוויקלונג פון לאַנד אונטער דער

קאָנטראָל פון דער אַדמיניסטראַ-
ציע.

אַלס אַזאַ פאַרטרעטונג ווערט אָנערקענט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, כל זמן זי וועט, נאָך דער מיינונג פון מאַנדאַטאָר, אַנטשפּרעכן לויט איר קאָנסטיטוציע און סטרוקטור איר באַשטימונג.

די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע נעמט פאָר, אין הסכם מיט דער ענגלישער רעגירונג פון זיין מאַיעסטעט, די נויטיגע שריט, כדי צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן, וואָס וועלן מיט-העלפן אויפצוריכטן דער יידישער נאַציאָנאַלער היים.

דאָס איז דער וויכטיגסטער אַרטיקל פון מאַנדאַט וועגן דער „יידישער אַגענץ" בכלל גענומען. א חוצדעם איז כדאי נאָך איבער-צוגעבן די אַרטיקלען 6 און 11 פון מאַנדאַט, וועלכע האָבן א באַזונדערע חשיבות בנוגע די אויפגאַבעס פון דער „יידישער אַגענץ".

אַרטיקל 6: די אַדמיניסטראַציע פון ארץ-ישראל דאַרף פאַרלייכטערן די יידישע איינוואַנדערונג דורך אַנטשפּרעכנדיגע פאַראָרדענונגען, דערביי ניט פאַרמינערן די רעכט פון דער איבעריגער אָרטיגער באַפעלקערונג, און צו-איילן ביי דער מיטאַרבעט פון דער אין אַרטיקל 4 דערמאָנטער „יידישער אַגענץ" די געשלאָסענע באָדן-קאָלאָניזאַציע מיטן איינשלוס פון מלוכה-ערד, וואָס זיינען ניט נויטיג פאַר עפנטלעכע צוועקן ווי אויך וויסטע באָדן-שטחים.

אַרטיקל 11: ...די אַדמיניסטראַציע קען שליסן מיט דער „יידישער אַגענץ" אָפּ-מאַכן, לויט וועלכע די לעצטע קען נעמען אויף זיך אונטער גערעכטע

באַדינגונגען די אויספירונג פון כל־
ערליי עפנטלאכע ארבעטן און
פראדוקציעס, ווי אויך די עקס־
פלאָטאַציע פון נאַטירלאכע
אוצרות, אויף וויפל דאָס ווערט ניט אונטערגע־
נומען אליין דורך דער אַדמיניסטראַציע.

אין די דאָזיגע אָפּמאכן זאָל ווערן פאַראויסגעזען,
אַז די הכנסות, וואָס די „יידישע
אַגענץ“ באַקומט דירעקט אָדער
אומדירעקט, דאַרפן ניט איבער־
שטייגן די געווינלאכע קאַפּיטאַל־
צינזן און אלע איבעריגע רוחים
דארפן פארווענדעט ווערן לטובת
דער לאנד לויט די פארמען, וואָס וועלן באַווי־
ליגט ווערן דורך דער אַדמיניסטראַציע.

לאָמיר איצט גענויער ארומריידן די באַדייטונג פון די
דאָזיגע ארטיקלען פארן א״י־מאַנדאַט גופא, וואָס אייגנטלאך שטעלט
פאַר מיט זיך אַ קערפערשאַפט „יידישע אגענץ“ לויטן מאַנדאַט און
וועלכע זיינען אירע אויפגאַבעס.

דער מאַנדאַט איבער א״י געהערט צו דער אזוי גערופענער
קאַטעגאָריע „א“ פון מאַנדאַטן, וועלכע דער פעלקער־בונד האָט אי־
בערגעגעבן איינע פון זיינע מיטגלידער־מלוכות אויף לענדער, וואָס
זיינען איבערגענומען געוואָרן פון די באַזיגטע צענטראַל־מאַכטן. די
מאַנדאַטן פון דער קאַטעגאָריע „א“ זיינען באַשטימט פאַר אזעלכע
מדינות, וועמענס באַפעלקערונג עס איז נאָך ניט ראוי צוליב פאַר־
שיידענע סבות פארוואַלטן און אליין הערשן אין לאַנד. צוליב דעם
ווערט די אדמיניסטראַציע פון אזא לאַנד אויף אַ געוויסער צייט אָנ־
פאַרטרויט דורכן פעלקער־בונד א מאַנדאַטאָר־מאַכט, וועלכע דאַרף
איר מאַכט לייגקען אין דער ריכטונג, אַז אין משך פון א באַשטימטער
צייט זאָל די באַפעלקערונג קענען ווערן זעלבסטשטענדיג און ניט
דאַרפן אָנקומען צו דער מיטהילף פון אַפּוטרפּסות. די דאָזיגע לאַנד
ווערט אַזוי ארום שפעטער לחלוטין פּאָליטיש אומאָפּהייגגיג. פאַר

אזעלכע לענדער איז דער מאנדאַט־פּעריאָד אַ איבערגאַנגס־צייט פון אָפּהייִנגיגקייט ביז זעלבסטשטענדיגקייט.

ארץ־ישראל איז, בכן, אויך אַ לאַנד, וואָס דאַרף אונטערליגן אַ געוויסע צייט דער ענגלישער אדמיניסטראַציע. די ענגלישע מאַנ־דאַטאָר־מאַכט איז מחויב צו פאַרוואַלטן מיטן לאַנד לויט די אָנווייזונ־גען פון מאַנדאַט. דער מאַנדאַט זעט פאָר, אַז „דער מאַנדאַטאָר דאַרף זיין פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דער פאַרווירקלאַכונג פון דער דעקלאַ־ראַציע, וואָס איז פאַרעפנטלאַכט געוואָרן דעם 2־טן נאָוועמבער 1917 דורך דער רעגירונג פון זיין מאַיעסטעט, דעם ענגלישן קעניג, און וואָס זעט פאָראויס די אויפריכטונג פון אַ נאַציאָנאַלער היים פאַרן יידישן פאָלק אין פאַלעסטינע״. כדי עס צו פאַרווירקלאַכן זאָגט דער מאַנדאַט ווייטער, אַז „דער מאַנדאַטאָר איז פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דעם, אַז די לאַנד זאָל געשטעלט ווערן אונטער אַזעלכע פאָליטישע, אדמיניסטראַטיווע אוןווירטשאַפטלאַכע באַדינגונגען, וועלכע זאָלן זיכערן דעם אויפשטעל פון אַ יידישער נאַציאָנאַלער היים׳ (אַרט. 2).

דאָס ווידער אויפריכטן פון דער נאַציאָנאַלער היים אין א״י איז בכן דער גרונט־ציל פון דער בריטישער מאַנדאַט־אדמיניסטראַציע ערשט אויפן צווייטן; אָרט ווערט געדערט וועגן „מיטווירקן צו דער אַנטוויקלונג פון דער אָרטיגער זעלבסט־פאַרוואַלטונג״. אָבער לחלוטין ווערט ניט דערמאָנט וועגן שאַפן אן אראבישע נאַציאָנאַלע היים אָדער אן אנדער רעזשים, ווען דער מאַנדאַט וועט שוין ניט גילטן.

הגם דער באַגריף „נאַציאָנאַלע היים״, וועלכער איז געבראַכט אין מאַנדאַט פון טעקסט פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע, איז ניט קיין קלאָרער, און דער מאַנדאַט גופא דעפינירט אים אויך ניט, דאָך איז די אויפגאַבע פון דער ענגלישער מאַנדאַט־מאַכט צו זיכערן דעם אויפשטעל פון דער נאַציאָנאַלער היים פאַרן יידישן פאָלק, פאַר אַ פאָלק, וואָס געפינט זיך ניט אויפן באָדן פון לאַנד, נאָר איז צעזייט און צעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט, דער וויכטיגסטער מאָמענט, וואָס אונטערשיידט דעם א״י־מאַנדאַט פון אַלע איבעריגע מאַנדאַטן זיינס גלייכן.

נאָך אַ צווייטער און וויכטיגער מאָמענט שטעלט דעם מאַנ־דאַט אויף א״י אַ חוץ דער ריי פון אַלע אַנדערע „אַ״־מאַנדאַטן און כאַראַקטעריזירט דערביי זיין ספּעציפישקייט און אייגנאַרטיגקייט.

דאָס איז די אינסטיטוציע פון דער „יידישער אַגענץ", וועלכע דער מאנדאט זעט פאר און מיט וועלכער די א"י־אדמיניסטראַציע דאַרף מיטאַרבעטן. לויט אנדערע מאַנדאטן פון דער „אַ"־קאַטעגאָריע דאַרף די מאַנדאַט־מאַכט שטיין אין א אייגער פארבינדונג מיט דער אָרטיגער באפעלקערונג, דערהויפט מיט איר רעפּרעזענטאַנץ, ווי אַ פארלאמענט, אָדער אן אַנדער קערפּערשאפט, אקעגן־זשע אין א"י־מאַנדאַט איז וועגן ענלאכעם ניט דערמאָנט. דאָ איז נאָר אנערקענט די „יידישע אגענץ" אלס די איינציגע, עפנטלאכע קערפּערשאפט, וואָס באראט זיך מיט דער א"י־אַדמיניסטראציע און ארבעט מיט איר מיט. פארשטענדלאך איז עס צוליב דעם, וואָס דער גרונט־ציל פון מאַנדאט איז די אויפריכטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים, אזוי ארום מוז די מאַנדאַטאַר־מאַכט שטיין אין א פארבינדונג מיט די יידן, אָבער ניט נאָר מיט די פארשטייערס פון יידישן ישוב אין א"י, נייערט מיט א „יידישער אגענץ", פאר וועלכע ס'איז אנער־קענט געוואָרן די אלוועלטלאכע ציוניסטישע אָרגאניזאציע. נעמענ־דיג אין אכט, אַז די ציוניסטישע אָרגאניזאציע איז א געמיינשאַפט פון יידן, וואָס וואוינען אין אלע וועלט־טיילן, און טראגט א כאראקטער פון א פּאָליטישער פארטיי, קומען מיר בכן צום אויספיר, אז יידן פון דער גאנצער וועלט, אָרגאַניזירט אין אַ פּאָליטישער קערפּערשאפט, בילדן א יידישע פאר־טרעטונג אין דער פאָרם פון דער „אַגענץ", וואָס ארבעט מיט מיט דער א"י־אדמיניסטראציע, באַראט זיך מיט איר און באטייליגט זיך אין דער אַנטוויקלונג און אויפבוי פון לאנד. און דערין ליגט די חשיבות און גרויסע באדייטונג פון די מאַנ־דאַט־באַשטימונגען וועגן דער „אגענץ", און אויך מיט דעם אונטער־שיידעט זיך גרינטלאך דער א"י־מאַנדאט פון די אַנדערע מאַנדאַטן פון זיינס גלייכן.

איצט וועלן מיר פּרובן אויפקלערן וואָס איז די „יידישע אגענץ" און וועלכע זיינען אירע אויפגאבעס.

דער 2־טער און דריטער אָפּזאץ פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט זיי־נען אינגאנצן אין גייסט פון די באשלוסן פון ציוניסטישן אַקציאָנס־קאָמיטעט. אַלס די „יידישע אַגענץ" ווערט אַנערקענט די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע, וועלכע באַמיט זיך צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אלע

יידן, וואָס ווילן בייהילפיג זיין אין אויפריכטן דער יידישער נאַציאָ־נאַלער היים. בכן, ווי געזאָגט, נאָר אין גייסט פון די באַשלוסן, ווייל אין די באַשטימונגען פון דעם מאַנדאַט איז נאָך צוגעגעבן, אז דאָס אלץ איז גערעדט געוואָרן, „כל זמן די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט אַנטשפּרעכן, נאָך דער מיינונג פון מאַנדאַטאָר, לויט איר קאָנסטי־טוציע און סטרוקטור איר באַשטימונג". דער דאָזיגער תּנאי דאַרף אומבאַדינגט אונטערגעשטראָכן ווערן, ווייל ער מאכט אינגאַנצן אָפּ־הייניג די קאָנסטיטוציע און סטרוקטור פון דער אָרגאַניזאַציע פון דער מיינונג און ווילן פון דער מאַנדאַטאָר־מאכט. גלייכצייטיג דינט דער זעלבער תּנאי פאר דער מאַנדאַטאָר־מאַכט אַלס א גרונט צו ניט וועלן אנערקענען אויף ווייטער די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אַלס די „יידישע אַגענץ".

דאָס איז די נעגאַטיווע זייט פון דער באַשטימונג, די פּאָזיטי־ווע — באַשטייט אין דער פעסטשטעלונג, אז די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע ווערט אַנערקענט אַלס די „יידישע אַגענץ". מיטן מאָמענט, ווען דער מאַנדאַט גייט אריין אין קראַפט, עקזיסטירט שוין ניט פאר דער א"י־אדמי־ניסטראַציע קיין ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע נאָר א „יידישע אַגענץ", וואָס עס איז אייגנטלאך נאָר א שנוי־שם. דאָס באַדייט די פולע אינ־טערנאַציאָנאַלע, פּאָליטישע און אפילו מאָראַלישע אנערקענונג פאר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַלס דעם אינסטרומענט, וואָס בויט א היים־לאַנד פארן יידישן פאָלק.

דער דריטער אפּזאַץ פון ארטיקל 4 איז אויך אומגעהויער וויכ־טיג, ווייל אויף אים שטיצט זיך דער שפּעטער אנטשטאַנענער פּלאַן פון פארברייטערן די „יידישע אַגענץ", ד. ה. זיכערן און צוציען צו דער מיטארבעט אויך אויסערהאַלב פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע די אלע יידן, וואָס ווילן מיטהעלפן אויפצוריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים. געשען דאַרף עס, פארשטענדלאך, אין הסכם מיט דער ענגלישער רעגירונג פון זיין מאַיעסטעט. ברייטער אינטערפּרעטירן דעם אָפּזאַץ וועלן מיר ביי א צווייטער געלעגנהייט, ווען אונז וועט אויסקומען צו ריידן וועגן פארברייטערונגס־פּלאַן פון דער „יידישער אַגענץ". דאָ וועלן מיר נאָר באַמערקן, אז אין פארגלייך מיטן באַשלוס פון אַקציאָנס־קאָמי־

טעט אונטערשיידעט זיך דער דאָזיגער אָפּזאַץ מיט דעם, וואָס ער פיקסירט ניט קיין באַשטימטע צייט אויף אָנעמען שריט, כדי צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אנדערע יידישע קרייזן, ווי מיר געפינען עס אין באשלוס פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, וועלכער שטעלט פעסט א טער־מין פון צוויי יאָר.

ווען מיר וועלן נאָך פארגלייכן אַט די באַשטימונגען פון מאַנ־דאט וועגן דער „אגענץ" אַלס אזעלכע מיט די ציוניסטישע פּאָסטו־לאַטן פון מעמאָריאַל צו דער פרידנס־קאָנפערענץ, וועלן מיר באַ־מערקן, אַז זיי אונטערשיידן זיך פון יסוד אָן. אין מעמאָריאַל ווערט לחלוטין פארשוויגן די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, אַקעגן זשע רעדט זיך וועגן א ראַט פון פארשטייער פון די יידן אין א"י און פון דער גאַנצער וועלט, וועלכער ווערט געוויילט דורך א אַלוועלטלאַכן יידישן קאָנגרעס. אמת, אַז דער דאָזיגער „ראַט" איז אויף דער זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט (אויגוסט 1919) העפטיג באַקעמפּט געוואָרן דורך בראַנדייסן און איז ווירקלאַך דורכגעפאַלן, אַקעגן איז באַשלאָסן גע־וואָרן אין דעם זינען, ווי ס'איז שפּעטער מער וויי‌ניגער פארמולירט געוואָרן אין מאַנדאט. אויב מיר וועלן זיך אָבער שטעלן די פראגע, וואָס וואָלט פאר אונזער זאַך געווען צוועקמעסיגער, א „יידישער ראַט" לויטן פראיעקט פון מעמאָריאַל, אָדער א „יידישע אַגענץ" לויט דער פארמולירונג פון מאַנדאט, איז אָן ספק וועלן מיר איינגיין אויף דאָס צווייטע. פשוט דערפאַר, ווייל דער „ראַט" וואָלט געווען אַ פיקציע, מען וואָלט דאָך ניט געקענט אַזוי גיך צונויפרופן א אַל־וועלטלאַכן יידישן קאָנגרעס.

וועגן די אויפגאַבעס פון דער „יידישער אגענץ" ווערט גערעדט אין אלע דריי ציטירטע ארטיקלען פון מאַנדאט. די נפקא־מינה צווישן זיי איז בלויז, וואָס אין ארטיקל 4 ערשטער אָפּזאַץ זיינען די אויפגאַ־בעס פאראלגעמיינערטע און לחלוטין ניט אויסגעטייטשט. אין די ארטיקלען אָבער 6 און 11 ווערט שוין בפרטות גערעדט וועגן ספּע־ציעלע אויפגאַבעס פון דער „יידישער אַגענץ". אין ארטיקל 4 ווערט בכן אָנגעוואָרפן אין אלגעמיינע שטריכן, אַז די „יידישע אַגענץ" האָט דעם צוועק:

א) זיך צו באַראַטן מיט דער א"י־אדמיניסטראַציע,

ב) מיטאַרבעטן מיט איר איןווירטשאַפטלאַכע, סאָציאַלע און אַנדערע אָנגעלעגנהייטן, וועלכע זיינען נוגע:

1) דעם אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים,

2) די אינטערעסן פון דער יידישער באַפעלקערונג אין א"י,

ג) מיטווירקן און אנטיילנעמען אין דער אַנטוויקלונג פון לאַנד אונטער דער קאָנטראָל פון דער אַדמיניסטראַציע.

די פּונקטן א) און ב) ריידן וועגן דעם קאָנטאַקט און געמיינזאַמער אַרבעט צווישן דער א"י-אַדמיניסטראַציע און דער „יידישער אַגענץ"; זיי דאַרפן תמיד זיך פאַרשטענדיגן און זיך באַראַטן, צוזאַמען אַרבעטן אויף אַלע געביטן, וואָס זיינען נוגע ניט נאָר דעם אויפבוי פ'ן דער נאַציאָנאַלער היים, נייערט אויך די אינטערעסן פון יידישן ישוב, הגם זיי האָבן אָפטמאָל ניט קיין דירעקטע שייכות צו דער אויפבוי-אַרבעט. אַזוי אַרום דאַגהט די „יידישע אַגענץ" אויך וועגן ישוב און רעפּרעזענטירט אים כלפּי חוץ. אין פּונקט ג) איז דער מאַנדאַט מחיב דער „אַגענץ" מיטצוווירקן און, נאָך מער, אַנטיילנעמען אין דער אַנטוויקלונג פון לאַנד. הגם די דאָזיגע פאָרמולירונג איז זייער פאַראַלגעמיינערט, דאָך פליסט פון איר אַרויס דער חוב און די גרויסע אויפגאַבע פון דער „יידישער אַגענץ" אויפצוריכטן דאָס חרוב געוואָרענע ארץ-ישראל. דאָס איז די אַרבעט, וועלכע ווערט געפירט אין א"י דורך דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע זינט צענדליגער יאָרן. און די דאָזיגע אַרבעט וועט קאָנטראָלירט ווערן דורך דער ארץ-ישראל-אַדמיניסטראַציע.

אָט די אַלגעמיינע באַשטימונגען פון אַרטיקל 4 וועגן די אויפגאַבעס פון דער „יידישער אַגענץ" האָבן אויך זייער שאָטן-זייט, וואָס זיי לאָזן איבער א ברייטן פעלד פאַר פאַרשיידענע אינטערפּרעטאַציעס, אגב, זייער אָפט לרעה פון דער „יידישער אַגענץ". דערביי איז כדאי צו באַטאָנען, אַז א גרויסער מינוס איז דאָס, וואָס עס זיינען אין מאַנדאַט ניט אויסגערעכנט געוואָרן די אַלע אָנגעלעגנהייטן, ווירטשאַפטלאַכע צי סאָציאַלע, פּאָליטישע צי קולטורעלע, וואָס זיינען נוגע דעם א"י-אויפבוי, און בנוגע וועלכע די „יידישע אַגענץ" דאַרף זיך באַראַטן און מיטאַרבעטן מיט דער א"י-אַדמיניסטראַציע.

פון די אַלע אָנגעלעגנהייטן ווערן נאָר אויסגעטיילט אייניגע,

וועלכע זיינען פאָרמולירט אין די אַרטיקלען 6 און 11 פון מאַנ־דאַט, און דאָס זיינען:

א) די פראַגע פון אַ געשלאָסענער באָדן־קאָלאָניזאַציע, וועלכע די אַדמיניסטראַציע דאַרף דורכפירן אין פאַרשטענדיגונג מיט דער „אַגענץ" (אַרט. 6).

ב) די פראַגע פון אויספירן כלעדליי עפנטלאַכע אַרבעטן און פּראָ־דוקציעס ווי אויך די עקספּלאָאַטאַציע פון נאַטירלאַכע אוצ־רות, וועלכע עס קען אונטערנעמען די „יידישע אַגענץ" נאָכן שליסן ספּעציעלע אָפּמאַכן מיט דער א"י־אַדמיניסטראַציע (אַרט. 11).

וואָס ס'איז שייך דער ערשטער פראַגע, האָט זי באמת אַ קאָ־לאָסאַלע באַדייטונג פאַר דער אויפריכטונגס־אַרבעט, וועלכע מוז דאָך געפירט ווערן אין דער ריכטונג פון אַ גרויסצוגיגער קאָלאָני־זאַציע פון יידן אויפן א"י־באָדן. אין אָט דער וויכטיגער פראַגע איז זייער וויכטיג, אַז די מיינונג און דער ווילן פון דער „יידישער אַגענץ" זאָל ניט פאַרלאָרן גיין און משפיע זיין אין דער ריכטונג. דעסטאָ מער, ווייל דער אַרטיקל 6 רעדט וועגן אַ געשלאָסענער באָדן־קאָלאָניזאַציע מיטן איינשלוס פון די מלוכה־באָדנס, וואָס זיינען ניט נויטיג פאַר עפנטלאַכע צוועקן (אַזוינע זיינען דאָ אין זייער אַ גרוי־סער צאָל) ווי אויך וויסטע ערד־שטחים, און דערצו איז נאָך דער דאָזיגער אַרטיקל מחיב דער אַדמיניסטראַציע צו צואיילן די דורכ־פירונג פון דער באָדן קאָלאָניזאַציע, מיטאַרבעטנדיג מיט דער „יידישער אַגענץ".

וואָס איז נוגע ווידער דער צווייטער פראַגע פון עפנטלאַכע אַרבעטן, פּראָדוקציעס און עקספּלאָאַטאַציעס פון נאַטירלאַכע רייכ־טימער, איז, הגם איר באַדייטונג איז אַ קלענערע פון דער באָדן־קאָלאָניזאַציע, איז זי זייער וויכטיג פאַר דער ווירטשאַפטלאַכער אַנטוויקלונג פון לאַנד און במילא פאַרן אויפבוי פון א"י.

אין דער אויפגאַבע ווערן אָבער דער „יידישער אַגענץ" גע־שטעלט פאַרשיידענע שווערע באַדינגונגען. ראשית ווערן אויסגע־שלאָסן די אַלע אַרבעטן, פּראָדוקציעס און עקספּלאָאַטאַציעס, וועלכע די אַדמיניסטראַציע אַליין פירט אויס. פון אַנדערע — קען גע־ניסן די „יידישע אַגענץ" נאָכן שליסן אַ אָפּמאַך מיט דער אַדמיני־

סטראציע אונטער גערעכטע באדינגונגען. דערביי ווערט ניט פעסט־געשטעלט, אז די „יידישע אגענץ" האט פארצוגס־רעכט לגבי אנ־דערע קערפערשאפטן און געזעלשאפטן, וואס פארמינערט אין א גרויסער מאס די באדייטונג פון דעם ארטיקל. און נאך א תנאי ווערט פארגעזען ביים שליסן די אפמאכן צווישן דער „אגענץ" און דער אדמיניסטראציע, אז „די הכנסות, וואס די „יידישע אגענץ" באקומט דירעקט, אדער אומדירעקט, דארפן ניט איבערשטייגן די געוויינלאכע קאפיטאל־צינזן, און אלע איבריגע רוחים דארפן אנ־געווענדעט ווערן לטובת דער לאנד, לויט די פארמען, וואס וועלן באַ־וויליגט ווערן דורך דער אדמיניסטראציע". די דאזיגע באדינגונגען מוזן באטראכט ווערן אלס א באגרעניצונג פון די רעכט פון דער „יידישער אגענץ".

ווען מיר וועלן איצט פארגלייכן די אויפגאבעם פון דער „יידי־שער אגענץ", אזוי ווי זיי זיינען אנגעצייכנט אין מאנדאט, מיט די פאדערונגען פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, ווי זיי זיינען פארמולירט אין מעמאריאל צו דער פרידנס־קאנפערענץ, וועלן מיר באמערקן א גרויסן אונטערשייד. אין מעמאריאל זיינען די אויפ־גאבעם פון דער „יידישער אגענץ" ניט אזוי פאראלגעמיינערט ווי אין מאנדאט, זיי זיינען מער קאנקרעטיזירט און נעמען ארום כמעט אלע אנגעלעגנהייטן, וואס באציען זיך צו דער אויפבוי־ארבעט אין א"י. אזוי ווערט דארט גערעדט*) וועגן דער באטייליגונג פון „יידישן ראט" (ווי ס'האט דאן געהייסן די „אגענץ") אין דער אנטוויקלונג פון די עליה־פראגן און זייער אנפירונג, וועגן באשטימען מיטן הסכם פון דער רעגירונג די געזעצן פאר דער אימיגראציע אויף וויפל, ס'איז נוגע די אימיגראציע פון יידן אין לאנד. וועגן אט דער ערשטראנ־גיגער פראגע, באשטימט נאר דער מאנדאט, אז „די אדמיניסטראציע פון א"י דארף, ניט פארמינערנדיג די רעכט פון דער איבריגער אר־טיגער באפעלקערונג, פארלייכטערן די יידישע איינוואנדערונג דורך אנטשפרעכנדיגע פארארדענונגען" (ארט. 6). מיט דעם, וואס דער מאנדאט זעט ניט פאראויס קלאר און דייטלאך, אז אויך אין דער אימיגראציע־פראגע פון יידן זאל זיך די אדמיניסטראציע באראטן

*) זע זייט 23.

מיט דער „אגענץ" און מיט איר מיטאַרבעטן, ווערן, אין גאָר א גרויסער מאָס, באשריינקט די קאָמפּעטענצן און רעכט פון דער „יידישער אגענץ", וועלכע זי וואָלט באדאַרפט באזיצן לויט דעם מעמאָריאַל. און נאָך אנדערע פאָדערונגען פון מעמאָריאַל ווי, אז די מאַנדאטאָר־מאַכט וועט פאָרצוגן דעם ראט ביי פארשיידענע קאָנצעסיעס פון עפנטלאכע ארבעטן אָדער קאָנצעסיעס אויף עקספּלאָאַטירן די נאַטירלאכע רייכטימער פון לאנד, אז דער ראט וועט זיך באטייליגן אין דער קאָלאָני־זאציע, אין קרעדיטן א. ד. גל., אַז די פראגע פון יידישן חנוך ווערט איבערגעגעבן דעם ראט, אז דער ראט קען באשטייערן די יידן אין א"י, כדי צו באפעסטיגן די דערציאונגס־אנשטאַלטן, סובסידירן די קהלות און פארווענדן אויף צדקה, אז דער ראט קען ארויסלאָזן אָבּ־ליגאציעס, באַנקנאָטן און וועקסלען, כדי די געלט זאָל פארנוצט ווערן דורכן ראט אויף די באדערפעענישן פון די יידן אין א"י און אויף דער אַנטוויקלונג פון לאנד — זיינען לגמרי ניט באריקזיכטיגט גע־וואָרן אין מאַנדאט און מיט דעם זיינען פארשמעלערט געוואָרן די אויפגאבעס, די רעכט און די קאָמפּעטענצן פון דער „יידישער אגענץ"*).

אמת, אז ניט אַלץ האָט געקענט אין מאַנדאט פאראויסגע־זען ווערן, אז פיל פון דעם, וואָס עס פעלט אין מאַנדאט, וועט דאָס לעבן אליין שאפן, דאָס לעבן מיט זיין פארשיידנאַרטיגקייט וועט צו דעם דערברייננגען, דאָך דארפן באטראכט ווערן די באַשטימונגען פון מאַנדאט אַלס שווין דערגרייכטע מיטלען און צילן אויפן וועג צום פארווירקלאכן דעם ציוניסטישן אידעאַל. און דאָס אלץ, וואָס דער לעבן וועט שאפן, וועט מוזן ווערן אויסגעקעמפט אין געדראנג פון די כוחות און פאקטאָרן, וואָס ווירקן און דעצידירן אין לעבן. און אין דעם קאַמף זיינען מיר, יידן, ניט שטענדיג די שטאַרקערע, און ניט אָפט האַלטן מיר אָפּ נצחונות.

---

*) די דאָזיגע פארשמעלערונג איז געמאַכט געוואָרן אין דריטן פּראיעקט פון מאַנדאט פון 10־טן יוני 1920 (דער צווייטער פּראיעקט פון סוף 1919 האָט באריקזיכטיגט אלע ציוניסטישע פאָדערונגען), ווען אויפן אָרט פון לאָרד באלפור האָט דעם אַמט פון אויסערן־מיניסטער פארנומען לאָרד קערזאָן.

צום סוף ווילן מיר נאָך אָנווייזן אויף דעם, אז דער מאַנדאַט, וואָס שאפט א נייע אינסטיטוציע, — די „יידישע אגענץ" — באַשטימט איר באציאונג צו דער מאַנדאטאָר־מאַכט און שטעלט פעסט אירע אויפגאבעס, פארגעסט אָבער פּרעציזירן, ווי אזוי וועט די „אגענץ" קענען ווירקן אויף דער א"י-רעגירונג, אז זי זאָל בפּועל מיטווירקן צום אויפשטעל פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים. און אויב עס וועט אויסברעכן א מיספארשטייעניש, א קאָנפליקט צווישן דער „יידישער אַגענץ" און דער א"י־אדמיניסטראציע, ווער וועט זיין דער פּוסק אחרון? אויך אין דער הינזיכט הינקט צו דער מאַנדאַט.

ווען מיר ווילן דאָס אלץ רעזיומירן, קומען מיר צו דער מיינונג, אז די „יידישע אגענץ", וועלכע איז איינע פון די צוויי — נעבן דער א"י־אדמיניסטראציע — אָרגאנען, וואָס זיינען בארופן צום אויפריכטן די יידישע נאציאָנאלע היים אין א"י, וועמענס רעכט ס'זיינען פאראויסגעזען אין מאַנדאט און גאראנטירט דורכן פעלקער־בונד, איז א גרויסע און באדייטונגספולע דערגרייכונג אויפן וועג צום אויפריכטן דער יידישער מלוכה אין א"י. די באַשטימונגען אָבער פון מאַנדאַט וועגן דער „יידישער אגענץ" און אירע אויפגאבעס זיינען צו פיל פאראלגעמיינערט און אזוי ארום נעפלהאַפט, לאָזן איבער א ברייטן פעלד אויף פארשיידענע אינטערפּרעטאַציעס און גיבן אונז נית קיין גאנצן און קלאָרן בילד וועגן דער „יידישער אַגענץ", איר באציאונג צו דער מאַנדאטאָר־מאכט און אירע אויפגאבעס.

II

די צוציאונגס=פראגע און דער „קרן=היסוד".

ד.

סאן-רעמא

שלום=טראקטאטן — טערקיי — הערצלס נביאות — סאן=רעמא — גרויסער ציוניסטישער נצחון — די פארווירקלאכונג — „איצט האט איר דעם סטארט, און פון אייך הייגגט אָפּ, צי איר וועט דעם וועט-לויף געווינען" — די היסטאָרישע אויפגאבע.

די פרידנס=קאָנפערענץ אין פאריז האָט זיך פארענדיגט מיטן ווערסאלער טראקטאַט, וועלכער איז א טראקטאַט צווישן די זיגרייכע מלוכות פון איין זייט און דייטשלאנד פון דער צווייטער זייט. דאָס איז געווען דער רעזולטאַט פון די פארהאַנדלונגען אין פאריז. א חוץ=דעם זיינען נאָך אין פאריז געשלאָסן געוואָרן אַנדערע טראקטאַטן, דערהויפּט צווישן די קאָאליציע=מלוכות און די ניי=אַנטשטאַנענע מלוכות פון פעלקער, וועלכע האָבן געוואונען אין דער מלחמה זייער אומאָפּהייגגיגקייט.

די שלום=אונטערהאַנדלונגען מיט טערקיי, דייטשלאנדס פאר=בינדעטע, זיינען געפירט געוואָרן ערשט אין א יאָר ארום אין סאן=רעמאָ. די גרונט=שטריכן פון שלום=טראקטאַט מיט טערקיי זיינען שוין אָנגעצייכנט געוואָרן דורך דער זיגרייכער קאָאַליציע אויף פריערדיגע קאָנפערענצן, אין סאן=רעמאָ האָט מען באדאַרפט נאָר אָפיציעל זיי באַשטעטיגן. און דאָ איז געשטאַנען די פראגע פון נעמען אין אכט די פאָדערונגען פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, וועלכע זיינען פארגעשטעלט געוואָרן אין ציוניסטישן מעמאָריאל צו דער פרידנס=קאָנפערענץ. ביי דער געלעגנהייט איז כדאי צו דערמאָנען, הערצלס נביאישע ווערטער, אז יידן וועלן האָבן דעם שעת הכשר צ באַקומען ארץ=ישראל ערשט דאַמאָלס, בעת טערקיי, דער „קראנקער מענש",

אָנטיילנעמענדיג אין א מלחמה, וועט באזיגט ווערן און ס'וועט קומען צו דער אזוי לאנג שוין אָפּגעוואַרטעטער צוטיילונג פון טערקיי. דער דאָזיגער פּאָליטישער מאָמענט איז געקומען, און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט אים אויסגענוצט.

צום אונטערשטיצן די ציוניסטישע פאָדערונגען זיינען קיין סאַן-רעמאָ אָפּגעפאָרן די פירער פּראָפעסאָר וויצמאַן און נחום סאָקאָלאָוו און אויף דער איינלאַדונג פון די ציוניסטן אויך הערבערט סעמועל און לאָרד באלפור. קיין סאַן-רעמאָ זיינען דערגאַנגען פארשיידענע ידיעות פון דער גאַנצער וועלט וועגן מאַניפעסטאַציעס און דעמאָנסטראַציעס, וועלכע ברענגען צום אויסדרוק דעם שטאַרקן ווילן פון פאָלק ישראל אויף ארץ-ישראל. דער גרונט איז געווען צוגעגרייט, די גרעסטע אָנשטריינגונגען זיינען געמאַכט געוואָרן. און ווירקלאַר זיינען די ציוניסטישע פאָדערונגען, אונטערשטיצט באזונדערס דורכן דאַמאָלדיגן ענגלישן פּרעמיער, לאָיד-דזשאָרדזש גענומען געוואָרן אין באַטראַכט. דעם 24-טן אַפּריל 1920 איז אויף דער קאָנפערענץ אין סאַן-רעמאָ באַשלאָסן געוואָרן אריינצוטראָגן אין שלום-טראַקטאַט מיט טערקיי פאָלגנדיגן פּאַסוס:

„ביידע קאָנטראַהענטן פון טראַקטאַט זיינען מסכים איבערצוגעבן די פאַרוואַלטונג פון א"י אלס מאַנדאַט-לאַנד צו דער מלוכה, וועלכע וועט דורך זיי באַשטימט ווערן. די מאַנדאַטאָר-מאַכט וועט זיין מחויב אדורכצופירן אין לעבן די דעקלאַראַציע, וועלכע איז דורך דער ענגלישער רעגירונג פּארעפנטלאכט געוואָרן דעם 2-טן נאָוועמבער 1917 און וועלכע איז אַקצעפּטירט געוואָרן דורך די איבעריגע אַנטאַנט-מלוכות, צו שאַפן א נאַציאָנאַלע היים פאַרן יידישן פאָלק אין ארץ-ישראל מיטן תנאי, אַז עס וועט גאָרניט געטאָן ווערן אַזוינס, וואָס קען אָנרירן די רעליגיעזע און בירגערלאכע רעכט פון די ניט-יידישע געמיינשאַפטן אין א"י ווי אויך די רעכט און פּאָליטישע שטעלונג פון די יידן אין אַנדערע לענדער".*)

אויף דער זעלבער קאָנפערענץ אין סאַן-רעמאָ איז נאָך באַשלאָסן געוואָרן איבערצוגעבן דעם מאַנדאַט אויף א"י דער בריטישער

*) מ. מרזיני: „עשר שנים של מדיניות ארץ-ישראלית" דף 125

רעגירונג. אין דריי חדשים ארום זיינען די דאָזיגע באשלוסן פון סאַן־רעמאָ באשטעטיגט געוואָרן דורך דער טערקישער רעגירונג אויף דער קאָנפערענץ אין סעוור (יולי 1920).

אזוי ארום איז פארווירקלאכט געוואָרן הערצלס חלום וועגן באַקומען א אינטערנאַציאָנאַלע גאראנטיע אויף צו שאפן דעם צוקונפטיגן יידנשטאַט. די באזעלער פּראגראם איז אינגאנצן דורכגעזעצט געוואָרן.

מיר וועלן דאָ אויסמיידן צום דערציילן וועגן דער גרויסער פרייד און יובעל, וואָס די באַשלוסן פון סאַן־רעמאָ האָבן ארויסגערופן ביי די יידן פון גאַר דער וועלט.

דאָס אלץ, וואָס מיר האָבן אויבן געבראכט, דאַרף דינען פאר א בעסערער אָריענטירונג אין דער ווייטערדיגער אַנטוויקלונג פון די געשעענישן און אין די אויספירונגען, וועלכע מיר וועלן פּרובן ווייטער מאַכן.

נאָך סאַן־רעמאָ איז די ציוניסטישע באוועגונג אַוועקגעשטעלט געוואָרן מיטן פּנים צו דער ווירקלאכקייט, פאר דער אויפגאבע פון אויפבויען דער נאַציאָנאַלער היים אין א״י. לאָיד־דזשאָרזש האָט אין סאַן־רעמאָ לסוף פון די אונטערהאַנדלונגען זיך געווענדעט צו ווייצמאַנען מיט פאָלגנדיגע ווערטער: „איצט האָט איר דעם סטאַרט, און פון אייך הייבט אָפּ, צי איר וועט דעם וועט־לויף געווינען". דאָס זיינען געווען אמתע ווערטער. די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט געדארפט אָנווענדן אלע אירע כוחות, כדי דעם וועט־לויף צו געווינען. כדי וואָס גיכער אויפצובויען ארץ־ישראל. אָבער, כידוע, פאָדערט די אויפריכטונג פון א חרובער לאַנד זייער א סך מי, געלט און ענערגיע. אזוי ארום איז די אויפגאבע געווען א קאָלאָסאל־שווערע און פון גרויסער, ערשטראנגיגער היסטאָרישער באדייטונג, ווייל די אייראָפּייאישע מלוכות האָבן דאָך געשאפן פאר די יידן די באַדינגונגען, די פּראקטישע ארבעט אָבער איז ארויפגעלייגט געוואָרן אויף די פּלייצעס פון דער ציוניסטישער באַוועגונג.

דער יידישער פאָלק האָט געדארפט געבן זיין תשובה אויף סאַן־רעמאָ. און וואָס פאר א תשובה איז עס געווען? אמבעסטן וועלן מיר עס ארויסנעמען פון די באַראַטונגען פון דער ציוניסטישער יאָר־

קאָנפערענץ אין לאָנדאָן אין יולי 1920. ס'איז אָבער נויטיג קודם כל פאָרצושטעלן דעם מצב פון יידישן פאָלק אין די ערשטע יאָרן פון נאָך דער וועלט-מלחמה.

ה.

רצון און יכולת

ערשטע יאַר-קאָנפערענץ אין לאָנדאָן — די לאַגע פון יידישן פאָלק נאָך דער וועלט-מלחמה — די טראַגעדיע — מזרח און מערב — ארץ-ישראל-אויפבוי — וואָס באַדאַרף מען און וואָס וויל מען? — מעגלאַכקייטן — צוציען דעם גאַנצן פאָלק — דער „קרן-היסוד" — ערשטער שריט.

די גרויסע טראַגעדיע פון יידישן פאָלק, ווען ער האָט א צווייטער און צושפרייטער, צובראכענער און רואינירטער, געדראַפּט דערפילן די גרעסטע אויפגאַבע, וועלכע איז פאַר אים געשטעלט געוואָרן נאָך צוויי טויזנט יאר גלות, כדי זיך צו באַפרייען און זעלבסטשטענדיג זיין אין א אייגן לאַנד, שילדערט אונז בולט מ. מרזיני אין זיין בוך: „עשר שנים של מדיניות ארץ-ישראלית", אין קאַפּיטל א. נ. „הר כגיגית":

„טרויעריג איז געווען דער בילד, וועלכער האָט זיך אַנטפּלעקט פאַר די אויגן פון דער וועלט מיט דער דערעפנונג פון דער יאר-קאָנפערענץ*), צו וועלכער ס'זיינען זיך צונויפגעקומען פאַרשטייער פון אַלע יידישע קבוצים. דער גאַנצער שרעקלאַכער, גייסטיגער און מאַטעריעלער חורבן, וועלכן די מלחמה האָט אָנגעמאַכט צווישן די יידישע מאַסן אין פאַרשידענע לענדער, האָט געפונען זיין אויסדרוק אויפן דאָזיגן ציוניסטישן צוזאַמענפאָר, וואָס האָט געהאַט צו דערלייזיגן גראַנדיעזע און אחריות-פולע אויפגאַבעס. די מיליאָנען רוסישע יידן, וועלכע זיינען אָפּגעריסן און אָפּגעטיילט געוואָרן פון גאַנצן פאָלק מיט א רויטן קאָרדאָן פון מלחמות און בלאָקא-

---

*) די ערשטע ציוניסטישע יאר-קאָנפערענץ (קליינער קאָנגרעס) נאָך דער וועלט-מלחמה אין יולי 1920 אין לאָנדאָן.

דעם און זיינען פארבליבן פארדרייענגט אין א לאנד, אין וועל־
כער ס'האט זיך אפגעשפילט די שוידערהאפסטע טראגעדיע
אין דער מענשלאכער געשיכטע, די שרעקלאכע מעשים
תעתועים, האבן אפילו קיין פארשטייער ניט געהאט אויף דער
קאנפערענץ אין א צייט, ווען עס האט געדארפט געלייזט ווערן
די פראגע פון ארץ־ישראל, וועלכע איז דאך אזוי נאנט געווען
צו די הערצער פון די רוסישע יידן. און נאך שרעקלאכער און
טראגישער איז געווען דאס, וואס זיי האבן קיין שום מעגלאכ־
קייט ניט געהאט זיך צו באטייליגן אין דער אויפבוי־ארבעט
פון דער יידישער נאציאנאלער היים אין דער צייט, ווען זיי
זיינען שטענדיג געווען דער גרעסטער כח אין יעטווידער פראק־
טישער ארבעט אין ארץ־ישראל, ווען זיי זיינען געווען דער
קוואל, וואס האט געגעבן דער ציוניסטישער באוועגונג מא־
טעריעלע און גייסטיגע כוחות. אפטימיסטן האבן גערעכנט,
אז די לאגע אין רוסלאנד וועט זיך בעסערן. אבער זייער גלויבן
איז געווען א פאלשער. ניט פיל בעסער איז געווען די לאגע
פון די יידישע קבוצים אין די לענדער פון מזרח־ און מיטל־
אייראפא. די וועלט־מלחמה האט חרוב געמאכט זייער לעבן און
זייער געזעלשאפט. ניט נאר וואס זיי האבן זיך ניט געקענט
באטייליגן אין די גרויסע אנשטריינגונגען, וועלכע זיינען נויי־
טיג געווען צום אויפלעבן א"י, נאר אליין האבן זיי נאך בא־
דארפט דרינגענדע הילף פון אנדערע יידישע קבוצים. און אזוי
איז געשען, אז דער גרויסער היסטארישער טאג פארן יידישן
פאלק האט אים געפונען אין זיין גרעסטן טייל אין א שרעק־
לאכן חורבן, אין א לאגע, אין וועלכער ער האט קיין שום
מעגלאכקייט ניט געהאט צו טאן עפעס פאר דעם, וועגן וואס
ער האט יארנלאנג געחלומט און געטרוימט.

„דער צענטער פון יידישן לעבן האט זיך איבערגעטראגן
פון מזרח אין מערב, פון די יידישע קהלות אין רוסלאנד און
פוילן צו די קהלות אין ענגלאנד און באזונדערס אין צפון־אמע־
ריקע. אויב מען האט געקענט דערווארטן א שטארקע ארבעט
צום פארווירקלאכן דעם ציוניסטישן אידעאל, האט די אר־
בעט באדארפט קומען פון דעם דאזיגן נייעם צענטער. אין

מערב האָבן זיך קאָנצענטרירט יידן גרויס אין זייער רייכטום און אין דער פּאָליטישער השפּעה. ווען זיי וואָלטן געמאכט די גערינגע אָנשטרענגונגען, וואָלטן זיי געקענט געפינען די לייזונג פאר דער פראגע פון א"י-אויפבוי.

„אָבער די יידן פון מערב זיינען ניט געווען צוגעגרייט צו דער גרויסער, היסטאָרישער אויפגאַבע. אמת, די מערב-יידן זיינען געשטאַנען אויף א הויכן, קולטורעלן ניוואָ און זיינען געווען שטאַרק מיט זייער פּאָליטישן כח, אָבער זיי זיינען לחלוטין ניט געווען צוגעגרייט בייצושטיין דעם היסטאָרישן און נאַציאָנאַלן עקזאַמען. די גרויסע ציוניסטישע אויפלעבונגס-אַרבעט, וועלכע איז געפירט געוואָרן אין אמעריקע אין דער צייט פון דער מלחמה, האָט געשאַפן ניט מער ווי א באַזיס פאר א גרויסער אויפלעבונגס-באַוועגונג, וועלכע איז טאַקי דאַריבער געבליבן א פלאכע. אקעגן איז נאָך ניט געשאפן געוואָרן דער באַזיס צו שעפּן די פאָלקס-כוחות פאר א שטענדיגער און פּלאַנמעסיגער ארבעט פאר ארץ-ישראל. די לאַגע איז נאָך געווען ערגער דערמיט, וואָס די אמעריקאַנער יידן האָבן דערפילט זייער נאַציאָנאַלן חוב ניט נאָר פאר א"י, נאָר אויך דורך דער הילף פאר זייערע אָרימע ברידער אין מזרח-אייראָפּאַ. דאָס האָבן אויך אויסגענוצט די ציוניסטישע קעגנער און געשטערט די ציוניסטן אין זייערע אַקציעס".

דער וויכטיגסטער און צענטראַלער פּראָבלעם, מיט וועלכן די יאר-קאָנפערענץ אין לאָנדאָן האָט זיך באַשעפטיגט, איז געווען: צי קען דער יידישער פאָלק דערפילן די היסטאָרישע אויפגאַבע, וועלכע איז פאר אים געשטעלט געוואָרן נאָך סאַן-רעמאָ? וועלכער וועג איז דער בעסטער און קורצסטער, כדי מיטרייסן דעם פאָלק און געווינען אים פאר דער גראַנדיעזער ארבעט?

וויצמאַן דערציילט, אז ענגלישע מלוכה-מענער האָבן דאַמאָלס געזאָגט: „אַלץ וועט צו גרונט גיין, אויב אין די ערשטע יאָרן וועלן זיך ניט געפינען די נויטיגע מיטלען". אוסישקין האָט זיך אויסגעדריקט: „אָדער מיר וועלן אין 15—10 יאָר ארום האָבן א מערהייט אין ארץ-ישראל, אָדער... איך וויל בעסער ניט רעדן ווען דער אלטערנאַטיווע". בראַנדייס האָט געהאַלטן, אז „מיר האָבן באַקומען די גע-

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש נאַציאָנאַלען ארבייטער פערבאַנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance

לעגנהייט אויפצובויען די לאנד, מיר דאַרפן באלד אָנהויבן די אַר־בעט, ענגלאנד וויל עס, מיר דאַרפן ארבעטן, און ארבעטן גיך".

מיט איין וואָרט אלע האָבן פארשטאַנען די גרויסע אחריות פון דער געגעבענער מינוט, אַלע האָבן געוואוסט, וויפל עס פאָדערט זיך אַרבעט, כדי אויפצובויען די נאַציאָנאלע היים אין ארץ־ישראל. שוין מיט א פּאָר יאר פריער איז פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז מען באַדאַרף האָבן דרייהונדערט אין פופ־ציג מיליאָן פונט שטערלינג צום אויפבוי פון דער לאנד. יעטווידער האָט געוואוסט, אז אזא סומע איז אוממעג־לאך צו שאפן. אָבער אויך דער מינימום־פּראגראם איז געווען גענוג גרויס. מען האָט באדאַרפט פון צוואנציג ביז פינף און צוואנציג מיליאָן פונט שטערלינג. אוסישקין האָט געפאָדערט אַ בודזשעט פון פיר מיליאָן פונט אויפן יאר תרפ"א, כדי צו ברייננען אין לאנד דרייסיג טויזנט יידן. וויצמאן האָט גערעדט וועגן פופציג טויזנט יידן א יאר, און ד"ר מאַקס נאָרדוי — וועגן א האלבן מיל־יאָן. מען האָט אָבער געוואוסט, אז דער יידישער פאָלק וועט די פינף און צוואנציג מיליאָן פונט אין משך פון פינף יאר אויך ניט געבן. די סתירה צווישן ווילן און מעגלאכקייט האָט זיך אַנטפּלעקט. די גרויסע טראַגעדיע פון ציוניזם האָט זיך אָנגעהויבן. און דערצו איז נאָך צוגעקומען דער שטרייט אין די ציוניסטישע רייען, וועלכן מיר האָבן אין קורצן פריער דערמאָנט, דער שטרייט צווישן וויצ־מאַנען און בראַנדייסן.

ס'איז געווען קלאָר, אז די נויטיגע, גרויסע געלט־סומעס וועט מען ניט ארויסבאַקומען פון יידישן פאָלק, בעסער געזאָגט, פון אַ קליינעם טייל פון פאָלק, אויף וועמענס שטיצע מען האָט גערעכנט אין יענער צייט רעכנען. די לאָנדאָנער יאר־קאָנפערענץ האָט, אזוי ארום, זיך געמוזט פארוואנדלען אין א קאָנפערענץ צום ראטעווען דעם ציוניזם און צו זוכן אלע וועגן און מעגלאכקייטן, ווי צו באַקומען א מאַקסימום פון געלט־מיטלען פאַר דער אויפבוי־ארבעט. אין קעגנ־פאל וואָלט דער ציוניזם פארבליבן א אוטאָפּיע, וואָס קען באמת ניט רעאליזירט ווערן.

אויף דער קאָנפערענץ האָט מען ארויסגעזאָגט פארשידענע מיינונגען און פאָרגעשטעלט א סך פּלענער, ווי דעם מאַקסימום צו

באַקומען. ס'איז געפירט געוואָרן א העפטיגער קאַמף ארום די דאָזיגע פלענער. דאָס אינטערעסירט אונז נים. דער רעזולטאַט איז געוען: דער קרן-היסוד, נעבן דעם קרן קימת, דער פאָנד פון אויפבוי פון דער יידישער נאציאָנאלער היים אין ארץ-ישראל.

די וויכטיגסטע באשלוסן פון דער קאָנפערענץ וועגן קרן-היסוד זיינען פאָלגנדע:

די ציוניסטישע קאָנפערענץ, אָפּגעבנדיג זיך א דין וחשבון פון דער היסטאָרישער באדייטונג פון אונזער צייט און האַלטנדיג, אז עס מוז ווערן פאראייניגט די ענערגיע פון גאנצן פאָלק פארן געוואלדיגן ווערק פון אויפבוי פון ארץ-ישראל, באַשליסט:

א) שאפן א אימיגראציע- און קאָלאָניזאציע-פאָנד א.נ. „קרן-היסוד",

ב) שטעלטפעסט, אז גלייך ביים אָנהויבן די אויפבוי-ארבעט פון דער יידישער נאציאָנאלער היים אין א"י זיינען נויטיג פינף און צוואנציג מיליאָן ענגלישע פונט שטערלינג, וועלכע מען דאַרף צונויפזאמלען אין משך פון איין יאר.

די ציוניסטישע קאָנפערענץ ווענדעט זיך אין א פייערלאכן אויפרוף צום גאנצן יידישן פאָלק מיטן אפעל, ער זאָל זיין חוב דערפילן און מיט גרויסע, געלט-קרבנות, סיי פון פארמעגן סיי פון פארדינסט, זאָל ער דערמעגלאכן דעם קרן-היסוד די אויפבוי-ארבעט דורכצופירן,

ג) איטלאכס תורם אויפן קרן-היסוד באקומט אן אנטשפרעכנדן סערטיפיקאַט.

ז) די אייגנטימער פון די סערטיפיקאטן באטייליגן זיך און פארוואלטן מיטן פאָנד א. א. וו.

די גרינדונג און פראקלאמירונג פון קרן-היסוד איז געווען דער וויכטיגסטער אויפטו פון דער יאר-קאָנפערענץ אין לאָנדאָן.

וואָס זאָגט אונז דאָס אַלץ, און צו וועלכע מסקנות קומען מיר נאָכן באַטראַכטן די אַלע פראַגן?

די טראַגעדיע פון ציוניזם, וואָס האָט געשטעקט אין דער געוואַלדיגער סתירה צווישן רצון און יכולת, און וואָס איז געווען א רעזולטאַט פון טרויעריגן מצב פון יידישן פאָלק נאָך דער וועלט=מלחמה, איז געוואָרן די שטוים=קראַפט פון דער קאַלטער, אייזערנער ווירקלאַכקייט צום געדאַנק פון ראַטעווען דעם ציוניזם דורכן צוציען דעם גאַנצן יידישן פאָלק צום אויפבוי פון ארץ=ישראל. די כוחות און די מעגלאַכקייטן פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע האָבן זיך ארויסגעוויזן פאַר די פירערס אַלס ווייט ניט גענוגנדע, אַלס צו קליינע, כדי קענען אַדורכצופירן די גראַנדיעזע אַרבעט פון אויפבויען א נאַציאָנאַלע היים פאַרן יידישן פאָלק אין ארץ=ישראל.

פון דער אַנדער זייט האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט זייט צענדליגער יאָרן אָנגעפירט מיט דער א"י=אַרבעט, באַטראַכט די דאָזיגע אַרבעט ניט אַלס פּאַרטיי=זאַך, און זיך באַמיט צו געווינען פאַר דער דורכפירונג פון ווערק דעם גאַנצן יידנטום. דער קרן-היסוד איז דעריבער דערקלערט געוואָרן ניט אַלס אינסטרומענט פון א פאַרטיי, נאָר פון גאַנצן יידישן פאָלק. אויף דעם יסוד איז שוין לייכט צו באַהויפטן, אַז דער קרן=היסוד האָט געדאַרפט זיין די ערשטע שטופּע פון צוציאונגס=פּלאַן. די ענערגיע פון גאַנצן יידישן פאָלק מוז ווערן פאַראייניגט פאַרן געוואַלדיגן ווערק פון אויפבוי פון א"י. יעטווידער איד, ציוניסט אָדער ניט=ציוניסט, וואָס באַטייליגט זיך דורך א תרומה אין קרן=היסוד, באַקומט אַן אַנטשפּרעכנדיגן סערטיפיקאַט און קען האָבן א השפּעה און זיין דעה זאָגן אין דער פראַגע פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א"י.

דאָס איז נאָר געווען דער ערשטער שריט, דער צווייטער — איז געמאַכט געוואָרן אויפן XII ציוניסטישן קאָנגרעס.

ו.

דער צוציאונגס-פּראָבלעם

XII קאָנגרעס — דער רושם פון בראַנדייסעס סעצעסיע — ווייצ-
מאַנס קאָנצעפּציע — מער ווי איין וועג — די צוציאונגס פראגע —
ב. פייוועלס פּלאַן — די אָפּאָזיציע — קאָנגרעס-החלטות — קאָנסיל
און דירעקטאָריום פון קרן-היסוד — דער רעזולטאַט.

דער XII ציוניסטישער קאָנגרעס אין קאַרלסבאַד אין אוי-
גוסט 1921 איז געווען דער ערשטער קאָנגרעס נאָך דער וועלט-
מלחמה, דער ערשטער קאָנגרעס נאָך דער באַלפור-דעקלאַראַציע און
סאַן-רעמאָ, ווען נציב העליון אין ארץ-ישראל איז געווען דער ייד,
סער הערבערט סעמועל. צווישן XI קאָנגרעס אין יאַר 1913 און XII
אין יאַר 1921 איז ניט נאָר געווען א מרחק פון אַכט יאַר, נאָר פיל
מער. און דאָך זיינען די גרויסע פּאָליטישע נצחונות פון ציוניזם אין
די לעצטע יאָרן געבליבן אויפן קאָנגרעס ווי אין שאָטן. צי איז דאָס
געווען מחמת דעם, וואָס אין די יאָרן 1919 און 1920 זיינען פאָרגע-
קומען גרויסע ציוניסטישע קאָנפערענצן (אַקציאָנס-קאָמיטעט-זיצונ-
גען און יאַר-קאָנפערענץ)? אָדער צי האָט די שלעכטע לאַגע אין ארץ-
ישראל געמאַכט פאַרגעסן דאָס אַלץ, וואָס איז ניט לאַנג דערגרייכט
געוואָרן? עס רעדן אפילו וועגן די פּאָליטישע דערפאָלגן ווייצמאַן
און סאָקאָלאָוו אין זייערע דערעפנונגס-רעדעס, אָבער די דעבאַטע
איז אינגאַנצן אַן אַנדערע. די הויפּט-פראַגע פון דעם XII קאָנ-
גרעס, ארום וועלכער די דיסקוסיע איז געפירט געוואָרן, איז דער
ארויסטריט פון בראַנדייסן, מעקן און זייער גרופּע פון דער אַל-
וועלטלאַכער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. און דאָס איז דאָך געשען
כמעט ווי ערב דעם קאָנגרעס אויפן צוזאַמענפאָר פון דער אַמערי-
קאַנער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין קליוולאַנד אין יוני 1921

א דאַנק דר. ווייצמאַנען, וועלכער האָט אין אַמעריקע באַזינט בראַנ־דייסן. גענוי וועלן מיר אָט דעם דאָזיגן ענין ניט באַהאַנדלען, דאָס איז א דבר בפני עצמו. אויפן קאָנגרעס האָט דער ענין בראַנדייס פאַר־נומען א חשובן אָרט, ווייל צו גרויס זיינען געווען די פאַרדינסטן פון בראַנדייסן פאַרן ציוניזם, צו גרויס איז געווען זיין באַדייטונג און זיין השפעה, אז מ'זאָל איבער זיין סעצעסיע אַריבערגיין אויפן קאָנגרעס צום סדר־היום. אַלע רעדנער האָבן עס באַרירט, פון דער אָפּאָזיציע, די בראַנדייסיסטן סימאָן און דע־לימע, וועלכע זיינען צוליב זייער ניט איינפאַרשטענדניש מיט דער קרן־היסוד-אַרבעט אַרויסגעטראָטן אין מערץ 1921 פון דער עקזעקוטיווע, ביז די התלהבותדיגע אָנ־הייננער און פאַרטיידיגער פון דער עקזעקוטיווע. די דאָזיגע פראַגע האָט אַלע איבעריגע ענינים געשטעלט אין שאָטן.

דאָך זעען מיר אויפן XII קאָנגרעס די ערשטע צייכנס פון דעם פאַרברייטערונגס־פּלאַן פון דער „יידישער אַגענץ", און באַזונדערס איז דאָרט פאָרמולירט געוואָרן, ווי אזוי מען זאָל ד י נ י ט ־ צ י ו נ י ס ט ן צ ו צ י ע ן צ ו ד ע ר א ו י פ ב ו י ־ א ר ב ע ט א י ן א " י ד ו ר כ ן ק ר ן ־ ה י ס ו ד. און פון דעם דאָזיגן שטאַנדפּונקט אייגנטלעך אינטערעסירט אונז דער XII קאָנגרעס.

הגם דער גרעסטער טייל רעדנער איז אַרויסגעטראָטן קעגן דער מיינונג פון סימאָן און דע־לימע, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע דאַרף אויפהערן צו פירן א פּראָפּאַגאַנדע־ און קולטור־אַרבעט, ווי אויך געגנווארטס־פּאָליטיק אין די לענדער פון דער דיאַספּאָרא, אז זי דאַרף זיך נאָר פאַרנעמען מיט דער א"י־אַרבעט און אזוי אַרום פאַרלירן דעם כאַראַקטער פון א פאָלקס־באַוועגונג, פון א באַוועגונג צו אויפלעבונג — האָט דאָך א טייל רעדנער מיט ווייצמאַנען בראש זיך אַרויסגעזאָגט פאַר דעם, אז אין דער אויפבוי־אַרבעט אין א"י מוז מען זיך פאַראייניגן מיט ניט־ציוניסטן, ווייל די אייגענע מיטלען זיינען צו קליין און לאַנג וואַרטן טאָר מען ניט. פּרעזידענט ווייצמאַן האָט אין זיין דערעפענונגס־רעדע געזאָגט: „אונזער חוב איז צו טאָן אַלץ וואָס ס'איז מעגלאַך, כדי צוציען צו אונזער נאַציאָנאַלער אַר־בעט אַלע ענערגיע־קוואַלן פון יידנטום, וועלכע מיר קענען נאָר דער־גרייכן. מיר דאַרפן האָפן, אז דער אַמעריקאַנער יידנטום וועט פאַר־

שטיין די גרויסע אחריות, וואָס ער טראָגט אויף זיך אַלס דער גרעס־
טער און שטאַרקסטער יידישער קבוץ, און דער איינציגער, וועלכן
ס'האָט ניט אָנגערירט די האַנט פון נאָך־מלחמהדיגן חורבן. די יידן,
וואָס געפינען זיך אויסער דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, האָבן א
ברייטן פעלד פאר בשותפותדיגער ארבעט מיט אונז, הן אויפן גע־
ביט פון פראַקטישער ארבעט אין א״י, הן אויפן געביט פון קולטור
און דערציאונג, טראָץ די אונטערשיידן, וואָס טיילן אונז אָפּ. איך
האָף און איך גלויב, אז די פונקטן, וואָס פאראייניגן אונז, וועלן זיין
שטאַרקער פון די, וועלכע טיילן אונז פאנאנדער... מיר פון אונזער
זייט זעען אין „קרן־היסוד” דעם אינסטרומענט פון נאַציאָנאַלן
ווילן צו אויפבויען ארץ־ישראל, אָבער מיר פארשטייען אויך, אז ניט
אַלע יידן אַנערקענען, ווי מיר, די נויטווענדיגקייט פון א פאר־
אייניגטן אויסדרוק פון נאַציאָנאַלן ווילן און שטרעבן. מיר זיינען
גרייט מסכים צו זיין, אז מ ע ר ו ו י א י י ן ו ו ע ג פירט
קיין א״י, און מיר ווילן גאָרניט פארמאכן די אַנדערע וועגן פאר די,
וואָס ווילן ניט גיין מיט אונזער וועג”.*)

אין די ווערטער דאַרפן מיר זען דעם ערשטן גרונט־געדאַנק
פון פארברייטערן די „יידישע אַגענץ”. דאַסמאָל איז עס נאָך ביי א
געדאַנק געבליבן. אין וואָס באַשטייט אָט דער גרונט־געדאַנק און
מיט וואָס איז ער נאָנט אָדער ווייט פון בראנדייסעס אָנשויאונ־
גען?

דער ציל איז צוציען צו דער אויפריכטונגס־ארבעט אין א״י
אַלע ענערגיע־קוואַלן פון יידנטום, אויך ניט־ציוניסטן און אפילו קעג־
נער, באזונדערס אָבער די רייכע אַמעריקאַנער, און שאַפן א געמיינ־
זאמע פלאַטפאָרם פון די פונקטן, וואס פאראייניגן די ציוניסטן מיטן
צווייטן צד. מיט איין וואָרט — אין דער פראַגע פון א״י־אויפבוי
אָפּזאָגן זיך פון אייגנעם און אַנערקענטן רעכט דאריבער, ארבעטן
בשותפות מיט ניט־ציוניסטן אויפן יסוד פון א געמיינזאמער פלאַט־
פאָרם און אלס קרבן ברייגנען די איבערצייגונג, אז נאָר דורכן ציוי־
ניזם, נאָר דורך דער אויפלעבונג פון פאָלק און נאַציאָנאַלן רענעסאנס

---

*) Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XII. Zionisten-Kongresses in Karlsbad. s. 16-17

וועט געלינגען דער אויפבוי פון דער יידישער היים אין ארץ־ישראל. דאָס איז דער ערשטער שריט.

נאָנט צו בראנדייסן איז וויצמאַן דערמיט, וואָס ער איז מסכים צו שאפן מיט די ניט־ציוניסטן א געמיינזאמע פלאטפאָרם פון אר־בעט אויפן געביט פון א״י־אויפבוי. נאָר בראנדייס האָט געוואָלט, אז די דאָזיגע פלאטפאָרם זאָל זיין די פראגראם פון דער ציוניס־טישער אָרגאניזאציע, און די ניט־ציוניסטן זאָלן אזוי ארום ווערן ציוניסטן, און וויצמאן, ווידער, האָט געוואָלט איינהאַלטן דעם ביז־אַהעריגן כאראקטער פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע און שאפן א געמיינזאמע פלאטפאָרם נאָר אויפן געביט פון ארץ־ישראל־ארבעט.

וואָס פאר א סבות האָבן וויצמאַנען געבראכט צו דער דאָזיגער מיינונג? דאָ וועלן מיר זיי נאָר אין קורצן אָנגעבן. דאָס איז די ענטוי־שונג אין פאָלק, אין זיין גרייטקייט אויף קרבנות, און צו דעם איז צוגעקומען די שווערע פאליטישע סיטואציע און די שלעכטע לאגע אין ארץ־ישראל אין שיכות מיט די פאָגראמען אין פרילינג 1921. און ווארטן קען מען ניט, ארץ־ישראל דארף מען וואָס גיכער בויען. און גרויסע מיטלען זיינען דרינגענד.

צוציען די ניט־ציוניסטן — איז געוואָרן דער לאָזונג, ווייל די ציוניסטן אליין זיינען צו ווייניג, צו שוואך. אָבער ווי אזוי, אויף וואָס פאר א אופן?

אן ענטפער געפינען מיר אין די ווערטער פון ק ו ר ט ב ל ו מ ע נ פ ע ל ד; פאָלעמיזירנדיג מיט סימאָנען, זאָגט ער, אז מען דארף צוציען צו דער ארבעט די ניט־ציוניסטן. מען וועט זיי אָבער ניט צוציען, ווי סימאָן האַלט, מיטן פארברייטערן אונזערע גרעניצן דורך נאָך גרעסערע פשרות און קאָמפּראמיסן; „אפילו דאַן — מיינט בלומענפעלד — וועט זיך ניט פארגרעסערן די צאָל פון אונזערע אָנהייגער. פארקערט, אפשר דורך די תקנות פון קרן־היסוד וועט מען קענען שאפן די מעגלאכקייט פון פארבינדן זיך מיט די ניט־ציוניסטן פאר דער ארבעט אין לאנד... מיר גלויבן, אז מיר וועלן דעראָבערן די פארבאלטענע כוחות פון יידנטום דערמיט, וואָס מיר וועלן צוציען צו דער ארבעט די ניט־ציוניסטן״ *)

*) ibidem ז. 208-209.

די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע פאַרבלייבט אַלזאָ ווי געווען און נאָר אין קרן־היסוד זאָל מען מאַכן א שותפות מיט ניט־ציוניסטן, און דער קרן־היסוד איז דאָך דער פאָנד פון ארץ־ישראל־אויפבוי.

דר. בערטאָלד פייוועל קלערט עס אויף נאָך בעסער און ברייטער אין דער דעבאַטע איבערן קרן־היסוד: ...„די הארבסטע פראגע איז די פראגע פון דער באטייליגונג אין קרן־היסוד פון יידן, וואָס זיינען ניט קיין ציוניסטן. וואָרום די ציוניסטן האָבן געשאפן א פאָנד, וועלכער ווערט פון איין זייט אין ארץ־ישראל פארוועגדעט אונטער א ציוניסטישער אויפזיכט, און פון דער אַנדער זייט פאַר־לאַנגט ער, דער קרן־היסוד, דעם צוטרוי און די שטענדיגע מיטאַר־בעט אויך פון אזעלכע, וואָס געהערן ניט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. אָט די פראגע איז א ציוניסטישע פראגע, א פּאָליטישע און א טאַקטישע. די ציוניסטישע אָרגאַ־ניזאַציע דאַרף שטיין אויף דער וואַך און אָפּהיטן די ריינ.קייט פון אירע אידעאַלן און פון איר טאַקטיק, און צוזאמען מיט דעם צוציען צו איר ארבעט די ניט־ציוניסטישע קרייזן. איך וועל אייך איבערגעבן א פאקט, וועלכער באווייזט, אז עס איז אונז געלונגען און וועלכער אַנטשפּרעכט דעם, וואָס איך האָב אייך פריער געזאָגט. די ארבעט פארן קרן־היסוד האָבן אין עטלאַכע ערטער אָרגאַניזירט די ציוניסטן מיט די ניט־ציוניסטן. דאָס באַ־ווייזט דעם גרויסן כח־השפעה פון דעם קרן־היסוד־געדאַנק”. און א צווייטן מאָל גיט ער צו: „דער מאַנדאַט זעט פאראויס, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע זאָל מאַכן די געעריגע שריט, כדי צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן פארן אויפבוי פון א״י, די ציוניסטן קענען עס דערפילן אָדער דורך אויפרופן צו די יידן פון דער גאַנצער וועלט (פּראַפּאַגאַנדע), אָדער דורך צוציען צו דער ארבעט די יידן פון דער גאַנצער וועלט אויפן יסוד פון צוזאַמענאַרבעט און שות־פות. אין ערשטן פאַל מוז דער ציוניזם מותר זיין אויף זיינע ראַ־דיקאַלע פאָדערונגען, אָבער אויך דאַן וועלן די קעגנער ניט צושטיין צו אונזער באוועגונג. און דעריבער איז ניטאָ קיין אַנדער וועג ווי

דער צווייטער. א טעות האט סימאן, אויב ער קלערט, אז אונזערע קאנטראהענטן וועלן זיך באגנוגנען מיט דער קאנטראל איבער דער פארנוצונג פון די געלטער און זיך ניט וועלן באטייליגן אין דער הנהלה. די פראקטיק באווייזט אונז דעם היפוך. מיר האבן דאריבער קיין ברירה ניט ווי אריינצונעמען אין דער הנהלה פון קרן־היסוד אויך ניט־ציוניסטן. בכן מוז מען פארזיכערן דער ציוניסטישער ארגאניזאציע די העלפט פון דער השגחה און דער השפעה און די צווייטע העלפט איבערגעבן די אקציאנערן, די סערטיפיקאטן־איינגעמער. אונזער השפעה וועט אזוי ארום זיין אפהייגניג פון דער צאל פון ציוניסטישע אקציאנערן, און אויף דעם יסוד וועט געשאפן ווערן דער ראט פון קרן־היסוד".*)

דאס איז אייגנטלאך די פארמולירונג פון פראבלעם, ווי מיר האבן אים אנגערופן: „די צוציאונגס־פראגע און דער קרן־היסוד", און אזוי איז ער טאקי געלייזט געווארן דורכן XII ציוניסטישן קאנגרעס.

קעגן דער אויפפאסונג איז שארף ארויסגעטראטן דער פירער פון דער אפאזיציע, יוליוס סימאן. ער האט געפאדערט (אין הסכם מיט בראנדייסעס אנשויאונג), אז נאר די ציוניסטישע ארגאניזאציע זאל זיך פארנעמען מיטן א"י־אויפבוי און זאל אין די דאזיגע וויכטיגע פראגן אליין דעצידירן און עס ניט איבערגעבן דעם דירעקטאריום פון קרן־היסוד, וואו עס וועלן זיך געפינען אויך ניט־ציוניסטן. אויך יצחק גרינבוים איז ארויסגעטראטן קעגן אפגעבן א העלפט פון דער מאכט דעם קרן־היסוד, האלטנדיג עס פאר א סכנה פאר דער ציוניסטישער ארגאניזאציע. „דאס וועט אונז דערברייגנען צו דעם, אז קיינער וועט צו אונז ניט קומען, ווייל די העלפט שטימען וועט סיי ווי קיינעם ניט צוציען און געווינען. אנשטאט צו פארשטארקן די ארגאניזאציע שאפן מיר אזוי ארום נייע אינסטיטוציעס, וואס וועלן שטיין ניט אונער דער איינציגער השגחה פון קאנגרעס, און דורכדעם צושפליטערן מיר דאך די ארגאניזאציע".*)

---

*) ibidem ז. 546-547, 567-568.

**) ibidem ז. 245.

טראָץ דער אָפּאָזיציע איז דאָך געמאַכט געוואָרן דער פּרוב צוציען דורך דעם קרן־היסוד די נים־ציוניסטן פאַר דער אויפבוי־ אַרבעט אין ארץ־ישראל. די סבות דערפון זיינען קלאָרע, ווען מיר וועלן צו זיי נאָך צוגעבן, אז אין ערשטן יאָר פון דער עקזיסטענץ פון קרן־היסוד איז צונויפגעזאַמלט געוואָרן אַנשטאָט די געפּלאַנטע 25 מיליאָן פונט נאָר 427.856 ענגלישע פונט שטערלינג, הגם די אָרגאַניזאַציע פון קרן־היסוד איז גוט אוועקגעשטעלט געוואָרן.

דער ערשטער שריט, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אויף דער יאר־קאָנפערענץ אין לאָנדאָן, האָט דערבראַכט צום צווייטן שריט אויפן XII קאָנגרעס. די באַשלוסן פון קאָנגרעס אין דער פראַגע זיינען געווען פאָלגענדע:

פּונקט 8: די אייגנטימער פון די קרן־היסוד־סערטיפיקאַטן אין יעדן לאַנד וויילן אויס זייערע פאָרשטייער אין ראַט פון קרן־היסוד. די צאָל פון די אויסגעוויילטע פאָרשטייער פון יעדן לאַנד איז אָפּהייננגיג פון דעם סכום, וואָס איז אין געגעבענעם לאַנד צונויפגעזאַמלט געוואָרן פאַרן קרן־היסוד. יעטווידער סערטיפיקאַט־אייגנטימער האָט נאָר איין שטימע.

פּונקט 9: **דער דירעקטאָריום פון קרן־היסוד באַשטייט פון 6 ביז 10 מיטגלידער, פון וועלכע א העלפט ווערט אויסגעוויילט אויף פּראָפּאָרצ־יאָנעלע יסודות דורכן ראַט פון קרן־היסוד פון צווישן זיינע מיט־גלידער, און א העלפט ווערט באַ־שטימט דורך דער עקזעקוטיווע פון דער ציוניסטישער אָרגאַני־זאַציע.**

פּונקט 11: ביז די סערטיפיקאַטן־אייגנטימער וועלן אָרגאַניזירט ווערן, און עס וועט געגרינדעט ווערן דער ראַט פון קרן־היסוד, וועט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע באַשטימען אַלע מיטגלידער פון דירעקטאָריום. **דער ראַט**

LIBRARY AND [illegible] OF THE
[illegible]

פון קרן־היסוד דארף געשאפן
ווערן אין סוף יאר 1922.

פונקט 10: דער ראט פון קרן־היסוד ווײלט אויס דעם Board of Trustees (ראט פון פארטרויאונגס־מע־נער), וואס דארף באשטיין פון ניט מער ווי 10 מיט־גלידער, וואס האבן רעכט צו רעווידירן צו יעדער צייט די טעטיגקייט פון די־רעקטאריום און דעם רעזולטאט מיטטיילן דעם ראט פון קרן־היסוד אדער דער עפנטלאכקייט.

דער קאנגרעס האט אלזא געענדערט דעם סטאטוט פון קרן־היסוד, ווי ער איז פעסטגעשטעלט געווארן דורך דער יאר־קאנפע־רענץ, און געשאפן א ברייטע סטרוקטור און דעם ארגאניזאציאנעלן לייטער פון אויפבוי־פאנד אין הסכם מיטן גרונט־געדאנק פון צו־ציען צו אים ניט־ציוניסטן. דער ראט, דער קאנסיל, פון קרן־היסוד דארף זיין די רעפרעזענטאטיווע קערפערשאפט פון אלע תורמים, ציוניסטן ווי ניט־ציוניסטן, און די אינסטאנץ, נעבן דער ציו־ניסטישער ארגאניזאציע, וואס פירט אן און קאנטראלירט די אויפבוי־ארבעט אין א״י. דער קאנסיל ווײלט אויס א העלפט מיטגלידער פון דירעקטאריום, וועלכער דארף זיין די העכסטע לייטונג פון אויפבוי־ווערק. אין דירעקטאריום וועלן אזוי ארום אויך ארייגגיין ניט־ציוניסטן. די באשלוסן פון דירעקטאריום וועגן דורכפירן פארשידענע ארבעטן און אונטערנעמונגען אין א״י דארף אויספירן אין לעבן די ציוניסטי־שע ארגאנ. (פונקט 16). א חוצדעם ווערט נאך געשאפן א מין קאנ־טראל־קאמיסיע איבער דער טעטיגקייט פון דירעקטאריום. די קאמיסיע Board of Trustees, געוויילט דורכן קאנסיל, וועט באשטיין פון ציוניסטן און ניט־ציוניסטן. מיט איין ווארט די ניט־ציוניסטישע תורמים וועלן האבן די מעגלאכקייט זייער דרוק אויף דער א״י־ארבעט אויסהיבן. די ציוניסטישע השפעה ווידער וועט זיין אפ־הייננגיג פון דער צאל ציוניסטן אין קאנסיל, ד. ה. פון דער צאל ציו־ניסטישע תורמים. אזוי דארף אויסזען די צוזאמענארבעט פון ציו־ניסטן מיט ניט-ציוניסטן אין דעם קרן־היסוד, פון אלע יידן, וואס ווילן מיטהעלפן דעם אויפשטעל פון דער יידישער נאציאנאלער היים.

ווי מיר זעען פון די דאזיגע באשלוסן, איז דר. בערטאלד

פיוּולס פּלאַן אקצעפּטירט געוואָרן, און די פראגע פון צוציען די ניט־ציוניסטן איז געלייזט געוואָרן.

ס'איז כדאי נאָך צוצוגעבן, אז דער XII קאָנגרעס האָט ניט אָנגענומען קיין שום רעזאָלוציעס אָדער באשלוסן, וואָס זיינען נוגע דירעקט דער יידישער אגענץ. דאָס איז געשען, ווי מיר מיינען, צוליב דעם, וואָס דער מאנדאט איז נאָך ניט געווען באשטעטיגט דורכן פעלקער־בונד און דער פראיעקט איז שוין געווען פארטיג.

אזוי שטעלט זיך פאָר דער פראבלעם פון צוציען צום א״י־אויפבוי די ניט־ציוניסטן דורכן קרן־היסוד.

דאָס איז דער ערשטער פראקטישער פּרוב פון צוציען ניט־ציוניסטן. די יסודות, אויף וועלכע די צוציאונג האָט באדארפט פאָרקומען, זיינען שוין באקאנט. די „יידישע אגענץ", וועגן וועל־כער מיר האָבן אין ערשטן טייל גערעדט, ווי אויך דער קאמף ארום איר האָבן געהאַט אייגנטלאך נאָר א טעאָרעטישע באדייטונג. מען האָט נאָך דאַן ניט געקלערט, ווי אזוי עס צו פארווירקלאכן. עס איז נאָר געגאנגען אין דעם, ווער זאָל פיגורירן אין מאנדאט: די ציוניס־טישע אָרגאניזאציע אָדער א „יידישע אגענץ". און אויב די „יידי־שע אגענץ" — דאַן צי זאָל זי זיין די ציוניסטישע אָרגאניזאציע אַליין, אָדער זי מיט נאָך שותפים. און דער דאָזיגער קאמף האָט זיך פארענדיגט מיטן ארטיקל 4 פון מאנדאט.

ביים גרינדן פון קרן־היסוד איז שוין דער צוציאונגס־פראבלעם געווען א פראקטישע פראגע, און אזוי איז זי טאַקי געלייזט געוואָרן אין די באשלוסן פון קרן־היסוד אויפן XII קאָנגרעס. צי האָט עס אָבער געבראכט די דערווארטעטע רעזולטאטן?

אויף דער דאָזיגער פראגע מוז מען געבן א נ ע ג א ט י וו ע תשובה.

דער קרן־היסוד איז טאַקי געוואָרן פאָפּולער און באליבט און האָט צוגעצויגן צוויי־הונדערט טויזנט תורמים, אָבער די צווישן זיי, וועלכע זיינען ניט געווען קיין אָפיציעלע ציוניסטן און אפילו ניט־ציוניסטן, האָבן אָבער געהאַט צוטרוי צו דער ציוניסטישער אָרגא־ניזאציע און זיינען ניט געגאנגען ניט אין ראט, ניט אין דירעק־טאָריום פון קרן־היסוד. די רייכע ניט־ציוניסטן, וועלכע מען האָט שפּעטער ביי דער פארברייטערונג פון דער „אגענץ" צוגעצויגן צום

א"י=אויפבוי, האָבן זיך כמעט אינגאנצן ניט אָפּגערופן און זיך ניט אינטערעסירט מיטן קרן=היסוד.

עס איז אין רעזולטאט ניט געלונגען צו שאפן דעם קאָנסיל פון קרן=היסוד, וואָס איז פּראקלאמירט געוואָרן דורכן XII קאָנ=גרעס. די מיטגלידער פון דירעקטאָריום ווידער זיינען לויטן באשלוס 11 יאר=יערלאך באשטימט געוואָרן דורך דער ציוניסטישער עקזע-קוטיווע. דאָס איז געשען אויך צוליב דעם, וואָס דער נייער פּלאן פון א פארברייטערטער „יידישער אגענץ" האָט געזאָלט פארטרעטן דעם קאָנסיל מיטן דירעקטאָריום פון קרן=היסוד. אזוי זיינען די באשלוסן פון XII קאָנגרעס פאר וועלכע מען האָט אזוי געקעמפט, פארבליבן פרומע וואונטשן אויפן פּאפּיר.

דער פּרוב האָט זיך ניט איינגעגעבן און דאריבער וועלן מיר פארשטיין, פארוואָס מ'האָט צונויפגעזאמלט אזוי ווייניג געלט. ניט קיין 25 מיליאָן אין איין יאר, ניט אפילו אין 5 יאר, נאָר 427.856 פונט אין ערשטן יאר פון עקזיסטענץ פון קרן=היסוד (אפּריל 1921 — מערץ 1922) און 2.266.876 פונט אין די ערשטע פינף יאר (1921—1926). פּונקט א גענויער צענט=חלק פון דער געפּלאנטער סומע. נאָר אין איינצלנע פאלן, און דאָס אגב זעלטענע, האָבן ניט=ציוניסטן מיטגעארבעט מיט די ציוניסטן ביי די קאַמפּיינס פארן קרן=היסוד. איבעראל אָבער איז ביז צו דער לעצטער מינוט די אר=בעט פארן קרן=היסוד געבליבן אלס איינע פון די וויכטיגסטע אויפ=גאבן און דאָס גרעסטע ארבעטס=פעלד פון די ציוניסטן.

דער ניט געלונגענער פּרוב מיטן קרן=היסוד איז בלי שום ספק געווען איינע פון די סבות, וואָס האָבן געבראכט צום פארברייטערונגס=פּלאן פון דער „יידישער אגענץ", אָבער וועגן דער פארברייטערונג אין ווייטערדיגן קאַפּיטל.

III

דער פארברייטערונגס־פלאן פון דער „יידישער אגענץ"

ז.

די סבות

נאָך דער באשטעטיגונג פון מאנדאט — א נייע תקופה — ארטיקל 4 פון מאנדאט און דער פאַרברייטערונגס־פּראָבלעם —. צי מוז די ציוניסטישע אָרגאניזאציע פארברייטערן די „אגענץ"? — סבה אָדער באזיס — די לאגע אין ציוניזם — די פראגע פון געלט־מיטלען — פירנדע ציוניסטן וועגן דער דאָזיגער פראגע — פּאָליטישע מיסער־פאָלגן — „פאָלק ישראל, וואו ביסטו? פאָלק ישראל, וואָס טוסטו?" — אָפיציעלע באגרינדונג — די פאַרברייטערונג פון דער „אַגענץ" און איר ציל.

דער מעאָרעטישער שטרייט ארום דער פראגע פון דער „יידישער אַגענץ" האָט זיך פארענדיגט מיטן באשטעטיגן דעם מאַנדאַט איבער א"י דורכן פעלקער־בונד־ראט אין יולי 1922, און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע איז אנערקענט געוואָרן אלס די „יידישע אגענץ", אלס יענע פארטרעטונג פון יידישן פאָלק, וועלכע דאַרף זיך פארנעמען מיטן אויפבויען זיין נאַציאָנאַלע היים אין ארץ־ישראל.

נאָך דער באשטעטיגונג פון מאַנדאַט טרעטן מיר אריין אין א נייער תקופה פון דער ציוניסטישער באוועגונג און אויך אין א נייער תקופה אין דער געשיכטע פון דער „יידישער אַגענץ", וועלכע עס האָט טרעפלאך אָנגערופן דר. י. גאָטליב אין זיינעם אן ארטיקל אין „היינט" — דער „זיבן־יעריגער קריג" ארום דער פארברייטערונג פון דער „יידישער אגענץ" — דאָס איז נעמלאך דער פעריאד פון פארברייטערן די „יידישע אַגענץ".

פארוואָס פארברייטערן?

אין ארטיקל 4 פון מאַנדאַט ווערט די ציוניסטישע אָרגאַני־זאַציע אַנערקענט אלס די „יידישע אַגענץ". צום סוף פון זעלבן אר־טיקל ווערט געזאָגט, אז „די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט אָנ־נעמען די נויטיגע שריט אין הסכם מיט דער ענגלישער רעגירונג פון זיין מאַיעסטעט, כדי צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן, וואָס ווילן מיטהעלפן דעם אויפשטעלן פון דער יידישער נאַציאָנא־לער היים". די אויספירונג פון דער דאָזיגער באַשטימונג פון מאַנ־דאַט ד. ה. דאָס אָננעמען די נויטיגע שריט, כדי צו זיכערן די מיט־אַרבעט פון אַלע יידן, וועלכע זיינען מסכים מיטצוהעלפן אין דער שאַפונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים, ווערט פאַרשטאַנען אַלס די פאַרברייטערונג פון דער „יידישער אַגענץ". די פאַרברייטערונג ווידער דאַרף פאַרקומען דורכן אריינציען אין דער קערפערשאַפט פון דער „יידישער אַגענץ" די יידישע אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס, די אַלע יידן, וואָס שטייען אויסער דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און מיט דעם זיי צוציען און געווינען פאַרן אויפבוי־ווערק אין א"י. וועגן א פּלאַן פון צוציען די ניט־ציוניסטן דורכן „קרן־היסוד" האָבן מיר שוין געגוי גערעדט אין די פריערדיגע קאַפּיטלען, און מיר האָבן אָנגעוויזן אויף זיינע ניט באַפרידיגנדע רעזולטאַטן. נאָכן באַשטעטיגן דעם מאַנדאַט האָט מען זיך ווידער פאַראינטערעסירט מיט דער „אַגענץ" און עס איז ארויסגערוקט געוואָרן א נייער פּלאַן, דער פּלאַן פון פאַרברייטערן די שוין עקזיסטירנדע „יידישע אַגענץ", אזוי, ווי מיר האָבן עס אויבן פאָרמולירט.

דאָ דערוועקן זיך די פראַגן: צי ענטהאַלט די אויבן ציטירטע באַשטימונג פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט א פּליכט, א חוב פאַר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע? ווי דאַרף פאַרשטאַנען ווערן דאָס זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן, וואָס ווילן מיט־העלפן דער אויפריכטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים?

אויף דער ערשטער פראַגע מוז געגעבן ווערן בלי ספק א פּאָ־זיטיווע תשובה. די באַשטימונגען פון מאַנדאַט שאַפן געזעצן, וועל־כע ערטיילן רעכט און לייגן ארויף פּליכטן. דער ציטירטער פּאַסוס פון מאַנדאַט גיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע די רעכט צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן ביים אויפבוי פון זייער נאַציאָ־נאַלער היים, און פון אים פליסט אויך ארויס די פּליכט

פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע צו זיכערן די דאָזיגע מיטאַר־בעט. וואָלט זי קיינעם צו דער מיטאַרבעט ניט צוגעלאָזן, וואָלט זי בכן עובר געווען אויפן געזעץ; דאַמאָלס וואָלט מען געקענט פאָדערן פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע זי זאָל זיכערן די מיטארבעט פון אנדערע יידן, און די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וואָלט עס גע־מוזט טאָן. ווארום אזוי פאָדערט דער מאַנדאַט, דער געזעץ.

אין דער צווייטער פראַגע ליגט דער שווערפּונקט אין וואָרט און אין באַגריף „ז י כ ע ר ן" די מיטאַרבעט. צי דאַרף עס פאַר־שטאַנען ווערן אזוי, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, די „יידישע אַגענץ", מוז זיכערן די מיטארבעט פון אלע יידן ביים אויפבוי פון דער נאַציאָנאלער היים מיט דעם, וואָס זי וועט א ר יי נ נ ע מ ע ן א י ן ד ע ר „יי ד י ש ע ר אַ ג ע נ ץ" די אלע דאָזיגע יידן און זייערע אָרגאַניזאַציעס, ט יי ל ן ז י ך מ י ט ז יי מ י ט ד ע ר מ אַ כ ט, וואָס זי, די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט אלס די „יידישע אַגענץ", און אזוי ארום די „אַגענץ" פ א ר־ב ר יי ט ע ר ן? צי מיינט דער אויסדרוק „זיכערן די מיט־אַרבעט", אַז אויב עס וועלן זיך געפינען אָדער עס זיינען דאָ יידן, וועלכע ווילן מיטהעלפן ביים אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאלע היים אין א"י, און זיי געפינען זיך אויסער דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, זאָל די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע זיי ניט שטערן אין זייער אויפ־בוי־ארבעט אין א"י, זיכערן זייער מיטאַרבעט, אפשר זיי העלפן, מיט זיי זיך פארשטענדיגן וועגן א פלאנמעסיגער, בשותפותדיגער צוזאמענאַרבעט?

ווען מיר וועלן אָט די גאנצע פראגע באהאנדלען ריין פאָר־מעל און יורידיש לויט די באשטימונגען פון מאנדאַט, מוזן מיר מסכים זיין מיט דער צווייטער אינטערפרעטאַציע. און די ארגומענטן זיינען פאָלגנדע. דער מאַנדאט אנערקענט די ציוניסטישע אָרגאני־זאציע אלס די „יידישע אגענץ", אלס די יידישע פארטרעטונג, וועל־כע דאַרף מיטאַרבעטן מיט דער א"י־אדמיניסטראציע; אלזאָ קלאָר: נאָר די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע איז די „יידישע אַגענץ". ענגלאנד ווידער האָט דוקא געוואָלט אזא באשטימונג פון מאַנדאַט, ווייל זי האָט געוואָלט האָבן צו טאָן מיט איין אָרגאַניזאציע און ניט מיט קיין ראט אָדער בונד פון פארשידענע אָרגאַניזאציעס, וועלכער האָט

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארביימער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE

נאָך ערשט באַדאַרפט געשאַפן ווערן, און וועגן וועלכן מען ווייס ניט, וואָס ער וועט מיט זיך פאָרשטעלן. פון דער צווייטער זייט האָט די ענגלישע רעגירונג קיינמאָל ניט פארלאַנגט און האָט אויך ניט געגעבן אָנצוהערן, אַז זי וויל, עס זאָל פארברייטערט ווערן די „יידישע אַגענץ״ און עס זאָל געשאַפן ווערן א געמישטע קערפערשאַפט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע צוזאַמען מיט פאָרשטייערס פון אַנדערע אָרגאַניזאַציעס. „דר. ווייצמאַן האָט דאָס עפנטלאַך דערקלערט אויף א זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט״.*) די ענגלישע רעגירונג האָט אויך קיינמאָל ניט דערקלערט, אַז די קאָנסטיטוציע און סטרוקטור פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַנטשפּרעכן ניט איר באַשטימונג. און דאָס לעצטע: דער מאַנדאַט זאָגט גאָר ניט א חוץ דער אַנערקענונג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַלס די „יידישע אַגענץ״, אַז די יידן, וועמענס מיטאַרבעט ביים אויפבוי פון דער יידישער היים די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט זיכערן, דאַרפן געניסן פון די רעכט פון דער „יידישער אַגענץ״ אָדער דאַרפן ווערן א באַשטאַנד־טייל פון דער „אַגענץ״. די פּרטים, ווי אַזוי וועט די מיטאַרבעט, די קאָאָפּעראַציע פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע מיט אַנדערע יידן דערגרייכט ווערן, געפינען זיך איבערהויפט ניט אין מאַנדאַט און ניט אין קיין אַנדערן יורידישן אַקט. דאָס איז אַפּנים איבערגעלאָזן געוואָרן דעם לעבן.

פון דעם אַלעמען קענען מיר קומען צום אויספיר, אַז *דער לעצטער פונקט פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט*, וועלכער דינט אַלס יסוד פאַר דער שפּעטער דורכגעפיר-

---

*) מ. גראָסמאַן: „פארוואָס זיינען מיר קעגן דער געמישטער יידישער אַגענטור?״ ז. 10.

דער עקזעקוטיווע-מיטגליד דר. סאָלאָווייטשיק האָט אויפן XIII קאָנגרעס עפנטלאַך און אָפיציעל דערקלערט, אַז „דער ארטיקל 4 פון מאַנדאַט רעדט ניט אין קיין שום אָרט, אַז מען *מוז* אריינגעמען אין דער „יידישער אַגענץ״ אַזעלכע עלעמענטן, וואָס געפינען זיך אויסערהאַלב דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע... מיר האָבן זיך אַפילו פון דער קאָרעספּאָנדענץ מיטן פארשטייער פון דער ענגלישער רעגירונג איבערצייגט, אַז די ענגלישע רעגירונג איז אין דער פראַגע אינגאַנצן דעזינטערעסירט און לאָזט איבער דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין דער פראַגע פון דער „איידזשענסי״ טאָן, וואָס זי האַלט פאַר נויטיג. מיר האָבן אַזאַ דאָקומענט פון קאָלאָניאַל-מיניסטעריום״. (Protokoll des XIII. Kongresses s. 237).

מער פאַרברייטערונג פון דער „יידישער אגענץ", קען אָבער בשום אופן ניט באַטראַכט ווערן אַלס סבה, אלס אַ מאַנדאַט־באַשטימונג, וועל־כע פאָדערט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע צו פאַרברייטערן די „יידישע אגענץ".*) אויב אָבער דער דאָזיגער פונקט דינט דאָך אַלס יסוד פאַרן פאַרברייטערן די „יידישע אגענץ", ווי מיר האָבן עס שוין אָנגעוויזן אין קאַפּיטל וועגן מאַנדאַט, קען עס אויפגעקלערט ווערן נאָר מיט די היסטאָרישע רעמיניסצענצן, וועל־כע שטייען אין צוזאַמענהאַנג מיט דער דאָזיגער מאַנדאַט־באַשטי־מונג. מיר האָבן שוין פעסטגעשטעלט, אז די לעצטע צוויי פאַ־סוסן פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט זיינען געווען א פּראָדוקט פון אַ קאָמפּראָמיס צווישן די ציוניסטישע פירער דר. ווייצמאַן און לואי בראַנדייס. דער לעצטער פּאַסוס איז אַדורכגעגאַנגען אויף דער פאָדערונג פון דר. ווייצמאַן. און דר. ווייצמאַן, ווי מיר ווייסן, האָט דאָך געפאָדערט שאַפן א „יידישן ראַט" פון פאַרשטייער פון גאַנצן יידנטום, וועלכער זאָל איבערנעמען ביי דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע דעם אויפבוי־ווערק פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א"י; דער דאָזיגער „יידישער ראַט", און ניט די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע, זאָל אנערקענט ווערן דורכן מאַנדאַט אַלס די פאַרטרעטונג פון יידישן פאָלק. ווען אָט דער ווייצמאַנס שטאַנדפּונקט איז אויף דער אַקציאָנס־קאָמיטעט־סעסיע פון אויגוסט 1919 דורכ־געפאַלן, האָט אָבער דר. ווייצמאַן פון זיין גרונט־געדאַנק פון „יידישן ראַט" ניט אָפּגעטראָטן און אים ווידער אויפגעוועקט נאָך דער באַ־שטעטיגונג פון מאַנדאַט, ביי דער פראַגע פון פאַרברייטערן די „יידי־שע אַגענץ". דעם געדאַנק זיינעם האָט דר. ווייצמאַן געוואָלט רעאַ־ליזירן, שטיצנדיג זיך פאַקטיש אויפן קאָמפּראָמיס פון לעצטן פונקט פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט, און אויסטייטשנדיג אים אזוי,

*) די דאָזיגע פּרינציפּיעלע און וויכטיגע פראַגע האָט ארויס־גערופן אין דער ציוניסטישער עפנטלאַכער מיינונג א גרויסן וכוח און שפּרייט נאָך פאַרן XIII קאָנגרעס, אויפן קאָנגרעס און אין די ווײַ־טערדיגע יאָרן. מיר וועלן זיך צו דער פראַגע נאָך טיילווייז אומ־קערן.

זוי זיין קאָנצעפּציע האָט עס געפאָדערט. עס דאַרף אָבער פאַר קיין פאַל ניט באַטראַכט ווערן אַלס סבה צום פאַרברייטערן די „יידישע אַגענץ" דער אַרטיקל אין מאַנדאַט, אויף וועלכן עס שטיצט זיך דער פאַרברייטערונגס־געדאַנק און די פאַרברייטערונגס־אַרבעט. גאַנץ אַנדערע סבות האָבן געבראַכט און געווירקט אויף די ציוניסטן, אַז זיי זאָלן זיך וועלן טיילן מיט דער מאַכט און פאַרברייטערן די „אַגענץ". וועגן די סבות וועלן מיר איצט רעדן.

פאַרוואָס זיינען די ציוניסטן געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אַלס „יידישע אַגענץ" רייכט ניט אויס פאַר דער אויפגאַבע פון אויפריכטונג פון א"י, אַז מען מוז צוציען אויך ניט־ציוניסטן און באַזונדערס די רייכע „געלט־יידן" און השפּעה־פולע „גרויס־יידן"?

מיר האָבן שוין אָנגעגעבן אין די פריערדיגע קאַפּיטלען עטלאַכע ענטפערן אויף דער פראַגע. מיר האָבן אָנגעוויזן, אַז דר. וויצמאַן האָט געוואָלט דוקא אַן „אַגענץ", כדי אריבערוואַרפן די היסטאָרישע אחריות פון דער געגעבענער מינוט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און באַוועגונג אויפן גאַנצן פאָלק, כדי דער פאָלק זאָל אַליין זיך נעמען צו דער ריזיגער אַרבעט פון אויפבוי פון דער יידישער היים אין חרובן ארץ־ישראל; מיר האָבן אָנגעוויזן, אַז דער גרויסער היסטאָרישער מאָמענט אין דער געשיכטע פון יידישן פאָלק האָט אים געטראָפן אין א שרעקלאַכן צושטאַנד פון חורבן, באַזונדערס אין מזרח־אייראָפּאַ. אין מערב־אייראָפּאַ און אין אַמעריקע זיינען די יידישע מאַסן נאָך ניט געווען דערצויגן צו דער גרויסער נאַציאָנאַלער אויפגאַבע, וועלכע זיי האָבן באַדאַרפט דערפילן; מיר האָבן אָנגעוויזן אויף דעם, וואָס מען האָט באַדאַרפט טאָן אין א"י, כדי אויפצוריכטן די נאַציאָנאַלע היים, און וואָס האָט מען געקענט טאָן — אויף דער גרויסער טראַגעדיע פון ציוניזם, וועלכע איז געקומען, ווען ער איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן פנים אל פנים מיט דער נאַקעטער ווירקלאַכקייט; און צום סוף האָבן מיר אַרומגערעדט די פראַגע פון די גרויסע געלט־מיטלען, אין וועלכע די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט זיך גענויטיגט און געוואָלט באַקומען דורכן „קרן־היסוד", און ווי קליין זיינען געווען די געלט־

מיטלען, ווען דער פאָלק האָט געגעבן קוים א צענט־חלק פון מי־
נימום־פּראָגראם.

דאָס פעלן פון געלט־מיטלען נאָך די גרויסע פּאָליטישע
נצחונות, דער פאַרהעלטנישמעסיג שוואַכער אָפּרוף און ענטפער פון
פאָלק אויף סאַן־רעמאָ און מאנדאט זיינען געווען די סבות פון אלע
שפּעטערדיגע מיספאַלגן. דאָס האָט אויך דערבראַכט צום אַנט־
שטיין פון פלאַן פון דער פאַרברייטערטער „יידישער אגענץ". כדי
עס צו באווייזן, ווען מיר ציטירן עטלאַכע מיינונגען פון פירנדע ציוּ־
ניסטן אין יענער צייט.

ז ש אַ ב אָ ט י נ ס ק י האָט נאָך די פּאָגראָמען אין יאָר
1921 אין א"י געזאָגט א פאָרשטייער פון „דזשואיש קראָניקל":
„לויט מיין מיינונג איז דער עיקר־שולדיגער אין יפו'ער פּאָגראָם דער
יידישער פאָלק אליין. ער האָט געיובלט, ווען מען האָט אים געבראַכט
די באַלפור דעקלאַראַציע און דעם באַשלוס פון סאַן־רעמאָ, ער
הויבט אויף הויך דעם בלוי־ווייסן פאָן פאר די חלוצים, און ווען
הערבערט סעמועל איז נאָמינירט געוואָרן אַלס נציב העליון, האָט ער
פון גרוים פרייד עס פאַרגליכן מיט דער עפּאָכע פון עזרא און
נחמיה, ער האַלט זיך אָבער אָפּ פון געבן איין זאַך — די זאַך, מיט
וועלכער אַלץ ווערט פּרובירט און אַלץ ווערט פאַרענטפערט — געלט".

א ח ד ־ ה ע ם האָט נאָך פאַרן באַשטעטיגן דעם מאַנדאַט
געזאָגט, אַז אַלץ אין דער וועלט וועט מען אונז מוחל זיין, נאָר איין
זאַך ניט — אויב מיר וועלן די נויטיגע געלט־מיטלען ניט האָבן.

ג ר י נ ב ו י ם שרייט אויס אין אַן אַרטיקל א. נ. „די בלוט
פאַלט אויף אונזער קאָפּ"*): „מיר האָבן ניט די סומעס געלט, וואָס
מיר ברויכן צו האָבן! דאָס דאַרפן מיר שרייען אויפן קול אַזוי,
אַז דער געשריי זאָל דערהערט ווערן אין דער גאַנצער יידישער וועלט
און זאָל דעם גאַנצן פאָלק אויפוועקן. די סומעס, וואָס געפינען זיך
אין דער קאַסע פון קרן־היסוד אין לאָנדאָן און אין אַנדערע ערטער,
זיינען גאָרניט לגבי דעם קאַפּיטאַל, וואָס מיר ברויכן, מיר קענען ניט
אָנהויבן דאָס בויען פון לאַנד, מיר קענען קיין ארבעט די חלוצים ניט

*) י. גרינבוים: „די באַלפור־דעקלאַראַציע און איר פאַר־
ווירקלאכונג", ווארשע 1923, ז. 109.

געבן, מיר קענען ניט איינאָרדנען די אימיגראַציע אין לאַנד. דער יידישער פאָלק האָט נאָך ניט געגעבן די גרויסע סומעס, וואָס פאָדערט זיך צו דער גאולה־אַרבעט אין ארץ־ישראל, דער פאָלק האָט זיך באַגנוגנט מיט פרייד-אויסגעשרייען, מיט „הידד״־רופן, הערנדיג וועגן אונזערע דיפּלאָמאַטישע נצחונות. ער האָט זיך באַגנוגנט מיט פעניגס און נדבות עטוואָס גרעסערע ווי געוויינלאַך, אָבער דאָס באַטרעפט גאָרניט, ווען מיר באַטראַכטן די גרויסע באַדערפעניש, די פאָדע־רונגען פון מאָמענט און אונזערע אויפגאַבן אין א״י״.

פּרעזידענט וויצמאַן האָט אין זיינער אַ רעדע אין באַלטימאָר (אַמעריקע) געזאָגט: „אין יעדן סטאַדיום האָבן מיר געהאָפט, אַז עס וועט זיך אויפהויבן אַ מעכטיגע כוואַליע,אַ משיח'ס כוואַליע וואָס וועט מיטרייסן אַלע יידן פון איין עק וועלט צו אַן אַנדערן, א כוואַליע, וואָס וועט פאַרכאַפּן אַלע כוחות אין יידנטום און וועט אַלע יידן ברייננגען דערצו, אַז זיי זאָלן זיך באַשעפטיגן מיטן אויפבוי פון ארץ־ישראל. מיר האָבן געמיינט, אַז דאָס וועט געשען נאָך דער באַלפור־דעקלאַראַציע, מיר האָבן געהאָפט, אַז דאָס וועט פאָרקומען נאָכן באַשלוס פון סאַן־רעמאָ, מיר זיינען געווען זיכער, אַז דאָס וועט ווערן א פאַקט נאָך דער ראַטיפיצירונג פון מאַנדאַט. אונזערע ערוואַרטונגען זיינען ניט דער־פילט געוואָרן. א יאר נאָכן מאַנדאַט זיינען די לערער אין א״י געבליבן אָן געהאַלט און די חלוצים אָן אַרבעט. וואָס האָט איר געפילט דאַבּיי, ווייס איך ניט, אָבער ביי מיר זיינען געבאָרן געוואָרן ספקות, אפשר האָב איך אַ טעות געהאַט, און איך האָב גע־שפּירט, אַז נאָך אַזאַ יאָר ווי דאָס פאַרגאַנ־גענע וועט צוברעכן דעם חוט־השדרה פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע״.*)

דער מאַנגל אין געלט־מיטלען, וואָס זאָל דערמעגלאַכן פירן א ברייטע טעטיגקייט אין דער ריכטונג פון אויפבוי פון אַ חרוב'ן לאַנד, איז געווען די הויפּט־סבה פון דעם, וואָס די שטעלונג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אויף דער אַרע־

*) „העולם״, גליון כ״ה מכ״ט תמוז תרפ״ג.

נע פון פּאָליטישן קאַמף איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן. מיר וועלן דאָ נאָר דערמאָנען אַ ריי פאַקטן, וועלכע מען קען באַצייכנען אַלס פּועל־יוצא פון דעם דאָזיגן צושטאַנד. אָנהויבנדיג פון דעם אָנפאַל אויף תל־חי און ירושלים׳ער פּאָגראָם פּסח 1920 דורך די פּאָגראָמען אין מאַי יאָר 1921 אין יפו און אין אומגעגנט ביז דער „סטאָפּ עמיגריישן" און „ווייסן בוך" אין 1922— אין וועלכן די ענגלישע פּאָליטיק האָט זיך צוגענויגט צו דער זייט פון די אַראַבער, באַגרענצנדיג מיט אַ ריי אינטערפּרעטאַציעס די רעכט פון יידן אויף ארץ־ישראל, וואָס זיינען פעסטגעשטעלט געוואָרן אין מאַנדאַט און אין דער באַלפור־דעקלאַראַציע — און דערמאָנענדיג דאָס אָפּרייסן דעם עבר־הירדן און דאָס גרינדן דאָרט אַן אַראַבישן שטאַט, די גרויסע אַנטי־ציוניסטישע אַקציע פון די אַראַבער אין ענגלאַנד און אין ארץ־ישראל קעגן דער ענגלישער מאַנדאַט־מאַכט און לסוף די פּאָרשלאַגן פון דער ענגלישער רעגירונג צו שאַפן אַ מין פּאַרלאַמענט אין א״י — און ווען די אַראַבער האָבן די וואַלן צו דעם דאָזיגן געזעצגעבערישן ראַט באָיקאָטירט — צו בילדן אַן אַראַבישע אַגענץ אַלס קעגנגעוויכט צו דער „יידישער אַגענץ"*) — וועלן מיר זען אַ לאַנגע קייט פון ציוניסטישע מיסערפאָלגן, וועלכע זיינען בלי ספק געווען אַ רעזולטאַט פון דער אָפּשוואַכונג פון די ציוניסטישע השפּעות אויפן פּאָליטישן געביט, און די דאָזיגע אָפּשוואַכונג האָט געהאַט איר סיבה אין מאַנגל אין געלט־מיטלען פאַרן אויפבוי־ווערק אין א״י.

צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען די גרויסע ענטוישונג אין פאָלק ביי אַ טייל ציוניסטישע פירער, עס זיינען אַנטשטאַנען גרויסע ספקות, צי וועט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע קענען אויסהאַלטן אויף אירע פּלייצעס די גרויסע לאַסט. מיר זעען עס אַמבעסטן אין די רייד פון פּרעזידענט ווייצמאַן אין באַלטימאָר און אין זיין באַוואוסטן רוף: „פאָלק ישראל, וואו ביסטו? פאָלק ישראל, וואָס טוסטו?" ביי פיל פון די פירער איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן די האָפנונג, דער מוט און דער גלויבן,

*) Bericht der Executive der Zionistischen Organisation an den XIII. Zionisten-Kongress. Karlsbad 1923. Erster Teil. Politischer Bericht.

וועלכע זיינען דאָך אַזוי כאַראַקטעריסטישע געווען און געבליבן פאַר ציוניסטן. און אַזוי אַרום איז בײַ זיי געשאַפן געוואָרן דער געדאַנק פון אַ פאַרברייטערטער „אַגענץ", אַפילו ווען מען וועט דאַרפן גיין אויף גרויסע פשרות, כדי נאָר די נויטיגע געלטער צו באַקומען און ארץ-ישראל וואָס שנעלער אויפבויען. און די געלט איז דאָך דאָ בײַ די רייכע יידן, בײַ די גרויסע יידן, ניט בײַם אָרימן פאָלק. האָט מען זיי צוערשט געדאַרפט צוציען, און אַזוי איז אַנטשטאַנען די היינט עקזיסטירנדע פאַרברייטערטע „יידישע אַגענץ".

מיר וועלן איצט ניט אַריינגיין אין אַ חקירה איבער דעם, צי זיינען די סיבות געווען אַזעלכע, וואָס האָבן געמוזט ברייגנען צו אַ פאַרברייטערונג פון דער „אַגענץ". וועגן דעם וועלן מיר רעדן, בעת מיר וועלן פאַרשטעלן דעם שטאַנדפּונקט פון די קעגנער צום פאַר-ברייטערונגס-פּלאַן. איצט וועלן מיר נאָר דערמאָנען נאָך איין סבה, וועלכע עס גיט אָן די עקזעקוטיווע אין איר באַריכט צום XIII קאָנגרעס: „די נייע לאַגע, אין וועלכע די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט זיך געפונען דורכן באַשטעטיגן דעם מאַנדאַט, דאָס צוואַקסן זיך פון דער באַוועגונג, דאָס פאַרגרעסערן זיך פון דעם אויפגאַבעס-קרייז, דער שטייגענדער אינטערעס פאַרן זיך בויענדיגן א"י מצד אַלע יידישע קרייזן — די אַלע אומשטענדן האָבן געבראַכט צו דעם, אַז די לייטונג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע האָט זיך אַלץ מער גע-מוזט פאַרנעמען מיט דער פראַגע, ווי אַזוי זאָל מען אַמבעסטן אָרגאַניזירן פאַר דער אויפבוי-אַרבעט אין ארץ-ישראל די יידן, וועלכע מען האָט שוין פאַר דעם דאָזיגן געדאַנק געוואונען און וועלכע מען דאַרף נאָך געווינען".*)

די דאָזיגע פראַגע, וועלכע איז ניט מער ווי אַן אופן פון אויס-פירן אין לעבן דעם לעצטן אָפּזאַץ פון אַרטיקל 4 פון מאַנדאַט, דאַרף אייגנטלאך, געמעגדיג נאָך אין אַכט איר אַרגומענטאַציע, ברייגנען דעם ציוניסט צום געדאַנק, ווי צו פאַרשטאַרקן און פאַרברייטערן די

*) ibidem ז. 27.

ציונג. אָרגאניזאציע, ווי אויסנוצן דאָס צוװאקסן זיך פון דער באַ־וועגונג, דעם שטייגענדיגן אינטערעס פארן זיך בויענדיגן א"י מצד אלע יידישע קרייזן, אָט די אלע אומשטענדן, כדי צו שאפן פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע א כח, וועלכער זאָל זיין ביכולת צו דער־פילן אלע זיינע אויפגאבעס, און אין דער ערשטער ריי: די אויפגאבע פון אויפריכטן די נאַציאָנאלע היים. דער באריכט פון דער עקזעקו־טיווע אָבער פארבינדט די דאָזיגע פראגע מיט די באשלוסן פון דער יאר־קאָנפערענץ אין יאר 1922 וועגן דער פארברייטערונג פון דער „אגענץ" און מיינט מיט דעם צו זאָגן, אז די אלע אויסגערעכנטע אומשטענדן האָבן געבראכט דער לייזונג צום געדאנק פון פארברייט־טערן די „יידישע אַגענץ".

ניט באטראכטנדיג איצט, צי די אפשאצונג פון עקזעקוטיווע־באריכט וועגן דער נייער לאגע, אין וועלכער ס'האָט זיך געפונען די ציוניסטישע אָרגאניזאציע דורכן באשטעטיגן דעם מאנדאט, איז גע־ווען א ריכטיגע, פארנאָטירן מיר נאָר די אָפיציעלע ענונציאציע וועגן די סבות, וואָס האָבן דערבראכט צום פארברייטערן די „יידישע אגענץ".

פון די סבות זעען מיר דעם **ציל פון דער פאר־ברייטערונג: שאפן די נויטיגע געלט־מיטלען, פארשטארקן די פּאָליטישע שטע־לונג פון דער „יידישער אגענץ" און וואָס שנעלער אויפבויען די יידישע נאצ־יאָנאלע היים אין ארץ־ישראל.**

ח.

יידישער וועלט-קאָנגרעס

ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אַלס די „יידישע אגענץ" — דער פּראָבלעם פון אויפריכטן די ייד. נאַציאָנאַלע היים אין א"י — ביזאהעריגע וועגן און זייערע רעזולטאַטן — קאַרלסבאַדער יאָר-קאָנפערענץ — אירע באַשלוסן — יידישער וועלט-קאָנגרעס פאַרן ווידעראויפבוי פון ארץ-ישראל — די באַדייטונג פון דער יאָר-קאָנפערענץ — געגנעזע פון געדאַנק פון אַ יידישן וועלט-קאָנגרעס — די קעגנער פון יידישן וועלט-קאָנגרעס — א. ק.-סעסיע פון יאַנואַר 1923 און אירע באַשלוסן — אַן אָנזאָג פון אַ נייעם וועג — ערשטע אונטערהאַנדלונגען — אַ.ק.-סעסיע פון יוני 1923 — אויס וועלט-קאָנגרעס.

נאָך דער באַשטעטיגונג פון מאַנדאַט האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אונטערהאַנדלט מיט דער ארץ-ישראל-רעגירונג וועגן אַנערקענען זי אָפיציעל אַלס די „יידישע אַגענץ" אויפן יסוד פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט. עס איז דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע געגאַנגען אין דעם, אַז זי זאָל דורך דער א"י-אדמיניסטראַציע אויפלהבא באַטראַכט ווערן ווי א צד, מיט וועלכן זי, די א"י-אדמיניסטראַציע, דאַרף און מוז מיטאַרבעטן און זיך באַראַטן אין די אַלע פראַגן, וואָס זיינען נוגע דעם אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים. די אונטערהאַנדלונגען האָבן דערפירט צום געוואונטשענעם רעזולטאַט, און א דאַנק דעם זיינען די באַציאונגען צווישן דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע און דער א"י-רעגירונג גענויער רעגולירט געוואָרן. „דאָס האָט זיך טאַקי באַלד ארויסגעוויזן אלס זייער נוצלאַך, ווייל די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האָט זיך אַזוי ארום גלייך געזיכערט די רעכט צו קענען ארויסטרעטן און זאָגן איר מיינונג אין אַלע אנגעלעגנהייטן, וואָס זיינען נוגע די יידישע אינטערעסן*).

פון דעם מאָמענט אָן האָט די ציוניסטישע עקזעקוטיווע

*) ibidem ז. 22.

אָפיציעל און פאקטיש איבערגענומען די פונקציעס פון דער לייטענדער קערפערשאפט פון דער יידישער אגענץ.

מיט דער באשטעטיגונג פון מאַנדאט הויבט זיך אָן א נייע תקופה פון ארבעט אין דער אלוועלטלאכער ציוניסטישער באוועגונג. דער מאַנדאט איז געווען דער מיט נצחון געקרוינטער סיום און סוף פון דער גרויסצוגיגער פאָליטישער טעטיגקייט, וועלכע די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט אָנגעהויבן אין די שטורמישע טעג פון דער וועלט-מלחמה. די ציוניסטישע פאָליטישע פאָדערונגען זיינען אין גרעסטן טייל דערפילט געוואָרן. די מעגלאכקייט אויפצוריכטן די יידישע נאַציאָנאלע היים אין א"י איז דעם יידישן פאָלק געגעבן געוואָרן. ס'איז געקומען פאר דער ציוניסטישער וועלט דער גרויסער ארבעטס-טאָג, אין וועלכן זי האָט באדארפט דערפילן די אויפגאבע און דעם חוב, וואָס די געשיכטע האָט אויף איר ארויפגעלייגט: שאפן און אויפלעבן די יידישע מלוכה אין ארץ-ישראל. און דאַמאָלס האָט זיך געשטעלט אין איר גאַנצער הארבקייט די פראגע: ווי אזוי? וואָס זאָל מען טאָן נאָכן באשטעטיגן דעם מאַנדאט, נאָכן איבערווינדן די לעצטע שוועריגקייט און שטערונג?

אין תוך גענומען איז שוין די דאָזיגע פראגע בנוגע געפינען דעם פאסיגסטן און בעסטן וועג צו דעם אויפבוי פון דער נאַציאָנאלער היים געשטאַנען פאר דער ציוניסטישער באוועגונג תיכף נאָך דער באלפור-דעקלאראציע, נאָך סאן-רעמאָ, און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט געפונען פארשידענע לייזונגען, ווי דעם „קרן-היסוד" א. א.*) די פראגע איז אָבער ווידער געוואָרן אַקטועל נאָך דער באשטעטיגונג פון מאַנדאט, ווייל די אויסגעקליבענע וועגן האָבן ניט געבראכט די דערוואַרטעטע רעזולטאַטן, און די לאגע אין ארץ-ישראל און אין דער באוועגונג האָט זיך פארערגערט. די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האָט געזען די לייזונג פון דער פראגע, ווי מיר האָבן

---

*) אויף דער יאר-קאָנפערענץ אין לאָנדאָן אין יאר 1920 איז באשלאָסן געוואָרן צו שאפן א „עקאָנאָמיק קאָנסיל" — עקאָנאָמישן ראט — פאר דער ווירטשאפטלאכער אַנטוויקלונג פון א"י, וועלכער זאָל באשטיין פון באקאנטע פערזענלאכקייטן פון דער פינאַנס- און ווירטשאפטס-וועלט פון ענגלאנד און אַנדערע לענדער צוזאמען מיט פארטרעטער פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע.

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש נאַציאָנאַלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance

שוין אָנגעוויזן אין פאָריגן קאַפּיטל, אין דעם, ווי אזוי צוועקמעסיג צו אָרגאַניזירן די שוין געוואונענע יידן און די יידן, וועלכע מען דאַרף נאָך געווינען, פאַרן ווערק פון א״י-אויפבוי. מיט דעם האָט זי געמיינט די פאַרברייטערונג פון דער יידישער אגענץ. און ווירקלאַך איז דער דאָזיגער פּראָבלעם אוועקגעשטעלט געוואָרן אין דער גאַנ-צער ברייט פאַר דער יאָר-קאָנפערענץ, וועלכע איז זיך צונויפגע-קומען נאָך דער מאַנדאַט-באַשטעטיגונג אין אויגוסט 1922 אין קאַרלסבאַד. צום ערשטן מאָל איז דאָ באַהאַנדלט געוואָרן די פראַגע, צי זאָל די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויף ווייטער דערפילן די פונק-ציעס פון דער „יידישער אגענץ״ אזוי ווי עס באַשטימט דער מאַנ-דאַט, אָדער זי זאָל די דאָזיגע פונקציעס איבערגעבן אַן אַנדער קער-פּערשאַפט, וועלכע מען וועט ערשט דאַרפן שאַפן. דאָס איז פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג געווען ניט נאָר א וויכטיגע פּאָליטישע און פּראַקטישע פראַגע, נאָר אין א גרויסער מאָס אויך אַן אָרגאַני-זאַטאָרישע; נאָך די גרויסע פּאָליטישע דערפאָלגן אין די ערשטע נאָך-מלחמה-יאָרן האָט זיך די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אין אַלע וועלט-טיילן און לענדער אומגעהויער צוזואַקסן און אַרומגענומען אַלץ מער און מער די ברייטסטע שיכטן פון יידישן פאָלק. ס׳איז בכן געשטאַנען די פראַגע: וועלכע אָרגאַניזאַטאָרישע פאָרמען זיינען נויטיג פאַר דער גרויסער באַוועגונג, כדי אויסצונוצן די באַהאַלטענע פּאָטענציעלע ענערגיע און כוחות פון די אָרגאַניזירטע מאַסן פאַר דער פאַרווירקלאַכונג פון אידעאַל, וואָס פאַראייניגט זיי אַלעמען. מ׳האָט אָבער דער דאָזיגער פראַגע געלאָזן שטיין אָן אַן ענטפער און מ׳איז געגאַנגען ווייטער און געזוכט וועגן, ווי צוציען די נאָך ניט געוואונענע יידן פאַר דער אָרגאַניזירטער ציוניסטישער באַווע-גונג, וואָס קענען, און ווילן אפשר אויך, מיטהעלפן ביים אויפבוי-ווערק — ענטפער דורך ציוניזירן זיי, אָדער קומען צו זיי דורך אַן אַנדער וועג — און אויסניצן זייער לייסטונגס-קראַפט.

אויף דער קאַרלסבאַדער יאָר-קאָנפערענץ איז דער פּראָבלעם געווען דער וויכטיגסטער און פאַרנומען דעם אויבנאָן אין דער דע-באַטע ס׳זיינען אַרויסגעזאָגט געוואָרן וועגן דעם פאַרשידענע מיי-נונגען. אזוי האָט א טייל געפאָדערט, אַז די ציוניסטישע אָרגאַני-זאַציע זאָל אויף ווייטער פאַרבלייבן די אגענץ און אָנשטרייגען אַלע

מיטלען און כוחות, כדי צו דערפילן איר אחריות-פולע אויפגאבע. אנדערע ווידער האָבן זיך ארויסגעזאָגט פארן איבערגעבן די מאַכט, צו וועלכער די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט זיך דערשלאָגן דורכן מאַנדאַט, אן אלוועלטלאכן יידישן קאָנגרעס פארן אויפבוי פון ארץ-ישראל. ס׳האָבן זיך ווייטער געפונען אַזעלכע, וועלכע האָבן פארגע-שלאָגן, צוציען צו דער אָנפירונג מיט דער אויפבוי-ארבעט, ביז דער וועלט-קאָנגרעס וועט צונויפגערופן ווערן, ניט-ציוניסטישע קרייזן דורך דעם, וואָס מען וועט אייגלאדן אין דער „יידישער אַגענץ" גע-וויסע ניט-ציוניסטישע פערזענלאכקייטן, אזוי ארום זאָל די „אגענץ" אָפּגעטיילט ווערן פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. אין רעזולטאַט פון דעם מיינונגס-אויסטויש האָט די קאָנפערענץ באַשלאָסן:

החלטה 5: די ציוניסטישע יאר-קאָנפערענץ באגריסט מיט באַ-פרידיגונג די באשטימונגען פון ארטיקל 4 פון מאַנדאַט.

החלטה 6: די ציוניסטישע יאר-קאָנפערענץ דערקלערט, אז די ציוני-ניסטישע אָרגאניזאציע נעמט איבער די רעכט און די פליכטן פון דער „יידישער אגענץ". אלס אָרגאן פון דער „יידישער אגענץ" פונגירט די ציוניסטישע עקזע-קוטיווע.

החלטה 8: די יאר-קאָנפערענץ דערקלערט, אז דער וואונטש פון דער ציוניסטישער אָרגאני-זאציע איז, אז די „יידישע אַגענץ" זאָל רעפּרעזענטירן דעם גאנצן יידישן פאָלק.

החלטה 9: די יאר-קאָנפערענץ אַנערקענט דאָס צונויפרופן א יידישן וועלט-קאָנגרעס פארן ווידעראויפבוי פון ארץ-ישראל אלס דעם וועג צו פארווירקלאכן דעם פּרינציפּ (פון באַשלוס 8); זי פאָראָרדנט דער עקזעקוטיווע אלס דעם אָרגאן פון דער „יידישער אַגענץ" צו אונטערנעמען די נויטיגע שריט, כדי דעם דאָזיגן קאָנגרעס פאָרצובארייטן און ביזן

סוף פון דעם יאר אָפּגעבן א באַריכט דעם אַקציאָנס-קאָמיטעט, כדי פארצושלאָגן א וואל=אָרדינאַציע.

פון די החלטות איז צו זען, אז די יאר=קאָנפערענץ האָט באַשלאָסן צו פארברייטערן די „יידישע אַגענץ", וועלכע דאַרף רעפּרעזענטירן דעם גאנצן יידישן פאָלק. דער באַשלוס 6 דאַרף דאריבער באטראכט ווערן אלס צייטווייליגער. די פארברייטערונג זאָל פאָרקומען דורך א יידישן וועלט=קאָנגרעס פארן ווידעראויפבוי פון ארץ=ישראל.

הגם אויף דער יאר=קאָנפערענץ האָט מען גערעדט וועגן וועלט-קאָנגרעס ווי וועגן א פארטרעטונג פון יידישן פאָלק פון אלע לענדער, וועלכע שטיצט זיך אויף אַ ברייטן דעמאָקראטישן באזיס, און וועלכע וועט שאפן די נייע פּאַלעסטינישע אָרגאניזאציע אין פאָרם פון דער פארברייטערטער „יידישער אַגענץ", זיינען דאָך די באַשלוסן פון דער קאָנפערענץ אַלגעמיינע און ענטהאַלטן ניט קיין שום פרטים. זיי צייכנען נאָר אָן א ריכטליניע פאר דער ארבעט פון דער עקזעקוטיווע און שטעלן פעסט די צייט, אין וועלכער די ארבעט דאַרף דורכגעפירט ווערן. דאָס איז דער ערשטער עטאפּ אין פארברייטערונגס=פלאן.

קודם מיר וועלן איבערגיין צו זיין ווייטערדיגער אַנטוויקלונג, וועלן מיר נאָך אין קורצן באהאנדלען די באַדייטונג פון דער יאר=קאָנפערענץ.

די יאר=קאָנפערענץ אין קארלסבאד קען דרייסט אָנגערופן ווערן דער אָנהויב פון „זיבן=יעריגן קריג", פון קאַמף ארום דער פארברייטערונג פון דער יידישער אַגענץ, וועלכער פארנעמט א וויכטיגן אָרט און שפּילט א גרויסע ראל אין דער געשיכטע פון דער ציוניסטישער באוועגונג אין די לעצטע יארן. דאָ איז פארגעקומען דער ערשטער צוזאמענשטוים צווישן די צוויי לאַגערן פון די אָנהייגנער און קעגנער פון פארברייטערונגס=פלאן. דער צוזאמענשטוים איז געווען נאָך אַ שוואכער, אָבער שוין א באַדייטנדער, ווייל ער האָט געשאפן די פּלאטפאָרם פון קאַמף און ארויסגעזעצט די ערשטע שפּראצונגען פון דער אָפּאָזיציע. די קאָנפערענץ, וועלכע האָט גע=

לייגט דעם ערשטן שטיין צום בנין פון דער פארברייטערטער „יידי־שער אגענץ", האט זיך אָבער אין דער דעבאטע ארום דער פראגע געדרייט ארום אלגעמיינע געדאנקען און זיך ווייניג פארטיפט אין גאנצן פראבלעם. „דער אלטער פראבלעם, וואָס בלייבט פאר אונז, ציוניסטן, נאָך אַלץ ניי, דער פראבלעם פון אונזער באציאונג צו די גרוים־ און געלט־יידן, וואָס קענען פארענטפערן די פראגע וועגן מיטלען און קענען באזייטיגן די פינאַנסיעלע שוועריגקייטן, וועלכע ליגן ווי א שטיין אויף אונזער וועג — די דאָזיגע פראגע האָט באַדארפט בילדן דעם צענטראלן פונקט פון די פארהאַנדלונגען וועגן דעם וועלט־קאָנגרעס. דאָס זעלבע די פראגע וועגן דעם ווייטערדיגן באשטיין פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, פון ציוניסטישן קאָנגרעס, אויב ס'וועט צונויפגערופן ווערן א יידישער וועלט־קאָנגרעס — אויך די דאָזיגע פראגע איז גאנץ ווייניג באלויכטן געוואָרן... אַלע פראגן, ווי אזוי דער יידישער וועלט־קאָנגרעס דאַרף צונויפגערופן ווערן, זיינען כמעט ניט באריהרט געוואָרן... אזוי ארום איז בלויז פראקלאמירט געוואָרן די נויטיגקייט פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס פאר דער אויפבויאונג פון ארץ-ישראל, מען האָט אָבער נאָך ניט געוואָרפן דעם דאָזיגן לאָזונג אין פאָלק*)".

די קארלסבאדער יאר־קאָנפערענץ, הגם זי איז ניט געשטאַנען אויף דער הויך פון דער אויפגאבע, וועלכע זי האָט באַדאַרפט דערפילן און דערפילט, האָט זי דאָך אין רעזולטאַט צוליב געוויסע סבות, וועלכע מיר האָבן שוין אין פאריגן קאַפיטל אָנגעגעבן, זיך דעצידירט צו פארברייטערן די „יידישע אַגענץ" און אָנערקענט דאָס צונויפרופן פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס פארן ווידעראויפבוי פון א"י אלס דעם ריכטיגן וועג צו פארווירקלאכן דעם אָנגענומענעם באשלוס. פאָרברייטן און וואָס שנעלער צונויפרופן דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס, וועלכער האָט באדארפט פאָרשטעלן א מין גרינדונגס-פארזאמלונג פון יידישן פאָלק, איז מיט דעם מאָמענט געוואָרן איינע פון די וויכטיגסטע אויפגאבעס פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע.

פארן צוטרעטן צו אַנאַליזירן די מיינונגען, וועלכע זיינען אַ־

*) י. גרינבוים: „חבלי־גאולה", ווארשע תרפ"ט. ז. 3—2.

רויסגעזאָגט געוואָרן פאר און קעגן געדאַנק פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס, וועלן מיר דערמאָנען די גענעזע פון דעם דאָזיגן געדאַנק אין די יארן פון נאָך דער וועלט־מלחמה. די אידייע פון א יידישן וועלט-קאָנגרעס איז ניט צום ערשטן מאָל געבראכט געוואָרן אויף דער יאר־קאָנפערענץ אין קאַרלסבאד. מיר ווייסן שוין, אז מאַקי אין שייכות מיט דערזעלבער פראגע פון דער „יידישער אגענץ" האָבן די ציוניסטן אין זייער מעמאָריאל צו דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פאַריז, רעדנדיג וועגן א „יידישן ראט פאר די פראגן פון א"י", געזאָגט, אז דער דאָזיגער „יידישער ראט" דאַרף אויסגעוויילט ווערן דורך אן אלוועלטלאכן יידישן קאָנגרעס, וועלכער וועט זיך עפענען אין ירושלים דעם 1־טן יאנואר 1920 (ז. 23). דאָס דאַרף באטראכט ווערן אלס דער פראטאָטיפּ פון דעם, וואָס די יאר־קאָנפערענץ אין 1922 האָט באשלאָסן. דער פראיעקט פון א „יידישן ראט", וואָס איז אָנגעצייכנט אין דערמאָנטן מעמאָריאל, איז שפעטער אינגאנצן איבערגעאַנדערשט געוואָרן. דאָך איז דער געדאנק פון א יידישן וועלט-קאָנגרעס ניט פארלאָרן געגאנגען און איז אויפגעוועקט און דעבאטירט געוואָרן אויף דער גרויסער יאר־קאָנפערענץ פון 1920 אין לאָנדאָן און אויפן XII ציוניסטישן קאָנגרעס אין קאַרלסבאד.*)

דער געדאַנק פון אן אלוועלטלאכן יידישן קאָנגרעס איז בכן געווען איינע פון די פראגן, מיט וועלכער די ציוניסטן האָבן זיך שטאַרק באשעפטיגט אין דער צייט און נאָך זייער גרויסע פּאָליטישע נצחונות, און איז ניט אראָפּ פון סדר-היום פון זייערע גרעסטע צוזאמענקונפטן, און וועלכער זיי האָבן געוואָלט רעאליזירן, הגם דאָס איז געווען פארבונדן מיט א סכנה פאר דער עקזיסטענץ פון ציוניסטישן קאָנגרעס. דאָך זיינען אָבער די באשלוסן פארבליבן ניט מער ווי פרומע וואונטשן, וועלכע מען האָט זיך ניט געאיילט צום פאר־

---

*) די לאָנדאָנער יאר־קאָנפערענץ האָט באשלאָסן, אַז אין משך פון דער נאָנטסטער צייט דאַרף צונויפגערופן ווערן א יידישער וועלט־קאָנגרעס אויף דעמאָקראטישע יסודות. דער קאָנגרעס זאָל זיין די אויטאָריטעטע קערפערשאפט, וועלכע זאָל זיין בארעכטיגט ארויסצוטרעטן און האנדלען אין נאָמען פון יידישן פאָלק.

צו דעם צוועק וויילט אויס די קאָנפערענץ א קאָמיסיע פון דריי פערזאָן, וועלכע זאָל ביי דער מיטאַרבעט פון דער ציוניסטישער לייטונג אונטערנעמען די נויטיגע שריט, כדי זיך צו פארבינדן מיט

ווירקלאכן. און ס'איז ניט געלונגען די ציוניסטן צו ארויסרופן אין דער ברייטער יידישער געזעלשאפט א באוועגונג פארן יידישן וועלט-קאָנגרעס, וועלכער וואָלט אייגנטלאך געקענט זיין א ווענד-פונקט אין דער יידישער געשיכטע און אין לעבן פון יידישן פאָלק.

פארוואָס עס איז אזוי געשען, וועלן מיר ניט באהאנדלען. ווען די ציוניסטישע יאר-קאָנפערענץ האָט אָבער באשלאָסן צונויפ-רופן א יידישן וועלט-קאָנגרעס, האָט עס שוין דאַמאָלס געהאַט אַן אַנדער באדייטונג, ווייל די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט געוואָלט איבערגעבן דעם וועלט-קאָנגרעס א מאכט, וואָס איז באזירט און גאראנטירט דורך אינטערנאַציאָנאלע אָפמאכן, די מאכט פון דער „יידישער אגענץ". דורך דעם וואָלטן די אויפגאבעס פון דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס ניט געווען קיין שום פראזעס און פאָרמולעס, נאָר באשטימונגען פון א"י-מאנדאַט. מען האָט בכן געגלויבט, אז מיט דער ממשותדיגער מאכט, וועלכע די ציוניסטן ווילן אָפטרעטן א גרינ-דונגס-פארזאמלונג פון יידישן פאָלק, וועט מען דאַמאָלס ארויסרופן אין דער יידישער עפנטלאכקייט א פאראינטערעסירונג, א באוועגונג און עס וועט געלינגען, צו צושטאַנדברייינגען דעם אַלוועלטלאכן יידישן קאָנגרעס. און דאַמאָלס, ווען דער גאנצער יידישער פאָלק און ניט נאָר די ציוניסטן אליין וועט נעמען אויף זיינע פלייצעס די אויפ-גאבע פון אויפריכטן די נאַציאָנאלע היים אין א"י, וועט די היסטאָ-רישע און אחריותפולע ארבעט גיכער אויסגעפירט ווערן. די מיטלען וועלן שוין געשאפן ווערן, און די יידישע נאַציאָנאלע היים וועט ווערן א מאַטזאד.

אַלע יידישע קערפערשאפטן, וואָס האָבן זיך ארויסגעזאָגט פאר א יידישן וועלט-קאָנגרעס, און שאפן אן אָרגאניזיר-קאָמיטעט, וועלכער זאָל זיך פארנעמען מיטן אָרגאניזירן און צונויפרופן דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס.

דער XII ציונ. קאָנגרעס האָט פאראָרדנט דעם אַקציאָנס-קאָמיטעט, אז ער זאָל אין א פארשטענדיגונג מיט דער עקזעקוטיווע פון אמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס און מיטן ועד הלאומי אין א"י ווי אויך מיט אַנדערע יידישע דעמאָקראטישע אָרגאניזאציעס אונ-טערנעמען די נויטיגע שריט פארן צונויפרופן א יידישן וועלט-קאָנ-גרעס, וועמענס אויפגאבע עס וועט זיין צו ארגאניזירן אַלע יידישע פאָלקס-כוחות פארן אויפבוי פון ארץ-ישראל ווי אויך פארן קאמף פאר די נאַציאָנאלע רעכט אין פארשידענע לענדער.

טראָץ די שיינע פּערספּעקטיוון, וועלכע עס ענטהאַלט די אי־דייע פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס, זיינען פיל אָנפירנדיגע ציוניס־טישע פּערזענלאכקייטן ארויסגעטראטן קעגן איר און באוויזן איר שעדלאכקייט און, וואָס עס האָט זיך שפּעטער באשטעטיגט, איר אומאויספירבארקייט. אזוי איז קעגן דער קאָנצעפּציע פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס ארויסגעטראטן עפנטלאך דער דאַמאָלדיגער וויצע־פּארזיצער פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, אינזש. ר אָ ב ע ר ט ש ט ר י־ק ע ר.*) דער עקזעקוטיווע־מיטגליד ר י כ א ר ד ל י כ ט ה יי ם ווידמעט אן ארטיקל אין „העולם״**) דער פראגע פון יידישן וועלט־קאָנגרעס און ווייזט אָן אויף זיינע נעגאַטיווע זייטן. ער שטעלט דריי פראגן: א) וועלכע יידישע אָרגאניזאציעס און אינסטיטוציעס האָט מען צוצוציען דורכן קאָנגרעס צו דער ארץ־ישראל־ארבעט? ב) צי זיינען די דאָזיגע אָרגאניזאציעס און אינסטיטוציעס גרייט זיך צו באטייליגן אין וועלט־קאָנגרעס? ג) וועלכן נוצן קען ברייגנען זייער באטייליגונג?

א חוץ דער ציוניסטישער אויפלעבונגס־באוועגונג געפינען זיך אויף דער יידישער גאס נאָך דריי ריכטונגען, וואָס האָבן א גרעסערע אָדער קלענערע באדייטונג און השפּעה אויפן יידישן לעבן. דאָס זיי־נען די אסימילאַטאָרן און זיך אסימילירנדע יידן, די יידיש־סאָציא־ליסטישע ארבעטערשאַפט און די אָרטאָדאָקסיע. די ערשטע, וועלכע זיינען מייסטנטייל רייכע יידן און מיט אַ גרויסער השפּעה אויף דער גויִש־יידישער גאס, באזונדערס אין די מערב־לענדער, באקעמפן איט־לאכס דערשיינונג פון יידישן נאַציאָנאליזם, און א פּשוטא־שוין דעם ציוניזם און זיין אידעאַל פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א״י. דער יידישער פּראָלעטאַריאט, וואָס געפינט זיך אין מזרח־אייראָפּא אונטער דער השפּעה פון „בונד״ און איז אין אמעריקע אָרגאניזירט אין ריין־סאָציאליסטיש־מאטעריאליסטישע פארבאנדן, קוקט אויף ארץ־ישראל און אויפן אידעאַליסטישן ציוניזם ווי אויף א „בורזשואזע ראמאַנטיק״ און באקעמפט אים העפטיג. די יידי־שע אָרטאָדאָקסיע באציט זיך אויך נעגאַטיוו צום ציוניזם, הגם זי

*) „העולם״ גליון ד׳ מכ״א שבט תרפ״ג.
**) גליון י״ז מכ״ה אייר תרפ״ג.

האָט א סענטימענט פאר ארץ־ישראל, א טיף־רעליגיעזן געפיל פארן לאנד פון די אבות. זי האַלט זיך אָבער אָפּ פון יעטווידער ממשות־דיגער ארבעט, וואָס האָט דעם ציל אויפצוריכטן די חרובע לאנד. אמת, אז די דאָזיגע אָרטאָדאָקסיע, אָרגאניזירט אין א גרויסן טייל אין דער „אגודת ישראל", האָט אין אפריל 1921 אונטערגענומען א פרוב צו זיכערן זיך אין מאַנדאט די רעכט פון דער „יידישער אגענץ" צוגלייך מיט דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. די „אגודה" האָט דאַמאָלס ארויסגעשיקט ספּעציעלע דעלעגאציעס קיין לאָנדאָן און גענף, כדי צו ווירקן, אז דער א"י־מאַנדאַט זאָל געענדערט ווערן לויט זייערע וואונטשן. דער דאָזיגער שריט האָט אין א געוויסן מאָ-מענט געקענט פיל שאַדן ברייגנען דער ציוניסטישער זאך, אויף וואָס ער איז געווים געווען אויסגערעכנט. די טאַקטיק פון די ציוניסטישע פירער און די גרויסע אויפרעגונג אין דער יידישער עפנטלאכקייט האָבן אָבער צונישט געמאַכט די פרובן פון דער „אגודה" אונטער־צוגראבן די רעכט פון דער „יידישער אַגענץ", און זי האָט געמוזט רעזיגנירן פון אירע אספּיראציעס.

פון דעם אלעמען איז צו זען, אז צוליב טיפע סבות וועלן ניט די אסימילאַטאָרן, ניט די ארבעטער־סאציאליסטן און ניט די אָרטאָ־דאָקסיע קענען צושטיין צו א ארץ־ישראל־באוועגונג, וועלכע דער יידישער וועלט־קאָנגרעס דאַרף מיט זיך פארשטעלן, און אין איר מיטאַרבעטן. ס'איז בכן לחלוטין איבריג צו פארבייטן די ציוניסטי-שע אָרגאניזאציע אויף א נייע אָרגאניזאציע, וועלכע זאָל אין זיך אריינעמען די אלע ריכטונגען, וואָס זיינען נאָך היינט ווייט פון ציוניזם. און אויב אפילו עס וועט סוף כל סוף געלינגען, און די אלע געמיינשאפטן וועלן זיך באַטייליגן אין דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס פאר א"י, וועט אויך דאַן די באטייליגונג זיין נאָר א פאָראיבער־גייענדיגע דעמאָנסטראציע און וועט קיינמאָל ניט דערברייגנען צו דער שאַפונג פון א נייער אָרגאניזאציע, וועלכע זאָל באמת זיין שטאַרקער און מיט א גרעסערע השפעה פון דער היינטיגער ציוי־ניסטישער אָרגאניזאציע. וואָס עס קען יע דערגרייכט ווערן, איז דאָס, וואָס דער יידישער מיטלשטאַנד, וועלכער איז נאָך ניט ציוניסטיש, אָבער וועלכער באציט זיך מיט ליבע און סימפּאטיע צו ארץ־ישראל און איז מנדב אויפן „קרן־היסוד", וועט זיך יע באטייליגן אין וועלט-

קאָנגרעס און געווים מיטארבעטן. אָבער די דאָזיגע מענשן זיינען שטענדיג גאַנץ צום ציוניזם, האָבן צוטרוי צו די ציוניסטן און זיינען דאָך א כוחות-רעזערוואר פאר דער ציוניסטישער באוועגונג, די גאנצע לאסט פון דער ארבעט וועט אזוי ארום ווידער ליגן אויף די ציוניסטישע פּלייצעס; און דאָ קומט נאָך די פראגע, פארוואָס זאָל מען די מענשן ניט זען אריינציען אין דער ציוניסטישער אָרגאַני-זאציע אָנשטאָט צו מאַכן א נייעם עקספּערימענט פון צונויפרופן א וועלט-קאָנגרעס און שאפן א נייע אָרגאַניזאַציאָנעלע באַשעפעניש, כדי אזוי ארום צו געווינען די, אויף וועלכע די ציוניסטן קענען ממילא רעכענען אָן דעם אַלעמען. און דאַריבער איז דער וועג פון א וועלט-קאָנגרעס א קרומער, וועלכער פאָדערט א סך מי און וועט צום סוף געבן קליינע רעזולטאַטן.

די אַלע טעמים און ספקות זיינען אַנטשטאַנען פאר דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע, ווען זי איז צוגעטראָטן צו רעאַליזירן די באשלוסן פון דער קאַרלסבאַדער יאר-קאָנפערענץ. ס'איז פאר איר ניט געווען קלאָר, צי וועט דער וועלט-קאָנגרעס זיך באַלד צונויפקומען, און מען דאַרף בכן אים באטראַכטן אלס די נאָנטסטע אויפגאַבע פון דער עקזעקוטיווע, אָדער מען דאַרף ערשט ווארפן אין פּאָלק דעם לאָזונג פון א וועלט-קאָנגרעס און אים דערציען צו דעם. אויך אין דער פראגע פון דער אויפגאבע פון קאָנגרעס זיינען די מיינונגען געווען געטיילט. אייניגע האָבן געוואָלט אין אים זען א גרויסע ציוניסטישע דעמאָנסטראציע, אַנדערע האָבן געטראַכט וועגן שאפן פון קאָנגרעס א שטאַרקע ארץ-ישראל-אָרגאַניזאציע פון וועלט-יידנטום, וואָס זאָל קענען פארטרעטן די ציוניסטישע אָרגאַניזאציע. אזוי האָט די ווירק-לאַכקייט געבראַכט אומגעהויערע שוועריגקייטן און מיינונגס-פאר-שידענהייטן, ווען מ'איז געגאַנגען רעאַליזירן די אין פּלוג פּשוטע אי-דייע פון א וועלט-קאָנגרעס.

כדי צו זאָנדירן די מיינונגען פון אָנפירנדע ציוניסטישע און יידישע פּערזענלאַכקייטן, האָט די עקזעקוטיווע געמאַכט אן אַנקעטע און דעם רעזולטאַט פאָרגעשטעלט דעם ציוניסטישן אַקציאָנס-קאָ-מיטעט אויף זיין סעסיע אין יאנואר 1923 אין בערלין. די דאָזיגע זיצונג פון אַקציאָנס-קאָמיטעט האָט נאָך א לייננערער דעבאטע באַ-שלאָסן:

1. דער אַקציאָנס־קאָמיטעט פאַראָרדנט דער עקזעקוטיווע אין דער פראַגע פון צוגרייטן דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס פאַרן אויפבוי פון א״י:

א) מאַכן די נויטיגע שריט ביי דער בריטישער רעגירונג לויטן ארטיקל 4 פון ארץ־ישראל־מאַנדאַט,

ב) אָנפירן מיט א ברייטער אַגיטאַציע פאַר דער אידייע פון א״י־קאָנגרעס אין אַלע לענדער,

ג) פאַרלייגן דעם אַקציאָנס-קאָמיטעט אויף זיין נעכסטער זיצונג צו באַשטעטיגונג א וואַל־מאָדוס צום וועלט־קאָנגרעס, וועלכער זאָל אויסגעאַרבעט ווערן אין א פאַרשטענדיגונג מיט די לאַנדעס־אָרגאַני־זאַציעס.

2. די גאַנצע צוגרייטונגס־אַרבעט מוז געפירט ווערן אין דעם זין, אַז אין רעזולטאַט פון דעם זאָלן נאָך פאַרן קאָנ־גרעס געשאַפן ווערן געוויסע פאַר־אויסזעצונגען פאַר א שפּעטערדי־גער, שטענדיגער, אָרגאַניזאַטאָרי־שער צוזאַמענפאַסונג פון די ווייטסטע קרייזן פון יידישן פאָלק פאַר דער מיטאַרבעט לטובת דעם א״י־אויפ־בוי. אין שייכות מיט דעם דאַרף מען צונויפרופן דאָרט, וואו מען וועט האַלטן פאַר צוועקמעסיג, לאַנ־דעס-קאָנפערענצן פאַרן א״י־אויפבוי.

3. דער וועלט־קאָנגרעס דאַרף פאָרקו־מען ניט שפּעטער ווי אין יאר 1924.

פאַרגלייכנדיג די באַשלוסן מיט די החלטות פון דער יאַר־קאָנפערענץ, איז צו זען, אַז די עקזעקוטיווע האָט ווייניג וואָס פאַר־ברייטערט צום יידישן וועלט־קאָנגרעס; דער אַקציאָנס-קאָמיטעט איז פּרינציפּיעל געשטאַנען ווייטער אויפן שטאַנדפּונקט, וועלכער איז דורך דער יאַר־קאָנפערענץ אַקצעפּטירט געוואָרן, אַז די פאַרברייטע־רונג פון דער „יידישער אגענץ" דאַרף פאָרקומען דורך א אַלוועלט־

לאכן יידישן קאָנגרעס. נאָר דער א. ק. האָט דאָסמאָל אין זיינע באַ=
שלוסן שוין גענוי אָנגעצייכנט די ריכטליניעס פון דער ארבעט פאַר
דער עקזעקוטיווע. די עקזעקוטיווע וועט שוין מוזן פירן א פּראָפּאַ=
גאנדא פארן א״י=קאָנגרעס צווישן אלע יידן פון דער וועלט. זי וועט
זיך מוזן וועגן דער פראגע פארשטענדיגן מיט דער מאַנדאַטאָר=
מאַכט און צוגרייטן צו דער נעכסטער סעסיע פון אַקציאָנס=קאָמיטעט
א פראיעקט פון א וואל=אָרדינאַציע צום וועלט-קאָנגרעס. כדי צו=
איילן די ארבעט פון דער עקזעקוטיווע און זען, אז די זאך זאָל זיך
ניט אָפּשלעפּן, האָט מען באשטימט א טערמין, ווען דער וועלט=
קאָנגרעס זאָל צושטאַנד=קומען. דאָס אלץ האָט אין א געוויסער מאָס
קלאָרער געמאַכט די אויפגאבע פון דער עקזעקוטיווע. מען האָט אַל=
זאָ באשלאָסן גיין ווייטער אויפן אָנגעצייכנטן וועג פון א וועלט=
קאָנגרעס. אָבער אין די באשלוסן פון א. ק. געפינען מיר א פונקט,
וועלכער איז נאָר דערווייל אן אָ נ ז אָ ג פ ו ן א נ י י ע ם
ו ע ג פון דער פארברייטערונג. דאָס איז נעמלאך דער פונקט 2.
ער באווייזט אונז, אז די אויבן ציטירטע ארגומענטן פון די קעגנערס
פון א יידישן וועלט-קאָנגרעס האָבן זייער השפעה אויסגעהיבט, אז
דער גלויבן און די איבערצייגונג אין קענען צוזאמענרופן דעם א״י=
וועלט=קאָנגרעס איז אָפּגעשוואכט געוואָרן ביי די ציוניסטישע פי=
רער; זיי האָבן זיך בכן געוואָלט פארזיכערן, אז די אונטערהאַנדלונ=
גען, וועלכע וועלן געפירט ווערן מיט פארשידענע יידישע אָרגאַני=
זאציעס, זאָלן ניט גיין לאיבוד. און אויב מען וועט ניט קענען צו-
נויפרופן א וועלט=קאָנגרעס, זאָלן דערווייל געשאפן ווערן פאראויסזע=
צונגען פאר אן אָרגאַניזאַטאָרישער צוזאמענפאסונג פון די ווייטסטע
יידישע קרייזן פארן א״י=אויפבוי. אויב ניט קיין וועלט=קאָנגרעס,
איז כדאי אַן אַנדער אופן פון צוזאמענארבעט. צו דעם צוועק זאָל
מען דאריבער צונויפרופן דאָרט, וואו מען וועט האלטן פאר נוי=
טיג, ספּעציעלע לאנדעס-קאָנפערענצן פארן אויפבוי=ווערק אין א״י.
דאָס איז דאָס נייע, וואָס איז דורך דער סעסיע פון אקציאנס=קאָמי=
טעט אין יאנואר 1923 אריינגעפירט געוואָרן אין פארברייטערונגס=
פּלאַן.

אלס פועל=יוצא פון די באשלוסן זעען מיר די בריף פון דער
עקזעקוטיווע פון 29=טן מערץ 1923 צו דער „אנגלאָ דזשואיש אסאָ-

סיישן" און „באָארד אָף דעפּיוטיס", מיט וועלכע עס ה ו י ב ט
ז י ך אָ ן ד י פ א ר ב ר י י ט ע ר ו נ ג פ ו ן ד ע ר
„י ד י ש ע ר א ג ע נ ץ" בכלל און די אונטערהאַנדלונגען מיט די
ענגלישע ניט=ציוניסטן וועגן זייער אריינטריט אין דער „דזשואיש
איידזשענסי" בפרט. אויסדריקנדיג דעם וואונטש פון דער עקזע=
קוטיווע צו זאָרגן, אז אין דער „אגענץ" זאָלן זיין פארטראטן די אלע
יידן, וועלכע ווילן מיטאַרבעטן און מיטהעלפן דער ציוניסטישער אָר=
גאניזאציע ביים דערפילן די איר אָנפארטרויטע אחריותפולע אויפ=
גאבעס, דערמאָנען אָבער די בריף גאָרניט וועגן יידישן וועלט-קאָנ=
גרעס, וועלכער דאַרף אייניגן די ציוניסטן מיט די ניט=ציוניסטן אין
דעם א"י=אויפבוי. דאַקעגן לאדט איין די עקזעקוטיווע צו צוויי פאר=
טרעטער פון יעטווידער פון די אויבנדערמאָנטע אָרגאניזאציעס,
וועלכע זאָלן מיט פאָרשטייערם פון דער עקזעקוטיווע שאפן א גע=
מישטן קאָמיטעט, ד ז ש אָ י נ ט ק אָ מ י ט י, וואָס זאָל זיך
באראטן, וועלכע שריט דאַרף מען אונטערנעמען, כדי צו שאפן די
„יידישע אגענץ" אויף אַברייטן באַזיס*).

די איינלאדונג איז דורך די דערמאָנטע אָרגאניזאציעס אָנגע=
נומען געוואָרן, און דער „דזשאינט קאָמיטי" איז געשאפן געוואָרן.
די דאָזיגע פּראקטיק באווייזט אונז, ווי די עקזעקוטיווע האָט פאר=
שטאַנען דעם פּונקט 2 פון די א. ק.-באשלוסן און אויף וועלכן וועג
זי איז געגאנגען פארברייטערן די „יידישע אַגענץ". די קאָנצעפּציע
פון א יידישן וועלט=קאָנגרעס איז שוין געבליבן אין שאָטן. די דאָזיגע
באהויפּטונג וועלן נאָך מער באשטעטיגן די באַשלוסן פון אקציאנס=
קאָמיטעט אויף זיין ווייטערדיגער סעסיע פון יוני 1923 אין
בערלין:

1. נאָכן אויסהערן דעם באריכט פון דער עקזעקוטיווע און די
דערקלערונגען פון פאָרזיצער פון דער עקזעקוטיווע צייכנט אָן
דער א. ק. אלס ריכטליניע פאר אלע פארהאַנדלונגען, וועלכע
וועלן ביזן קאָנגרעס געפירט ווערן מיט פארטרעטער פון ניט=
ציוניסטישע קרייזן וועגן זייער באטייליגונג אין דער לייטונג

---

*) Bericht der Executive an den XIII. Zionisten-Kongress, s. 28—29.

פון אויפבוי=ווערק אין א״י, דעם גרונטזאץ, אז די אָנפירנדע קערפערשאפט פון דער „יידישער אגענץ“ מוז זיין פאראנטוואָרטלאך פאר א רעפרעזענטאַנץ פון יידישן פאָלק.

2. דער א. ק. באשליסט אויסוויילן פון צווישן זיינע מיטגלידער פינף, וועלכע וועלן צוזאמען מיט פאָרשטייער פון דער עקזעקוטיווע בילדן אַ קאָמיסיע צום סטודיום פון אלע פראבלעמען, וואָס האָבן א שיכות צו דער „יידישער אַגענץ“ און אנדערע אָרגאניזאטאָרישע פראגן. די קאָמיסיע זאָל זיך צוזאמענקומען באלד נאָך דער זיצונג פון אַקציאָנס=קאָמיטעט. דער רעזולטאַט פון אירע בעראטונגען זאָל מיטגעטיילט ווערן דער עקזעקוטיווע און די מיטגלידער פון א. ק. און זאָל דינען ביז צום קאָנגרעס אלס מאַטעריאל פארן אויפקלערן די פראגע פון דער „יידישער אַגענץ“.*)

די דאָזיגע החלטות וועלן זיין פאר אונז נאָך מער פארשטענדלאכער, ווען מיר וועלן זיך צוהערן צום באריכט פון עקזעקוטיווע=פרעזידענט נחום סאָקאָלאָוו. צווישן אַנדערע זאָגט ער, אז „לויט די איצטיגע פארהעלטנישן איז ניטאָ קיין שום האָפנונג צונויפרופן דעם וועלט=קאָנגרעס אין א קורצער צייט, ווי מען האָט לכתחילה גערעכנט; אין דער צייט איז אָבער קלאָר געוואָרן די נויטווענדיגקייט צו פארברייטערן דעם באזיס פון דער „יידישער אַגענץ“ און צוציען נייע קרייזן פון דער יידישער געזעלשאפט צו אונזער אויפבוי=ארבעט. די עקזעקוטיווע האָט זיך שוין אין דער פראגע פארשטענדיגט מיט פארשידענע יידישע קערפערשאפטן, באזונדערס אין ענגלאנד. זי האַלט זיך אָבער אין דער דאָזיגער ארבעט ביי צוויי עיקרים: אָפהיטן די גאנצקייט

---

*) אין דער קאָמיסיע זיינען אויסגעוויילט געוואָרן די ה״ה: דר. באַרט, דר. האַנטקע, דר. יעקבסון, דר. א. קאַצנעלסאָן, ז. רובאַשאָוו.

און פאָלקאָמע עקזיסטענץ פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע; פאַרשטענדיגן זיך נאָר מיט אַזעלכע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן א רעפּרעזענטאַטיוו-געזעלשאַפטלאַכן כאַראַקטער, אָדער וועלכע זיי-נען שוין בפועל געווען טעטיג אין ארץ-ישראל. דער געדאַנק וועגן צוציען „חשובע פּערזענלאַכקייטן" איז אינגאַנצן אָפּגעוואָרפן גע-וואָרן. די עקזעקוטיווע רעכנט דאַריבער אויף אַזאַ אופן צו פאַרברייטערן די „יידישע אַגענץ" ביז עס וועט קומען דער טאָג פון יידישן וועלט-קאָנגרעס".*)

מיר זעען אַלזאָ, אז די עקזעקוטיווע האָט געהאַלטן, אז ס'איז אוממעגלאַך צונויפרופן איצט א יידישן וועלט-קאָנגרעס. זי האָט דאַריבער ניט רעאַליזירט די באַשלוסן פון דער פריהערדיגער סעסיע פון א. ק. און איז געקומען מיט אַ נייעם פּלאַן צו דער איצטיגער זיצונג פון א. ק. אויף די שפּורן פון דעם נייעם פּלאַן האָבן מיר שוין אָנגעוויזן אין דער החלטה 2 פון יענער סעסיע פון א. ק. און אין די פאַרהאַנדלונגען פון דער עקזעקוטיווע מיט די ענגלישע ניט-ציוניסטן. קעגן דעם פּלאַן זיינען ארויסגעטראָטן פיל מיטגלידער פון אקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכע האָבן ארויסגעזאָגט זייערע ספקות אין עצם תכלית פון אזא פאַרברייטערונג, וואָס וועט ניט ברייננען קיין שום מאַטעריעלן אָדער מאָראַלישן נוצן. אין רעזולטאַט איז אָבער דער פּלאַן פון דער עקזעקוטיווע אָנגענומען געוואָרן, מיט א תנאַי, אז די לייטונג פון דער „יידישער אגענץ" מוז זיין פאַראַנטוואָרט-לאַך פאַר א רעפּרעזענטאַנץ פון יידישן פאָלק. דאָס איז דער ד ר י ט ע ר ע י ק ר נעבן די צוויי, וועגן וועלכע סאָקאָלאָוו האָט גערעדט. דער א. ק. האָט אַלנפאַלס נאָך ניט געוואָלט דעצידירן וועגן גאַנצן פּלאַן פון דער פאַרברייטערונג און עס איבערגעלאָזט פאַרן קאָנגרעס, וועלכער האָט זיך געדאַרפט צונויפקומען אין צוויי חדשים ארום אין קאַרלסבאַד. כדי דער קאָנגרעס זאָל האָבן א קלאָרן בילד וועגן פאַרברייטערונגס-פּראָבלעם, האָט דער א. ק. באַשלאָסן בילדן א קאָמיסיע פאַרן סטודיום פון אַלע פראַגן, וואָס האָבן א שייכות צו דער „יידישער אַגענץ". אזוי דאַרפן פאַרשטאַנען ווערן די החלטות פון דער יוני-סעסיע פון אקציאָנס-קאָמיטעט.

---

*) „העולם", גליון כ' מכ"ד סיון תרפ"ג.

די דאָזיגע סעסיע האָט א גרויסע חשיבות מיט דעם, וואָס אויף איר זיצונג איז אויפגעגעבן געוואָרן אינגאנצן דער געדאַנק פון א יידישן וועלט=קאָנגרעס אלס א אופן צו פארברייטערן די „יידישע אגענץ". ס'איז פארבליבן נאָר די פרינציפיעלע שטעלונג, אז „די אָנפירנדיגע קערפערשאַפט פון דער „אַגענץ" מוז זיין פאראנטווארטלאך פאר א רעפרעזענטאַנץ פון יידישן פאָלק". פארוואָס איז עס אזוי געשען? די גרויסע שוועריגקייטן, מיט וועלכע עס איז געווען פארבונדן דאָס צונויפרופן פון א יידישן וועלט=קאָנגרעס, האָבן געפאָדערט א לאנגע צייט צום רעאליזירן דעם דאָזיגן געדאַנק, און די אָנפירנדיגע ציוניסטן האָבן געוואָלט די פארברייטערונג וואָס גיכער אַדורכפירן. דאָס האָט דערבראכט צו די קאָנטורן פון א נייעם פלאן.

דערווייל איז די פארברייטערונגס=פראגע געוואָרן דער אַקטועלסטער ציוניסטישער פראבלעם און נאָך פארן קאָנגרעס איז ער באהאנדלט געוואָרן דורך דער גאנצער ציוניסטישער עפנטלאכקייט.

ט.

פאַר און קעגן

דער נייער פּלאַן, זיין שעפער און וואָרטזאגער — באַלטימאָרער „קאָנווענשאַן" — פּראָפ. ווייצמאַנס רעדע — די „פּראָפּאָזעלס" פון דער „אַדמיניסטראַציע" — דרעזדענער קאָנפערענץ פון די דייטשע ציוניסטן - 6-ער ציוניסטישער צוזאַמענפאָר אין ווארשע - פאַרבריי־טערן, פאַרברייטערן! — די אָפּאָזיציעס אין באַלטימאָר, דרעזדן און ווארשע — דער קריזיס אין דער פּוילישער ציוניסטישער אָרגאַני־זאַציע — גרינבוימס אָפּאָזיציע צום נייעם פאַרברייטערונגס־פּלאַן — די אָפּאָזיציאָנעלע שטימונג אין דער פּרעסע און ביי די פּליגל־פראַקציעס — פאַרן XIII קאָנגרעס.

אין די לעצטע חדשים פאַרן XIII ציוניסטישן קאָנגרעס האָט זיך די ציוניסטישע עפנטלאַכע מיינונג אויף צוזאַמענפאָרן און אין דער פּרעסע שטאַרק פאַרנומען מיט דער צענטראַלער פראַגע פון קומענדיקן קאָנגרעס, מיט דער פראַגע, ווי אַזוי זאָל צוזאַמענגע־שטעלט ווערן די „יידישע אַגענץ". די אידייע פון א יידישן וועלט־קאָנגרעס האָט שוין אָנגעוואָרן איר רייץ, דאָך האָבן נאָך פיל ציו־ניסטן זי געהאַלטן פאַרן איינציקן אויסוועג. די אָפיציעלע קרייזן פון דער עקזעקוטיווע האָבן ארויסגערוקט א נייעם פּלאַן, ווי די אַגענץ צו פאַרברייטערן. דער דאָזיגער פּלאַן האָט ארויסגערופן א גרויסע קעגנערשאַפט אין די ציוניסטישע רייען. מיט די קאָנטורן פון דעם פּלאַן האָבן מיר זיך שוין באַקענט אין סוף פון פאָריקן קאַפּיטל. דאָ וועלן מיר אים ווייטער אַנטוויקלען.

מען קען דרייסט באַהויפּטן, אַז דער שעפער און וואָרטזאָגער פון נייעם פאַרברייטערונגס־פּלאַן איז געווען דער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פּ ר א פ. ח יי ם ווייצמאַן. ער האָט נאָך ארויסגעזאָגט זיין מיינונג אויף דער יאָר־קאָנפערענץ אין קאַרלסבאַד וועגן צוציען די ניט־ציוניסטן. דאַמאָלס איז דער באָדן נאָך ניט געווען צוגעגרייט. ער האָט גלייך פון אָנהויב גע־

צווייפלט אין דער מעגלאכקייט פון צוזאמענרופן א יידישן וועלט־קאָנגרעס, און דאַריבער זיינען בײַ אים אַנטשטאַנען אַנדערע קאָנ־צעפּציעס. פון פאַרבערייטערונגס־געדאַנק איז ער געווען דער גרעסטער אָנהייגנער. ער האָט ניט געגלויבט אין די כוחות פון דער ציוניסטי־שער אָרגאַניזאַציע, אַז זי זאָל זיין ביכולת אַליין אויפריכטן די יידי־שע נאַציאָנאַלע היים אין ארץ־ישראל. מיר האָבן שוין אויף דעם אָנגעוויזן נאָך בעת זיין ערשטן קאַמף מיט בראַנדייסן ארום דער פראַגע פון יידישן ראַט. און איצט, ווען דער יידישער וועלט־קאָנ־גרעס האָט זיך ארויסגעוויזן פאַר א אומאויספירבאַרע זאַך, איז ווייצמאַן ארויסגעטראָטן מיט זיין גאַנצן פּלאַן פון פאַרבערייטערן די „יידישע אַגענץ" און געוואָלט אים אדורכזעצן טראָץ אַלע קעגנער־שאַפטן און שוועריגקייטן. דעם ערשטן ארויסטריט האָט ער געמאַכט אויף דער 26־טער קאָנפערענץ פון די אַמע־ריקאַנער ציוניסטן, אין מיטן יוני 1923 אין באַלטימאָר.

די וויכטיגסטע פראַגע, וועלכע די קאָנפערענץ האָט באַהאַנדלט, איז בלי ספק געווען דער פּראָבלעם פון צוזאמענשטעל פון דער „יידישער אגענץ". און אין דער פראַגע איז די קאָנפערענץ אינגאַנצן געשטאַנען אונטער דער השפעה פון פּרעזידענט ווייצמאַנס ווערטער. די רעדע פון דר. ווייצמאַן איז פאַר אונז פון ערשטראַנגיגער חשיבות, ווייל זי איז דער אַני־מאמין פון פּרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע, ווייל זי ענטהאַלט די אויספּאַסונג פון פאַרבערייטערונגס־פּלאַן, וועלכע איז געווען דער אָביעקט פון דער דיסקוסיע אין דער ציוניסטישער עפנטלאַכקייט פאַרן קאָנגרעס און אויפן קאָנגרעס גופא. דאַריבער וועלן מיר זי איבערגעבן אין א גרויסן אויסצוג.

ווייצמאַן האָט געזאָגט: „נאָך יעדן פּאָליטישן נצחון האָבן מיר געהאָפט, אז עס וועט זיך אויפהויבן א מעכטיגע כוואַליע, א משיחס כוואַליע, וואָס וועט מיטרייסן אַלע יידן פון איין עק וועלט צו דעם צווייטן, א כוואַליע, וואָס וועט פאַרכאַפּן אַלע כוחות אין יידנטום און וועט אַלע יידן בריינגען דערצו, אז זיי זאָלן זיך באַ־שעפטיגן מיטן אויפבוי פון ארץ־ישראל... היינט, א יאָר נאָכן מאַנ־דאַט, זיינען די לערערס אין א"י געבליבן אָן געהאַלט, און די חלוצים אָן ארבעט. וואָס האָט איר געפילט דאַבײַ, ווייס איך ניט, ב יי

מיר זיינען געבוירן געוואָרן ספקות, אפשר האָב איך א טעות געהאַט, און איך האָב געשפּירט, אז נאָד אזא יאָר, ווי דאָס פארגאנגענע, וועט צוברעכן דעם חוט־השדרה פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע... און אלס איינער פון פאָלק חזר איך איבער דאָס, וואָס איך האָב שוין געזאָגט אין 1922: פאָלק ישראל וואָס האָסטו געטאָן ?”... איך בין ניט ווייניגער דעמאָקראט, ווי אַנדערע, אָבער איך גלויב ניט, אז מען זאָל קענען צונויפרופן דעם וועלט־קאָנגרעס אין די באַדינגונגען, וועלכע הערשן היינט אויף דער יידישער גאַס... מיין מיינונג איז, אז צו דעם קאָנגרעס דאַרפן קומען אלע יידן, אָבער דער רוסישער יידנטום וועט זיך מוזן צוקוקן צום קאָנגרעס פון דערווייטן, ווייל ער וועט ניט קענען קומען צו אים... ס’זיינען דאָ 500 טויזנט יידישע אָרגאניזירטע ארבעטער אין אַמעריקע, וועלכע זיינען גוטע יידן, און זיי דאַרפן קומען צום קאָנגרעס, אָבער ניט נאָר וואָס זיי זיינען ניט צוגעגרייט צו דעם, נאָר זיי פארשטייען נאָך ניט, אז ארץ־ישראל איז אַ פּראָבלעם אין יידישן לעבן... איך וואָלט געקענט אָנרופן נאָך אַ סך אַזעלכע יידישע קרייזן. און דאַריבער פיל איך, אז איר וועט מאַכן דעם לעצטן נסיון, אָבער איר וועט שאפן נאָר אַ סורראָגאַט, וועלכער וועט זיינע אויפגאבעס ניט דערפילן... און דאַריבער איז א שאָד די צייט, וועלכע איר וועט דורכדעם פארלירן, א שאָד צו אָפּפערן דאָס קלענסטע, אפילו איין מענש, אַפילו איין פּרוטה פאר א זאך, וואָס שטייט ניט אין דירעקטן שיכות מיט דער ארבעט צו פארגרעסערן אונזער צאָל און פארפעסטיגן אונזערע פּאָזיציעס אין א”י. און דאַריבער האָבן מיר אויסגעוויילט אַ וועג, וועלכער איז ווירקלאך פול מיט סכנות, אָבער וועלכער פארמאָגט ניט אין זיך אזא גרויסע סכנה, ווי די סכנה פון א הונגעריגע ארץ־ישראל... מיר מוזן געפינען אַ וועג, מיט וועלכן מיר זאָלן דערגרייכן דעם מאַקסימום רעזולטאַטן ביי א מינימום פון צייט־פארלוסט און אָנשטריינגונגען. דער פּראָבלעם איז, ווי צו פארטאָפּלען, פאַרדרייפאַכן און פאַרפירפאַכן די עליה

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאָנאַלען ארבייטער פערבאַנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE

קיין א״י. און דאָס וועט זיך אונז ביי היינטיגס טאָג ניט איינגעבן, אויב מיר וועלן ניט שליסן א בונד, ניט זייענדיג מותר אויף א קוצו של יוד פון אונזער פראָגראַם, מיט די אַלע כוחות, וואָס זיינען באמת גרייט זיך צו באַטייליגן אין אונזער אַרבעט...

מיר וועלן איינלאַדן אַלע יידישע אָרגאַניזאַציעס. די פאַרהאַנדלונגען וועלן געפירט ווערן פּאַרזיכטיג. מיר וועלן מאַכן א פּלאַן און זען אים פאַרווירקלאַכן, מיר וועלן מצליח זיין אָדער ניט. אָבער מיר וועלן ייצא זיין פאַר דער וועלט, אז מיר האָבן געטאָן אַלץ, וואָס מיר האָבן געקענט טאָן ביי דער היינטיגער סיטואַציע פון יידישן פאָלק, כדי דערנענטערן צו אונז איטלאַכס יחיד. און דאַמאָלס, אויב מיר וועלן שוין האָבן 100.000 חלוצים אין א״י, וועלן מיר אויך קענען צוזאַמענרופן דעם וועלט־קאָנגרעס. דער רוף צום וועלט־קאָנגרעס דאַרף אַרויסגיין פון א״י.

איך גלויב, אז מיט דעם וועלן מיר פאַרשטאַרקן אונזערע פּאָזיציעס אין די אויגן פון דער גאַנצער וועלט. וואָרום די משא, וואָס מיר טראָגן, קען איינברעכן שטאַרקערע פּלייצעס, ווי די פון אייערע פירער. אייער איינציגער קנין, די פירערס און די אָרגאַניזאַציע, ווערן דערשעפּט אין דער מלחמה, וועלכע מיר האָבן געמוזט פירן אין לעצטן יאָר, און מיר זיינען שוין ניט אימשטאַנד זי צו פירן אין צוקונפטיגן יאָר...

לויט מיין מיינונג ליגט אונזער גורל אין באַשלוס, וועלכן איר האָט אָנגענומען. אויב ער וועט אָנגענומען ווערן, וועלן מיר ווייטער אַרבעטן, וועט מען אים אָפּוואַרפן — נפול נפול. איך וועל קעמפן פאַר אים ווי א לייב״*).

די דאָזיגע ווערטער פון פּרעזידענט ווייצמאַן האָבן געפונען א שטאַרקן אָפּקלאַנג אין דער גאַנצער באַוועגונג, זיי האָבן געגעבן א קלאָרן בילד וועגן דעם, וואָס עס טראַכט און וואָס עס וויל טאָן דער פּרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע.

אָבער וואָס פאַר א באַשלוס האָט אָנגענומען די באַלטימאָרער

---

*) „העולם״, גליון כ״ה מכ״ט תמוז תרפ״ג.

קאָנפערענץ, פאר וועלכן ווייצמאַן וויל קעמפן ווי א לייב? דער באַשלוס איז באַקאַנט אונטערן נאָמען: די באַלטימאָרער „פּראָפּאַזעלס"*) פון דער אַמעריקאַנער ציוניסטישער „אַדמיניסטראַציע"**).

ער זאָגט לאַקאָניש, אַז „די ציוניסטישע עקזעקוטיווע ווערט באַפולמעכטיגט צו צוטרעטן צו אָרגאַניזירן תּכף ומיד די „יידישע אַגענץ" אין דערזעלבער צייט, ווען ס'ווערן געמאַכט די הכנות צום צונויפרופן דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס. אַלס מיטגלידער פון דער „אַגענץ" דאַרפן איינגעלאַדן ווערן פאַרשטייער פון אָרגאַניזאַציעס, וועלכע אינטערעסירן זיך, אָדער וועלכע מ'קען פאַראינטערעסירן מיטן אויפבוי פון ארץ-ישראל".

די דאָזיגע רעזאָלוציע האָבן פאַרטיידיגט די אַמעריקאַנער ציוניסטישע פירער: לואי ליפּסקי, אַב. גאָלדבערג און מ. ראָטנבערג. פּראָפ. ווייצמאַן אַליין האָט דערקלערט, אַז דער באַשלוס אַנטשפּרעכט אינגאַנצן זיינע אָנשויאונגען און ער וועט אים פאַרטיידיגן. קעגן דעם באַשלוס איז ארויסגעטראָטן א קליינע מינדערהייט מיטן אַדוו. ש. שאָמער בראַש, וועלכער האָט געפאָדערט צונויפרופן דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס, און ביז דער צייט זאָל די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע דערפילן די פליכטן פון דער „יידישער אַגענץ". מיט א מערהייט פון 154 קעגן 10 זיינען אָבער די פּראָפּאַזעלס פון דער אַדמיניסטראַציע אָנגענומען געוואָרן.

ס'איז אינטערעסאַנט אגב צו דערמאָנען, אַז קעגן ווייצמאַנס קאָנצעפּציע איז מיט א גרויסער רעדע ארויסגעטראָטן דר. שמריהו לעווין, וועלכער האָט געפאָדערט אָפּהיטן די גאַנצקייט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און אויסגעדריקט זיינע גרויסע ספקות, צי וועט ווייצמאַן מיט זיין פּלאַן צוציען נייע כוחות צו דעם אויפבוי-ווערק.

און וואָס באַשטייט דער נייער פאַרברייטערונגס-פּלאַן לויט די באַלטימאָרער באַשלוסן? געוויס אין דעם, וואָס די „פּראָפּאַזעלס" רעדן וועגן יידישן וועלט-קאָנגרעס ווי וועגן א צוקונפטס-מוזיק, די

*) רעזאָלוציעס. **) צענטראַל-קאָמיטעט.

ציוניסטישע אָרגאניזאציע, ווי זי איז, דאַרף ניט און קען ניט זיין די „יידישע אַגענץ", די „יידישע אַגענץ" דאַרף מען איצט אָרגאניזירן, שאַפן; די אָרגאניזירונג פון דער אַגענץ דאַרף פאָרקומען תּכף ומיד; כדי זי צו אָרגאניזירן, דאַרף מען איינלאַדן פריהער פאָרשטייערס פון אָרגאניזאציעס, וועלכע אינטערעסירן זיך אָדער וועלכע מ'קען פאַר־אינטערעסירן מיטן א"י־אויפבוי — דאָס אַלץ דאַרף טאָן די עקזע־קוטיווע אויפן יסוד פון א באַפולמעכטיגונג לויט איר אייגענעם איינזען. קיין שום תּנאים ניט, קיין שום באַוואָרענישן ניט. דער ציוי־ניסטישער קאָנגרעס, די העכסטע אינסטאַנץ האָט אין דער פראגע גאָרניט וואָס צו זאָגן, די עקזעקוטיווע באַקומט א carte blanche. דער איינציגער תּנאי איז נאָר, אז די עקזעקוטיווע זאָל עס דערפילן ת כ ף ו מ י ד, אויף קיין שום שטערונגען מצד די ציוניסטן וועט זי אין דער דאָזיגער ארבעט ניט אָנטרעפן. מ. ק ל יי נ מ א ן, דער רעדאַקטאָר פון אָפיציעלן „העולם", שטעלט אין שייכות מיט דעם פּעסט,*) אז אויב, למשל, די עקזעקוטיווע וואָלט איר באַפול־מעכטיגונג אויסגענוצט, כדי איבערצוגעבן די רעכט פון דער „יידי־שער אַגענץ" אויף שטענדיג מענשן פון גאָס, און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע וואָלט אין דער „אַגענץ" געהאַט די קלענסטע דעה, וואָלט דאָך די עקזעקוטיווע געווען אין אָרדנונג, וואָרום די סתּם באַפולמעכטיגונג וואָלט איר האַנדלונג באַרעכטיגט.

אָבער דר. ווייצמאַן האָט אין זיין רעדע יע געשטעלט באַדינ־גונגען, וועלכע זאָלן פאַרזיכערן דער ציוניסטישער פאָרטרעטונג אין דער ניי־אָרגאניזירטער „אַגענץ" א העלפט ערטער, און וועלכע זאָלן ניט פאָדערן פון די ציוניסטן מותּר זיין אפילו אויף א קוצו של יוד פון זייער פּראָגראַם. דר. ווייצמאַן קלערט ווידער פון דער אַנדער זייט אויף, אז ער מיינט איינלאַדן אין דער „יידישער אַגענץ" די מענשן, פון וועלכע מ'קען האָפן צו באַקומען די גרויסע מיטלען, וואָס זיינען נויטיג פאַרן א"י־אויפבוי. ווען דער יידישער פאָלק האָט זיין חוב ניט דערפילט, גייט ווייצמאַן ארויף אויף א נייעם וועג, אויף וועלכן ער וויל זיך פאַרבינדן מיט די „ראָטשילדס", מיט די יידן, וועלכע מ'מעסט אויף דער וואָג פון גאָלד.

*) מ. קליינמן: „בלטימור—ורשה—דרזדן" („העולם", כ"ד, כ"ב תּמוז תּרפ"ג).

אַז דער גאַנצער פּלאַן פון פאַרברייטערן די „יידישע אַגענץ" קען אָנגערופן ווערן „דער פּלאַן פון דר. ווייצמאַן", ווייל פּרעזי־דענט ווייצמאַן האָט זיך געשטעלט די אויפגאַבע דורכצוזעצן אים אויפן נאַנטסטן ציוניסטישן קאָנגרעס. ווייצמאַן האָט בכן געקענט רעכנען אויף דער פולקאָמער אונטערשטיצונג מצד די אַמעריקאַ־נער דעלעגאַטן אויפן קאָנגרעס.

אין דערזעלבער צייט, ווען ס'איז פאָרגעקומען די באַלפוּ־מאָרער קאָנפערענץ, זיינען אין אייראָפּא אָפּגעהאַלטן געוואָרן צו־זאַמענפאָרן פון די צוויי גרעסטע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס אויפן קאָנטינענט: אין פוילן און דייטשלאַנד. זיי זיינען אויך בלי ספק געווען א פאָרשפּיל פארן XIII קאָנגרעס, און גאַנץ מערקווירדיג, אַז זייערע באַשלוסן אונטערשיידן זיך ניט קיין סך פון די באַלטי־מאָרער פראַפּאָזעלס.

אויף דער קאָנפערענץ פון די דייטשע ציוניסטן אין דרעזדן איז נאָך א לאַנגער און שטורמישער דעבאַטע באַשלאָסן געוואָרן: „האַלטנדיג, אַז די נויטווענדיגקייט פון פארשנעלערן דעם א"י־אויפבוי פאָדערט דאָס פארשטאַרקן די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע און — וואָס עס קען דעם אויפבוי־ווערק א סך פארלייכטערן — אויך דאָס צוציען צו דער אַרבעט אַזעלכע ניט־ציוניסטישע קרייזן, וועלכע ווילן מיטהעלפן אין דער אויפריכטונג פון דער נאַציאָנאַלער היים, דאַרפן די ציוניסטן פון דייטשלאַנד אויפן קאָנגרעס אונטער־שטיצן די פאָדערונג, אַז די „יידישע אַגענץ" זאָל פארברייטערט ווערן דורכן צוציען אַנדערע יידישע קרייזן אויף אַזא וועג, אַז צו דער „אַגענץ" זאָלן צושטיין פאָרשטייער פון די אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זיינען פאראינטערעסירט, אָדער וועלכע מ'קען פאראינ־טערעסירן מיטן א"י־אויפבוי".

די דאָזיגע רעזאָלוציע דערמאָנט שוין גאָרניט דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס, נאָר פאָדערט פארברייטערן די „יידישע אגענץ" דורכן צוציען ניט־ציוניסטישע קרייזן. מיט דאָס צווייטע אונטערשיידעט זי זיך טאַקע פון די באַלטימאָרער באַשלוסן. פון דער דרעזדענער רעזאָלוציע דרינגט בפירוש ארויס, אַז די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע איז דער קערן און הויפּט־טייל פון דער „יידישער אַגענץ", אַז ערשט צו איר דאַרף מען צוציען

די ניט־ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס. אַלזאָ ניט ווי אין באַלטימאָר ערשט אָנהויבן אָרגאַניזירן די „יידישע אַגענץ". פון דער צווייטער זייט פאָדערן די דייטשע ציוניסטן, אז די „שותפים" זאָלן וו ע ל ן מיטהעלפן אין דעם אויפשטעל פון דער יידישער היים. דאָס איז א וויכטיגער תנאי, וועלכן מיר געפינען ניט אין די פראַפּאַזעלס. אָבער א חוצדעם אַנטשפּרעכן די דייטשע רעזאָלוציעס כמעט אינ־גאַנצן דעם פּרינציפּ פון פאַרברייטערן די „יידישע אַגענץ", ווי ער איז פאָרמולירט געוואָרן אין באַלטימאָר.

ס'איז לסוף כדאי צוצוגעבן, אז די דרעזדענער רעזאָלוציע איז ניט אָנגענומען געוואָרן מיט קיין גאָר גרויסער מערהייט, 61 האָבן געשטימט פאַר איר ביי 28 קעגן און 27 אָפּגעהאַלטענע. די קעגנערס האָבן געפאָדערט באַשליסן, אז די ציוניסטישע אָרגאַני־זאַציע זאָל פאַרבלייבן די „יידישע אַגענץ". צווישן זיי זיינען געווען פיל אָנפירנדע ציוניסטן פון דייטשלאַנד.

אין די זעלבע טעג, ווען ס'איז פאָרגעקומען אין באַלטימאָר די אַמעריקאַנער ציוניסטישע „קאָנווענשאָן", איז אין וואַרשע פאָר־געקומען דער 6־טער ציוניסטישער לאַנדעס־צוזאַמענפאָר פון פּוילן. דער דאָזיגער צוזאַמענפאָר אונטערשיידעט זיך פון די צוויי שוין דערמאָנטע קאָנפערענצן מיט דעם, וואָס ער איז געווען בלי ספק א מיניאַטור פון דעם אין צוויי מאָנאַט שפּעטער פאָרגעקומענעם ציוניסטישן קאָנגרעס אין קאַרלסבאַד. דער פּראָבלעם, ווי זאָל צו־זאַמענגעשטעלט ווערן די „יידישע אַגענץ", איז געווען די הויפּט־טעמע פון דער דעבאַטע. און די דעבאַטע איז געווען אומגעהויער שטורמיש. עס האָבן זיך געבילדעט צוויי גלייכע לאַגערן פון אָנ־הייענגער און קעגנער פון פאַרברייטערונגס־פּלאַן. דער קאַמף צווישן זיי איז געווען זייער א העפטיגער און האָט זיך געענדיגט העכסט דראַמאַטיש.

די ראשי־המדברים מצד די אָנהייענגער פון פאַרברייטערונגס־פּלאַן זיינען געווען ד ר. י. ג אָ ט ל י ב און ל. ל ע וו י ־ ט ע. דר. גאָטליב גייט ארויס פון שטאַנדפּונקט, אז די ציוניסטי־שע אָרגאַניזאַציע איז אריינגעטראָטן אין א נייער תקופה פון אר־בעט, זי געפינט זיך שוין ניט אין דער תקופה פון פּיאָנערטום, נאָר אין א תקופה, אין וועלכער עס בויט זיך אַ לאַנד, און ניט

ווען מען דאַרף ערשט בויען. די ציוניסטן האָבן געווירטשאַפטעט אין א"י אָן א סיסטעם, פּונקט ווי מען ווירטשאַפט אין א צייט פון בהלה. איצט מוז זיך אָנהויבן א גרויסצוגיגע אַרבעט. די פּראַקטיק האָט באַוויזן, אז מען קען ניט שאַפן די נויטיגע געלט אויסשליסלאַך דורך דעם „קרן-היסוד". דעריבער „צי מיר ווילן, צי ניט, פּירט עס דערצו, אז מען זאָל שאַפן א קאָנטאַקט מיט די יידן, וועלכע זיינען גרייט צו אַרבעטן פאַר א"י און וועלכע זיינען אפילו ניט קיין ציוניסטן. עס איז מעגלאַך, אז עס וועלן געשאַפן ווערן אין אַמעריקע עטלאַכע געזעלשאַפטן מיט גרעסערע קאַפּיטאַלן פאַרן אויפבוי פון א"י, אָבער די געזעלשאַפטן וועלן קענען פאָדערן אייניגע ערטער אין דער „יידישער אַגענץ", מען דאַרף פאַר די דאָזיגע ניט-ציוניסטן ניט מורא האָבן, ווייל נאָך א קורצער צייט וועלן די פּערזאָנען ווערן גוטע ציוניסטן. זיי וועלן זיך מיט אונז אַסימילירן*)".

ל. לעווויטע האָט אין זיין פאַרטיידיגונגס-רעדע פון פאַרברייטערונגס-פּלאַן געגאַנגען נאָך ווייטער. ער האַלט, אז „די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איז ניט בכח דורכצופירן די פאַרווירקלאַכונג פון דער נאַציאָנאַלער היים; זי דאַרף זיך באַמיען צוציען צו דער אויפבוי-אַרבעט אַנדערע פאַקטאָרן פון דער יידישער געזעלשאַפט. דעם אַלוועלטלאַכן יידישן קאָנגרעס קען מען ביי היינטיגע באַדינגונגען ניט צונויפרופן. מיר מוזן אַלזאָ איינגיין אויף קאָמפּראָמיסן. צו אונז האָט מען ניט קיין צוטרוי. מיר האָבן גאָרניט אויפגעטאָן אויפן פינאַנסיעלן, ווירטשאַפטלאַכן און קולטורעלן געביט. אין דער הינזיכט האָבן מיר באַנקראָטירט. מיר זיינען ניט פייאיג צו קיין פינאַנסיעלער טעטיגקייט. אָבער לואי מאַרשאַל איז דערצו פייאיג. ס'איז מער ווי זיכער, אז די מאַרשאַלן וועלן יע געבן געלט, פאַר די געלט מוזן מיר זיי געבן די מעגלאַכקייט צו האָבן א שטיקל דעה*)".

דאָס זיינען געווען די מאָטיוון, די אַרגומענטן, באמת דעפעטיסטישע, פון די אָנהייבער פון פאַרברייטערונגס-פּלאַן. פאַרגלייכנדיג זייערע רעדעס, דערהויפּט די פון ל. לעווויטע, מיט ווייצ-

*) דער 6-טער ציונ. לאַנד-צוזאַמענפאָר אין פוילן. געטרייער באַריכט. וואַרשע תרפ"ד.

מאַנס רעדע אין באַלטימאָר, וועלן מיר באַמערקן איין און דעם זעלבן טאָג. די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איז ניט בכח, זי וועט זיך צוזאַמענברעכן, מען מוז צוציען די ניט־ציוניסטן.

קעגן דער אויפפאַסונג פון פאַרברייטערונגס־פּראָבלעם, קעגן די דעפעטיסטישע שטימען זיינען שאַרף אַרויסגעטראָטן י צ ח ק ג ר י נ ב ו י ם (זיין שטאַנדפּונקט וועלן מיר גענוי איבערגעבן שפּעטער), ד ר. מ. ק ל ו מ ע ל, א. פּ אָ ד ל י ש ע ו ו ס ק י, א. ה אַ ר ט ג ל א ס, די אַנוועזנדע אויף דעם צוזאַמענפאָר געסט ד ר. י. ט ה אָ ן, ד ר. מ אָ ס ע נ ז אָ ן פ ו ן א"י און פיל אַנדערע. זיי אַלע האָבן אָנגעוויזן אויף דער גרויסער סכנה פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג און אָרגאַניזאַציע, וואָס עס טראָגט מיט זיך די פאַרברייטערונגס־אידייע, אויף דעם, אַז עס וועט ניט געלינגען געווינען פיל נייע כוחות, און אַז די, וועלכע וועלן קומען, וועלן קיין געלט ניט געבן און וועלן נאָר א דעה זאָגן.

טראָץ דעם אַלעמען איז נאָך א שטורמישער דיסקוסיע און אַ נאָמענטלאַכער אָפּשטימונג אָנגענומען געוואָרן מיט א מערהייט פון 66 שטימען קעגן 51 די מערהייטס־קאָמפּראָמיס־רעזאָלוציע, וועלכע זאָגט, אַז „די צוקונפטיגע עקזעקוטיווע פון דער אַלוועלטלאַכער ציונ. אָרגאַניזאַציע זאָל ב אַ פ ו ל מ ע כ ט י ג ט ו ו ע ר ן דורכן XIII ציוניסטישן קאָנגרעס צ ו ש אַ פ ן ד י „י ד י ש ע א ג ע נ ץ" אויף אזא אופן, אַז עס זאָל דערמעגלאַכט ווערן דער אַריינטריט אין דער „יידישער אַגענץ" פון פ אַ ר ט ר ע ט ע ר פ ו ן ד י ג ר ע ס ע ר ע י י ד י ש ע ק ב ו צ י ם אין די באַזונדערע לענדער און פ ו ן ד י ו ו י כ ט י ג ס ט ע א ל ־ ו ו ע ל ט ל א כ ע י י ד י ש ע אָ ר ג א נ י ז א צ י ע ס. נאָך דער קאָנסטיטואירונג פון דער „יידישער אַגענץ" דאַרף צונויפגערופן ווערן דער יידישער אַלוועלטלאַכער קאָנגרעס, פאַר וועלכן די „י ד י ש ע א ג ע נ ץ" ו ו ע ט ז י י ן פ א ר א נ ט ו ו אָ ר ט ־ ל אַ ד".

די מינדערהייטס־רעזאָלוציע פון י. גרינבוים, וועלכע איז געוואָן אונטערשטיצט דורך דער אויפן צוזאַמענפאָר אָנטשטאַנענער גרופּע „על המשמר", האָט געפאָדערט, אַז די „יידישע אַגענץ" זאָל זיין פאַראַנטוואָרטלאַך פאַר א פאָרשטייערשאַפט פון גאַנצן יידישן

פאָלק. אלס אזא פאָרשטייערשאפט קען באטראכט ווערן א יידישער וועלט-קאָנגרעס, וואָס קען דערוויייל פארביטן ווערן דורך א פאָר-שטייערשאפט צוזאמענגעשטעלט פון געווייילטע און פאראַנטוואָרט-לאכע פארטרעטער פון באזונדערע יידישע קבוצים.

נאָכן אָנגעמען די מערהייטס-רעזאָלוציע האָט די גרופּע „על המשמר" אַלס צייכן פון פראטעסט געזונגען „התקוה". דער פארזי-צער פון צ. ק. דר. מ. קלומעל און דער וויצע-פארזיצער י. גרינבוים האָבן גלייך אָפּגעגעבן דערקלערונגען, אז זיי לייגן זייערע מאַנדאַטן אַלס מיטגלידער פון צ. ק.-פרעזידיום. דער גענעראַל-סעקרעטאַר דר. ליפשיץ האָט זיך באלד אָנגעגעבן אין דעמיסיע. די אינסטרוקטאָרן האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון זייערע פּאָסטנס, ווייל די אָנשויאונגען פון דער מערהייט האָבן זיך געענדערט, און זיי קענען ניט אַרבעטן קעגן זייער געוויסן. די גאנצע ביוראָ האָט זיך אָנגעגעבן אין דעמיסיע. אויפן צוזאמענפאָר האָט עס געמאַכט אן ערשיטערנדיקן איינדרוק. נאָך א ריי פאָרמאַליטעטן איז די ערשטע סעסיע פון 6-טן צוזאמענ-פאָר געשלאָסן געוואָרן.

די דאָזיגע החלטות פון 6-טן ציוניסטישן צוזאמענפאָר אין פוילן האָבן געבראכט פאר דער פוילישער ציוניסטישער אָרגאַני-זאציע שווערע קאָנסעקווענצן. עס האָט זיך אָנגעהויבן דער אָרגאַ-ניזאציאָנעלער קריזיס פון ציוניזם אין פוילן, וואָס דויערט נאָך ביז היינטיגן טאָג.

די ווארשעווער באשלוסן זיינען נאָנט אין גייסט, הגם ווייט אין ווערטער, צו די באַלטימאָרער „פראפאזעלס". עס מערקט זיך אין זיי די השפעה פון דער שטאַרקער אָפּאָזיציע. דער גרונט-געדאַנק איז דערזעלבער: די עקזעקוטיווע ווערט באפולמעכטיגט צו שאפן די „יידישע אגענץ", אָבער אין די ווארשעווער באשלוסן ווערט צוגע-געבן, אז אין דער „אגענץ" דארפן אריינגיין פארטרעטער פון די גרעסערע יידישע קבוצים און וויכטיגע אַלוועלטלאכע יידישע אָרגאַניזאציעס. דערביי ווערט צום סוף דייטלאך געזאָגט, אז די „יידישע אגענץ" וועט זיין פאראַנטווארטלאך פאר א יידישן וועלט-קאָנגרעס, וועלכער דאַרף צונויפגערופן ווערן נאָך דער קאָנסטיטוי-אירונג פון דער „יידישער אגענץ". דאָס זיינען וויכטיגע מאָמענטן. עס איז אָבער א ספק, צי אלע פון די 66 וואָלטן זיך איינגעקשנט

ביי די דאָזיגע פּאָדערונגען, ווען מען וואָלט זיי ניט געוואָלט רעאַ-ליזירן. און דאַריבער איז דער גייסט פון באַלטימאָר דאָמינירנד אין די וואַרשעווער באַשלוסן, און וויצמאַן האָט געקענט רעכנען אויף אַ געגנצלאַכער אונטערשטיצונג מצד דער קליינער מערהייט פון דער פּוילישער אָרגאַניזאַציע.

דער 6-טער צוזאַמענפאָר ווייזט אונז אָבער פון דער צווייטער זייט, אַז אין דער פּוילישער אָרגאַניזאַציע איז די אָפּאָזיציע קעגן פאַרברייטערונגס-פּלאַן געווען די שטאַרקסטע און געהאַט אין אירע רייען די בעסטע זין פון פּוילישן ציוניזם. דער פירער פון דער דאָ-זיגער אָפּאָזיציע י צ ח ק ג ר י נ ב ו י ם האָט שוין אויפן צו-זאַמענפאָר און נאָך אים אין אַ ריי אַרטיקלען באַקעמפט דעם פאַר-ברייטערונגס-פּלאַן אין זיין גאַנצן פאַרנעם, ווי וויצמאַן האָט אים פאַרשטאַנען, און ביזן קאָנגרעס האָט ער שוין געשאַפן און פאָרמו-לירט דעם באַזיס פון דער אָפּאָזיציע, וועלכער ער איז טריי און קאָנ-סעקווענט פאַרבליבן ביז דער לעצטער מינוט. צוליב דעם וועלן מיר איצט אַריבערגיין צו די מאָטיוון, צוליב וועלכע גרינבוים האָט אין זיינע אַרטיקלען זיך קעגנגעשטעלט דעם פאַרברייטערונגס-געדאַנק.

„דער עיקר — הויבט אָן גרינבוים אין זיין ערשטן אַרטיקל*) — ליגט אין אונזער פאַרהעלטנישמעסיג פ י נ אַ נ ס י ע ל ע ר ש וו אַ כ ק יי ט, אין דעם, וואָס די מיטלען, זיי זיינען געווים גאַנץ באַדייטנד, זיי קלעקן אָבער ניט פאַר אונזער אַרבעט, און מיר מוזן פאַרקלענערן אונזערע בודזשעטן, אַנשטאָט זיי צו פאַרגרעסערן". דערפון איז לויט גרינבוימס מיינונג געדרונגען, אַז „מען מוז אַלץ און אַלע שטעלן אין דינסט פון דער אַרבעט, מען מוז פאַרשטאַרקן, פאַרפולקאָמען דעם אַפּאַראַט, וואָס זאַמלט די מיטלען...

ליידער איז עס ניט אַזוי. מען איז אומצופרידן מיט די דער-פאָלגן פון דער אַרבעט, זוכט מען די סבה ניט אין דער קנאַפּער ענערגיע, וועלכע מען אַנטוויקלט, נאָר גאָר אין אַנדערע זאַכן. און אַז מען זוכט, געפינט מען געוויינלאַך, וואָרום קודם כל וויל מען דאָך פאַרדעקן די אייגענע אומפיאיגקייט, די אייגענע אָפּגעלאָזנ-קייט און ענטוישונג...

*) „וואָס איז דער עיקר?" אין „חבלי-גאולה" ז. 8—4.

און מען זאָגט נאָך, אז עס וועלן קיינמאָל ניט זיין גענוג מיטלען, ווען מיר וועלן אָפּווענדן אונזערע אויגן פון די, וואָס האָבן די מעגלאכקייט צו „סאנירן” מיט איינמאָל אונזערע פינאַנסן. די דאָזיגע מענשן זיינען גרייט אויף אַלץ, כדי צוציען דעם אָדער יענעם געלט־מענש, פון וועלכן זיי זאָגן זיך צו די גרעסטע גליקן. זיי האָבן זיך ע נ ט ו י ש ט אין די מאַסן און אין זייערע לייסטונגען און ווענדן זייער בליק צו די איינצלנע גדולים, וועלכע מען מוז געווינען פאר יעדן פרייז.

און ניט נאָר פאר דער באוועגונג געווינען נאָר פאר ארץ־ישראל, פאר דער אויפבוי־ארבעט אין איר. די באוועגונג מיט אירע אינטערעסן דאַרף געבראכט ווערן אלס קרבן אויפן מזבח פון די געלט־באַדערפנישן. דוקא דעם דאָזיגן אָפּפער טאָר מען ניט ברייגען. עס גייט דאָ ניט וועגן די איינצלנע, גרויסע יידן, וועלכע מען דאַרף צוציען, נאָר וועגן זייער פ א ר א נ ט וו אָ ר ט ל א כ ק יי ט. דער עיקר איז, צי ווילן זיי זיין פאראַנטווארטלאך און פאר וועמען? אויב מען וועט ניט קענען קאָנסטרואירן זייער פאראַנטווארטלאכקייט פאר א פאָלקס־פארטרעטונג, וועלן מיר בלויז שאפן א באָדן פאר אינערלאכע קאָנפליקטן צווישן דער באוועגונג און אירע טענדענצן, פאר וועלכע עס וועלן פאראנטוואָרטלאך זיין די ציוניסטישע מיטגלידער, און צווישן אומפאראנטווארטלאכע גדולים. און אזא קאָנפליקט וועט צושטערן דעם גאנצן בנין, סיידן מיר וועלן בכלל פארציכטן אויף דער באוועגונג צוליב דער אויפבוי־ארבעט אין א״י. דאַן אָבער וועלן מיר באקומען א אינסטיטוציע פון דעם יק״א־טיפ, און עס איז א גרויסע פראגע, צי אזא אינסטיטוציע, ניט געשטיצט אויף אַ באַוועגונג, וועט קענען עפעס אויפטאָן גרויסעס אין א״י. און איבעריגס, דורך דער באוועגונג ריכטן מיר אויף דעם פאָלק, אָרגאניזירן אים און קאָנסאָלידירן, און פארציכטן דערויף וואָלט געהייסן, פארציכטן אויף אַלץ”.

אָן דער באוועגנג איז א גרויסער ספק, צי דער ציל פון דער פארברייטערונג וועט דערגרייכט ווערן, אָבער „מיט דער באוועגונג וועלן מיר האָבן אויך דעם פאָלק און שאנסן צו געווינען סוף כל סוף אפילו די גרויס־יידן, וועלכע ווילן זיך נאָך ניט אונטערוואַרפן דער פאראנטוואָרטלאכקייט פאר אים... נאָר געדולד, אויסדויער און עקשנות! און ניט פארגעסן, אז דער עיקר איז — פארגרעסערן,

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאָנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE

פארשטאַרקן אונזער ענערגיע און אַפּפּערוויליגקייט, כדי ארויסצו־באקומען פון פאָלק די נויטיגע כוחות און מיטלען פאר אונזער ארבעט".

פון דעם זעען מיר שוין דעם אָנהויב פון געדאַנקען־גאנג פון יצחק גרינבוים אויפן וועג פון דער קעגנערשאַפט צום פארברייטע־רונגס־פלאן. פון דער זעלבער סבה, מאַנגל אין געלט־מיטלען פארן אויפבוי־ווערק, קומט ער צום אויספיר, אז מען דארף די ארבעט, וועלכע איז פארבונדן מיטן שאפן די געלט־מיטלען, פארשטארקן, מען וועט דאַמאָלס געווים מער באקומען. אָבער מען טאָר ניט פאר־לירן דעם גלויבן אין פאָלק און וועלן אים, דעם פאָלק, פארבייטן אויף די געלט־יידן, וועלכע ווילן פאר קיינעם ניט זיין פאראנט־ווארטלאך. אויב אָבער די צוציאונג וועט געשען, ווייזט גרינבוים אָן, צו וואָס פאר א קאָנסעקווענצן דאָס וועט דערברייינגען. די ציוי־ניסטישע באוועגונג וועט זיין די כפרה. דעם אָרט פון א פאָלקס־באוועגונג, פון א אויפלעבונגס־באוועגונג וועט פארנעמען א קאָלאָני־זאטאָרישע אונטערנעמונג. די אויפבוי־ארבעט אין א"י וועט פון דעם ניט געווינען נאָר פארלירן.

ווען שפּעטער איז ווייצמאַן געקומען מיט זיין פארברייטערונגס־פלאן, מיט זיין רעדע אין באלטימאָר טרעט שארף קעגן אים ארויס גרינבוים, דער זעלבער וואָס האָט ווייצמאַנען ביזאהער אונטער־שטיצט, און שרייבט זיין אָפענעם בריף צום ה' פּרעזידענט ווייצ־מאן*), אין וועלכן ער באשולדיגט דעם פּרעזידענט פון דער אָרגאַ־ניזאציע, אז ער האָט ניט אויסגעהאַלטן, אז די שווערע, אומדער־טרעגלאכע משא פון דער אָנפירונג מיט דער ציוניסטישער באווע־גונג האָט אים געבראכן, און רופט אָן ווייצמאנס פלאן א פּראצעס פון קאַפּיטולאציע פאר די קעגנער, א פּראצעס, וואָס פירט צו דער ליקווידאַציע פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. און אויף ווייצ־מאַנס רעדע אין באלטימאָר ענטפערט גרינבוים**), אז אויב דער פאָלק טוט ניט דאָס, וואָס ער וואלט באדארפט טאָן, דאן הייסט עס, אז „ער איז נאָך ניט רייף, מאָ מוז מען אים רייף מאַכן, מאָ מוז

*) ibidem .ז 21-25.
**) ibidem .ז 26-29.

מען וועקן אין אים די כוחות, וואָס שלאָפן נאָך, טאָ מוז מען אים אויפטרייסלען, טאָ מוז מען געפינען נאָך מעכטיגערע מיטלען, ווי די, מיט וועלכע מיר האָבן אים ביז איצט געוועקט. די ציוניסטישע אַרמיי רייכט ניט אויס, מען מוז באקומען נייע הילפס=כוחות — טאָ מוז מען זיי אויסגעפינען און אָרגאניזירן, מוז מען געבן די מעגלאבקייט צו שיקן זייערע פארטרעטער אין דער „יידישער אַגענץ", כדי זיי צוציען, כדי זיי פארכאַפּן און איינשפאנען אין דער אויפריכטונגס=ארבעט אין א"י. אָבער זיי — **די פאָלקס=מאַסן** און ניט די מעכטיגע און רייכע קאָמיטעטן, וואָס שטייען ווייט פון פאָלק און ווילן פאר אים ניט טראגן קיין פאראַנטוואָרטלאכקייט"...

אין קעגנפאל „וועט מען אָפּשטויסן די פאָלקס=מאַסן, וועט מען אויסלעשן דעם פייער פון התלהבות, אָפּשוואכן די ענערגיע פון אלע די, וואָס וועקן דעם פאָלק, וואָס אָרגאניזירן אים, וואָס מאָביליזירן זיינע כוחות, שוין דערפאר, ווייל זיי הערן אויף צו זיין בעלי=בתים פון דער אויפבוי=ארבעט, וואָס ווערט באַהערשט פון פרעמדע ביז איצט קעגנערישע און אין בעסטן פאל גלייכגילטיגע כוחות".

די פארברייטערונג פון דער אַגענץ קען דאַריבער, ווי גרינבוים האַלט, פארקומען נאָר דורכן געווינען און צוציען די ברייטסטע פאָלקס=מאסן. פון דעם איז שוין ניט ווייט צו קומען צום געדאַנק פון א **וועלט=קאָנגרעס**, וועלכן גרינבוים האָט פארטיידיגט. וואָס האָט זיך אָבער ארויסגעוויזן נאָכדעם ווי דער לאָזונג פון יידישן וועלט=קאָנגרעס איז דורך די ציוניסטן געוואָרפן געוואָרן אויף דער יידישער גאס? „ס'איז פשוט קלאָר געוואָרן, אז ס'איז אויף דער יידישער גאס לחלוטין ניט פאראן קיין בעלנים אויף צו זיין פארטראטן אין דער „יידישער אַגענץ", קיינער וויל זי ניט ארויסנעמען פון די ציוניסטישע הענט, אדרבה, די שטימונג פון די ברייטע מאַסן איז פאר די ציוניסטן: „זאָל זיך די יידישע אַגענץ בלייבן ביי זיי". און די ניט=ציוניסטן — זיי דאַרף מען בעטן און איבערצייגן, אז זיי זאָלן באַווייליגן אָנטיילצונעמען אין דער „אַגענץ".*)

ווען עס האָט זיך שפעטער ארויסגעוויזן, אז ס'איז נאָך ניט געקומען די צייט פאר א יידישן וועלט=קאָנגרעס און עס איז געשאפן

---

*) ibidem .ז .43

געוואָרן דער פּראיעקט פון א געמישטער „אַגענץ", איז שאַרף קעגן דעם ארויסגעטראָטן גרינבוים און געפאָדערט*), אז „אויב עס איז איצט אוממעגלאך צו שאַפן אזא פאַרשטייערשאַפט, ווי דער יידישער וועלט-קאָנגרעס, וואָס זאָל וועלן און האָבן די רעכט צו רעדן אין נאָמען פון גאַנצן יידישן פאָלק, מוז מען וואַרטן, פאַרשפּרייטן דעם געדאַנק צווישן פאָלק ביז ער וועט זיגן, אָדער העכסטנס איבערטראָגן דעם שווערפּונקט אין די איינצלנע לענדער און פּרובן דאָרט בילדן די פאַרשטייערשאַפטן, וואָס זאָלן זיך דערנאָך צונויפגיסן צו איין פאָלקס-פאַרטרעטונג, פאַר וועלכע די „יידישע אַגענץ" וועט זיין פאַראַנטוואָרטלאַך".

דאָס איז געווען דער אויסוועג, וועלכן גרינבוים האָט געהאַלטן פאַרן איינציקן מעגלאכן און וועלכן ער האָט קעגנגעשטעלט דעם פאַרברייטערונגס-פּלאַן פון דר. ווייצמאַן. אויף דעם וועג וואָלט מען געקענט קומען סוף כל סוף צו א וועלט-קאָנגרעס. דר. ווייצמאַן לייגט וואָס אן אמת אויך אָפּ דעם וועלט-קאָנגרעס אויף שפּעטער, דערוויילע וויל ער שאַפן די פאַרברייטערטע אַגענץ, ווי ער פאַרשטייט איר. גרינבוים ווייזט אָבער אויף, אז ווייצמאַנס פּלאַן וועט קיינמאָל ניט דערברייגנען צו א וועלט-קאָנגרעס, ווייל „די, וועלכע מיר ווילן צוציען וועלן ניט איינשטימען צונויפרופן צוזאמען מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס און אויך ניט איינגיין דערויף, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע זאָל דער קאָנגרעס צונויפרופן, ווייל דאַן וועט דאָך די פראַגע פון פאַראַנטוואָרטונג פאַרן קאָנגרעס געשטעלט ווערן שוין גאר שאַרף און קאָנקרעט". דער יידישער אַלוועלטלאַכער קאָנגרעס וועט אַזוי אַרום קיינמאָל ניט צושטאַנד קומען. פון דעם קומט גרינבוים צו דער מסקנא, אז די קאָנצעפּציע פון א געמישטער און אומפאַראַנטוואָרטלאַכער יידישער אַגענץ איז א קאַפּיטולאַציע פון ציוניזם און ניט קיין עקספּאַנסיע, ווי עס מיינען אנדערע.

ווייטער שטעלט גרינבוים אונטער א פראַגע-צייכן די צוועקמעסיגקייט פון דער פאַרברייטערונג, ווי ווייצמאַן וויל איר דורכפירן.

*) ibidem ז. 13-16.

ער פרעגט אין א פּאָלעמישן אַרטיקל*), „צי טראַכטן די וואָרט־פיה־רער פון די נייע פּלענער וועגן דעם, ווי אזוי צו פארזיכערן זיך, אז קודם כל זאָלן זיך פארגרעסערן די מיטלען? ליידער מוז געזאָגט ווערן, אז ניט. די הערן זיינען גאנץ פּראַקטישע מענשן, האָבן די גרעסטע פאראכטונג צו די „בטלנים", זיי זיינען אָבער גרויסע בעלי־בטחון. מיר האָבן נאָך ניט געהערט קיין איין וואָרט וועגן דעם, אז מען דאַרף זיך פארזיכערן, אונזערע שותּפים זאָלן אריינלייגן אין עסק ווייניגסטנס אזוי פיל, וויפיל מיר. אויב גלייכע רעכט, טאָ מוזן אויך זיין גלייכע פליכטן. אויב מיר מיט אונזער „קרן־היסוד", קרן־קימת, מיט אונזערע ביינק טראַגן אריין יערלאָך מער ווי א קנאַפּן מיליאָן פונט, טאָ דאַרפן דאָך די שותּפים, וואָס באַקומען א העלפט ערטער אין דער „יידישער אַגענץ", אריינטראַגן אויך אַזוי פיל. אויב זיי וועלן דאָס ניט געבן, אויב זיי וועלן אונז בלויז מיט די נעמען זייערע פארגרעסערן, אזוי צו זאָגן, און פארשענערן די משפחה, און מיר וועלן מוזן ווייטער זאַמלען, טאָ וואָס געווינען מיר דערביי?"

גרינבוים גלויבט ניט, אז אויף דעם וועג וועט מען באַקומען די ריזיגע קאַפּיטאַלן, וואָס זיינען נויטיג פארן אויפבוי פון א"י. מיטן צוציען די ניט־ציוניסטישע פילאַנטראָפּן ברייננט מען דאַקעגן אַ געוואלדיגע סכנה פארן אויפבוי־ווערק. ווייל גרינבוים איז זיכער, אַז „די פ י ל א נ ט ר א פ י ש ע ק אַ פּ י ט אַ ל ן, וואָס וועלן געגעבן ווערן פאר א"י־אַרבעט, וועלן קיין מזל־ברכה ניט אריינברייננגען. זיי וועלן דאָך ניט איבערגעגעבן ווערן אונז, מיר זאָלן מיט זיי אַרבעטן, ווי עס פארלאַנגען די אינטערעסן פון אויפלעבנדיגן פאָלק און פון דער לאַנד, וואָס ווערט אויפגעריכטעט. נאָר צוליב זיי וועלן אריינגעצויגן ווערן אין דער העכסטער אינסטאַנץ אונזערע מענשן, וועלכע זיינען נאָך ווייניג צוגעבונדן צו אונזער זאַך, וועלכע האָבן נאָך אַנדערע צילן און כוונות, וועלכע זיינען קאַלט, פארזיכטיג און סקעפּטיש. אין אונזער אַרבעט אין א"י דאַרף מען קודם כל האָבן אמונה, וואָס באַוועגט בערג, דאַרף מען האָבן די הייליגע עקשנות, וואָס פליסט פון טיפער שעפּפערישער ליבע צום פאָלק און צום לאַנד, וואָס שרעקט זיך ניט אָפּ פאר קיין שום שוועריגקייטן, דאַרף מען

*) „זאָל נאָר ניט זיין קיין פלאָנטער!", ibidem ז. 13-16.

האָבן די שעפּפערישע שוואונגפולע איניציאַטיווע, וואָס קלינגט גע=
וויינלאַך אין די אויערן פון די אויסגערעכנטע, פון די קאַלטע סקעפּ=
טיקער, וואָס פאַרשטייען נאָר צו קריכן, אָבער ניט צו פליען, ווי א
געפערלאַכע משוגעת". און אויב די דאָזיגע מענשן וועלן זיך געפינען
אין דער לייטונג, פרעגט גרינבוים: „ווער וועט אונז גאַראַנטירן, אַז
זיי וועלן וויסן צו אַכטן דעם נאַציאָנאַלן כאַראַקטער
פון דער ארץ=ישראל=ארבעט און אַז מיר וועלן
ניט האָבן מיט זיי קיין סכסוכים, אַזוי ווי מיר האָבן געהאַט מיטן
דייטשן הילפס=פאַריין פאַרן קריג? און זאָל אַמאָל קומען צו אַ סכסוך
צווישן זיי און אונז, וואָס וועט ברענגען צו אַ סעפּאַראַציע, דאַמאָלס
וועט אונזער שאָדן זיין אומגעהויער גרויס, ניט נאָר אינווייניג, נאָר
אויך כלפּי חוץ"*). די ציוניסטן אָבער וועלן זיין פאַראינטערעסירט,
אַז עס זאָל ניט צופאַלן די „יידישע אַגענץ", וועלכע איז מיט אַזוי
פיל מי און אַזאַ גרויסן אידייאישן קרבן געשאַפן געוואָרן. דאַקעגן
„דער ניט=ציוניסטישער טייל וועט גאָר ניט זיין אַזוי פאַראינטערע=
סירט אין דער עקזיסטענץ פון דער „אַגענץ", וואָרום ער זעט דאָך
ניט אין דער אויפריכטונג פון א"י דעם „א" און „ת" פון יידישן
נאַציאָנאַלן לעבן. פאַר אונז אָבער וועט דאָך ווערן קלאָר, אַז מיר
טאָרן ניט דערלאָזן די ניט=ציוניסטישע שותפים זאָלן אַוועקגיין, וואָ=
רום דאַן וועלן מיר ניט צוריקבאַקומען די רעכט פון דער „אַגענץ".
און דעריבער וועלן מיר ביי יעדער פּרינציפּיעלער פראַגע, ביי יעדן
קאָנפליקט, זען דורכקומען, זען נאָכגעבן, טראַכטן קודם כל וועגן
קאָמפּראָמיסן, אַזוי ווי מיר טראַכטן איצט. דאָס וועט,
פאַרשטייט זיך, אונז אַלץ ווייטער און ווייטער אַראָפּפירן פון ציו=
ניסטישן וועג, פון אונזער נאַציאָנאַלער אויפלעבונג און באַפרייאונג,
און אַריינפירן אין אַ בלאָטע פון פילאַנטראָפּיע, אין אַ זומפּ פון אַ
קאָלאָניזאַטאָרישער אונטערנעמונג, וואָס וועט זיך דערווייטערן פון
פאָלק, אָפּשוואַכן זיין ווילן, אויסלעשן זיין התלהבות"**). אַזוי אַרום
איז „דער פּרייז, וואָס מיר לייגן פאָר די ניט=ציוניסטן פאַר דעם
אַריינגיין אין שותפות, לגמרי ניט קליין. אין עצם פון דער זאַך איז

*) ibidem ז. 45.
**) ibidem ז. 34.

דאָס דאָך א גענצלאכע קאַפּיטולאציע פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע"*).

וואָרום באמת, וואָס וועט ווערן מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע נאָך דער פאַרברייטערונג פון דער אַגענץ?

„מען זאָגט, אז די יידישע אַגענץ וועט זיך באַשעפטיגן בלויז מיט דער אויפבוי־ארבעט פון א"י און פאר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע וועלן נאָך בלייבן א גאַנצע ריי אנדערע ארבעטס־געביטן, מיט וועלכע די יידישע אַגענץ וועט זיך ניט באַשעפטיגן. דאָס איז אָבער א גאַנץ פאַלשע מיינונג. מיר געפינען זיך שוין אין דעם אַנטוויקלונגס־סטאַדיום פון אונזער אָרגאַניזאַציע, ווען די ענינים פון דער אַגיטאַציע און אפילו פון דער קולטור־אַרבעט זיינען ניט געגוגנד פאר איר עקזיסטענץ און אַנטוויקלונג. מיר אַגיטירן דאָך מיט דער הילף פון אונזערע מעשים אין און פאר א"י; מיר אגיטירן דערמיט, וואָס מיר ווייזן אָן און קלערן אויף די דאָזיגע מעשים; דעם מאַטעריאַל צו דער אגיטאַציע גיבן אונז שוין ניט די טעאָרעטישע פּראָבלעמען אָדער פּרינציפּן, נאָר אונזער קאָנקרעטע ארבעט; און אויב מיר וועלן ניט פירן קיין פּראַקטישע ארבעט, אויב אַנדערע וועלן ארבעטן פּראַקטיש אין א"י, וועלן מיר פאַרלירן די מעגלאַכקייט צו פירן אפילו די אגיטאַציע־ און פּראָפּאַגאנדא־ארבעט, מיר וועלן ניט האָבן מיט וואָס צו קומען און וואָס צו זאָגן די יידישע פאָלקסמאַסן. און אויב זיי, די מאַסן, וועלן ניט האָבן צו וואָס צו אָרגאַניזירן זיך — וועט ניט האָבן קיין צוועק דער קיום פון דער אָרגאַניזאציע און אירע אינסטיטוציעס"**).

און נאָך דעם אַלעמען קומט גרינבוים צו איין אויספיר: „פאר מיר אונטערליגט ניט קיין שום צווייפל, אז דאָס קאָנסעקווענטע דורכפירן פון דאָזיגן פּלאַן מוז דערפירן צו דער ליקווידאַציע פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע"***).

אזוי האָט נאָך פארן XIII קאָנגרעס יצחק גרינבוים פּרעצי־

*) ibidem ז. 44.
**) ididem ז. 47-48.
***) ibidem ז. 48-49.

זירט זיין אָפּאָזיציע קעגן פארברייטערונגס-פלאן. זי איז געוואָרן דער יסוד, דער פונדאַמענט פון דער אין די ווייטערדיגע יארן אַנטוויקלטער קעגנערישער שטעלונג און העפטיגן קאַמף קעגן ווייצמאַנס קאָנצעפּציע צו פארברייטערן די יידישע אַגענץ. עס מוז אָבער געזאָגט ווערן, אז גרינבוים איז ניט געווען דער איינציגער, וואָס האָט נאָך פארן XIII קאָנגרעס אזוי שטאַרק באַקעמפט ווייצמאַנס פלאן. ניט דערמאָנענדיג די שוין אָנגערופענע אָפּאָזיציעס אין באַלטימאָר, דרעזדן און ווארשע, האָט ווייצמאַנס פלאן ארויסגערופן א גרויסע קעגנערשאפט אין די ציוניסטישע רייען, באזונדערס האָט זי איר אויסדרוק געפונען אין דער ציוניסטישער פרעסע. דער אָפיציעלער אָרגאַן „העולם“ האָט אין די לעצטע דריי חדשים פארן קאָנגרעס געבראכט צום אויסדרוק אין א גאנצע ריי ארטיקלען די עפנטלאכע ציוניסטישע מיינונג בנוגע די פראבלעמען פון XIII קאָנגרעס, דערהויפט בנוגע דער פראגע פון פארברייטערן די יידישע אַגענץ. אזוי האָבן צוויי עקזעקוטיווע-מיטגלידער, ד״ר מ. ס אָ ל אָ וו יי - ט ש י ק*) און ר. ל י כ ט ה יי ם**), נאָך א גענוי-דורכגעפירטן אַנאַליז פון דעם גאנצן פארברייטערונגס-פראבלעם געקומען צו דער מסקנא, אז א טעות האָבן די אלע, וואָס רעכנען, אז עס איז שוין אריבער די צייט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע, אז די אָנפירונג מיט דער א״י-ארבעט און די אויפגאבעס פון דער יידישער אַגענץ דארפן בכן איבערגעגעבן ווערן אין אנדערע הענט. אזא עקספערימענט וועט זיין נאָר א טויט-קלאפּ פאר דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע. נאָר אויב די דערמאָנטע עקזעקוטיווע-מיטגלידער זיינען אויך שפּעטער פארבליבן אין די רייען פון דער אָפּאָזיציע צום פארברייטערונגס-פלאן, זיינען דאָך געווען פארן XIII קאָנגרעס א סך אזעלכע קעגנערס, וועלכע האָבן זיך געשטעלט אין די ווייטערדיגע יארן אויפן זייט פון דר. ווייצמאַן. אזוי טרעט שארף ארויס ד ר. י. ט ה אָ ן***) קעגן פארברייטערונגס-געדאַנק, זאָגנדיג, אז

---

*) „הסוכנות היהודית וקרן-היסוד“, „העולם“, י״ז, י״ח משנת תרפ״ג.

**) „השאלות העקריות של הקונגרס“, „העולם“, י״ז, י״ח משנת תרפ״ג.

***) „השאלה הארורה“, „העולם“, י״ח משנת תרפ״ג.

„מיר קענען און ווילן מיטאַרבעטן מיט אַלע יידן פון דער וועלט, נאָר מיר זאָלן פאַרבלייבן, אויב מ'קען זיך אַזוי אויסדריקן, די בעלי־הבתים". און דאַריבער וואָרנט ער פאַרן צושטערן אָדער אָפּשוואַכן די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע דורכן צוציען מענשן און אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען פרעמד דעם ציוניזם, וואָס מיינען ניט מער אריינצומרעטן אין דער אַגענץ, כדי צו באַזיצן די מאַכט. אויב אָבער ס'געפינען זיך יע אַזעלכע ניט־ציוניסטן, וואָס האָבן באמת א ריכטיגע כוונה מיטהעלפן אין א"י־אויפבוי, איז דאָך אויף דעם דאָ דער „קרן־היסוד". „כדי ווידער צו געווינען דעם קאַפּיטאַל פאַר א"י, דאַרף מען פריער געווינען פאַרן ציוניזם די נשמות פון די, וואָס באַזיצן אים".

דער רעדאַקטאָר פון „העולם" מ. קליינמאַן זאָגט זיך אַרויס*) ניט מיט קיין קלענערער קעגנערשאַפט קעגן ווייצמאַנס פאַרברייטערונגס־קאָנצעפּציע. ער אַנאַליזירט דעם גאַנצן פּראָבלעם אין דער טיף און אין דער ברייט, ער באַטראַכט אַלע מינים וועגן פון דער פאַרברייטערונג, ער שטעלט זיך אָפּ אויפן מהות פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, אויפן כאַראַקטער פון דער יידישער אַגענץ און קומט צום אויספיר, אז די פאַרברייטערונג פון דער אַגענץ איז עלול נאָר שאָדן ברייינגען דער ציוניסטישער באַוועגונג און דער אויפבוי־אַרבעט אין א"י. און דאַריבער איז ער זיכער, אז דער XIII קאָנגרעס וועט געוויס אָפּוואַרפן a limine דעם גאַנצן פאַרברייטערונגס־פּלאַן.

ווען מיר וועלן נאָך לסוף נעמען אין אכט, אז אויך די פליגל־פראַקציעס אין ציוניזם — די אַרבעטער־פּאַרטייען „התאחדות", „הפועל הצעיר", „צעירי ציון" און „פועלי ציון" פון איין זייט און „מזרחי" פון דער צווייטער זייט — האָבן געהאַט אינגאַנצן אַנדערע מיינונגען וועגן דער פאַרברייטערונגס־פראַגע (וועגן זיי וועלן מיר רעדן אין נעכסטן קאַפּיטל), האָבן מיר דאַמאָלס פאַר זיך א קלאָרן בילד פון דער געשטאַלטונג אין דער ציוניסטישער באַוועגונג בנוגע דער צענטראַלער און וויכטיגסטער פראַגע פון XIII קאָנגרעס, בנוגע

*) „דברים כהויתם", „העולם" י"ט, כ', כ"ב; כ"ג; „ואיה המוצא?", „העולם", כ"ה, כ"ו, כ"ז משנת תרפ"ג.

דער פארברייטערונג פון דער אגענץ. דער פלאן, וועלכער איז דורך ווייצמאנען פארגעשטעלט געווארן אין באלטימאר, האט ארויסגערופן א גרויסע קעגנערשאפט. דער קאנגרעס, די העכסטע אינסטאנץ פון דער ארגאניזאציע, איז בארופן געווארן דעם ערשטראנגיגן פראבלעם צו לייזן און באשליסן וועגן דער ווייטערדיגער אנטוויקלונג פון דער ציוניסטישער באוועגונג. ס'איז דאריבער ניט קיין וואונדער, וואס דער XIII קאנגרעס, דער אגענץ-קאנגרעס, ווערט פארגליכן מיטן V^{4} קאנגרעס, מיטן אוגאנדא-קאנגרעס.

ביבליאטעק און לעזע צימער פון אידיש נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

י.

XIII קאָנגרעס

די אויפגאַבע פון XIII קאָנגרעס — די קאָנגרעס־וואַלן — דער קאַמף — ווייצמאַנס דערעפנונגס־רעדע — זיינע באַדינגונגען — ד״ר סאָלאָווייטשיקס פּלאַן — אין דער עקזעקוטיווע — אוסישקינס קאָנצעפּציע — די לאַנדסמאַנשאַפטן — די אָפּאָזיציע — דעמאָקראַטישע פראַקציע — גרינבוימס רעדע — די תשובה פון די פּרעזידענטן — ווייצמאַנס אולטימאַטום — די שטעלונג פון „התאחדות״ — „צעירי־ציון״ און „פּועלי־ציון״ — „מזרחי״ אויף איר וועלט־קאָנפערענץ און אויפן קאָנגרעס — קאָנגרעס באַשלוסן — קאָמפּראָמיס — פּראָוויזאָריום — מינדערהייטס־פּאָרשלאָגן — דער אָנגעצייכנטער וועג.

דער XIII ציוניסטישער קאָנגרעס אין אויגוסט 1923 אין קאַרלסבאַד האָט באַדאַרפט ענטשיידן, אויף וועלכן וועג זאָל גיין די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, כדי צו פאַרברייטערן די יידישע אַגענץ. מיר האָבן שוין אָנגעוויזן ווי וויכטיק, אַקטועל און ברענענד עס איז געוואָרן די פאַרברייטערונגס־פראַגע. יעדע סעסיע פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, יעדער ציוניסטישער צוזאַמענפאָר אָדער קאָנפערענץ, וועלכע זיינען פאָרגעקומען פארן קאָנגרעס, האָט באַהאַנדלט דעם דאָזיגן פּראָבלעם און אָנגענומען פאַרשידענע החלטות ווי אים צו לייזן. אויך די וואַלן צום XIII קאָנגרעס זיינען געשטאַנען אינגאַנצן אונטערן צייכן פון שטרייט אַרום דער פראַגע. אַלס אילוסטראַציע צו דעם פאַקט ברייגען מיר גרינבוימס אַן אַרטיקל געדרוקט אין טאָג פון די וואַלן*), וואו ער שרייבט, אַז מיט די שלעכטע ידיעות, וואָס קומען אָן פון א״י, וואַרפט מען אָן אַן אימה אויף דעם פּשוטן ציוניסט. „מען שאַפט אַ פּ אַ נ י ש ע ש ט י מ ו נ ג, ווי אַנטמוטיגטע, פאַריאושטע סאָלדאַטן גייט מען אַרום צווישן די ציוניסטן און מען

---

*) „לאָזט זיך ניט באַהערשן פון דער פּאַניק־שטימונג!״, „חבלי־גאולה״ ז. 38—35

שרייט: „ראטעוועט זיך, א ניט גייען מיר אלע פארלוירן!" דאָס זיי־נען געווען די שטימען פון די פוילישע ציוניסטן, אָנהייגער פון פאר־ברייטערן די אגענץ פאר יעדן פרייז. און קענן זיי רופט גרינבוים די ציוניסטישע ווילער: לאָזט אייך ניט באאיינפלוסן פון דער פּאני־שער שטימונג! געדיינקט, אז אזא שטימונג קען אונז דערפירן דערצו, אַז מיר וועלן אלץ אויפגעבן, וואָס מיר פארמאָגן, פאר א אילוזיע... גייט צו די וואלן און באווייזט, אז איר זיינט פריי פון דער פּאניק, אז איר פילט נאָך אין זיך גענוג כוחות צו באזייטיגן דעם איצטיגן קריזיס און מיטצורייסן מיט זיך נאָך ברייטערע, נאָך גרעסערע פאָלקס־מאסן ווי ביז איצט".

דער קאַמף האָט זיך שוין צופלאַקערט און אויפן קאָנגרעס האָט ער זיין בעסטן אויסדרוק געפונען.

בכלל גענומען זיינען די דעבאַטן אויפן XIII קאָנגרעס אין זייער גרעסטן טייל געווען געווידמעט דער פארברייטערונג פון דער אַגענץ. זיי זיינען בלי ספק געשטאַנען אויף דער געהעריגער הויך. יעדער דעלעגאט, ווען ער האָט גערעדט, האָט געהאַלטן פאר זיין חוב די פראגע צו באַרירן און זיין מיינונג ארויסצוזאָגן. א סך רעדנער האָבן אפילו באדויערט, וואָס מען פארנעמט זיך ניט מיט אַנדערע ציוניסטישע פראגן און מען רעדט נאָר וועגן דער אגענץ. אַנדערע פראגן, אויב מען האָט שוין באַרירט, איז עס געווען דרך אַגב אָדער אין די אָפיציעלע רעפעראטן. דער הויפט־פּראבלעם פון קאָנגרעס איז אלזאָ געווען די פארברייטערונגס־פראגע. מען האָט אפילו גע־זאָלט פאר דער פראגע באַשטימען א ספּעציעלע קאָמיסיע, וואָס זאָל צוגרייטן רעזאָלוציעס. עס איז אָבער באשלאָסן געוואָרן אלס אזא קאָמיסיע אַנערקענען דעם פערמאַנענץ־אויסשוס, די וויכטיגסטע קאָנגרעס־קאָמיסיע. א חוצדעם האָט דער עקזעקוטיוו־מיטגליד דר. מ. סאָלאָווייטשיק געהאַלטן א ספּעציעלן רעפעראט א. ד. ט. „די יידישע אגענץ און דער וועלט־קאָנגרעס", נאָך וועלכן עס איז פאר־געקומען א ספּעציעלע „איידזשענסי"־דעבאַטע מיט דער באַטייליגונג פון אזש 35 רעדנערס פון אלע גרופּירונגען, הגם אין דער גענע־ראל־דעבאַטע איז שוין די אגענץ־פראגע אלזייטיג דיסקוטירט געוואָרן.

עס וואָלט אונז צו פיל צייט און אָרט פארנומען, ווען מיר זאָלן וועלן געבן איבערגעבן די גרויסע אגענץ־דיסקוסיע אויפן קאָנגרעס.

מיר וועלן זיך דאַריבער באַגרענצן מיטן דערמאָנען די וויכטיגסטע רעדעס פון פאָרשטייער פון ביידע זיך באַקעמפנדיגע צדדים. מיר וועלן אָנהויבן פון צד, וואָס האָט אונטערשטיצט ווייצמאַנס פּלאַן.

פּרעזידענט ווייצמאַן אַליין האָט פון זיין דערעפנונגס-רעדע אַ דריט-חלק געווידמעט דער פאַרברייטערונגס-פראַגע. זיינע ווערטער אויפן קאָנגרעס אונטערשיידן זיך אָבער שטאַרק פון זיין רעדע אין באַלטימאָר. דאָרט האָט גערעדט א פירער, וועלכער איז שוין מיד געוואָרן פון דער ארבעט, איז אַנטוישט אין פאָלק און זעט נאָר די רעטונג אין צוציען אָרגאַניזאַציעס און יחידים, כדי וואָס שנעלער אויפבויען די נאַציאָנאַלע היים. אויפן קאָנגרעס רעדט שוין ווייצמאַן אַלס פּרעזידענט, וועלכער פילט די אחריות פאַר דער באַוועגונג, און מיט שטאַרקע ווערטער באַרעכטיגט ער זיין פאַרברייטערונגס-פּלאַן. אַ פּנים, אַז די גרויסע קעגנערשאַפט, די אָפּאָזיציע צו זיין באַלטימאָ-רער אויפפאַסונג, האָט איר השפעה אויסגעאיבט. דער פּרעזידענט האָט עטוואָס נאָכגעגעבן. אַזוי הויבט ער אָן פון דעם, אַז די ציוניסטן זיינען שטענדיג אַרויסגעטראָטן אין נאָמען פון אויפלעבנדיגן יידישן פאָלק, אַז זיי האָבן ארץ-ישראל געפאָדערט אַלס א נאַציאָנאַלע היים פאַרן גאַנצן יידישן פאָלק, און דאַריבער געפינט זיך אין מאַנדאַט די „יידישע אַגענץ" און דער אויפטראַג צו זיכערן די מיטאַרבעט פון אַלע יידן ביים אויפבוי פון א"י. „דאָס איז געווען אונזער שטענ-דיגע שטרעבונג, צו פאַרברייטערן אונזערע קרייזן וואָס מער; און דאָס ציוניזירן די יידן אין גלות פאַרבלייבט אונזער וועזנטלאכער פּראָגראַם". טראָצדעם אָבער פאָדערט, לויט ווייצמאַנס מיינונג, דער נעבאָט פון דער שעה ניט נאָר צו רעפּרעזענטירן, נאָר אויך צו מ אָ-ב י ל י ז י ר ן, קאָנצענטרירן און אויסנוצן אַלע דערגרייכבאַרע מאַטעריעלע און גייסטיגע כוחות פון פאָלק פאַרן אויפבוי-ווערק אין א"י. דאָס פאָדערט די לאָגיק פון יידישן לעבן. אַז דאָס איז ביי דעם מאָמענט אויספירבאַר, ווייזט אָן ווייצמאַן אויפן גרויסן נצחון, א חוץ די פּאָליטישע נצחונות, וועלכן די ציוניסטן האָבן אָפּגעהאַלטן אויף דער יידישער גאַס: יידן, וועלכע האָבן זיך אַמאָל גלייכגילטיג באַ-צויגן צו א"י אָדער האָבן אפילו באַקעמפט דעם ציוניזם, אינטע-רעסירן זיך היינט מיט א"י און וואָלטן אפילו געווען גרייט מיט-העלפן אין דער ארבעט. דאָס האָט באַוויזן טיילווייז דער „קרן-

היסוד". א פראָ־פּאַלעסטינא גייסט האָט באהערשט די ניט־ציוניסטן. פאַרוואָס זאָלן עס די ציוניסטן ניט אויסנוצן? מען טאָר ניט בלייבן קיין סעקטאַנטן! אויב אפילו דער פאַרברייטערונגס־פּלאַן איז א סכנותפולער, דאַרף מען זיך ניט אָפּשרעקן, ווייל עס וועלן זיך געפינען כוחות, כדי די סכנות בייצוקומען און ניט מותר זיין אויף דאָס קלענסטע פון ציוניסטישן פּראָגראַם. „ניט צוליב אונזער שוואכקייט און מוטלאָזיגקייט זוכן מיר די מיטהילף פון אַנדערע. מיר רופן די אַנדערע, אז זיי זאָלן צו אונז קומען, דווקא ווייל מיר זיינען געגוג שטאַרק, שטאַרק אין געפיל פון אונזער אחרית און אין אונזער גלויבן. ווען מיר וואָלטן פון שוואכקייט געבעטן הילף, וואָלט מען צו אונז ניט געקומען, אזוי ווי מען איז צו אונז ניט געקומען, ווען מיר און אונזער ארבעט האָט זיך זיי אויסגעדאַכט אלס קליינע און שוואכע".

פון דער צווייטער זייט באַמערקט אָבער ווייצמאַן, אז „מען וואָלט געווען פאַרבלענדעט, ווען מיר וואָלטן גערעכנט, אז מיטן צוציען די וויטסטע ניט־ציוניסטישע קרייזן וועלן מיר שוין ברייגנען די גאולה. אויב אפילו מיר וועלן שוין מצליח זיין, וועט אונזער אויפגאַבע זיין נאָך זייער א שווערע. אָבער די צוציאונג דאַרף געמאַכט ווערן, כדי צו פאַרלייכטערן אונזער ארבעט דורכן פאַרשטאַרקן אונזער פּאָליטישע שטעלונג, דורכן פאַרגרעסערן אונזערע מיטלען און דורכן קאָנצענטרירן די גאַנצע יידישע ענערגיע אין דער אויפבוי־ארבעט פון א"י*)".

צום סוף פאָרמולירט אָבער ווייצמאַן פיר באַדינגונגען, אויף וועלכע די פאַרברייטערונג דאַרף פאָרקומען. דער ערשטער תנאי איז די גאַנצקייט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וועלכע טרעט ארויס כלפּי דעם צווייטן צד אלס פאָרשטייערין פון אלע ציוניסטן און אלס קאָנטראַהענט. זי פאַרבלייבט פאַר די ציוניסטן די געמיינשאַפט, וועלכע באַשטימט פאַר זיי געזעצן און פאַראָרדנונגען. דאָס איבערגעבן די ניט־ציוניסטן א טייל רעכט פון דער „יידישער אַגענץ" דאַרף אומבאַדינגט זיין פאַרבונדן מיטן אי־

*) Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XIII. Zionisten-Kongresses vom 6. bis 18. August 1923 in Karlsbad. London 1924. s. 7.

בערנעמען דורך זיי א טייל פון דער אחריות פאר דער געמיינזאמער ארבעט. דאָס איז דער צ ו ו י י ט ע ר תנאַי. ד ר י ט נ ס, וועלן איינגעלאדן ווערן אין דער יידישער אַגענץ ניט קיין יחידים, נאָר פאָר־שטייער פון יידישע רעפּרעזענטאַטיווע קערפּערשאפטן אין באַזונדע־רע לענדער. אזוי ארום וועט די פאראנטווארטלאכקייט זיך באַזירן אויפן גאנצן יידנטום. און פ ע ר ט נ ס, זאָלן דער נאַציאָנאַלער כאראקטער און באַשטימונג פון אויפבוי־ווערק, אזוי ווי די ציוניסטן פארשטייען עס, געזיכערט ווערן אויף אייביג.

„אין דעם פלאן, ענדיגט ווייצמאן, איז גאָר ניטאָ אזעלכעס, וואָס זאָל ניט זיין ווירדיג פארן גייסט פון דער יידישער דעמאָקראטיע, פאר דער אידייע פון זעלבסטבאַשטימונג פון פאָלק, פאר דער ריינ־קייט פון אונזער נאַציאָנאַלן אידעאַל, פארן כבוד פון דער ציוניסטי־שער אָרגאניזאציע".

די דאָזיגע ווערטער באווייזן אונז גאנץ בולט די גרויסע ענדע־רונג פון ווייצמאַנס געדאַנקען־גאנג פון באַלטימאָר ביז קארלסבאד. געשען איז עס געוויס אונטערן דרוק פון דער ניי־אַנטשטאַנענער אָפּאָזיציע, אונטערן דרוק פון די עקזעקוטיווע־מיטגלידער, וועלכע האָבן אַן אַנדער מיינונג געהאַט אין דער פארברייטערונגס־פראגע. די לאגע אין א"י ווידער האָט אויך ארויסגעוויזן סימפּטאָמען פון דער ליקווי־דאַציע פון שווערן קריזיס. ווייצמאַן איז דאַריבער געווען מער איינ־געהאַלטן, שטייפער, אזוי צו זאָגן. ער האָט שוין ניט גערעדט וועגן ברעכן דעם חוט־השדרה, וועגן הונגער־סכנה. נאָר מיט אַנדערע מאָ־טיוון ארגומענטירט די נויטווענדיגקייט פון פארברייטערן די אַגענץ. ער האָט געשטעלט וויכטיגע באדינגונגען.

ווי זאָל אָבער די פארברייטערונג פארקומען? אויף וואָס פאר א אָרגאניזאציאָנעלע יסודות זאָל זיך שטיצן די פארברייטערטע יידישע אַגענץ?

אויף דעם וועלן מיר א תשובה געפינען אין שוין דערמאָנטן ד ר. ס אָ ל אָ ו ו י י ט ש י ק ס רעפעראט ביים איינלייטן די „איידזשענסי"־דעבאטע אויפן קאָנגרעס.

דר. סאָלאָווייטשיק גייט ארויס פון שטאַנדפּונקט, אז די פראגע פון צוציען ניט־ציוניסטן איז בכלל ניט קיין שטרייט־פראגע, ווייל זי איז פשוט א לעבנספראגע פאר ארץ־ישראל. די פארשידענע מיי־

נונגען, וואָס באַקעמפן זיך אין ציוניסטישן לאגער, זיינען נוגע נאָר דעם פּראָבלעם ווי זאָל די צוציאונג געמאַכט ווערן. און דאָ גייט מען זיך פאנאנדער.

אויף דעם וועג פון צוציאונג שטעלט ווייטער סאָלאָווייטשיק פעסט אלס גרונט־פּרינציפּ, אז די פּארברייטערונג פון דער אגענץ דאַרף אזוי דורכגעפירט ווערן, אז עס זאָל פון איין זייט ניט פאר־לאָרן גיין דער כאראקטער פון א פאָלקס־באוועגונג און פון דער צווייטער זייט זאָל די פאָלקס־באוועגונג זיין צוזאמענגעבונדן מיטן אויפבויענדיגן זיך ארץ־ישראל. דער יידישער וועלט־קאָנגרעס וואָלט אזוי ארום געקענט זיין די בעסטע און פּאסיגסטע לייזונג פאר דער גאנ־צער פראגע. „ווען מיר וואָלטן אָבער געגאנגען אויפן וועג צום פאר־ווירקלאכן דעם וועלט־קאָנגרעס, וואָלט עס געווען אזוי ווי מיט אַלע אידייען, ווען מען טרעט צו זיי צו רעאליזירן. דער לעבן מאַכט זיי וואָס ווייטער אלץ קלענער. די אידייע פון א וועלט־קאָנגרעס איז אונז צו טייער; ס'איז דאריבער א שאָד זי צונישט מאַכן*)". שטופנווייז וועט זי ערשט דערגרייכט ווערן. און דער ערשטער סטאַדיום צו דעם איז די פארברייטערטע „יידישע אַגענץ".

איצט דער צווייטער פּרינציפּ פון דער פארברייטערונג: „כל זמן מיר וועלן ניט האָבן די זיכערהייט, אז מיר וועלן קענען שאַפן אונטערן נאָמען פון אן אלגעמיינער יידישער פּאלעסטינא־אָרגאני־זאציע אזא אָרגאניזאציע, וועלכע וועט פארטרעטן אונזער ציוניסטי־שע אָרגאניזאציע, קענען מיר ניט איבערגעבן די רעכט פון דער יידישער אַגענץ א גאנץ אנדערע אָרגאניזאציע, וועלכע וועט זיין נאָר א שפּיצן־אָרגאניזאציע און ניט האָבן אונטער זיך די עלעמענטן, פון וועמען זי זאָל איר ענערגיע שעפּן. די אגענץ מוזן מיר אַלזאָ באַזירן אויף דער סינטעזע, אין וועלכער די ציוניסטישע אָרגאניזאציע איז איין צד, און אַלע אַנדערע זיינען א צווייטער צד*)".

דער צווייטער צד דאַרף זיך שטיצן אויף אָרגאניזירטע יידישע קבוצים פון פארשידענע לענדער. „די יידישע קבוצים דאַרפן זיין דער עלעמענט, וועלכער זאָל אויפבויען די יידישע אגענץ".

ווי זאָל עס קאָנסטרואירט ווערן? דר. סאָלאָווייטשיק לייגט פאָר

---

*) ibidem ז. 240-241.

אָרגאניזירן די ניט=ציוניסטן אויף אן אנאלאָגישן וועג, ווי דער געבוי פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. דעם ציוניסטישן קאָנגרעס, אַקציאָנס=קאָמיטעט און עקזעקוטיווע זאָלן אַנטשפּרעכן פון ניט=ציוניסטישן צד: אַ קאָנפערענץ פון די יידישע קבוצים, א קאָנסיל (ראט) פון די ניט=ציוניסטן און א ניט=ציוניסטישע עקזעקוטיווע. דער קאָנגרעס און די קאָנפערענץ, דער אַקציאָנס=קאָמיטעט און דער קאָנסיל זיינען אינגאנצן סעפּעראטע קערפּערשאפטן פון צוויי טיילן פון יידישן פאָלק. דאַקעגן ביידע עקזעקוטיוועס ווערן פאראייניגט אין איין עקזעקוטיווע פון דער יידישער אַגענץ. „כל זמן די קאָנפערענץ וועט ניט צושטאַנד קומען, דאַרף ניט געשאַפן ווערן פון די ניט=ציוניסטן א קערפּערשאפט, וואָס זאָל זיין גלייכבארעכטיגט מיט דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע. מען קען באשטימען א צוויי, דריי פארטרעטער פון די ניט=ציוניסטן, וואָס זאָלן קאָנטראָלירן און מיטארבעטן, אָבער ניט מיטווירקן אַלס גלייכבאַרעכטיגטע מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע*)".

אויף דעם וועג, האַלט דר. סאָלאָווייטשיק, וועט מען קענען מיט דער צייט צוציען צו דער אויפבוי=ארבעט דעם גאנצן פאָלק. א יידישע אַגענץ, וועמענס שאפונג זאָל זיך ניט שטיצן אויפן דעמאָקראטישן פּרינציפּ, אויפן יסוד פון פאראנטוואָרטונג, וועט זיך ניט איינהאַלטן. אַלזאָ: א פארטרעטונג פון די יידישע קבוצים פון דער גאנצער וועלט, און א בונד פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע מיט דער דאָזיגער פארטרעטונג — דאַרף זיין די פארברייטערטע יידישע אגענץ.

די קאָנצעפּציע פון דר. סאָלאָווייטשיק איז וויכטיג צוליב דעם, וואָס זי איז א פּראדוקט, א רעזולטאַט פון די פארשידענע מיינונגען אין דער עקזעקוטיווע, און וואָס דר. סאָלאָווייטשיק אַלס עקזעקוטיווע=מיטגליד האָט דאַריבער געבראַכט צום אויסדרוק די אָפיציעלע מיינונג, הגם אין א סך הינזיכטן זאָגט ער ארויס זיין פּערזענלאכן שטאַנדפּונקט. ער ווייזט אונז אָבער אַ גענויעם פּלאן ווי די אַגענץ צו פארברייטערן. דער דאָזיגער פּלאן איז, ווען מיר וועלן עס פארגלייכן, זייער

*) ibidem ז. 244.

נאָנט צו גרינבוימס קאָנצעפּציע, וועלכע מיר האָבן אין פריערדיקן קאַפּיטל אָנגעגעבן.

אַלנפאַלס איז די עזעקוטיווע ווייט ניט געווען איינהייטלאַך אין דער פאַרבריימערונגס־פראַגע. מיר וועלן זיך נאָך אָפּשטעלן אויף דער זייער אינטערעסאַנטער מיינונג פון אַן אנדער עקזעקוטיוו־מיטגליד, פון 60־יעריגן מ. מ. א ו ס י ש ק י ן. אַרויסגייענדיג פון פאַרברייטערונגס־ציל, פון שטרעבן צו פאַרפעסטיגן די פּאָליטישע פּאָזיציעס און פאַרשטאַרקן די עקאָנאָמישע אַרבעט אין א״י, וועלכע זיינען איינע מיט די אַנדערע קעגנזייטיג פאַרבונדן, שטעלט אוסישקין פעסט, אַז דאָס זיינען דאָך צוויי באַזונדערע געביטן, וואָס נויטיגן זיך אין צוויי מינים מענשן. די יידישע „אַגענץ״ איז נאָר א פּאָליטישע קערפערשאַפט און ניט קיין אינסטיטוציע פאַר עקאָנאָמישע לייסטונגען. דאָ שטעלט זיך די פראַגע: אויב מען וויל געווינען נייע כוחות, כדי צו פאַרגרעסערן דעם מאַסשטאַב פון דער אויפבוי־אַרבעט און דורכדעם פאַרשטאַרקן די פּאָליטישע סיטואַציע, טאָ צו ווען די צוגעצויגענע צו דער אַגענץ פאַרמערן די פינאַנסיעלע מיטלען און פאַרשטאַרקן די ווירטשאַפטלאַכע אַרבעט? אויף דעם ענטפערט אוסישקין קלאָר און דייטלאַך: ניין! ווייל די אלע, וואָס ווילן זיך באַטייליגן אין דער אויפבוי־אַרבעט, אָדער באַטייליגן זיך אין איר, ווי דער באַראָן ראָטשילד, די יק״א, דער „דזשאָינט״, די „אַליאַנס״, בּראַנדייסעס גרופּע און אַנדערע, ווילן גאָרניט אַריינטרעטן אין דער אַגענץ. און ווער עס גיט געלט פאַר א״י און איז ניט קיין ציוניסט, קען דאָך האָבן א השפּעה אויף דער קאָלאָניזאַציע־אַרבעט דורכן קרן־היסוד. „צי זאָלן מיר אַריינעמען אין דער יידישער אַגענץ די יעניגע, וועלכע ווילן מיט אונז מיטאַרבעטן, אָבער זאָגן, אַז „אין דער אָרגאַניזאַציע גיי איך ניט, אין קרן־היסוד גיי איך ניט?״ אָבער וואָס זאָל מען טאָן, אַז די מיטלען רייכן ניט אויס און מען טאָר זיך ניט אָפּזאָגן פון מיטהילף? דאָ לייגט פאַר אוסישקין זיין אָריגינעלן אויסוועג: „אַלע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען זיך עוסק מיט דער קאָלאָניזאַציע אין א״י אָדער ווילן זיך מיט דעם פאַרנעמען, שיקן זייערע פאַרשטייער אין א ראַט, וועלכער וועט האָבן די אויפגאַבע צו מיטאַרבעטן מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין בנין הארץ — אָבער נ אָ ר א ו י ף ן ע ק אָ נ אָ מ י ש ן ג ע ב י ט. דאָס וועט זיין דער ער־

שטער שריט פון פאראייניגן זיך מיט כוחות אויסערהאַלב דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. ווייטער קענען מיר נאָך היינט ניט גיין*)".

„ווען איר רעדט אָבער וועגן פ אָ ל י ט י ש ע ר ר ע פּ ר ע ז ע נ ט אַ צ י ע, זיינען די עלעמענטן, וואָס געפינען זיך מחוץ פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פאר אונז אוממעגלאך... ווייל מענשן, וועלכע זאָגן בעת זיי גיבן געלט פארן א"י-אויפבוי, אז זיי זיינען ניט קיין ציוניסטן, זיינען ניט די מענשן, וועמען מיר קענען אָנפארטרויען אונזער פּאָליטישע רעפרעזענטאַנץ.

ענטשיידעט אויף דעם קאָנגרעס נאָך די העלפט פון דער פראגע, די פראגע פון פאראייניגן זיך אויפן עקאָנאָמישן באזיס! מיר וועלן צוויי יאר לערנען און דאַמאָלס זען, וואָס וועט אונז די מיטארבעט ברייננגען. ערשט דאַמאָלס, נאָך צוויי יאר וועט איר מאַכן די ווייטערדיגע שריט! שפרינגט ניט מיט איין מאָל אין דאָס אומבאוואוסטע**)".

דער דאָזיגער אָריגינעלער פאָרשלאָג פון אוסישקינען איז ווערט אונטערגעשטראכן צו ווערן, ווייל אוסישקין איז געווען איינע פון די ציוניסטישע קאַרפּן-קעפּ און דער ציוניסטישער ביסמארק, זיין פאָרשלאָג ווידער איז אין עטלאכע יאר ארום אונטערשטיצט געוואָרן דורך דער רעוויזיאָניסטישער פראקציע.

דאָס אַלץ באווייזט אונז, ווי פארשידנארטיג זיינען געווען די מיינונגען אפילו אין דער עקזעקוטיווע אליין. אויפן קאָנגרעס אָבער האָבן זיך געשאפן צוויי לאַגערן: די אָנהייגגערס פון דער פארברייטערונג, ווי וויצמאַן האָט איר פארשטאַנען און געוואָלט אדורכפירן, און די קעגנערס צום דאָזיגן פּלאַן. די ערשטע זיינען געווען די ל אַ נ ד ס מ אַ נ ש אַ פ ט ן, דאָס רוב אַלגעמיינע ציוניסטן. זיי האָבן געהאַט פולן צוטרוי צו וויצמאַנען און אים געגעבן זייער גאַנצע אונטערשטיצונג, הגם ניט וויצמאַן און קיין אַנדערער האָט ניט אָנגעצייכנט קיין גענויעם פּלאַן ווי די אגענץ צו פארברייטערן. אַלנפאַלס האָט עס באדארפט זיין אין גייסט פון וויצמאַנס פּלאַן, וועלכן מיר האָבן אין פאָריגן קאַפּיטל געבראַכט.

---

*) ibidem ,ז. 302.
**) ibidem ,ז. 303-304.

אין נאָמען פון די ענגלישע ציוניסטן טרעט ארויס מ אָ ר י ס מ יי ע ר, וועלכער ווייזט אָן, אז מען טאָר ניט דערוווייטערן די יידישע קרייזן, וועלכע ארבעטן מיט אין א״י-אויפבוי. ער רופט דעם קאָנגרעס צו גיין אויפן וועג, וועלכן ווייצמאַן האָט אָנגעוויזן, ווייל „מיר זיינען אַלע מחויב צו פאָלגן דר. ווייצמאַנען און מיט אים צוזאמען פארטיידיגן אונזערע אינטערעסן און אונזערע רעכט אין א״י*)״. דזשייקאָב פ י ש מ א ן און מאָרים ר א ט ע נ ב ע ר ג רעדן אין נאָמען פון די אמעריקאַנער דעלעגאַטן און ווייזן אָן אויף ברייטע און איינפלוסרייכע אמעריקאַנער יידישע קרייזן (מארשאל, אָ. שטרויס א. א.), וועלכע מען וואָלט געקענט צוציען צו דער אויפ-בוי-ארבעט אין א״י. אזוי ארום וואָלט מען געקענט שאפן פארן אויפבוי-ווערק אזעלכע גרויסע געלט-מיטלען, ווי מען האָט געשאַפן פאר דער הילפס-אקציע אין מזרח-אייראָפּא (60 מיליאן דאָלאר אין 6 יאר). „ווען מיר וואָלטן צייט געהאַט, וואָלטן מיר זיך פארגונען דעם לוקסוס פון א דערציאונגס-פּראַצעס. מיר האָבן אָבער קיין צייט ניט, א״י וועט אויף אונז ניט וואַרטן!**)״.

דר. א. ה אַ נ ט ק ע (דייטשלאנד), דר. י. ג אָ ט ל י ב (פוילן), דר. י. שאַ ל י ט (עסטרייך), דר. ל. ר יי ך (מזרח-גאליציען), דר. שמריהו ל ע ו י ן און פיל אַנדערע האָבן זיך ארויסגעזאָגט פארן פארברייטערן די יידישע אַגענץ, פאר ווייצמאַנס פּלאַן.

צום קעגנערישן לאַגער האָבן געהערט אַלע איבריגע פראקציעס אויפן קאָנגרעס, פון „מזרחי״ ביז די פועלי-ציון. ס'האָט זיך דאַריבער געדוכט, אז ווייצמאַנס פּלאַן וועט דורכפאַלן, ווייל די לאַנדסמאַנ-שאַפטן צוזאמען האָבן קיין מערהייט אויפן קאָנגרעס ניט געהאַט. דער „מזרחי״, ווי מיר וועלן עס ברייטער שפּעטער ארומרעדן, האָט אין דער לעצטער מינוט אָבער געביטן זיין שטעלונג און אַריבער אויף ווייצמאַנס זייט. די אָפּאָזיציע איז ניט געווען קאָנסאָלידירט און איינהייטלאך. יעדע פראקציע האָט געהאַט אירן א פּראָיעקט ווי צו פארברייטערן די יידישע אַגענץ; יעדע פראקציע האָט פארטיידיגט

---

*) ibidem .ז 93.
**) ibidem .ז 215.

נאָר איר שטאַנדפונקט. די שטאַרקסטע אין איכות גרופּירונג צווישן דער אָפּאָזיציע איז בלי ספק געווען די **דעמאָקראטישע פראקציע**, וואָס האָט זיך אויפן קאָנגרעס געשאַפן, און וועלכע האָט געציילט אריבער 20 מיטגלידער מיט גרינבוימען בראש. די דעמאָקראטישע פראקציע איז באשטאַנען פון אלגעמיינע ציוניסטן פון פארשידענע לענדער, מערסטן טייל פון פוילן, וואָס האָבן ארויסגעטראָטן פון זייערע לאנדסמאַנשאַפטן*). איר לידער **יצחק גרינבוים** איז ארויסגעטראָטן אויפן קאָנגרעס מיט דער שטאַרקסטער אָפּאָזיציאָנעלער רעדע, וועלכע איז געווען די אייגנטלאכע טעמע און סבה פאר דער „איידזשענסי"=דעבאטע. אַלע רעדנערס האָבן אין איר זייערע אויספירונגען אָנגעקניפּט. אָנהויבנדיג פון די סבות, וואָס האָבן דערבראכט צום פארברייטערונגס=פּלאַן, פרעגט גרינבוים: „האָט איר זיך דען פאַרגעשטעלט, אז דער ציוניזם וועט פארווירקלאכט ווערן אָן שוועריגקייטן, אָן אומגעהויערע קרבנות, נאָר מיט קליינע אומאַנגענעמלאכקייטן, מיט קליינע צרות? ווען א פּאָר טויזנט חלוצים זיינען אין ארץ=ישראל ארבעטסלאָז, און א פּאָר הונדערט מענשן גייען אוועק פון פּאלעסטינע, דאַן ענטשטייט שוין א פּאניק=שטימונג. וואָס וועט שוין געשען, ווען דער אויפבוי פון לאנד וועט פארלאַנגען פון אונז ווייטערע קרבנות, בלוט=קרבנות? וואָס פאר א דעפעטיסטישע שטימונג וועט דאַן קומען?" דאָס דערפירט צו דעם, אז „ווען אונזערע פירער גופא זאָגן, אז מיר זיינען שוואך און קענען ניט אליין דערפילן אונזערע אויפגאבן, דאַן קומען די מאַסן און זאָגן, אז מיר זיינען באַנקראָט, אז מיר וועלן קיינמאָל ניט קענען דערפילן אונזערע אויפגאבן; מיר טויגן ניט, די אָרגאניזאציע טויג ניט, און די מאסן=באוועגונג איז ניט די פאָרם פון דער באוועגונג, וואָס זאָל בויען א"י". און כלפי חוץ, „לגבי דער עפנטלאכקייט, לגבי דער ענגלישער רעגירונג, לגבי דער גאנצער וועלט הייסט עס, אז מיר אליין זיינען ניט דערוואַקסן צו דער דאָזיגער ארבעט. און ווען די דאָזיגע מענשן וועלן אוועקגיין, און דאָס קען דאָך

*) אָן דער דעמאָקראטישער פראקציע האָבן זיך אויך אָנגעשלאָסן די דעלעגאטן: דר. מאסינזאָן, דר. גליקסאָן און דר. ווילענסקי פון א"י, דר. וואלדמאן און דר. געלבער פון עסטרייך, דר. גאָלדמאן פון דייטשלאַנד, דר. מארגוליעס פון טשעכאָסלאָוואקיען א. א.

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE

געשען, דאַן וועט מען ערשט רעכט זאָגן: איר זיינט ניט דערוואקסן צו דער דאָזיגער ארבעט".

וואָס איז נוגע דער פארברייטערונג אליין, דאָס אריינציען אין דער אגענץ דעם גאנצן פאָלק, טאָ פרעגט גרינבוים: „צי וויל מען דעם פאָלק זוכן און געפינען אין די סאלאָנען, אין די אָרגאניזאציעס פון די געלט־יידן?" און אפילו פון די ניט־ציוניסטן „ווילן מיר ניט, אז יעדער ניט־ציוניסט זאָל אריינקומען אין דער אַגענץ, נאָר די פראמינענטע פערזאָנען, די וועלכע באזיצן א גרויסן אויטאָריטעט, גרויסן איינפלוס און גרויס רייכטום".

אריבערגייענדיג צו די פאָלגן פון דער פארברייטערונג, ווענדעט זיך גרינבוים, אלס דער געוויסן פון דער אַמאָליגער דעמאָקראטישער פראקציע, צו ווייצמאַנען, צום פירער פון דערזעלבער פראקציע: „מיר בלייבן אומטריי דעם פרינציפ פון דער פאָלקס־באוועגונג, דעם פרינציפ פון דער פאראנטוואָרטלאכקייט פון די פירער... מיר שיידן אָפּ דעם פראצעס פון אויפבוי פון א"י פון אלע אַנדערע פראצעסן פון יידישן לעבן, כדי צוציען אַזעלכע עלעמענטן, וואָס ווילן ניט דאָס ווידער־אויפלעבן פון יידישן פאָלק". דאָס ווידער־אויפלעבן פון יידישן פאָלק און די אויפריכטונג פון א"י זיינען דאָך נאָר צוויי זייטן פון דערזעלבער מטבע, איינס אָן דאָס צווייטע איז ניט מעגלאך. דאריבער וועלן „מיר די ציוניסטישע אָרגאניזאציע און באוועגונג פארוואנדלען אין א קאָלאָניזאטאָרישע אונטערנעמונג. דאָס רעדט זיך לייכט ארויס: מוחל זיין אויף אונזער סוווערעניטעט... דער ציוניסטישער קאָנגרעס וועט ניט האָבן דעם דעצידירנדיגן וואָרט בנוגע דעם בודזשעט אין א"י".

וואָס וועט דערפון ארויסקומען?

„מיר וועלן פארשטאָפּן אלע קוואלן, פון וועלכע מיר שעפּן, באזונדערס דעם קוואל פון ענטוזיאזם. צי וועלן מיר דאַן האָבן נאָך חלוצים, יונגע אָפּפערוויליגע ארבעטער, וואָס גייען קיין פאלעסטינע, כדי זיך דאָרט צו פראלעטאַריזירן? ווי אזוי וועלן מיר קענען ארבעטן, ווען מיר וועלן זיי ניט געבן דעם באוואוסטזיין, אז זיי אליין האָבן זייער גורל אין זייערע אייגענע הענט, אז זיי אליין זיינען פאראַנט־וואָרטלאך דערפאר, וואָס געשעט, און נאָר זיי אליין קענען צורייסן זייערע קייטן?"

און גרינבוים ענדיגט: „אין נאָמען פון מיינע פריינט דערקלער איך אָבער, אז מיר מוזן און וועלן ווייטער גיין אויפן וועג, אויף וועלכן מיר זיינען ביז איצט געגאנגען, אויפן וועג פון וועקן און אָר־גאניזירן דעם יידישן פאָלק. זעלבסטהילף און זעלבסטאָרגאניזאציע — דערמיט שטייט און פאלט דער ציוניזם. אָן דעם פרינציפּ פון זעלבסטבאפרייאונג איז קיין ציוניזם ניטאָ". און פון פרעזידענט פאָדערט גרינבוים: „עס זאָל קלאָר געזאָגט ווערן, וואוהין פירט מען אונז, עס האנדלט זיך וועגן עיקר, וועגן לעבן פון אונזער באוועגונג, וועגן דער נשמה פון ציוניזם*)".

גרינבוימס רעדע האָט געמאַכט זייער א שטאַרקן רושם אויפן גאנצן קאָנגרעס. די פּרעזידענטן וויצמאַן און סאָקאָלאָוו האָבן אין זייערע ענטפערן אויף דער דעבאטע פּאָלעמיזירט כמעט ווי נאָר מיט גרינבוימס אויספירונגען. מיר וועלן זיך אין קורצן אויף דעם דאָ־זיגן ענטפער אָפּשטעלן.

נחום סאָקאָלאָוו האַלט, אז אין דער פּאָלעמיק אין דער אגענץ־פראגע איז א סך איבערגעטריבן געוואָרן. דאָס האָט דערברבראכט צו דעם, אז גרינבוים האָט געקענט האַלטן זיין שיינע רעדע, אויף וועלכער סאָקאָלאָוו שרייבט זיך אונטער מיט ביידע הענט, און שאפן די דעמאָקראטישע פּראקציע. „על דפרקציונית פרקציונוך וסוף מפרקציוניך יפרקציונון" האָט סאָקאָלאָוו מיט א פּסוק זיך „נוקם" געווען אָן וויצמאַנען. לויט סאָקאָלאָווס מיינונג אָבער וועלן אין דער אַגענץ איינגעלאַדן ווערן נאָר פארשטייער פון אָרגאניזאציעס, וואָס וועלן זיין פאראַנטוואָרטלאך פאר זייערע ווײ־לער און פאר דעם אָרגאַן, וועלכער וועט פון די ציוניסטן און נים־ציוניסטן געשאפן ווערן. אויב עס וועלן זיך געפינען פארשטייער פון יידישע אָרגאניזאציעס, וועלכע ווילן זיך באַטייליגן אין א"י־אויפבוי און זיינען מסכים, אז אָן דער שפּיץ פון דער יידישער אַגענץ זאָל שטיין דער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, און נעמען אויף זיך נאָך אַנדערע באוואָרענישן, ווי צ. ב., אז זיי וועלן דעקן דעם בודזשעט, וואָס דער קאָנגרעס וועט באַשליסן, דאַן

*) ibidem ז. 117־124.

ווייל ניט סאָקאָלאָוו נעמען אויף זיך די אחריות און זאָגן, אז מען דאַרף ניט די אַגענץ פאַרברייטערן, אז די ציוניסטן אליין וועלן דערפילן די ארבעט*).

ד ר. ו ו י י צ מ א ן האָט אין זיין קורצן און שיין־געבויטן ענטפער אָפּגעוואָרפן גרינבוימס באשולדיגונג, אז ער האָט געשאפן א געפערלאכע דעפעטיסטישע שטימונג, און דאַקעגן אָנגעוויזן, אַז די שרעקלאכע לאגע אין א״י האָט אים געשטופּט צום פאַרברייטערונגס־געדאַנק. „ה׳ גרינבוים קען וואַרטן. איך האָב געזען נאָך יידן, וואָס קענען וואַרטן. איך האַלט אָבער, אז די לאגע איז אזא, אז מ י ר ק ע נ ע ן נ י ט ו ו א ר ט ן; יעדן טאָג אויב מיר רוקן זיך ניט פאַראויס, גייען מיר צוריק, ווייל די אַנדערע כוחות גייען פאַראויס... די באַדינגונגען, אין וועלכע דער ציוניזם ארבעט נאָך דער מלחמה, זיינען אזעלכע, אז די אויפגאַבעס, וואָס זיינען פאַר אונז אוועקגעשטעלט געוואָרן, זיינען גרעסער און שטאַרקער פאַר דער אָרגאַניזאַציע. מיט אַנדערע ווערטער הייסט עס: אין דער צייט ווען די פ ר א ב ל ע מ ע ן וואַקסן פון טאָג צו טאָג מיט וואָס א גרעסערער אינטענסיוויטעט, פאַרגרעסערן זיך אָבער ניט אין דערזעלבער פּראָפּאָרציע די כ ו ח ו ת פון א ו נ ז ע ר באַוועגונג... און דעריבער זיינען מיר געקומען צום באשלוס, ניט זייענדיג מותר אויף דאָס קלענסטע, אז מיר אליין וועלן ניט קענען לייזן די אלע גרויסע פראָבלעמען מיט דער שנעלקייט, אין וועלכער זיי מוזן געלייזט ווערן... און אז מען קומט און מען ציט ארויס די לאָגישע מסקנות פון די אלע פאקטן, הערט זיך אַ געשריי אין ציוניסטישן לאַגער: פלישתים עליך! און א טומל ווערט ניט פאַר די אראַבער, נאָר פאַר די יידן, וואָס ווילן מיט זייער געלט זיך באַטייליגן אין א״י־אויפבוי״.

וואָס איז נוגע דעם אופן פון פאַרברייטערן די אַגענץ, דערקלערט ווייצמאַן, אז „עס איז א לעגענדע, אז מיר זיינען געגאַנגען צו איינצלנע מענשן און זיי געבעטן אונז ראַטעווען. מיר האָבן אונטערהאַנדלט מיט אַזעלכע אָ ר ג אַ נ י ז אַ צ י ע ס, וואָס שטייען אין מיטל־פּונקט פון יידישן לעבן, לאָמיר זאָגן אין אַמערי־

*) ibidem, ז. 222-224.

קע. און איך שטעל מיך די יידישע אגענץ פאָר א צוזאמענגעשטעל־
טע פון פארטרעטער פון די אָרגאניזאציעס, וואָס מיינען ערנסט
מיטן אויפבוי פון א"י און וואָס ווילן זייער דאָזיגע ערנסטע באַציאונג
באווייזן מיט דעם, וואָס זיי זיינען גרייט נעמען אויף זיך צוגלייך
מיט אונז די משא און אחריות פאר דער ארבעט. איך גלויב ניט, אַז
מען וועט גלייך אַלע אָרגאַניזאַציעס צוציען. איך ווייס אָבער, אַז אין
אַמעריקע זיינען דאָ אַזעלכע יידישע קרייזן, וועלכע מען קען היינט
פאר אונזער זאך געווינען. איך וואָרן דאַריבער, אז מען זאָל זיי ניט
אָפּשטויסן*)".

און וויצמאַן קומט צום אויספיר, אז גרינבוימס שיטה איז
א שאָוויניסטישע און דעם קאָנגרעס לאָזט ער איבער דעם אויסוואל:
פון זיין פּלאַן ביז גרינבוימס. C'est à prendre ou à laisser!

די דאָזיגע שאַרפע ווערטער האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם
אויף די דעלעגאַטן. וויצמאַן האָט ארויסגעשטעלט אין קאַמף זיין
גאַנצן אויטאָריטעט און פערזענלאכקייט. אָדער מען ווילט אוים זיין
וועג און ער פארבלייבט פּרעזידענט, אָדער ער גייט אַוועק.

דאָך איז די אָפּאָזיציע ניט קיין סך אָפּגעשוואַכט געוואָרן.
אַ חוץ דער דעמאָקראַטישער פראַקציע איז קעגן וויצמאַנס פּלאַן
געווען דער גאַנצער לינקער פליגל. נאָך פאַרן קאָנגרעס האָבן די
פראַקציעס „התאחדות", „הפּועל־הצעיר" און „פּועלי־ציון" אויף
זייערע קאָנפערענצן פאָרמולירט זייער שטעלונג אין דער פארברייטע־
רונגס פראַגע.

אזוי האָט דער ועד־הפּועל פון „התאחדות" אויף זיין סעסיע
פון מאַי 1923 אין בערלין שוין פעסטגעשטעלט, אַז איינע פון די
וויכטיגסטע אויפגאַבן פון XIII קאָנגרעס וועט זיין צוצופאַסן די
פאָרם פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע צו אירע נייע אויפגאַבעס
אַלס „יידישע אַגענץ" דורכן פארברייטערן דעם פאָלקס־באַזיס פון
דער ציוניסטישער באַוועגונג מיטן אריינפירן אַ גרונטלאכע ענדערונג
אין די וואל־תקנות צום קאָנגרעס**). ווי דאָס זאָל געמאַכט ווערן,
קלערט אונז אויף דער „התאחדות"־פירער ד ר. י ע ק ב ה ע ל־

*) ibidem ז. 225-231.
**) „העולם", גליון י"ח, מג' סיון תרפ"ג.

מ א ז *). די אגענץ־פראגע איז, לויט זיין מיינונג, א ריין אָרגאניזאַציאָנעלע פראַגע. די פאַרברייטערונג פון דער אַגענץ איז נאָר איינגעטלאַך אַ פאַרברייטערונג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וואָס איז די טרעגערין פון געדאַנק פון א״י־אויפבוי, אָדער זי באַדייט אַ שאַפונג פון אַ נייער׳ מער ברייטערער אָרגאַניזאַציע — אַ אַלוועלטלאַכע פאַלעסטינע־אָרגאַניזאַציע און א וועלט קאָנגרעס אויפן אָרט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. דאָס קען דערגרייכט ווערן דורך דעם, וואָס מען וועט ג ע ב ן י ע ד ן י י ד, וועלכער איז מסכים מיטן אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א״י ש ט י ם ־ ר ע כ ט צ ו ם ק אָ נ ג ר ע ס. די ביזאהעריגע שקל־צענזוסן זאָלן אָפּגעשאַפט ווערן. דאָס וועט אַריינציען וואָס ווייטער אַלץ ברייטערע מאַסן אין דער באַוועגונג, וואָס וועט אין רעזולטאַט צווינגען זיך צו באַטייליגן אין דער אויפבוי־ארבעט אויך די יחידים, די בעלי־השפעה. דער ציוניזם וועט אזוי ארום זיך ארויסברעכן פון זיינע פאַרטייאישע ראַמען און ווערן אַ מעכטיגע פאָלקס־באַוועגונג.

אן אנדער שטעלונג אין דער פראגע האָט גענומען דער „הפועל־הצעיר״ אין ארץ־ישראל, וועלכער האָט אויף זיין קאָנפערענץ אין תמוז תרפ״ג אין נהלל באשלאָסן, אז „די יידישע אַגענץ קען און דאַרף אויסגעוויילט ווערן נאָר דורכן ציוניסטישן קאָנגרעס, פאר וועלכן זי דאַרף זיין פאַראַנטוואָרטלאַך פאר איר טעטיגקייט. די ציוניסטישע עקזעקוטיווע איז אזוי ארום די יידישע אַגענץ. אָרגאַניזאציעס און קערפערשאַפטן, וואָס געפינען זיך היינט אויסערהאַלב דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע און ווילן זיך מיטבאַטייליגן אין דער פראקטישער ארבעט פון א״י־אויפבוי — דאַרפן באַקומען די מעגלאַכקייט צו שיקן זייערע פאָרשטייער אין „ראַט פון דער יידישער אַגענץ״, וואָס וועט געשאַפן ווערן, און וואָס וועט האָבן די רעכט צו קאָנטראָלירן און אינטערפעלירן אין די פראַגן פון א״י־אויפבוי*)״.

די פארשידענע מיינונגען זיינען אָבער ניוועלירט געוואָרן אויף דער וו ע ל ט ־ ק אָ נ פ ע ר ע נ ץ פ ו ן „ה ת א ח ד ו ת״ פארן קאָנגרעס אין קאַרלסבאד. דאָ האָט מען זיך ווידער ארויסגעזאָגט

---

*) „העולם״, גליון כ״ז מי״ד אב תרפ״ג.

*) ibidem ז. 545.

פאר דעם, אז די פארברייטערונג פון דער אגענץ איז טאַקע נויטיג, אָבער זי דאַרף פאָרקומען דורכן פארברייטערן פון אינווייניג די ציוניסטישע אָרגאניזאציע גופא. דער ציוניסטישער קאָנגרעס דאַרף פאַרוואנדלט ווערן אין א פאָרשטייערשאפט פון די ברייטסטע פאָלקס־מאסן, וואָס ווילן אויפריכטן ארץ־ישראל. לסוף אָבער איז באַשלאָסן געוואָרן, אז „ביזן צונויפרופן דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס אלס לעגאלע פאָלקס־אָרגאניזאציע פארן אויפבוי פון ארץ־ישראל פארבלייבט די ציוניסטישע אָרגאניזאציע די יידישע אַגענץ. די מיטהילף פון אַנדערע גרופן, וואָס שטייען אויסער דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, קען מען פארזיכערן דורכן שאפן א פאראייניגטע באַראטנדע קערפערשאַפט*)". די „התאחדות"־פאָרשטייער אויפן קאָנגרעס, ד ר. א ר ל א ז א ר אָ וו, י. וו י ל ק א נ ס ק י א. א. האָבן זיך אַרויסגעזאָגט קאַטעגאָריש קעגן ווייצמאַנס פלאַן און אריינגעטראגן א פארשלאַג, וועלכער אַנטשפּרעכט זייער שטאַנדפונקט.

די שטעלונג פון דער „צעירי־ציון"־גרופע האָט פאָרגעשטעלט אויפן קאָנגרעס איר פירער י. מ ע ר ע מ י נ ס ק י. ער ווייזט אָן אויף דעם, אז „מיר זוכן ניט די רעטונג צווישן זיך אַליין. ניט דורכן אָרגאניזירן דעם ווילן פון די יידישע מאַסן צו געבן דעם לעצטן גראשן פארן אויפבוי פון א"י, נאָר מיר ציען צו אויסערלאַכע כוחות, די קרייזן, וואָס שטייען מחוץ פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע... מיר גלויבן ניט אין פאָלק, און מיר ווענדן אונזער בליק צו די רייכע. דאָס איז א קורצער וועג, וועלכער איז אָבער לאַנג, דאָס איז דער וועג פון צושטערן די נאַציאָנאַלע היים... יעטווידער, וואָס וויל מיט אונז מיטאַרבעטן, זאָל קומען און זיין האַנט צולייגן צום קרן־היסוד. מיר קענען פארברייטערן אונזערע רייען און אונזערע כוחות, אויב מיר וועלן שטיצן אונזער אויפבוי־ארבעט אויף די פאראייניגטע קרעפטן פון די ציוניסטן און די תורמים פון קרן־היסוד**)".

פון די דאָזיגע ווערטער און פון דער אריינגעטראגענער רעזאָלוציע פון „צעירי־ציון" איז צו זען, אז די גרופע איז געווען פארן

*) „העולם", גליון ל—ל"ב מה' אלול תרפ"ג.
**) Protokoll des XIII. Kongresses, s. 137—140.

פארברייטערן די אגענץ ביזן צונויפרופן דעם וועלט־קאָנגרעס דורכן אריינגעמען אין דער לייטונג פון דער אגענץ פארטרעטער פון די קרן־היסוד־צאָלער. אלזאָ אזוי ווי דער XII קאָנגרעס האָט מיט צוויי יאר צוריק גאָך באשלאָסן.

נאָנט צום דאָזיגן שטאַנדפונקט זיינען געווען אויך די „פועלי־ציון". זייער פאָרשטייער אינזש. ש. קאַפּלאַנסקי האָט דערקלערט, אז די פארברייטערונג פון דער אַגענץ איז מעגלאך נאָר, ווען עס וועט אָפּגעהיט ווערן דער דעמאָקראטישער און אַל־וועלטלאכער כאראקטער פון דער באוועגונג. דאַריבער דאַרף מען ניט צוציען יידן נאָר פון די רייכע לענדער, נאָר אויך פארשטייער פון די לענדער, וואו יידן לעבן אין קאָמפּאקטע מאסן. ביזן וועלט־קאָנגרעס זאָל די יידישע אַגענץ פּראוויזאָריש פארברייטערט ווערן דורכן אריינציען די פארטרעטער פון קרן־היסוד־תורמים און דע־מאָקראטיש געוויילטע פאָרשטייער פון דער יידישער באפעלקערונג אין פארשידענע לענדער. גענוי ווי דאָס זאָל אדורכגעפירט ווערן, וועט באשטימען דער אַקציאָנס־קאָמיטעט.

מיר זעען אַלזאָ, אז די דריי ארבעטער־פארטייען האָבן געהאַט דריי פארשידענע מיינונגען. אמת, אלע דריי שטייען אויפן שטאַנד־פונקט פון א וועלט־קאָנגרעס, אָבער ווען עס גייט אין דער צייט ביז דעם צונויפרופן פון וועלט־קאָנגרעס, פאָדערט דער „התאחדות" א באראטנדע קערפערשאפט פון ציוניסטן און ניט־ציוניסטן, די „צעירי־ציון" — א פּראוויזאָרישע געמיינזאמע לייטונג פון ציוניסטן און קרן־היסוד־צאָלער, און „פועלי־ציון" גיט צו דעם נאָך צו פאָר־שטייער פון יידישע קבוצים. אלע דאַרף אָבער זיך שטיצן אויף א דעמאָקראטישן באזיס. ס'איז אלזאָ בולט דער אונטערשייד פון די שטאַנדפונקטן צו ווייצמאַנס פארברייטערונגס־פּלאַן.

אויך דער רעכטער פליגל, דער „מזרחי", איז אין אַנהויב גע־ווען ניט ווייניגער אָפּאָזיציאָנעל. אויף דער קאָנפערענץ פון „מזרחי" פארן XIII קאָנגרעס איז היים דעבאַטירט געוואָרן די פראגע פון דער פארברייטערונג. עס זיינען געווען אַנ־הייגגער פון ווייצמאַנס פּלאַן. די מערהייט אָבער מיט הרב מאיר בערלין, ה. פארבשטיין, פּראָפ. פּיק און ד״ר. באָרט איז געווען קעגן, און עס איז באשלאָסן געוואָרן,

אז „מזרחי" אנערקענט, אז דער אויפבוי פון דער נאַציאָנאַלער היים אין א"י דאַרף איבערגעגעבן ווערן דעם גאַנצן פאָלק. כדי עס צו דערמעגלאַכן, דאַרף מען צונויפרופן וואָס פריהער, אַלנפאַלס ניט שפּעטער ווי אין משך פון צוויי יאָר, אַ יידישן וועלט-קאָנגרעס פאַרן א"י-אויפבוי. „מזרחי" איז אויך ארויסגעטראָטן קעגן אַ פּראָוויזאָריום פון א פאַרברייטערטער אַגענץ, וואָס זאָל געשאַפן ווערן ביז וועלט-קאָנגרעס, צוליב די מאָטיוון, אז די צוזאַמענאַרבעט מיט די גרויס-יידן און נעלט-יידן איז א סכנה פאַרן נאַציאָנאַלן כאַראַקטער פון אויפבוי-ווערק.

אויפן קאָנגרעס גופא האָט אָבער „מזרחי" געענדערט איר שטעלונג. דער בונד פון די לאַנדסמאַנשאַפטן, וואָס האָט געבילדעט דעם צענטרום אויפן קאָנגרעס, און אויף וועלכן וויצמאַן האָט זיך געשטיצט, האָט ניט געהאַט קיין מערהייט. כדי אדורכצופירן זיינע רעזאָלוציעס וועגן דער אַגענץ, האָבן זיך די לאַנדסמאַנשאַפטן געמוזט פאַרבינדן מיט נאָך אַ פראַקציע. מען האָט עס געמאַכט מיטן „מזרחי".

פון די באַלטימאָרער „פּראָפּאָזעלס", פון וויצמאַנס פלאַן און באשלוסן פון „מזרחי" זיינען אזוי ארום ארויסגעקומען פאָלגנדע קאָמפּראָמיס-רעזאָלוציעס:

א. דער קאָנגרעס באַשטעטיגט די באַשלוסן פון די פריהערדיגע ציוניסטישע קאָנפערענצן אין דער פראַגע פון צונויפרופן א יידישן וועלט-קאָנגרעס פאַרן אויפבוי פון א"י אלס יידישע נאַציאָנאַלע היים און דערקלערט, אַז עס וועלן איבערגעגעבן ווערן דער יידישער אגענץ, וואָס וועט אויסגעקליבן ווערן דורכן וועלט-קאָנגרעס, וועלכער וועט ווי נאָר מעגלאַך צונויפגערופן ווערן אין משך פון די קומענדיגע דריי יאָר, אלע רעכט, וועלכע די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט דערוואָרבן אויפן יסוד פון ארטיקל 4 פון א"י-מאַנדאַט.

ב. כדי אָבער צו געבן שוין איצט, ביז עס וועט צושטאַנדקומען דער יידישער וועלט-קאָנגרעס, א מעגלאַכקייט די ברייטע שיכטן פון יידישן פאָלק אָנטיילצונעמען אין א"י-אויפבוי, זאָל די יידישע אגענץ פאַרברייטערט ווערן דורך דער באַלד מעגלאַכער

Library and Reading Room of the ... Workers' Alliance

צוציאונג פון פארטרעטער פון אזעל־
כע יידישע אָרגאַניזאַציעס און געזעל־
שאַפטן, וואָס שטייען אויפן באָדן פון
א״י־מאַנדאַט.

ג. צו דעם צוועק ווערט די עקזעקוטיווע באַפולמעכטיגט צו שאַפן אין הסכם מיטן אַקציאָנס־קאָמיטעט אַ ראַט, וועלכער זאָל באַשטיין פון פארטרעטער פון יידישע אָרגאַניזאַציעס און פאָרשטייער פון יידישע קבוצים פון פארשידענע לענדער, וואָס אַנערקענען די באַלפור־דעקלאַראַציע און דעם מאַנדאַט אי־בער א״י; דער ראַט וועט צוזאַמענאַרבעטן מיטן אַקציאָנס־קאָמיטעט. פאַר אַ צוזאַמענאַרבעט מיט דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע אַלס מיט דער ליידונג פון דער „יידישער אגענץ" וועט דער ראַט בילדן פון צווישן זיינע מיטגלידער אַ אויסשוס, וועמעס קאָמפּעטענצן עס וועלן רעגולירט ווערן מיט דער הסכמה פון אַקציאָנס־קאָמיטעט.

ד. די ציוניסטישע עקזעקוטיווע וועט אין שיכות מיטן אויבנ־דערמאָנטן ראַט צונויפרופן פארטרעטער פון יידישע אָרגאַ־ניזאַציעס און פאָרשטייער פון יידישע קבוצים אין פארשידענע לענדער צו אַ געמיינזאַמער קאָנפערענץ, אויף וועלכער מען זאָל קומען צו אַ הסכם אין דער פראַגע פון זייער באַטייליגונג אין דער יידישער אַגענץ, וועלכע וועט אַזוי אַרבעטן ביזן צונויפקומען זיך פון וועלט־קאָנגרעס. עס ווערט אָבער פעסטגעשטעלט, אַז אין דער אַזוי געבילדעטער יידישער אגענץ וועט די צאָל פון די ניט־ציוניסטישע דעלעגאַטן ניט איבערשטייגן אַ העלפט פון אלע מיטגלידער. די פארשטענדיגונגען מיט די ניט־ציוניסטן דאַרפן באַשטעטיגט ווערן דורך דער יאַר־קאָנפערענץ.

ה. דער קאָנגרעס פאָדערט אויף די עקזעקוטיווע און דעם אַקציאָנס־קאָמיטעט צו טאָן אַלץ, וואָס עס איז מעגלאַך, כדי

צונויפרופן דעם וועלט=קאָנגרעס אין באַשטימטן טערמין.

די רעזאָלוציעס זיינען אָנגענומען געוואָרן אין א נאָמענטלאָכער אָפּשטימונג מיט אַ מערהייט פון 163 שטימען פון צענטר און „מזרחי" קעגן 75 שטימען פון דער דעמאָקראַטישער פראקציע, „התאחדות", „צעירי=ציון" און „פועלי=ציון", ביי דריי אָפּגעהאַלטענע (צווישן זיי ל. מאָצקין). 78 דעלעגאַטן זיינען ניט געווען אָנוועזנד. מיטן אָננעמען די באַשלוסן האָט זיך פאַרענדיגט דער העפטיגער קאַמף אויפן XIII קאָנגרעס ארום דער פראגע פון פאַרברייטערן די יידישע אַגענץ. די העכסטע אינסטאַנץ, דער קאָנגרעס, האָט קלאָר אָנגעצייכנט דעם וועג, וואָס פירט צו א פאַרברייטערטער יידישער אַגענץ.

פארן צוטרעטן צו אַנאַליזירן די קאָנגרעס=רעזאָלוציעס וועלן מיר זיי פאָרשטעלן אין ליכט פון זייער באַגרינדונג דורכן רעפערענט ד ר. י ה ו ש ע ט ה אָ ן. דער אָפּזאַץ וועגן וועלט=קאָנגרעס דאַרף באַטראַכט ווערן אלס א מין דערקלערונג, דעקלאַראַציע וועגן א ערשטראַנגיגער אַנגעלעגנהייט, וואָס דאַרף אין דער ווירקלאַכקייט ווערן די קרוינונג פון פאַרברייטערונגס=פּרוב, וועלכן דער קאָנגרעס באַשליסט. דער פּרוב דאַרף געמאַכט ווערן שריט ביי שריט אזוי, אז עס זאָל פאַראייניגט ווערן דאָס, וואָס עס איז אומבאַדינגט נויטיג, מיט דעם, וואָס עס איז מעגלאַך און דערגרייכבאַר. דעם וועלט=קאָנגרעס קען מען איצט ניט צונויפרופן, דער לעבן קען ניט וואַרטן. דאַריבער מוז מען דערווייל שאַפן א פּ ר אָ ו י ז אָ ר י ו ם און אים איבערלאָזן צו געפינען דעם ריכטיגן וועג אין לעבן, וואָס וועט ברייגען אין רעזולטאַט צום וועלט=קאָנגרעס.

דער קאָנגרעס איז בכן ווייטער געבליבן ביים שטאַנדפּונקט, אז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט אירע רעכט אלס „יידישע אַגענץ" איבערגעבן נאָר א קערפּערשאַפט, וואָס וועט געוויילט ווערן דורך א אַלוועלטלאַכן יידישן קאָנגרעס. דער קאָנגרעס דאַרף צושטאַנדקומען אין משך פון דריי יאר. דאָס איז געווים אריין אין די קאָנגרעס=באַשלוסן א דאַנק דער שטעלונג פון „מזרחי". פון דער אַנדער זייט שטייען די דאָזיגע קאָנגרעס=באַשלוסן אין א קעגנזאַץ צו די באַלטימאָרער „פּראָפּאָזעלס" און וויצמאַנס פּלאַן. וויצמאַן האָט

דאָך שוין ניט געוואָלט הערן וועגן א וועלט־קאָנגרעס, און דער קאָנ־גרעס האָט פיקסירט א טערמין פון 3 יאר.

די צוזאמענאַרבעט מיט די ניט־ציוניסטן ביזן וועלט־קאָנגרעס וועט טראָגן דעם כאַראַקטער פון א פּראָוויזאָריום. קעגן דעם פּראָוויזאָריום איז דאָך „מזרחי" שאַרף ארויסגעטראָטן אויף איר וועלט־קאָנפערענץ, אָבער אין דעם פּרט האָט זי נאָכגעגעבן. דער קאָמפּראָמיס־כאַראַקטער פון די קאָנגרעס־באַשלוסן איז בכן בולט.

אין די באַשלוסן ג) און ד) וועגן אָרגאַניזירן דעם פּראָוויזאָריום זעען מיר א גרויסע השפּעה פון דר. סאָלאָווייטשיקס פּלאַן: א געמיינזאמע ק אָ נ פ ע ר ע נ ץ פון פאָרטרעטער פון יידישע אָרגאַניזאציעס און פאָרשטייער פון יידישע קבוצים אין פאַרשידענע לענדער, א ר א ט פון ניט־ציוניסטישן צד, וואָס זאָל מיטאַרבעטן מיטן אַקציאָנס־קאָמיטעט, און א א ו י ס ש ו ס, וואָס דער ראט וויילט אויס, פאר דער מיטאַרבעט מיט דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע. עס איז אָבער פון די באַשלוסן ניט קלאָר די באַציאונג פון דער קאָנפערענץ צום ראט און וואָס איז די נפקא־מינה צווישן זיי — אלגפאלס האָט מען זיי שוין באדארפט בילדן ביז דער יאר־קאָנפערענץ, אין משך פון א יאר צייט. מען האָט גערעכנט, אז עס וועט לייכט געלינגען דעם פּראָוויזאָריום צו שאַפן. די יאר־קאָנפערענץ דאַרף ראַטיפיצירן די פאַרשטענדיגונג מיט די ניט־ציוניסטן. די עקזעקוטיווע קען ניט האַנדלען אויף אייגענער האַנט. זי מוז זיך אויך פאַרשטענדיגן מיטן אַקציאָנס־קאָמיטעט בנוגע דער שאַפונג פון ראט, בנוגע די קאָמפּעטענצן פון אויסשוס. מיר זעען אזוי ארום, אז די באַפולמעכטיגונג פאר דער עקזעקוטיווע, וואָס עס האָבן געפאָדערט די באַלטימאָרער „פּראָפּאָזעלס", איז דורכן קאָנגרעס ניט געגעבן געוואָרן. דער קאָנגרעס האָט די עקזעקוטיווע באַגרעניצט און געשטעלט נאָך באַדינגונגען: די צוגעצויגענע פאַרטרעטער פון יידישע אָרגאַניזאציעס און קבוצים מוזן שטיין אויפן באָדן פון דער באַלפור־דעקלאראַציע און א"י־מאַנדאַט, די צאָל פון די ניט־ציוניסטישע מיטגלידער פון דער פאַרברייטערטער אגענץ דאַרף ניט איבערשטייגן א העלפט פון אלע מיטגלידער. דאָס איז דער פּרינציפּ פון fifty - fifty. אָבער מער גאָרניט. עס ווערן ניט דערמאָנט די פיר תנאים, וועגן וועלכע עס האָט גערעדט ווייצמאַן. די פראגע פון דער פאַראַנט־

וואָרטלאכקייט איז אינגאנצן ניט באַרירט. דאָך מוז אָבער באַטאָנט ווערן, אז אין די אָנגענומענע אויפן קאָנגרעס באַשלוסן זעען מיר פון איין זייט א קליינע השפּעה פון דער אָפּאָזיציע; פון דער צווייטער זייט איז ווייצמאַנס פּלאַן, מיט וועלכן ער איז געקומען צום קאָנגרעס, ווייט אינגאנצן ניט אַקצעפּטירט געוואָרן. פונדעסטוועגן איז ווייצמאַן פאַרבליבן, ווייל מען האָט די רעזאָלוציעס געקענט פאַרשידנאַרטיג אינטערפּרעטירן.

קענען די אָנגענומענע רעזאָלוציעס איז ארויסגעטראָטן די אָפּאָזיציע מיט אירע פאַרשלאַגן. פון צווישן זיי וועלן מיר זיך אָפּשטעלן נאָר אויפן מינדערהייטס־פאָרשלאַג פון דער דעמאָקראַטישער פראַקציע, וועלכן י. גרינבוים האָט אין א לייגנערער רעדע באַגרינדעט. דער קאָמפּראָמיס־רעזאָלוציע פון דער מערהייט וואַרפט גרינבוים פאָר דאָס, וואָס זי שאַפט נאָר אַ שערלאַכן פּראָוויזאָריום, וואָס זי וויל אָרגאַניזירן די ציוניסטישע פעריפעריע אין אַ פּאַראַלעל־אָרגאַניזאַציע צו דער ציוניסטישער, זי פאַרגעסט אָבער דערביי צו רעגולירן די באַציאונגען פון די צוויי אָרגאַניזאַציעס, און וואָס זי ענטהאַלט אייגנטלאך נאָר איין קאָנקרעטע זאַך: דאָס איז די איינלאַדונג צו פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס מיטצואַרבעטן ביים א״י־אויפבוי. די פּרינציפּן פון דער מערהייטס־רעזאָלוציע שטעלט ער אַנטקעגן זיין פּרינציפּ פון acheronta movebo, פון גיין אין פאָלק, אין אַלע גלות־לענדער, פון אָרגאַניזירן די ברייטסטע מאַסן אין לאַנדעס־קאָנפערענצן, וועלכע זאָלן באַשליסן מיטצוקעמפן און מיטהעלפן אין אויפבוי פון דער נאַציאָנאַלער היים. „די פאַרטרעטער פון די יידישע קבוצים אין פאַרשידענע לענדער האָבן דעם רעכט, כל זמן דער וועלט־קאָנגרעס וועט ניט צושטאַנד קומען, צוזאַמענשליסן זיך מיט אונזער אָקציאָנס־קאָמיטעט און שאַפן דעם קאָנסיל, דעם ראַט פון דער יידישער אַגענץ, און אויסוויילן דעם אויספיר־אָרגאַן פון דער יידישער אַגענץ, וועלכער זאָל דאַמאָלס פאַרן ראַט זיין סאָלידאַריש פאַראַנטוואָרטלאַך. וועט עס געלינגען, וועלן מיר האָבן אַ גרויסע אויטאָריטעטע קערפּערשאַפט, וועלכע וועט באמת קענען רעדן אין נאָמען פון יידישן פאָלק *)״. ביז דאָס וועט אָבער אָרגאַניזירט ווערן פאַרבלייבט

*) ibidem ז. 418.

די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע די טרעגערין פון אַלע רעכט און פליכטן פון דער „דזשואיש איידזשענסי”. אַלזאָ ניט קיין פּראָוויזאָריום און ניט קיין אָרגאַניזאַציעס, נאָר געוויילטע פאַרטרעטער פון יידישע קבוצים בילדן צוזאַמען מיטן א. ק. דעם ראַט פון דער יידישער אַגענץ. און ער, דער ראַט, וויילט אויס דעם אויספיר אָרגאַן, די עקזעקוטיווע. דער דאָזיגער פּלאַן איז אַ סך פּשוטער און ניט אזוי קאָמפּליצירט. זיין איינציגער פעלער אָבער פאַר דער מערהייט איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער איז ניט גיך אויספירבאַר, מען מוז וואַרטן און וואַרטן האָט די מערהייט ניט געוואָלט.

דאָס זיינען די רעזולטאַטן פון XIII ציוניסטישן קאָנגרעס אין קאַרלסבאַד. זיי שליסן אָפּ אַ קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון דער יידישער אַגענץ, דעם קאַפּיטל פון זוכעניש פון פּלאַנען, ווי די אַגענץ צו פאַרברייטערן. אָנגעהויבן האָט מען פון אַ וועלט־קאָנגרעס און פאַרענדיגט מיט אַ פּראָוויזאָריום, איבערלאָזנדיג דעם וועלט־קאָנגרעס אויף דעם ווייטן עתיד. נאָכן XIII קאָנגרעס טרעטן מיר אריין אין אַ תקופה פון רעאַליזירן די קאָנגרעס־באַשלוסן, פון אונטערהאַנדלונגען, פון שאַפן די פאַרברייטערטע יידישע אַגענץ.

IV

די ערשטע שריט פון דער פארברייטערונג

י״א.

א ר א ב י ש ע א ג ע נ ץ

נאָכן קאנגרעס — די פארברייטערונגס-ארבעט — דער דיחוי — ענגלישע פּאָליטיק לגבי די אראבער אין א״י — טשערטשיל-ווייס-בוך — געזעצגעבערישער ראט און בּאַראטנדע קערפּערשאַפט — אראבישע פאָדערונגען — „ערעב איידזשענסי״ — אראבישע אַגענץ און יידישע אגענץ — די תשובה פון די אראבער — די אויפרע-קונג אין דער ציוניסטישער עפנטלאַכקייט — שטימען פון דער יידישער פרעסע אין גלות און אין א״י — די ציוניסטישע אַרגא-מענטן — אויסעראָרדנטלאכע סעסיע פון אקציאָנס-קאָמיטעט און אירע באשלוסן — דער באשלוס וועגן דער אַגענץ פאַרבּרייטערונג — די ענטשפאנונג — 2-טע סעסיע פון 6-טן ציוניסטישן צוזאמענפאָר אין פּוילן — ערשטער ענטפער פון יידישן פאָלק אויפן רוף פון XIII קאָנגרעס.

דער XIII קאָנגרעס האָט אין זיינע באשלוסן וועגן דער אַגענץ אָנגעצייכנט אַ וועג, אויף וועלכן די ציוניסטישע אָרגאניזאציע האָט געזאָלט גיין, כדי צו פארברייטערן די יידישע אַגענץ. דאָס איז געווען דער עפּילאָג פון דעם קאַמף, וועלכער האָט זיך אָפּגעשפּילט אין ערשטן יאָר פון זיבן-יעריגן-קריג ארום דער פארברייטערונגס-פראַגע. דער קאָנגרעס, די העכסטע אינסטאַנץ אין דער ציוניסטישער אָרגאניזאַציע און בּאַוועגונג האָט איר וואָרט געזאָגט, און אירע באַשלוסן אים אויסגעדריקט. און הגם די דאָזיגע רעזאָלוציעס זיינען געווען אַ פּועל-יוצא פון אַ שטרייט און זיינען פאַרבּליבּן קאָמפּראָמיסן, דאָך האָט זיי די עקזעקוטיווע געמוזט רעאליזירן און נאָר לויט זיי זיך ריכטן. די קאָנגרעס-החלטות האָבן פאראויסגעזען, אז די פארשטענדיגונג מיט די ניט-ציוניסטן מוז געשאפן ווערן אין משך פון א יאר צייט.

נאָכן XIII קאָנגרעס האָט זיך אָנגעהויבּן די ארבּעט ארום דער פארבּרייטערונג פון דער יידישער אַגענץ בּאַלד בּיים אָנהויבּ. אָבער איז די דאָזיגע ארבּעט ווי איבּערגעריסן געוואָרן, אין שטן פאר-בּליבּן צוליב א וויכטיגן עווענעמאַן אין פּאָליטישן לעבּן פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. עס זיינען נאָך ניט אַריבּער קיין צוויי חדשים, ווי דער קאָנגרעס אין קאַרלסבּאַד איז געשלאָסן געוואָרן, דאָס

איז די צייט פון אָפּרו נאָך די שווערע קאָנגרעס־טעג און די צייט פון די יידישע יום־טובים, ווי א נייע געשעעניש האָט עלעקטריזירט די ציוניסטישע עפנטלאַכקייט און די גאַנצע באַוועגונג. דאָס איז די פראַגע פון דער „ערעב־איידזשענסי" — אראבישער אַגענץ, וועלכע האָט א געוויסע, אפילו א קורצע צייט אינגאנצן אבסאָרבירט די ציוניסטישע עפנטלאכע מיינונג און די העכסטע ציוניסטישע אינסטאַנצן. די דאָזיגע פראגע שטייט אויך אין א גאַנצן שיכות צו דעם פּראָבּלעם, וועלכן מיר באהאנדלען. די פארברייטע־רונגס־ארבעט איז צוליב דעם טאָקע דערוייל ווי אָן א זייט אַוועק־גערוקט געוואָרן, און דער פּראָבּלעם פון דער „יידישער אַגענץ" אַלס אזא איז נאָך בולטער און מער באַדייטנדער געשטאַנען ווידער אויפן סדר־היום פון די ציוניסטישע בּאראטונגען. די יידישע אַגענץ איז געווען אין סכנה.

מיר וועלן כראָנאָלאָגיש איבערגעבן די געשיכטע מיט דער „אראבישער אַגענץ", באַנוצנדיג זיך מייסטנטייל מיט אָפיציעלע דאָ־קומענטן, וועלכע זיינען שפּעטער פארעפנטלאכט געוואָרן אין א וויים־בוך*).

די באַלפור־דעקלאראציע איז געווען א דאָרן אין אויג די אראַ־בּישע פירער און וואָרטזאָגער, באַזונדערס די פון נאַציאָנאַליסטישן לאגער, וועלכע האָבן באַקעמפט די יידן און צוגלייך די ענגלישע מאַנדאטאָר־מאַכט. די באַלפור־דעקלאראציע, דער רעכטלאַכער יסוד פאר דער אויפריכטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א"י, איז געוואָרן א אבן־הנגף פאר אלע צוזאמענשטויסן און קאָמפּלי־קאַציעס אין א"י־דיגן לעבן און באַזונדערס אין צוזאמענלעבן פון די יידן מיט די אראבער. ווען ענגלאנד האָט איבערגענומען דעם מאַנ־דאַט איבער א"י און איינגעשטעלט דאָרט א ציווילע מאַכט מיט הערבערט סעמועלן אלס נציב העליון בראש, האָט זי זיך אוועקגע־שטעלט אלס ציל דאָס באַרואיגן די אראבישע צוהיצטע געמיטער און געפינען א modus vivendi פאר דער באַפעלקערונג פון ארץ־ישראל.

מען האָט באַדאַרפט איינהאַלטן און איינשטילן דעם צאָרן פון

---

*) „העולם", גליון מ"ג—מ"ד מכ"ג כסלו תרפ"ד.

די אראבער. און דאריבער איז ענגלאנד געגאנגען אויף הנחות פאר די אראבער, הגם זיי האבן עס געמאכט די פאגראמען און אנפאלן אין די יארן 1920/21 אויף דער רואיגער יידישער באפעלקערונג. אלס אויפן פועל יוצא פון דער דאזיגער ענגלישער פאליטיק קען אנגעוויזן ווערן אין דער ערשטער ריי אויף דעם בארימטן משער־משיל־וויים־בוך פון 1922, און ווייטער אויפן פראיעקט פון א געזעצגעבערישן ראט, א מין פארלאמענט פאר א״י, אויפן פארשלאג פון א נייער בוראטנדער קערפערשאפט מיט א איבערוויגנדיגער אראבישער מערהייט (8 מוזולמענער, 2 יידן און 2 קריסטן אנשטאט ווי ביזאהער: 6 מוזולמענער, 3 יידן און 3 קריסטן). דאס אלץ האט נים באפרידיגט די אראבער. דער „וויים־בוך" איז געווען פאר זיי צו ווייניג, זיי האבן געפאדערט דעם בטול פון דער באלפור־דעקלא־ראציע. בעת די וואלן צום געזעצגעבערישן ראט האבן זיי דערקלערט א באיקאט, וואס האט דערבראכט צו דעם, אז פיל הונדערטער־טויזנטער אראבער האבן זיך אפגעהאלטן פון שטימען און אויפן ארט פון 809 דעפוטאטן זיינען אויסגעוויילט געווארן 167 (68 מו־זולמענער, 14 קריסטן, 79 יידן און 6 דרוזן); די רעגירונג איז געווען געצוואונגען שפעטער די וואלן מבטל מאכן. אויך די בוראטנדע קערפערשאפט האבן די אראבער נים געוואלט, און זייערע 8 נא־מינירטע פארשטייער האבן געליינט זייערע מאנדאטן. צווישן די אראבער האט אזוי ארום געזיגט די פאליטיק פון די נאציאנאליסטן. די ענגלישע פרובן צופרידנשטעלן די אראבער האבן דאריבער קיין פעולה נים געהאט. דאך האט די ענגלישע מאנדאטאר־מאכט זיך נים אפגעשראקן און נאך די נים געלונגענע נסיונות איז זי געקומען מים נאך א פרוב, מים א נייעם פארשלאג פון א „אראבישער אגענץ".

דער אויטאר פון פראיעקט פון אן אראבישער אגענץ, וועלכע זאל זיין פאר די א״י־דיגע אראבער א אנאלאגישע קערפערשאפט צו דער יידישער אגענץ, איז — ווי עס באהויפטעט מ. מדזיני*) — הערבערט סעמועל אליין. ער זאל עס האבן פארגעשלאגן נאך אין יאר 1921 גלייך נאך די אומרוהען אין א״י. דאס איז אבער דאמאלס

*) „עשר שנים של מדיניות ארץ־ישראלית" דף 238.

ניט באַטראַכט געוואָרן. נאָך די דורכפאַלן מיטן פּאַרלאַמענט און דער באַראַטנדער קערפּערשאַפט איז די ענגלישע פּאָליטיק בנוגע די אַראַבער אין א״י ווידער געבליבן אָפן און געוואַרט אויף אַ לייזונג. איצט איז שוין אָבער די סיטואַציע געווען אַ סך מער פאַרפּלאָנטערט. סעמועל איז געפאָרן אויף זומער קיין לאָנדאָן, און דאָן איז עם אויסגעאַרבעט געוואָרן דער גאַנצער פּלאַן פון דער אַראַבישער אַגענץ.

דעם 4-טן אָקטאָבער 1923 האָט דער ענגלישער קאָלאָניען-מיניסטער איבערגעשיקט הערבערט סעמועלן אַ בריוו, אין וועלכן ער האָט צווישן אַנדערע געשריבן: די בריטישע רעגירונג, וועלכע האָט זיך פאַראינטערעסירט מיט דער פראַגע פון איר פּאָליטיק אין א״י, האָט אין דעם ענין באַשלאָסן, אַז „דער שליסל צו דער בריטישער פּאָליטיק אין א״י ליגט אין דער באַלפור-דעקלאַראַציע. זי איז געווען איינער פון די וויכטיגסטע מאָמענטן, צוליב וועלכע גרויסבריטאַניען האָט איבערגענומען דעם מאַנדאַט איבער א״י. די באַלפור-דעקלאַראַציע איז אַזוי אַרום געוואָרן אַן אינטערנאַציאָנאַלע התחיבות, פון וועלכער גרויסבריטאַניען קען זיך ניט בשום אופן באַפרייען״. די אַראַבער זיינען שאַרף אַרויסגעטראָטן קעגן דער דעקלאַראַציע און געפאָדערט זי מבטל מאַכן צוליב דער מורא, אַז זי וועט דערברייַנגען צו אַ יידישער פאַרוואַלטונג אין א״י. די אויפגאַבע פון דער א״י-אַדמיניסטראַציע איז געווען צו געפינען אַ גלייכגעוויכט פאַר ביידע צדדים. מען האָט די אַראַבער געוואָלט נאָכגעבן און שאַפן אַ פּאַרלאַמענט, זיי האָבן זיך אָבער פון דעם אָפּגעזאָגט. דאַריבער זוכט מען אַן אַנדער וועג, כדי צופרידנשטעלן די גערעכטע טענות פון די אַראַבער. צווישן אָט די טענות פון דער אַראַבישער זייט געפינט זיך איינע, וועלכע איז דער מקור פון דער קריגעריי. דאָס איז די פראַגע פון דער יידישער אַגענץ, וועלכע פאַרנעמט אַ גאָר באַזונדערע שטעלונג אין דער פאַרוואַלטונג פון א״י לויטן אַרטיקל 4 פון מאַנדאַט. „הגם די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, ד. ה. די יידישע אַגענץ, באַטייליגט זיך ניט פאָרמעל אין דער א״י-אַדמיניסטראַציע, דאָך גענימט זי אָבער און מיט איר די יידישע איינוואוינער פון לאַנד, פון מער רעכט ווי אַלע איבריגע בירגער צוליב דעם, וואָס זי, די יידישע אַגענץ, איז אַן אָפיציעל אַנערקענטע קערפּערשאַפט און קען

שטעלן פאָרערונגען דעם נציב העליון. פון דעם איז געדרונגען, אז די ביזאהעריגע לאגע האָט ארייננגעבראכט א ני ט ־ ג ל יי כ ה יי ט צ ווי ש ן ב יי ד ע ט יי ל ן פ ו ן ד ע ר א ״ י ־ ב אַ פ ע ל ק ע ר ו נ ג. אמת איז, אז זיין מאַיעסטעטס רעגירונג קען נים באווייזן, אז די עקזיסטירנדיגע לאגע האָט דערבראכט צו וואָס פאר עס איז עולה. דאָך אָבער איז קלאָר, אז די נים־גלייכהייט דערוועקט א קעגנערשאפט. כדי די דאָזיגע קעגנערשאפט אויסמיידן לייגט זיין מאיעסטעטס רעגירונג פאָר פאָלגנדעס: „צונעמען איצט ביי דער יידישער אַגענץ די רעכט, וועלכע זיינען איר פאָרמעל גאראנ־טירט און פון וועלכע זי געניסט שוין מער ווי א יאָר, האָט קיין זין נים. מיר קענען נאָר די זעלבע רעכט א נ ע ר ק ע־נ ע ן א ו י ך א ן א ר א ב י ש ע ר אַ ג ע נ ץ״. דורך דעם וויל די ענגלישע רעגירונג ארויסווייזן איר גוטע כונה און גרייטקייט צום איינשטעלן א פרידלאכע באציאונג צווישן יידן און אראבער און צו אדמיניסטרירן אין א״י אויף גלייכע פאר ביידע צדדים יסודות. „דאריבער איז גרייט זיין מאַיעסטעטס רעגירונג מיט אַ גוטן ווילן זיך באַציען צום פראיעקט פון אן אראבישער אַגענץ אין א״י, ועמענס שטעלונג זאָל זיין אַ נ אַ ל אָ ג י ש צ ו ד ע ר ש ט ע ל ו נ ג פ ו ן ד ע ר יי ד י ש ע ר אַ ג ע נ ץ, וואָס איז באשטימט אין ארטיקל 4 פון מאַנדאַט״. צום סוף פון בריף ווערט נאָך געזאָגט, אז די אראבישע אַגענץ וועט אַנטשטיין נאָר מיט דער הסכמה פון ביידע צדדים, ד. ה. פון די אראבער און דער ציוניסטי־שער אָרגאניזאציע. מיט די אראבער זאָל פערטראקטירן הערבערט סעמועל, מיט די ציוניסטן וועט זיך שוין פארשטענדיגן דער קאָ־לאָניען־מיניסטער אליין.

ווען הערבערט סעמועל האָט דעם דאָזיגן בריף באַקומען, האָט ער גלייך צווויסן געגעבן די אראבישע פירער וועגן נייעם פלאן פון שאפן אן „אראבישע אַגענץ״ און צונויפגערופן אויפן 11־טן אָקטאָ־בער צו זיך אויף א זיצונג די אראבישע בירגערמייסטערס, די אראַ־בישע עקזעקוטיווע, דעם מוזולמענישן העכסטן ראט און פארטרע־טער פון אַנדערע אַראבישע אָרגאניזאַציעס. אויף דער זיצונג האָט סעמועל אַנטוויקלט פאר די אראבישע פאָרשטייער דעם פראיעקט פון שאפן אן אראבישע אַגענץ וואָרט ביי וואָרט, ווי ס׳איז געשריבן

געווען אין בריף פון קאָלאָניען־מיניסטער. צום סוף האָט סעמועל צוגעגעבן, אז וועגן צוזאמענשטעל פון דער אראבישער אגענץ וועט ער זיך פארשטענדיגן מיט די אראבער אליין און זען, אז זי זאָל באמת זיין א פאָרשטייערין פון אלע אראבישע איינוואוינער אין א"י. אויב דער פראיעקט וועט אָנגענומען ווערן, דאמאָלס וועט פאָרגע־שטעלט ווערן דעם פעלקער־בונד א פעטיציע צו שאפן דעם פאָר־מעלן באזיס פאר דער אראבישער אַגענץ. די „אראבישע אַגענץ" וועט ניט זיין קיין געזעצגעבערישע קערפערשאפט, נאָר אַ פאָר־טרעטונג, וועלכע זאָל זיין קעגנגעשטעלט און באגרענצן די רעכט פון דער יידישער אַגענץ. „איך האָב א אינסטרוקציע — האָט סעמועל פאר־ענדיגט — זאָגן אייך, אז זיין מאַיעסטעטס רעגירונג זעט אין שאפן פון דער אראבישער אַגענץ אַ ווייטגייענדיגע הנחה בנוגע צו די אראַ־בישע פאָדערונגען. אויב דער פאָרשלאג וועט ניט אָנגענומען ווערן, וועט די בריטישע רעגירונג שוין מיט מער פאָרשלאגן אין דער פראַ־גע ווייטער ניט קומען".

נאָך סעמועלס רעדע האָבן זיך די אראבישע פאָרשטייער באַ־ראטן, און אין צען מינוט ארום האָט מוסא־קאַזים־פאַשאַ, דער פירער פון די נאַציאָנאליסטן, געמאָלדן דעם נציב אין נאָמען פון דער גאנצער אראבישער דעלעגאציע, אז זיי נע־מען ניט אָן דעם פאָרשלאג פון אן אראבישער אגענץ, ווייל זי וועט ניט באפרידיגן די אראבישע שטרעבונגען. די אראבער האָבן קיינמאָל ניט אַנערקענט די שטעלונג פון דער יידישער אַגענץ און דעריבער ווילן זיי ניט שאפן אויפן זעלבן באזיס אן אראַ־בישע אַגענץ.

מיט דעם האָט זיך די קאָנפערענץ פארענדיגט, און וועגן רע־זולטאַט האָט סעמועל גלייך צוויסן געגעבן דעם קאָלאָניען־מיניס־טער אין לאָנדאָן.

נאָך דעם אלעמען זיינען די אראבער געוואָרן נאָך מער שטיי־פער און זייערע פאָדערונגען ארויסגעשטעלט מיט נאָך אַ גרעסערן קאַמפּסלוסט. צווישן די דאָזיגע פאָדערונגען, וועלכע זיינען פאָרמו־לירט געוואָרן אין די באשלוסן פון דער אראבישער עקזעקוטיווע, וואָס זיינען איבערגעשיקט געוואָרן דעם נציב העליון, געפינען מיר נאָכ־

אמאָל די שאַרפע אַראַבישע אַרגומענטן קעגן דער באַלפור־דעקלאַ־ראַציע און מאַנדאַט. וואָס איז נוגע דער אַראַבישער אַגענץ ווערט געזאָגט, אַז דער ציל פון דער אַראַבישער באַפעלקערונג איז ניט צו באַקומען אַן אַראַבישע אַגענץ, וועלכע זאָל אַנטשפּרעכן דער „דזשו־איש אייַדזשענסי", נאָר צו באַקומען פולקאָמע פרייהייט. די „ערעב־אייַדזשענסי" וויל אַוועקשטעלן אויף דער זעלבער מדרגה אַראַבער און יידן און אַזוי אַרום טראַקטירן די אַראַבער ווי פרעמדע אין זייַער אייגן לאַנד. דעריבער וואַרפן אָפּ די אַראַבער דעם פּלאַן פון שאַפן אַן אַראַבישע אַגענץ און נעמען ניט אָן אַפילו די דערקלערונג פון דער רעגירונג, אַז דער דאָזיגער פּלאַן איז דער לעצטער פּרוב פון אַ פאַר־שטענדיגונג*).

דאָס זייַנען געווען די אונטערהאַנדלונגען פון דער ענגלישער רעגירונג מיט די אַראַבער און אַזאַ סוף האָבן זיי געהאַט. דער דאָ־זיגער עפּיזאָד האָט אַ גרויסע חשיבות פאַר דעם פּראָבלעם פון דער ענגליש־אַראַבישער פּאָליטיק אין א"י. ער האָט באַדאַרפט זייַן דער לעצטער פּרוב פון וועלן געבן די אַראַבער אַ מעגלאַכקייט צו ווירקן אויף דער א"י־אַדמיניסטראַציע. פון דער אַנדער זייַט האָט פאַר אונדז דער עפּיזאָד אַ גרויסע וויכטיגקייט, ווייל ער האָט געשטעלט אונטער אַ פראַגע־צייכן די ספּעציפישע שטעלונג פון דער יידישער אַגענץ און זי באַדראָט מיט אַ גרויסער סכנה. מיר וועלן דעריבער לייכט פאַרשטיין דעם גרויסן שטורם, וואָס דער פּראָיעקט פון אַן אַראַבי־שער אַגענץ האָט אַרויסגערופן אין די ציוניסטישע קרייזן. די פראַגע איז געוואָרן די הויפּט־טעמע פון אַלע עפנטלאַכע דיסקוסיעס. הגם עס איז באַלד באַוואוסט געוואָרן, אַז די אַראַבער האָבן אָפּגעוואָרפן די פאָרשלאָגן פון דער בריטישער רעגירונג, דאָך האָט עס קיין ווירקונג ניט געהאַט אויפן אָפּשוואַכן דעם טעמפּעראַמענט פון דער דע־באַטע אַרום דער פראַגע. די ציוניסטישע עקזעקוטיווע, ווי נאָר זי איז דורך דער רעגירונג אָנגעפרעגט געוואָרן וועגן איר שטעלונג צום פּלאַן פון אַן אַראַבישער אַגענץ, האָט גלייך באַשלאָסן צונויפרופן אַ אויס־סעראָרדנטלאַכע זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט אויפן 24־טן אָק־טאָבער 1923.

---

*) „העולם", גליון מ"ה מכ"ב כסלו תרפ"ד.

די דאָזיגע באַאומרואיגונג און דענערווירונג אין דער ציוניס־טישער עפנטלאכקייט איז פארשטענדלאך, ווייל דער פארשלאג פון אן אראבישער אגענץ איז בלי ספק געווען אן אַטענטאַט אויפן א"י־מאַנדאַט, וועלכער איז ניט לאנג ערשט אַריין אין קראפט, און אויף די רעכט פון דער יידישער מינדערהייט אין לאנד, וועמען עס איז גאראנטירט געוואָרן די מעגלאכקייט פון אויפצוריכטן איר נאַציאָנאלע היים.

דער אָפיציאָז פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע, דער „העו־לם", שרייבט*), אז „אין די באַשטימונגען פון מאַנדאַט וועגן דער יידישער אגענץ קען מען זען נאָר דאָס, וואָס עס איז אומבאַדינגט נויטיג, כדי צו דערמעגלאכן דאָס אויפריכטן דער נאַציאָנאלער היים אין א"י. ד י אַ ר א ב ע ר, וועלכע זיינען אין לאנד זעקס מאָל אזוי פיל, ה אָ ב ן שוין מיט דעם אליין, וואָס זייער צאָל איז אזוי פיל מאָל גרעסער לגבי אונז, אַ פ א ק ט י ש ע ב ע ס ע ר ע פּ אָ ז י צ י ע. אונזער שטרעבונג צו שאפן א נאַציאָנאלע יידישע היים וואָלט באמת געוואָרן אן אוטאָפּיע, ווען ניט די גאראנטיעס פון מאַנדאַט... דער מאַנדאַט מיינט בכלל ניט שטעלן די אראבער אויף א נידריגערער מדרגה פון די יידן, נאָר ער גיט די מעגלאכקייט צו שאפן די יידישע היים אין א"י".

פון די ארגומענטן איז צו זען, אז דער „העולם" טרעט ארויס קעגן הויפט־געדאנק, אויף וועלכן עס שטיצט זיך די בריטישע רעגי־רונג ביים פּראָפּאָנירן אן אראבישע אַגענץ — קעגן דער הנחה וועגן דער פּריווילעגירטער שטעלונג פון די יידן אַ דאַנק דער יידישער אַגענץ.

א סך שארפער פארן „העולם" זאָגט זיך ארויס די יידיש־ענגלישע „דזשואיש קראָניקל", וועלכע באַרירט הויפטזעכלאך די יורידיש־פּאָליטישע זייט פון ענגלישן פארשלאג צו די אראבער. זי ווארפט פאָר דער ענגלישער רעגירונג, אז זי טרעט דייטלאך אָפּ פון מאַנדאַט, אויף וועמענס יסוד זי הערשט אין א"י, און איגנאָרירט דעם גייסט פון מאַנדאַט. „די יידישע אַגענץ איז איינע פון די וויכ־טיגסטע באַשטימונגען פון מאַנדאַט, וועלכער איז געשאפן געוואָרן

*) גליון ל"ט ממ' מרחשון תרפ"ד.

נאָר צו דערמעגלאכן דעם אויפשטעל פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים און מאַכן א"י פאר א יידישן פּאָליטישן קבוץ. דער מאַנדאַט וויל גאָרניט שאפן קיין אראבישע אַגענץ, פשוט צוליב דעם, וואָס לויטן גייסט פון מאַנדאַט דאַרף ניט אין א"י געשאפן ווערן אן אראבישע נאַציאָנאלע היים אָדער אן אראבישער פּאָליטישער צענטר.

דער פאָרשלאג פון ענגלאנד איז דאַריבער אינגאנצן אין סתירה צום גייסט פון מאַנדאַט און דאַריבער קען ער ניט האָבן קיין שום יורידישע בארעכטיגונג".

דאָס זיינען געווען די וויכטיגסטע ארגומענטן פון ציוניסטישן צד קעגן דעם פאָרשלאג פון שאַפן אן אראבישער אַגענץ. די באַאומרואיגונג, וואָס דער דאָזיגער פאָרשלאג האָט ארויסגערופן אין די ציוניסטישע רייען, באווייזט אונז דער ארטיקל*) פון י. גרינבוים, וועלכער טרעט צו צו דעם ענין פון אן אנדער שטאַנדפונקט: דאָס שאפן אן אראבישע אַגענץ „וואָלט געקענט האָבן א דעצידירנדיגע באדייטונג פאר דער גאנצער אַנטוויקלונג פון ציוניזם. עס פרעגט זיך אלזאָ — פארוואָס איז עס געקומען פאר אונז אלע אזוי אומדערווארטעט? און צי איז עס אויך געווען אומדערווארטעט פאר אונזער פּאָליטישער לייטונג? איןביידע פאלן איז עס — לאָמיר עס זאָגן אָפן — גאָר א שלעכטער סימן פאר אונזער שטעלונג און ארבעט אין לאָנדאָן". ארומרעדנדיג וויטער די ענגלישע פּאָליטיק אין א"י, וועלכע שטיצט זיך אויף הנחות און פשרות לטובת די אראבער. דריקט גרינבוים אוים די מיינונג, אז „בעל כרחו אַנטשטייט די מורא, אז פון דער עצם באַלפור=דעקלאראציע וועט גאָרניט בלייבן". און דאַריבער „וואו איז דער גרעניץ פון די דאָזיגע הנחות? מיר האָבן געמיינט, אז דער „וויים=בוך" האָט דעם דאָזיגן גרעניץ באצייכנט. עס זיינען אָבער געקומען וויטערע טריט אויף דעם משופּע=וועג, אויף וועלכן די ענגלישע פּאָליטיק אין א"י האָט זיך געשטעלט, און מיר וויסן שוין ווידער ניט, וואו איז דער גרעניץ, ביי וועלכן דער דאָזיגער פּראצעס וועט זיך פארהאַלטן?... און אין דער זעלבער צייט מוזן מיר זיך אויך שטעלן די פראגע: וואו איז דער גרעניץ פון אונזער נאָכגיביגקייט?".

---

*) „וואו איז דער גרעניץ?", אין „חבלי גאולה" ז. 107—104.

LIBRARY AND READING ROOM OF THE

אויב די ציוניסטישע עפנטלאכע מיינונג אין גלות איז געווען שטאַרק באַאומרואיגט צוליבן פּראָיעקט פון דער אַראַבישער אַגענץ, האָט די יידישע עפנטלאכקייט אין א״י אַרויסגעוויזן אַ גרויסע דאָזע פון שטאַנדהאַפטיגקייט און בארואיגונג. דאָס דערקלערט זיך מיט דעם, וואָס דער יידישער ישוב איז פון אייזן זייט געווען צופרידן פון די האַרבע ווערטער, וועלכע סעמועל האָט אַריינגעזאָגט דער אַראַבישער דעלעגאַציע, און פון דער אַנדערער זייט האָט דאָך שוין די גאַנצע פראַגע ניט געהאַט קיין שום פּראַקטישע באַדייטונג. דער „הארץ״ ווייזט נאָך אויף, אַז די אַראַבישע אַגענץ וואָלט ניט געהאַט קיין שום רעאַלן יסוד, קיין שום טעם און פאַרשטענדעניש, ווען זי וואָלט באַדאַרפט זיין די רעפּרעזענטאַנץ נאָר פון די אַראַבישע איינוואוינער אין א״י, ווייל די יידישע אַגענץ איז דאָך א רעפּרעזענטאַנץ פון גאַנצן יידישן פאָלק.

א גאַנץ באַזונדערע שטעלונג צו דער גאַנצער פראַגע פאַרנעמט דער „הפועל־הצעיר״, וועלכער האָט שטענדיג זיין אייגענע שיטה. ער האַלט, אַז די פראַגע פון דער אַראַבישער אַגענץ איז אין אַ געוויסן זין באַרעכטיגט. דאַריבער מאָר זי בשום אופן ניט ווערן אַ קעגנשטאַנד פון אַ קאָנפליקט מיט די אַראַבער. דער ישוב האָט דאָך מסכים געווען צו אַ געזעצגעבערישער קערפּערשאַפט, אַ פּאַרלאַמענט, וועלכער וואָלט געשאַפן אַ פּרעצעדענס און דעם שווערן פּראָבלעם פון אַ מערהייט און מינדערהייט. איצט דאַרף מען געוויס איינגיין אויף אַ קאָנצעפּציע, וואו די מערהייט און די מינדערהייט ווערן גלייכע עלעמענטן, גלייכע צדדים. די דאָזיגע שטעלונג אָבער איז אינגאַנצן אַן איינזייטיגע

די ציוניסטישע עפנטלאכע מיינונג האָט שוין אַזוי אַרום ווי צוגעגרייט אין אַ געוויסער מאָס די באַשלוסן פון דער א ו י ס ע ר־אָ ר ד נ ט ל א כ ע ר ס ע ס י ע פ ו ן אַ ק צ י אָ נ ס ־ ק אָ מ י ־ ט ע ט. פּראָפ. ווייצמאַן האָט אין זיין דערעפנונגס־רעדע דערקלערט, אַז אים איז געווען באַקאַנט דער פאָרשלאַג פון דער ענגלישער רעגירונג וועגן אַ „ערעב איידזשענסי״ און אַז זיין שטעלונג איז אינגאַנצן אַ נעגאַטיווע צו דעם דאָזיגן פּראָיעקט. די דיסקוסיע איבער דער פראַגע איז געווען זייער אַן ערנסטע און געשטאַנען אויף אַ הויכן ניוואָ. עס זיינען אַרויסגעזאָגט געוואָרן פאַרשידענע מיי־

נונגען, ווי עס זאָל לויטן דער ענטפער פון דער ציוניסטישער אָר־גאַניזאַציע צו דער ענגלישער רעגירונג. צום סוף איז מען אָבער גע־קומען צו אַ הסכם און ס'איז באַשלאָסן געוואָרן:

„נאָכן אויסהערן דעם באַריכט פון דער עקזעקוטיווע איבערן פּראָיעקט פון דער שאַפונג פון אַן אַראַבישער אַגענץ דערקלערט דער אַקציאָנס־קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע פאָלגנדעס:

אַנערקענענדיק מיטן גאַנצן כבוד די טענדענץ פון דער ענגלישער רעגירונג צו שאַפן צווישן יידן און אַראַבער אין א"י א פאַרהעלטניש פון קעגנזייטיגן צוטרוי, דריקט אויס דער אַ. ק. זיין איבערצייגונג, אַז די דאָזיגע פּאָליטיק קען דורכגעפירט ווערן נאָר אויפן באַזיס פון פולקאָמען פאַרווירקלאַכן פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע, ווי זי איז פעלקער־רעכטלאַך אַנערקענט געוואָרן אין מאַנדאַט.

אַרויסגייענדיק פון דעם שטאַנדפּונקט האַלט דער אַק־ציאָנס־קאָמיטעט פאַר נויטיג צו דערקלערן, טראָצדעם וואָס דער פּראָיעקט פון דער אַראַבישער אַגענץ האָט שוין פאַרלאָרן זיין פּראַקטישע באַדייטונג צוליב דעם אָפּזאָג פון די אַראַבער, אַז אויף וויפל די אַראַבישע אַגענץ האָט געזאָלט פאַרנעמען אַזאַ שטעלונג ווי די, וועלכע איז באַשטימט פאַר דער יידישער אַגענץ, איז דער פּראָיעקט לגמרי ניט אין הסכם מיטן גייסט פון מאַנדאַט, וועלכער אַנערקענט די יידישע אַגענץ אַלס פאַר־שטייערין פון גאַנצן יידישן פאָלק און וועמענס ציל עס איז צו זיין א ראַטגעבערין און בייהילפערין דער א"י־אַדמיני־סטראַציע אין די פראַגן, וואָס זיינען נוגע דער אויפריכטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים.

צוליב דעם דערקלערט דער א. ק., אַז ער קען ניט געבן זיין צושטימונג צו אַזאַ מין פּראָיעקט; פאַרבלייבנדיק אָבער טריי זיין מיינונג, וועלכע ער האָט שוין ניט איין מאָל אַרויסגעזאָגט, איז ער גרייט צו באַגריסן און אונטערשטיצן יעדן פאָרשלאַג, וועלכער צילט צו איינשטעלן אַ שלום, צו וועלכן ער שטרעבט, ביים צוזאַמענלעבן פון אַלע פעלקער אין ארץ־ישראל".

דאָס איז געווען דער ענטפער פון דער ציוניסטישער זייט. די ציוניסטן זיינען קעגן אן אראבישער אגענץ, ווייל זי שטייט אין א בולטע סתירה צום גייסט פון מאנדאט. א פרידלאכער צוזאמענלעבן צווישן יידן און אראבער אין א״י, צו וואָס די ציוניסטן שטרעבן, קען דערגרייכט ווערן נאָר אויפן באזיס פון פארווירקלאכן די באלפור־דעקלאראציע. דער דאָזיגער באשלוס פון א. ק. האָט א גרויסע חשיבות, ווייל מען קען אין אים זען א געוויסע ענדערונג אין דער טאקטיק פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע לגבי דער מאנדאטאר־מאכט. ס׳איז אָנגעמערקט געוואָרן דער גרעניץ, ביז וועלכן די ציוניסטן קענען נאָכגעבן אין זייער פאסיוויטעט לגבי דער ענגלישער רעגירונג און איר פאָליטיק אין א״י, אין דער צייט, וואָס ביזאהער האָט די ציוניסטישע עקזעקוטיווע שטענדיג אקצעפטירט די שריט פון דער ענגלישער פאָליטיק, אויב אפילו זיי זיינען געווען א ריקצוג פאר די ציוניסטישע אינטערעסן. און דאָס האָט ארויסגערופן א צופרידנהייט אין אלע קרייזן פון דער ציוניסטישער באוועגונג*).

* *

*

די דאָזיגע צופרידנהייט איז אין די קרייזן פון דער אָפּאָזיציע געווען נאָך גרעסער צוליב די באשלוסן פון דער אויסעראָרדנטלאכער סעסיע פון אקציאָנס־קאָמיטעט אין ענין פון צוטרעטן צו דער פארברייטערונג פון דער יידישער אגענץ. דער XIII קאָנגרעס האָט, ווי שוין באוואוסט, באשלאָסן צו שאפן א ראט פון די ניט־ציוניסטן, וועלכער זאָל מיטארבעטן מיטן א. ק. ביזן צוזאמענרופן דעם וועלט־קאָנגרעס. דר. בערטאָלד פייוול האָט אויף דער א. ק.־זיצונג רעפערירט דעם פלאַן צו רעאליזירן די קאָנגרעס־באשלוסן. לויט אים דארף די פארברייטערונגס־ארבעט זיין געווענדעט אין צוויי ריכטונגען: פון איין זייט דארף מען צוציען די יידישע אָרגאניזירטע קבוצים אין פארשידענע לענדער אויף אזא אופן, וואָס אנטשפּרעכט די

*) זע דעם אַרטיקל פון י. גרינבוים: „מיט וואָס מען קען מאַקע צופרידן זיין!" אין „חבלי־גאולה" ז. 112—108.

באדינגונגען פון יעטווידער לאנד; פון דער אנדער זייט זאָלן צו־געצויגן ווערן פאָרשטייער פון די קרן־היסוד־קאָמיטעטן אין די לענ־דער, וואו די ניט־ציוניסטן זיינען אריינגעצויגן געוואָרן אין דער טעטיגקייט פארן קרן־היסוד*). דאָס איז געווען דער גרונט־פּראָיעקט פון דער צוקונפטיגער טעטיגקייט אויפן פארברייטערונגס־געביט, און אין דעם שטח איז געפירט געוואָרן די דיסקוסיע, אין וועלכער עס האָבן אנטיילגענומען פיל מיטגלידער פון אַקציאָנס־קאָמיטעט און פון דער עקזעקוטיווע. דער באשלוס איז א קורצער און זאָגט נאָר, אז „אין הסכם מיטן פונקט ג) פון די קאָנגרעס־באשלוסן אין דער פראגע פון דער יידישער אגענץ פאָדערט אויף דער אַקציאָנס־קאָמיטעט די עקזעקוטיווע גלייך צוצוטרעטן צו דער בילדונג פון ראט פון דער יידישער אגענץ און צו אונטערנעמען די נויטיגע שריט אין דער ריכטונג אין גייסט פון די גרונט־פּרינציפּן, וואָס זיינען ארויסגעזאָגט געוואָרן אויף דער סעסיע פון א. ק.״

וועלכע גרונט־פּרינציפּן זיינען דאָס פעסטגעשטעלט געוואָרן דורכן אַקציאָנס־קאָמיטעט? צי זיינען די דאָזיגע גרונט־פּרינציפּן גע־ווען איינהייטלאכע, נאָכדעם ווי אויפן קאָנגרעס האָבן זיך באַקעמפט צוויי לאגערן?

א מיילווייזן ענטפער אויף דעם גיט אונז דער אויבן ציטירטער פּלאַן פון דר. פייוול. עס איז דאָרט אונטערגעשטראכן די פראגע פון צוציען ניט־ציוניסטן דורך פאָרשטייער פון די יידישע קבוצים. מען האָט אויך גערעדט וועגן אריינגעמען אין ראט פון דער אגענץ פארטרעטער פון אזעלכע גרויסע אָרגאניזאציעס, וואָס אַנערקענען די נויטווענדיגקייט פון א יידישער נאַציאָנאלער היים אין א״י און זיינען גרייט זיך צו באטייליגן אין איר אויפבוי.

---

*) דער XIII קאָנגרעס האָט אָלס דעזידעראַט אָנגענומען דעם פאָרשלאג פון י. מערעמינסקי, אז אין ראט פון דער יידישער אגענץ זאָלן אריינגעצויגן ווערן קודם כל פארטרעטער פון קרן־היסוד, וועלכע דאַרפן געוויילט ווערן אויף פארזאמלונגען פון די קרן־היסוד־צאָלער אין יעטווידער לאנד, ווי אויך פאָרשטייער פון ועד הלאומי. אין שיכות מיט דעם דאָזיגן דעזידעראַט שטייט געווים דער פּלאַן פון דר. פייוול.

אזוי ווי עס איז א ספק, צי עס וועלן זיך געפינען א סך אזעלכע גרויסע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זאָלן אַנטשפּרעכן די באַדינגונגען*), גייט ממילא דער שווערפּונקט פון דער פאַרברייטערונגס־אַרבעט אַרי־בער אויף דעם פּראָבלעם פון אָרגאַניזירן די יידישע קבוצים. אַלג־פאַלס זיינען אויף דער א. ק.־זיצונג כמעט ניט דערמאָנט געוואָרן די גרויס־יידן און די געלט־יידן מיט זייערע אָרגאַניזאַציעס.

וואָס איז ווידער נוגע דער צוציאונג פון א פאַרטרעטונג פון די קרן־היסוד־תורמים וועט עס די לאַגע ניט ענדערן. „מיט דעם וועט מען קענען נאָר אַריינפירן אין ראַט פון דער יידישער אַגענץ אייניגע מענטשן, וואָס אַרבעטן פאַרן קרן־היסוד, און וואָלטן אויף קיין אַנ־דערן אופן ניט געקענט אויסגעוויילט ווערן צוליב דעם, וואָס אין זיי־ערע לענדער (פראַנקרייך, האָלאַנד א. ד. גל.) קענען קיין קאָנפערענצן ניט צונויפגערופן ווערן**)".

דאָס איז דער גייסט פון די אַרויסגעזאָגטע אין אַקציאָנס־קאָמיטעט גרונט־פּרינציפּן וועגן פאַרברייטערן די אַגענץ, אַזוי זיינען אינטערפּרעטירט געוואָרן די קאָנגרעס־באַשלוסן, און לויט דער אָנ־ווייזונג האָט באַדאַרפט האַנדלען די עקזעקוטיווע ביים בילדן דעם ראַט פון דער אַגענץ. דער איינציגער פעלער איז נאָר געווען, וואָס די דאָזיגע גרונט־פּרינציפּן זיינען ניט פאָרמולירט געוואָרן.

פון דעם אַלעמען איז צו זען, אז די שטימונג בנוגע דער פאַר־ברייטערונגס־פראַגע האָט זיך געביטן. זי איז געווען נאָנט צו די פּאָסטולאַטן פון דער אָפּאָזיציע און צו אירע פאָרשלאָגן אויפן XIII קאָנגרעס. פאַרוואָס איז עס אזוי געשען?

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן אין משך פון די צוויי חדשים נאָכן קאָנגרעס, אז קיינער איז ניט געשטאַנען גרייט, וואַרטנדיג אויפן קאָנ־גרעס־באַשלוס, כדי צו קענען אַריינטרעטן אין דער אַגענץ. מען האָט בכן די פאַרברייטערונג גלייך ניט געקענט אַדורכפירן. ס'איז גע־וואָרן קלאָר, אז מען מוז ערשט אָנהויבן א קאָלאָסאַלע אַרבעט, וואָס

---

*) אזוי, למשל, האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער „אַל־יאַנס" באַשלאָסן אָפּצוּוואַרפן דעם האַלב־אָפיציעלן פאָרשלאַג וועגן איר אַריינטריט אין דער יידישער אַגענץ („העולם", גליון מ"א מכ"ג מרחשון תרפ"ד).

**) י. גרינבוים: „חבלי־גאולה", ז. 110.

וועט זיך לאנג פארציען. און אויב אזוי, האָט מען זיך שוין געשטעלט די פראגע, פארוואָס זאָל מען שוין מאַקע ניט גיין צום גאנצן פאָלק? דאַריבער האָט מען רעזיגנירט פון א פראוויזאָריום און זיך דער־נענטערט צו דער שטעלונג פון דער אָפּאָזיציע. די אויסעראָרדנטלאכע סעסיע פון אקציאָנס־קאָמיטעט האָט אַזוי ארום געבראכט אין א גע־וויסער מאָס צו א ניוועלאציע פון די מיינונגען, צו א הסכם צווישן דער מערהייט און דער אָפּאָזיציע. עס איז בכן געקומען א ענטשפּאַ־נונג נאָכן שארפן קאַמף אויפן קאָנגרעס. דאַריבער מאַקע האָט דער מאָן פון צופרידנהייט, שלום און אחדות באהערשט די ציוניסטישע באוועגונג נאָך דער סעסיע פון א. ק.

דעם בעסטן אויסדרוק האָט די פרידלאכע שטימונג געפונען אין פוילן אויף דער צווייטער סעסיע פון 6־טן ציוניס־טישן לאנדעס־צוזאמענפאָר אין נאָוועמבער 1923 אין ווארשע. ווי מיר וויסן שוין, האָט זיך די ערשטע סעסיע פון דעם צוזאמענפאָר נאָך פארן קאָנגרעס פארענדיגט מיט א קריזיס, מיט אַ שפּאַלטונג. עס איז ניט אויסגעווײלט געוואָרן קיין נייער צענטראל־קאָמיטעט און פינף חדשים איז געווען אין דער אָרגאַניזאציע א צייט פון interregnum. אויף דער צווייטער סעסיע האָבן שוין געבלאָזן אַנדערע ווינטן. א סך פון די שטרייט־פראגן זיינען פּשוט פאר־שוואונדן אָדער האָבן פארלאָרן זייער שארפקייט. עס איז אויפסניי אויסגעווײלט געוואָרן א צענטראל־קאָמיטעט מיט יצחק גרינבוימען בראש. דער שלום אין דער פוילישער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע איז צוריק איינגעשטעלט געוואָרן.

און ניט מיט דעם האָט זיך עס פארענדיגט. אויף דעם זעלבן צוזאמענפאָר איז פּראקלאמירט געוואָרן, אין הסכם מיט די באשלוסן פון א. ק., דער לאָזונג פון א יידישער קאָנפערענץ אין פוילן אויף צו וויילן די פארטרעטער פון פוילישן יידנטום אין דעם ראט פון דער יידישער אַגענץ. מיר זעען עס פון די באשלוסן פון צוזאמענפאָר:

1. אויפן יסוד פון באשלוס פון א. ק. מכח דעם ראט פון דער יידישער אַגענץ, וואָס דאַרף באלד געשאַפן ווערן, דערקלערט דער 6־טער צוזאמענפאָר, אז די פאָרשטייערשאפט פון פוילישן יידנטום אין דעם ראט קען זיין בלויז א געוויילטע און אז צו די וואלן

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש נאציאָנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish Nation...

מוזן צוגעצויגן ווערן אַלע שיכטן פון יידישן פאָלק אין פּוילן.

2. צו דעם צוועק דאַרף צונויפגערופן ווערן אַ יידישער צוזאַמענפאָר אויף צו ווײַלן די דאָזיגע פאָרשטייערשאַפט. דער צ. ק. ווערט אויפגעפאָדערט צוצוטרעטן צו דער ארבעט תּכף ומיד, פאַרשטענדיגענדיג זיך מיט אַלע ציוניסטישע פעדעראַציעס, ווי אויך מיט יענע אַלגעמײַנע יידישע קערפּערשאַפטן, וועלכע וואָלטן וועלן זיך באַטייליגן אין דעם צונויפרופן דעם דאָזיגן צוזאַמענפאָר און שאַפן אַ געמײַנזאַמען אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, וואָס זאָל זיך ווענדן צו אַלע יידן אין פּוילן און אויפפאָדערן זיי צו דעם יידישן צוזאַמענפאָר פאַר ארץ־ישראל.

3. ווי נאָך די הכנות צו די וואַלן וועלן פאַרענדיגט ווערן, דאַרפן איינגעאָרדנט ווערן פּראָפּאָרציאָנעלע וואַלן פון דעלעגאַטן צום צוזאַמענפאָר, וועלכער דאַרף באַטראַכטן אַלע פראַגן, וואָס שטייען אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א״י און מיט דער יידישער אַגענץ, ווי אויך דאַרף ער ווײַלן די פאָרשטייער פון די פּוילישע יידן אין דער יידישער אַגענץ.

4. דער צוזאַמענפאָר דריקט אויס זײַן פעסטן גלויבן, אַז אויף דעם וועג קען מען צוציען צו מיטאַרבעט אַלע שיכטן פון יידישן פאָלק און ארויסרופן זײַנע גרויסע כוחות, וואָס זײַנען נויטיג צו פאַרווירקלאַכן דאָס אייביגע שטרעבן פון די יידן אויפלעבן אַלס פאָלק אין זײַן היים*).

ווען מיר וועלן נאָך אונטערשטרייכן, אַז די החלטות פון 6־טן פּוילישן לאַנדעס־צוזאַמענפאָר שטיצן זיך פון איין זייט אויף די באַשלוסן פון א. ק. און פון דער צווייטער זייט זײַנען זיי פאַרגעלייגט געוואָרן דורכן פירער פון דער קאָנגרעס־אָפּאָזיציע, יצחק גרינבוים,

---

*) צו די דאָזיגע באַשלוסן איז אויך צוגעשטאַנען די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אין מערב־גאַליציען און שלעזיען.

אין הסכם מיט זיינע אָנשויאונגען מכּח דער פאַרברייטערונג פון דער אַגענץ — זעען מיר בפּירוש, אַז די פאַרשטענדיגונג אויף דער לעצ־טער א. ק.־סעסיע האָט אַפילו שוין דערבראַכט צו פּראַקטישע מע־שים, צו קאָנקרעטע באַשלוסן וועגן ווײלן די פאַרשטייער פון פּוילישן יידנטום אין ראַט פון דער יידישער אַגענץ.

און ווען אין ליטאַ איז ניט נאָר פאַרבליבן ביי אַ ציוניסטישן באַשלוס, נאָר די נאַציאָנאַלע פאַרזאַמלונג פון די ליטווישע יידן האָט באַשלאָסן צו שיקן נאָך אַ פאַרשטענדיגונג מיט דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע איר פאַרטרעטער אין ראַט פון דער יידישער אַגענץ, איז עס דורך אַלעמען אויפגענומען געוואָרן מיט גרויס צופרידנהייט. דער אָפיציעלער „העולם" שרייבט אין אַ לייט־אַר־טיקל*): „די נאַציאָנאַלע פאַרזאַמלונג אין קאָוונע האָט פאַרשטאַנען, אַז זייער קליינע נאַציאָנאַלע פעסטונג וועט ניט האָבן קיין קיום, אויב זי וועט זיך ניט שטיצן אויף דער גרויסער פעסטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א"י; און די אַנערקענונג פון דעם אמת האָט זי באַוויזן אין וויכטיגן באַשלוס פון באַטייליגן זיך אין נאָמען פון ליטווישן יידנטום אין דער אַרבעט פון דער יידישער אַגענץ. דאָס איז דער ערשטער פּאָזיטיווער ענטפער פון יידישן פאָלק אויפן רוף פון XIII קאָנגרעס".

די קליינע ליטאַ איז בכן געווען די ערשטע. צי האָט זי אָבער געדינט אַלס ביישפּיל פאַר די יידישע קבוצים אין אַנדערע לענדער? וועגן דעם אין ווייטערדיגן קאַפּיטל.

---

*) גליון מ"ו מכ"ט כסלו תרפ"ד.

י"ב.

אין אַמעריקע

דריטע רייזע פון פּראָפ. ווייצמאַן נאָך אַמעריקע — דער הויפּט־ציל פון דער רייזע — די יידן אין אמעריקע און די ציוניסטישע באַוועגונג — ערשטע פּארבינדונג — אמעריקאנער ניט־ציוניסטן און די אויפבוי־אַרבעט אין א"י — באנקעט אין האָטעל אַסטאָר — ערשטע פאַזע פון די אונטערהאַנדלונגען — די איינלאַדונג — דער שטאַנדפּונקט פון די ניט־ציוניסטן — אומפּאַרטייאישע קאָנפערענץ אין אַסטאָר־האָטעל דעם 17־טן פעברואר 1924 — רעדע פון מארשאַלן און אנדערע — די שטעלונג פון ד"ר ל. ק. פרענקעל — צוויי רעדעס פון ווייצמאַנען — רעזאָלוציעס פון דער קאָנפערענץ — באַדייטונג און אָפּשאַצונג פון דער קאָנפערענץ — צווייטע פאַזע פון די אונטערהאַנדלונגען און די נייע שטערונג.

אין א גענויעם חודש נאָך דער אויסעראָרדנטלאכער סעסיע פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, דעם 24־טן נאָוועמבער 1923 איז אַפּגעפאָרן פון לאָנדאָן קיין אַמעריקע אין זיין 50־יעריגן געבורטסטאָג דער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פּ ר אָ פ. ח יי ם וו יי צ מ א ן. די דאָזיגע דריטע*) רייזע פון ווייצמאַנען נאָך אמעריקע איז געווען פארבונדן מיטן קרן־היסוד־קאַמפּיין אין די פאראייניגטע שטאַטן, וואָס האָט געזאָלט אַדורכגעפירט ווערן מיט ווייצמאַנס באַטייליגונג, און באזונדערס איז די רייזע געווען פארבונדן מיטן פּלאַן פון פארברייטערן די יידישע אַגענץ. צוזאמען מיט ווייצמאַנען איז מיטגעפאָרן דר. אַרטור רופּין, וועלכער האָט געהאַט א ספּעציעלע אויפגאבע פון פּראפאגירן אין אַמעריקע דעם געדאַנק פון אינוועסטירן פּריוואט־קאַפּיטאַלן אין דער ארץ־ישראל־ווירטשאַפט.

נאָך די באשלוסן פון XIII קאָנגרעס און דער לעצטער זיצונג פון א. ק. האָט מען באַדאַרפט צוטרעטן צו זייער רעאַליזירונג, צו דער ממשותדיגער פארברייטערונגס־ארבעט. די גרעסטע האָפנונגען

*) די ערשטע רייזע אין יאר 1921 פארן XII קאָנגרעס אין שיכות מיטן ענין בראנדייס, די צווייטע רייזע אין יאר 1923 פארן XIII קאָנגרעס צו דעם קרן־היסוד־קאַמפּיין אין אמעריקע.

האָט מען געלייגט אויפן אַמעריקאַנער יידנטום, וועלכן עס האָט ניט אָנגערירט די פאַרניכטנדע האַנט פון דער וועלט־מלחמה, וועלכער איז געווען דער גרעסטער און שטאַרקסטער יידישער קבוץ אין אַלע הינ־זיכטן. האָבן דאָך די אַמעריקאַנער יידן צענדליגער מיליאָנען דאָלאַרן געגעבן אויף צו העלפן זייערע אָרימע ברידער אין מזרח־אייראָפּאַ, זיינען דאָך די אמעריקאַנער יידן געווען די, וועלכע האָבן מיט זייער פּאָליטישן איינפלוס געווירקט אויף דער פאַרבעסערונג פון דער שלעכ־טער לאַגע פון די יידישע מאַסן אין די מזרח־אייראָפּייאישע לענדער. די עקאָנאָמישע לאַגע פון די יידן אין אמעריקע איז געווען א זיכע־רע, פעסטע. פיל פון זיי זיינען געווען גרויס אין זייער רייכטום און א קאָלאָסאלע ראָל געשפּילט אין דעם האַנדל און אין דער אינדוּ־סטריע פון לאַנד. זייער השפּעה אויפן פּאָליטישן לעבן איז געווען זייער א באַדייטנדע.

און נאָר א קליינער טייל פון אמעריקאַנער יידנטום איז באהערשט געווען פון ציוניסטישן באפרייאונגס־געדאַנק. ס'איז געשטאַנען די אויפ־גאַבע פון געווינען די איינפלוסרייכע אַמעריקאַנער יידישע קרייזן, די ברייטסטע יידישע מאַסן פאַרן ציוניסטישן אידעאַל, פאַר דער ציוּ־ניסטישער באַוועגונג. ווען נאָך אַ שטאַרקער אַגיטאַציע און פּראָפּאַ־גאַנדאַ אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה און נאָך איר איז אמת געלונגען אריינציען אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע נאָך ברייּ־טערע שיכטן, דאָך זיינען נאָך ווייט פון איר געשטאַנען די אסימי־לירטע „יאהודים" און די רעפאָרמירטע „ראַבּביים", די שטריינגע אָר־טאָדאָקסיע און די סאָציאַליסטישע יידישע אַרבעטער־מאַסן. די דאָ־זיגע קרייזן האָבן פאַרגעשטעלט מיט זיך בלי ספק א שטאַרקן כח אויף דער יידישער ווי אויך ניט־יידישער גאַס אין אמעריקע. מיט דעם כח האָבן זיך די ציוניסטן געמוזט רעכנען. געווינען אים, אויב ניט פאַרן ציוניזם, איז פאַרן א"י־אויפבוי, פאַר דער גרוסצוגיגער און שווערער אויפגאַבע פון יידישן פאָלק — דאָס איז געווען איינע פון די סבות, און שפּעטער איינע פון די אויפגאַבעס פון דער פאַרברייּ־טערונג פון דער יידישער אַגענץ.

די דאָזיגע אחריותפולע מיסיע האָט גענומען אויף זיך ווייצ־מאַן, ווען ער האָט זיך דעצידירט דעם דריטן מאָל איבערשווימען דעם אַטלאַנטיק. ער איז געפאָרן, כדי צו אונטערהאַנדלען און זיך

צו פאַרשטענדיגן מיט די איינפלוסרייכע יידישע פערזענלאַכקייטן אין אַמעריקע, מיט די פירער פון די גרויסע יידישע אָרגאַניזאַציעס אין די פאַראייניגטע שטאַטן וועגן זייער אַריינטריט אין דער פאַרברייטער־טער יידישער אגענץ. ווייצמאַן האָט זיך גענומען צום רעאַליזירן דעם פאַרברייטערונגס־פּלאַן און אָנגעהויבן פון וויכטיגסטן אָרט, פון אַמע־ריקע.

נאָך בעת ווייצמאַן איז אין פרילינג 1923 געווען אין אַמעריקע אין שיכות מיטן קרן־היסוד־קאַמפּיין האָט ער זיך שוין פאַרבונדן מיט די יידישע קרייזן, וועלכע מען האָט געוואָלט צוציען צו דער יידי־שער אגענץ. אויף אַ באַנקעט לכבוד ווייצמאַנען, וואָס איז איינגע־אָרדנט געוואָרן דורך דער פרוי פרידמאַן, זיינען אויך אָנוועזנד גע־ווען אַ סך גרויסע פערזענלאַכקייטן פון אַמעריקאַנער יידנטום, צווישן זיי פיל ניט־ציוניסטן, ווי לואי מאַרשאַל, אָסקאַר שטרויס און אַנדערע. ווייצמאַן האָט געהאַלטן אַ שיינע רעדע, וועלכע האָט אויף אַלע אָנוועזנדיגע געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. דאָס איז, דוכט זיך, געווען די ערשטע פאַרבינדונג פון ווייצמאַנען מיט די אַמעריקאַנער ניט־ציוניסטן. זי איז טאַקע ניט גע־בליבן אָן רעזולטאַטן. די ניט־ציוניסטן זיינען דערגענטערט געוואָרן צום געדאַנק פון א״י־אויפבוי. אמת, אַז דער דאָזיגער געדאַנק איז געווען פאַר זיי אָננעמבאַר צוליב דעם, וואָס מיט זיין הילף וועט מען קענען געבן אַ רעטונג מיליאָנען אונטערדריקטע יידן אין מזרח־איי־ראָפּאַ. די טויערן פון אַמעריקע פאַר דער יידישער עמיגראַציע זיינען דאָך געשלאָסן געוואָרן. ארץ־ישראל איז בכן געוואָרן די איינציגע האָפנונג פון די אַלע יידן, וואָס מוזן אויסוואַנדערן פון זייערע וואוין־לענדער און האָבן ניט וואוהין צו אימיגרירן. ארץ־ישראל דאַרף דאַריבער אויפגעבויט ווערן ניט צו־ליבן ציוניזם און ניט נאָר דורך ציוניסטן, נאָר צוליב פשוט מענשלאַכע טעמים און מיט דער הילף פון אַלע יידן. שטייענדיג אויף דעם שטאַנדפּונקט — האָט שוין דאַמאָלס מאַרשאַל דערקלערט אַ פאָרשטייער פון „מאָרגן־זשורנאַל" — וועט ער אָנ־ווענדן זיין השפעה, כדי צו פאַראינטערעסירן די רייכע אַמעריקאַנער יידן מיטן פּראָבלעם פון א״י־אויפבוי.

ווייצמאַן האָט זיך נאָך עטלאַכע מאָל צונויפגעטראָפן מיט

מאַרשאַלן, דעם פּאָרזיצער פון יידיש־אַמעריקאַנישן קאָמיטעט. עס איז נאָך ביז היינט ניט באַקאַנט דער עפנטלאַכקייט אָט דער פּאַר־פעריאָד פון די אונטערהאַנדלונגען. ס'איז אָבער באַוואוסט, אַז פון דער צייט אָן נעמען עס זיך די האָפנונגען פון ווייצמאַנען אויף די גרויסע לייסטונגען פון די מאַרשאַלס און וואַרבורגס, אַז דאָ ליגט אין א געוויסער מאָס דער מקור פון ווייצמאַנס פאַרברייטערונגס־פּלאַן, אַז פון דאַנען קומען עס די קלאַנגען וועגן געזעלשאַפטן פון ניט־ציוניסטן מיט ריזיגע קאַפּיטאַלן אויף צו אויפריכטן און אַנטוויקלען די הרובע ארץ־ישראל. דאָס האָט געווירקט אויף דער ציוניסטישער עפנטלאַכ־קייט און אויף דער געשטאַלטונג פון איר באַציאונג צום פאַרברייִ־טערונגס־פּראָבלעם.

ווען ווייצמאַן איז סוף 1923 ווידער געקומען קיין אַמעריקע — דאָסמאָל שוין מיט דער אויפגאַבע צו אָרגאַניזירן און אריינציען די אַמעריקאַנער ניט־ציוניסטן אין דער יידישער אַגענץ — האָט ער גלייך צוגעטראָטן צו די אונטערהאַנדלונגען, וועלכע ער האָט שוין אומ־אָפיציעל געפירט פאַרן קאָנגרעס. א וואָך נאָך זיין אויסשטייגן אין ניו־יאָרק, דעם 10־טן דעצעמבער, האָט ער זיך שוין געטראָפן אויף א באַנקעט אין האָטעל אַסטאָר מיט די פאָרשטייער פון צווייטן צד, מיט די ה"ה: לואי מאַרשאַל, אָסקאַר שטרויס, שמואל אונטערמייער, ריכטער לעהמאַן און פּראָפ. ריטשאַרד גאָטהייל. דאָס איז געווען דער קבלת־פּנים. די אונטערהאַנדלונגען האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן.

אויף דעם דאָזיגן באַנקעט האָט זיך ווייצמאַן געווענדעט מיט א רוף צו אַלע יידישע אָרגאַניזאַציעס אין די פאַראייניגטע שטאַטן, צו די אַרבעטער־שיכטן, צו די גבירים, צום מיטלשטאַנד, אַז זיי זאָלן זיך באַטייליגן אין דער יידישער אַגענץ. ער האָט זיך פאַררופן אויף דעם, אַז אין אייראָפּא וועלן צו דער אַגענץ צושטיין אַלע וויכטיגסטע יידישע אָרגאַניזאַציעס, די גרעסטע יידישע פּערזענלאַכקייטן, ווי סער אַלפרעד מאָנד און פּראָפ. אַלבערט איינשטיין. ווייצמאַן האָט פאַר־געשטעלט די שרעקלאַכע לאַגע פון יידישן פאָלק אין אייראָפּא, וועג־מענס איינציגע האָפנונג און טרייסט איז ארץ־ישראל. דער וויכטיג־סטער און גרעסטער טייל פון דער אַרבעט צו מקים זיין די האָפנונג פון די 8 מיליאָן אונטערדריקטע יידן אין אייראָפּא ליגט אויף די

יידן פון אַמעריקע. און דאַריבער דריקט וויצמאַן אויס זיין זיכערקייט, אַז די אונטערהאַנדלונגען מיט די פירער פון אַמעריקאַנער יידנטום פון אָנהויב יאר 1923 וועלן איצט געקרוינט ווערן מיט א דערפאָלג.

דאָס איז געווען דער ערשטער ארויסטריט. באלד נאָך דעם האָבן זיך טאַקע אָנגעהויבן די אונטערהאַנדלונגען. עס איז געגאַנגען וועגן דעם, ווי אזוי צו פאָרמולירן דעם באזיס פון אנטייל פון די אמעריקאַנער נים־ציוניסטן אין דער יידישער אַגענץ און ווי די דאָזיגע באטייליגונג צו אָרגאַניזירן. מען האָט אויך גערעדט וועגן א פּלאַן פון שאַפן א גרויסע פינאַנסיעלע קערפּערשאַפט פאר דער אויפריכטונגס־ארבעט אין א״י.

די אונטערהאַנדלונגען זיינען דערהויפּט געפירט געוואָרן מיט די פארטרעטער פון יידיש־אמעריקאַנישן קאָמיטעט*), מיט זיין פאָרזיצער לואי מאַרשאַל. אויך האָט וויצמאַן אין סינסינאַטי זיך צונויפגעטראָפן אויף א קאָנפערענץ וועגן דער יידישער אַגענץ מיט די פירער פון די „רעפאָרמירטע". פון צווישן זיי זיינען אָנוועזנד געווען דער פאָרזיצער פון „אַמעריקען יוניאָן קאַלעדזש", דר. דז. מאָרגענשטערן, דער ארויסגעבער פון „אַמעריקען איזראעליט", דר. לעאָ וויז, ריכטער ראָבערט מאַרקס, הרב דזשאָרזש צפין, דער פאָרזיצער פון די בני־ברית־לאָזשעס, פיליפּ כהן און אַנדערע.

אין רעזולטאַט פון די אונטערהאַנדלונגען זיינען ביידע צדדים געקומען צו א הסכם: צונויפצורופן אויף דעם 17־טן פעברואר אין ניו־יארק א קאָנפערענץ פון די חשובסטע נים־ציוניסטישע פּערזענלאַכקייטן אין אַמעריקע. די קאָנפערענץ האָט געדאַרפט זיך פארנעמען מיט דער פראגע פון דער באטייליגונג פון די אַמעריקאַנער יידן אין

---

*) דער יידיש־אַמעריקאַנישער קאָמיטעט, „אַמעריקען־דזשואיש קאָמיטי", איז געגרינדעט געוואָרן אין יאר 1906 צום שוץ פון די יידן אין דער גאנצער וועלט. זיין כאַראַקטער אנטשפּרעכט דעם דייטשן הילפס־פאַריין און דער „אַליאַנס", מיט וועלכע ער האָט מיטגעארבעט. דעם אַמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס — א דעמאָקראַטישע פאָרשטייערשאַפט פון די יידן אין אַמעריקע געשאַפן א דאַנק דער איניציאַטיוו פון די ציוניסטן — האָט דער יידיש־אַמעריקאַנישער קאָמיטעט באטראַכט אַלס א פּראָוויזאָרישע קערפּערשאַפט, פון וועלכער ער איז נאָך דעם ווערסאַלער טראַקטאַט ארויסגעטראָטן.

דער יידישער אַגענץ און מיט דער פראגע פון גרינדן אַ אינוועסטיציע־געזעלשאפט פארן א״י־אויפבוי, אַ „אינוועסטמענט באַנק״.

און ווירקלאַך איז סוף יאנואר 1924 ארויסגעשיקט געוואָרן צו די פירער פון אמעריקאַנער יידנטום פאָלגנדיגע איינלאַדונג:

„עס איז געקומען לויט אונזער טיפער איבערצייגונג די שעה פאר די יידן אין אַמעריקע, וועלכע געהערן ניט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, אַז זיי זאָלן זיך פארטראַכטן מיטן געהעריגן ערנסט וועגן זייער באַציאונג צו די ווירטשאפטלאַכע פראַגן פון א״י און איר קולטורעלער און אינדוסטריעלער אַנט־וויקלונג. גרויס־בריטאַניען אַלס מאַנדאַטאָר־מאַכט פון דער הייליגער לאַנד האָט אויסגעשפרייט אין א״י איר ממשלה, וואָס האַלט נאָך אָן ביז היינט. אין די פאָרשריפטן פון אָפּמאַך אין לאָזאַן ווערט גערעדט וועגן שאַפן אַ יידישע אַגענץ, וועלכע זאָל זיין אַ באַראַטנדע קערפּערשאַפט פאַר דער רעגירונג. ביז איצט האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע דערפילט די אויפ־גאַבעם פון דער דאָזיגער אַגענץ. אָבער די ציוניסטישע אָרגאַ־ניזאַציע האָט געפונען פאַר צוועקמעסיג צו איינפירן נויטיגע שינויים אין דעם צוזאַמענשטעל פון דער אַגענץ, כדי זי זאָל באמת זיין אַ יידישע אַגענץ, פריי פון איטלאַכם פּאַרטייאישן פּרצוף. צו דעם צוועק האָט זי אויסגעאַרבעט אַ פּלאַן, וועלכער באַשטימט אַ געהעריגן אָרט אין דער דאָזיגער אַגענץ פאַר די פאָרשטייער פון ניט־ציוניסטן.

אַ חוץ דעם איז קלאָר געוואָרן, אַז בכדי צו פאַרשטאַרקן די אַנטוויקלונג פון ארץ־ישראל און געבן אַ מעגלאַכקייט אַ גרויסער צאָל יידן אויפצוריכטן זיך דאָרטן אַ היים — מוזן זיך פאַראייניגן די יידן פון אַמעריקע און פון פאַרשידענע לענ־דער אין אייראָפּאַ און אזוי ארום צו שאַפן אַ פינאַנסיעלע גע־זעלשאַפט אויף צו אינוועסטירן קאַפּיטאַלן, וואָס זאָל זיין אינ־גאַנצן געבויט אויף געשעפטלאַכע פּרינציפּן, און וואָס זאָל געבן אַ מעגלאַכקייט פון אַ ביליגן קרעדיט פאַר די פאַרשידענע אונטערנעמונגען פון דער אינדוסטריע, אַקערבוי און האַנדל, וועלכע עקזיסטירן שוין אָדער וועלן נאָך אין א״י געגרינדעט ווערן. צוליב דעם איז ניט נאָר וויכטיג צו פאַראייניגן אַלע באַ־

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער
LIBRARY AND READING ROOM OF THE

מיאונגען פון דער ריכטונג אין איין קערפערשאפט (כדי אויס־צומיידן א צושפּליטערונג פון די ענערגיעס), נאָר אויך, אז עס זאָל צונויפגעזאמלט ווערן דער קאַפּיטאַל צו דער צייט, ווען ער איז נויטיג און אין דער געהעריגער מאָס דורך די, וואָס אינ־טערעסירן זיך אָדער דאַרפן זיך פאראינטערעסירן מיטן אויפ־ריכטן די לאַנד פון אונזערע אבות אויף אַ ריכטיגן און זיכערן ווירטשאַפטלאכן באזיס.

גלויבנדיג, אז עס איז זייער געוואונטשן א דיסקוסיע וועגן די דאָזיגע ענינים צווישן די מענשן, וואָס וועלן צו זיי צוטרעטן אָן פּאַרטייאישע פּניות, נאָר מיט אַ ווילן זיי צו באַהאנדלען לויט זייער ווערט און נוצן — דערלויבן זיך די אונטערגעשרי־בענע אייך איינצולאדן אויף א קאָנפערענץ, וועלכע וועט פאָר־קומען דעם 17־טן פעברואר אין אסטאָר־האָטעל אין ניו־יארק, אויף צו באהאנדלען די פראגן. מיר בעטן אייך זייער אונז צו באעהרן מיט אייער קומען, כדי די ווירקונג פון דער קאָנפע־רענץ זאָל זיין ראוי צו דעם גרויסן ווערט פון די ענינים, וואָס שטייען אויף איר סדר־היום.

לואי מאַרשאַל, כורש אַדלער,
האָראַץ שטערן, הערבערט ה. לעהמאַן.

די דאָזיגע איינלאדונג איז בלי ספק געווען א רעזולטאַט פון לאַנגע באַטראכטונגען און אונטערהאַנדלונגען, זי ווייזט אונז אזוי ארום דעם יסוד, אויף וועלכן די ניט־ציוניסטן זיינען גרייט געווען מיטאַרבעטן אין דער יידישער אַגענץ. פון דעם וועלן מיר קודם כל אונטערשטרייכן, אז די אונטערגעשריבענע פּאָרשטייער פון דער ניט־ציוניסטישער זייט האָבן זיך געשטעלט אויפן באזיס פון א"י־מאַנדאַט, וואָס עס האָבן פארלאַנגט די באשלוסן פון XIII קאָנ־גרעס. אמת, אז אין טעקסט פון דער איינלאדונג ווערט ניט דער־מאָנט דער וואָרט מאַנדאַט נאָר דער אָפּמאַך אין לאַזאַן*), וועלכער שטייט אין א נאָענטער פארבינדונג מיטן א"י־מאַנדאַט. עס ווערט

*) די טערקישע רעגירונג האָט ניט ראטיפיצירט דעם פרידנס־אָפּמאַך פון סעוור (1920), דער שלום מיט טערקיי איז ערשט גע־שלאָסן געוואָרן אין לאַזאַן אין יולי 1923.

דאָך גערעדט וועגן דער יידישער אַגענץ, וועלכע דער מאַנדאַט זעט פאָר און וועגן וועלכער עס האַנדלט זיך. עס זיינען אָבער אין דער איינלאַדונג ווי אויסגעמיטן געוואָרן די ווערטער „יידישע נאַציאָנאַלע היים", וואָס די באַלפור־דעקלאַראַציע און דער מאַנדאַט שטרייכן יע אונטער. אָנשטאָט דעם ווערט גערעדט וועגן א היים, סתם א היים, וואָס א גרויסע צאָל יידן, וועלכע אימיגרירן קיין א"י, ווילן זיך דאָרט אויפריכטן. און אין דער פראַגע פון דער דאָזיגער היים, אין די אינטערעסן פון די דאָזיגע יידן, דאַרפן זיך עס פאַראייניגן די יידן פון אַמעריקע און פון פאַרשידענע לענדער אין אייראָפּא, כדי זיי העלפן אין דער ארבעט. צוליב דעם, וואָס ארץ־ישראל איז געוואָרן א לאַנד פון יידישער איינוואַנדערונג, אַן אָרט, וואו עס שמידט זיך און בויט זיך א נייער יידישער ישוב, דאַרפן די אמעריקאַנער נים־ציוניסטן באַטראַכטן זייער באַציאונג צו די ווירטשאַפטלאַכע פראַגן פון א"י, איר קולטורעלער און אינדוסטריעלער אַנטוויקלונג. דאַריבער דאַרף אויך באַטראַכט ווערן דער פאָרשלאָג פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע וועגן אַנטייל פון די אַמעריקאַנער נים־ציוניסטן אין דער יידישער אַגענץ.

דאָס איז די שטעלונג פון די קרייזן, מיט וועלכע ווייצמאַן האָט אונטערהאַנדלט. פון איין זייט זעען מיר זייער גרייטקייט מיטצוהעלפן אין דער אַנטוויקלונג פון א"י, און אין דער ארבעט דאַרפן אַלע באַמיאונגען קאָנצענטרירט ווערן אין איין קערפערשאַפט; די אויפבוי־ און הילפס־ארבעט דאַרף זיך שטיצן אויף ריין ווירטשאַפטלאַכע און געשעפטלאַכע יסודות. פון דער אַנדער זייט איז די באַציאונג פון די דאָזיגע קרייזן צו דער א"י־ארבעט נים אזא, וועלכע עס פאָדערט די אויפגאַבע פון אויפריכטן א נאַציאָנאַלע היים פארן יידישן פאָלק, נאָר פונקט ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן א הילפס־אַקציע פאר די יידישע מאסן פון מזרח־אייראָפּא, וועגן שאפן אַן אָרגאַניזאַציע, א קאָמיטעט פון דעם „דזשאָינט"־טיפ. דאָס איז פאר די ציוניסטן די נעגאַטיווע זייט פון דער ערשטער עפנטלאַכער ענונציאַציע פון די אַמעריקאַנער נים־ציוניסטן. אויף דער קאָנפערענץ אין אסטאָר־האָטעל איז ערשט געקומען צום אויסדרוק אַלזייטיג די ריכ־

מינע שטעלונג פון די צוקונפטיגע ציוניסטישע „שותפים" אין דער אגענץ.

א דאנק דער אנגעשטריינגטער ארבעט פון דר. ווייצמאן זיינען אויף דער איינלאדונג פון מארשאלן און די אנדערע דעם 17־טן פעברואר 1924 זיך צונויפגעקומען אויף א אומפאר־טייאישער קאנפערענץ*) אין אסטאר־האטעל אין ניו־יארק 150 פון די וויכטיגסטע און פראמינענטסטע פערזענלאכקייטן פון אמעריקאנער יידנטום. לואי מארשאל האט געפירט דעם פארזיץ. דער גרעסטער טייל רעדנער האט זיך ארויסגעזאגט פארן אריינטריט אין דער יידישער אגענץ, פאר דער מיטארבעט אין דער א"י־אויפ־בוי־ארבעט. נאר א קלענער טייל דעלעגאטן האבן געהאט זייערע ספקות, אויסגעדריקט זייערע חששות און אפילו א קעגנערשאפט צום ציוניסטישן פארשלאג.

צו די ערשטע האט געהערט לואי מארשאל. אין זיין דערעפ־נונגס־רעדע האט ער ברייט אנגעצייכנט דעם וועג, אויף וועלכן די ניט־ציוניסטן קענען גיין אין דער צוזאמענארבעט מיט די ציוניסטן און פארוואס זיי באדארפן עס טאן. ער גייט ארויס פון דעם שטאנדפונקט, אז די באציאונג פון די ניט־ציוניסטן צו א"י דארף און מוז זיין א באציאונג פון געטרייע יידן. „מ'קען איצט ניט באטראכטן די פראגע, צי האבן מיר באדארפט א באלפור־דעקלא־ראציע, צי ניט. מיר שטייען פאר געשעענע פאקטן, מיט וועלכע מיר מוזן זיך רעכנען". דאס איז איינס. פון דער אנדער זייט ווייזט מאר־שאל אן, אז די עמיגראציע־באגרענצונגען אין אמעריקע ווערן וואס ווייטער אלץ גרעסער. די יידן פון מזרח־אייראפא וועלן אזוי ארום ניט האבן פאר זיך קיין אנדער עמיגראציע־לאנד ווי נאר ארץ־ישראל. ארץ־ישראל איז בכן א פראבלעם אין יידישן לעבן, זי איז די לאנד, וועלכע טראגט מיט זיך א בעסערן מארגן פאר די אונטערדריקטע און עלנטע יידישע מאסן פון מזרח־אייראפא. „מיר טארן דעריבער ניט זיצן מיט פארלייגטע הענט, און אויב ניט פאר אונז, מוזן מיר עס טאן פאר די מיליאנען אונזערע ברידער אין אייראַ־

*) א באריכט פון דער קאנפערענץ געפינט זיך אין „העולם", גליון י' מא' אדר ב' תרפ"ד.

פא... ווען די אַמעריקאַנער יידן וואָלטן אין אַזא צייט געשוויגן און ניט צוגעלייגט זייער האַנט צום א״י־אויפבוי, דאַמאָלס וואָלט די דאָזיגע צרה געווען פיל גרעסער ווי די צרה פון „קו־קלוקס־קלען“ און טויזנטער פאָרדן צוזאמען. די ניט־ציוניסטן האָבן איצט די מעגלאַכקייט זיך צו באטייליגן אין דער ארבעט דורך דער יידישער אַגענץ. צי וועלן מיר אַדורכלאָזן די געלעגנהייט? צי וועלן מיר ניט לאָזן הערן אונזער וואָרט בנוגע ארץ־ישראל, וועלכע איז אונז אלעמען נאָנט צום הארצן? לאָמיר איצט אין א זייט איבערלאָזן די ווערטער און שטרייטן און זיך נעמען צוזאמען צו ארבעט און שאַפונג“.

מיט נאָך א גרעסערער איבערצייגונג, אז די ניט־ציוניסטן מוזן צושטיין צו דעם אויפבוי־ווערק אין א״י זיינען ארויסגעטראָטן א סך אַנדערע רעדנערס. ר י כ ט ע ר ל ע ה מ א ן האָט באזונדערס אָנגעוויזן אויף דעם, אז „די גאַנצע וועלט וועט אונז צו חרפה מאַכן, אויב מיר וועלן ארץ־ישראל ניט אויפבויען... מיר מוזן דעריבער באַווייזן דער גאַנצער וועלט, אז מיר אַנערקענען דאָס, וואָס די וועלט האָט אונז אַנערקענט“. ד יי וו י ס ב ר אַ א ו ן, וועלכער איז געקומען פון א רייזע אין א״י, דערציילט, אז דער אינוועסטירטער קאַפּיטאַל אין א״י איז אזוי זיכער ווי אין ניו־יאָרק. מען וואָלט אין א״י פיל געקענט אויפטאָן, נאָר עס פעלט קאַפּיטאַל. ער זאָגט זיך דעריבער ארויס פאַרן שאַפן א „אינוועסטמענט־באנק“.

קעגן אָננעמען א באשלוס אריינצוטרעטן אין דער יידישער אַגענץ האָט זיך אויף דער קאָנפערענץ שארף ארויסגעזאָגט ד ר. ל. ק. פ ר ע נ ק ע ל. ער איז אמת מסכים מיטן געדאַנק פון שאַפן אין א״י א גייסטיגן און רעליגיעזן צענטער, ער באַציט זיך מיט ליבע צו דער אויפבוי־ארבעט, אָבער ער האָט ניט קיין צוטרוי צו די ציוניסטן. „כל זמן מיר ווייסן ניט, וואָס פאר א פּלאַן די ציוניסטן האָבן אויף דער צוקונפט, קענען מיר מיט זיי ניט צוזאמענגיין. אויב זיי האַלטן זיך נאָך היינט ביי זייער פּאָליטישער פּראָגראַם*), קענען מיר מיט זיי זיך ניט פארשטענדיגן“. ער לייגט דעריבער פאָר, אז די קאָנפערענץ זאָל זיך באַנוגענען מיטן א ו י ס וו י ל ן אַ קאָ־

*) געמיינט די באַזעלער פּראָגראַם און דעם ענדע־ציל פון ציוניזם — די יידישע מלוכה.

מ י ס י ע, וועלכע זאָל דעם גאַנצן פּראָבלעם אויספאָרשן און קו־
מען נאָכדעם מיט פאָרשלאָגן.

אים האָט געענטפערט פּרעזידענט ווייצמאַן אין זיין צווייטער
רעדע אויף דער קאָנפערענץ. די רעדעס פון דר. ווייצמאַן דאַרפן דאָ
באַזונדערס דערמאָנט ווערן. זיי זיינען געווען א מייסטערווערק פון
וואָרט און האָבן ברייט פאַנאַנדערגעוויקלט די ציוניסטישע אידייע,
די ציוניסטישע ארבעט אין א״י. ווייצמאַן האָט דאַסמאָל הויך גע־
האַלטן די ציוניסטישע פאָן און אין נאָמען פון די יידישע מאַסן, וואָס
זיינען צושפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט, אָנהויבנדיג פון לאָרד
ראָטשילד, איינשטיין און אַלפרעד מאָנד און ענדיגענדיג מיטן אָרימען
יידן אין די פאַרוואָרפענע שטעטלאך אין פּוילן און ליטא, האָט ער
זיך געווענדעט צו די אַמעריקאַנער „גדולים״: „עס ווערט געמאַכט
און געשאַפן א גרויסער ווערק. צי איר וועט העלפן, צי ניט, צי די קאָנ־
פערענץ וועט צושטיין צו דער יידישער אַגענץ, צי ניט, די ארבעט
וועט אויסגעפירט ווערן. א י ר ז יי נ ט נ י ט ב כ ח א יי נ ־
צ ו ה אַ ל ט ן ד ע ם ב ר ו י ז נ ד י ג ן ש ט ר אָ ם״. וואָס
איז נוגע דער באַרירטער פראַגע פון ענדע־ציל פון ציוניזם האָט
ווייצמאַן מיט שטאָלץ געענטפערט, אַז ער אליין געהערט צו די
ציוניסטן, וואָס ווילן זוכה זיין צו זען א יידישע מלוכה אין א״י:
„מיין גאַנץ לעבן האָב איך פאַר דעם געמקריבט, און טויזנטער מענשן
אַחוץ מיר האָבן זיך אליין אלס קרבן געבראַכט פאַר דעם הויכן
ציל... ארץ־ישראל איז אונז טייער און מ י ר וו ע ל ן א ו נ ־
ז ע ר ע פּ ר י נ צ י פּ ן נ י ט ב יי ט ן א ו י ף א יי ע ר ע
מ י ל י אָ נ ע ן. מיר זאָגן אייך: נעמט די יידישע אַגענץ ווי זי איז,
אָדער לאָזט זי צורו״.

די ווערטער האָבן געמאַכט אויף די פאַרזאַמלטע דעלעגאַטן
א שטאַרקן רושם. די קאָנפערענץ האָט באַשלאָסן:

„היות ווי דער מאַנדאַט אויף א״י זעט פאָר אין ארטיקל
4, אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע וועט זיכערן די מיטאַרבעט
פון אלע יידן ביים פאַרווירקלאכן די מאַנדאַט־באַשטימונגען,
און היות ווי די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט פאָרגעלייגט די
נים־ציוניסטן זיך צו באַטייליגן אין דער יידישער אַגענץ —
ווערט באַשלאָסן, אַז ד ע ר פּ אָ ר ז י צ ע ר וו ע ט

נאָמינירן אַ קאָמיסיע פון זיבן פערזאָן, וואָס וועט קענען צוקאָאָפּטירן צו זיך נאָך אַנדערע מענטשן, פאַרן אויספאָרשן דעם פּראָבלעם פון דער יידישער אַגענץ, און אויב זי וועט אייננעפינען, אַז די פראַגע האָט אַ פּראַקטישע באַדייטונג, וועט זי צונויפשטעלן אַ פּלאַן, לויט וועלכן די אַמעריקאַנער יידן וועלן זיך קענען באַטייליגן אין דער אַגענץ. די קאָמיסיע האָט די פולמאַכט צו אונטערהאַנדלען מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און מיט אַנדערע קערפּערשאַפטן, כדי צו פעסטשטעלן אַ פּלאַן, וועלכער זאָל דערמעגלאכן דעם ציל צו דערגרייכן. די קאָמיסיע וועט אָפּגעבן אַ באַריכט פון איר אַרבעט פאַר אַ צווייטער סעסיע פון דער קאָנפערענץ אָדער אויף אַן אַנדער וועג, וועלכן זי וועט האַלטן פאַר נויטיג".

די קאָנפערענץ האָט אויך באַשלאָסן באַפולמעכטיגן דעם פאַרזיצער צו נאָמינירן אַ קאָמיסיע פאַר דער גרינדונג פון אַ געזעלשאַפט צו אינוועסטירן קאַפּיטאַלן און צו אַנטוויקלען די ווירטשאַפטלאכע מעגלאכקייטן פון א"י.

דאָס איז געווען דער רעזולטאַט פון דער קאָנפערענץ. זי האָט ניט געבראַכט דאָס, וואָס מען האָט פון איר דערוואַרטעט. זי האָט ניט אָנגענומען קיין דייטלאכן באַשלוס, אַז זי באַטייליגט זיך אין די אַרבעטן פון דער יידישער אַגענץ. עס האָט דאַקעגן געזיגט די מיינונג פון דר. ל. ק. פרענקעל. דער פאָרזיצער וועט נאָמינירן אַ קאָמיסיע, וועלכע וועט ערשט די גאַנצע פראַגע פון דער אַגענץ סטודירן, אונטערהאַנדלען מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, און אויב די קאָמיסיע וועט איינזען, אַז די אַגענץ איז אַ „זאַך" פאַר די אַמעריקאַנער ניט-ציוניסטן, וועט זי קומען מיט אַ באַריכט צו אַ צווייטער קאָנפערענץ. מיט איין וואָרט די פראַגע פון דער באַטייליגונג פון די אַמעריקאַנער יידישע קרייזן איז נאָך ניט געלייזט געוואָרן, זי האָט געמוזט האָבן געדולד, מען האָט געמוזט וואַרטן.

טראָץ דעם איז די קאָנפערענץ אין אַסטאָר-האָטעל אויפגענומען געוואָרן דורך אַ באַדייטנדיגן טייל פון דער ציוניסטישער

עפנטלאכקייט אַלס אַ גרויסע היסטאָרישע גע־שעעניש. מען האָט אין איר געזען די ווירקונג פון דער זיך בויענדיגער נאַציאָנאַלער היים אין א"י, די השפעה פון דער באַווע־גונג, וואָס האָט פאַראייניגט אין זיך אַלע טיילן פון פאָלק אין אַלע טיילן פון דער וועלט פאַר דער אויפגאַבע פון אויפריכטן די יידישע היים אין א"י, אויף די גרויס־יידן און געלט־יידן, וועלכע זיינען ביז־אַהער וייט געשטאַנען פון ציוניסטישן געדאַנק און ציוניסטישער אַרבעט, און וואָס זיי האָבן א סך מאָל אַפילו באַקעמפט. „אַ גרויסן שריט פאָראויס האָט געמאַכט אונזער באַוועגונג אין איין דור: פון באַלאָין פון באַראָן הירש ביזן האָטעל „אַסטאָריא"! אַ שמייכל פול מיט ביטול האָט זיך צוגאָסן אויף די ליפּן פון ערשטן „נאָטאַבל", ווען ער האָט זיך צוגעהערט צו די באַגייסטערטע ווערטער פון ווינגער זשורנאַליסט, און איצט זיינען געקומען הונדערט און פופציג פערזאָן, די זין און אייניקלאך פון דעם „נאָטאַבל", און אַפּלאָדירן די ווערטער פון די תלמידים פון יענעם זשורנאַליסט*)".

די אָפּשאַצונג פון דער קאָנפערענץ, הגם זי איז געווען בלי ספק איבערטריבן, האָט זי דאָך אָבער פון דער אַנדערער זייט געהאַט אַ גרויסע באַדייטונג, טראָץ דעם וואָס זי איז געווען א קאָנפערענץ פון נאָר פראָמינענטע „נאָטאַבלען" און ניט פון געוויילטע פאָרשטייער פון די ברייטסטע יידישע מיליאָנען־מאַסן אין די פאַראייניגטע שטאַטן. דעם וויכטיגסטן מאָמענט איז צו פאַרדאַנקען דעם גרויסן פאַרדינסט פון פרעזידענט וויצמאַן, וועמען עס איז דאָך געלונגען צו פאַראינטערעסירן השפעה־פולע קרייזן פון אַמעריקאַנער יידנטום מיטן פּראָבלעם פון א"י־אויפבוי און צונויפרופן זיי אויף אַ ספּעציעלע קאָנפערענץ געווידמעט דער פראַגע.

די באַשלוסן פון דער קאָנפערענץ, הגם זיי זיינען ניט געווען באַפרידיגענדע, האָבן דאָך באַרעכטיגט צו האָפן, אז סוף כל סוף וועט מען אין דער אַגענץ אַריינציען די קרייזן. די פּראַקטישע באַדיי־טונג פון דער קאָנפערענץ האָט זיך אַרויסגעוויזן ביים קרן־היסוד־

---

*) אליעזר צ'ריקובר: „הוטל אסטוריה", „העולם", גליון ט' מכ"ד אדר א' תרפ"ד.

קאמפיין, וועלכער איז אין דערזעלבער צייט געפירט געוואָרן אין אַמעריקע. עס האָבן זיך אין אים באַטייליגט צום ערשטן מאָל לואי מארשאל און דייוויס בראַאון. דאריבער האָט דער קרן־היסוד־קאַמפיין, אויך אַ דאַנק דער אומדערמידלאכער ארבעט פון דר. ווייצמאַן, געבראַכט דעם יאָר מיט 20% מער ווי דעם פאָריגן יאָר. לסוף מוז געזאָגט ווערן, אַז די קאָנפערענץ פון 17־טן פעברואַר דאַרף באַטראַכט ווערן אלס א אָ נ ה ו י ב פון די אונטערהאַנדלונגען מיט די אַמעריקאַנער נים־ציוניסטן, אַלס דער אָנהויב פון פראָצעס פון שאַפן די פארברייטערטע יידישע אַגענץ. די ציוניסטן זיינען פנים אל פנים אוועקגעשטעלט געוואָרן פאר א שותּף, וועלכער וויל נעמען אויף זיך אַ טייל פון דער אַחריות און האָבן אויך אַ טייל פון דער דעה. און דאָס איז דאָך געווען דער וויכטיגסטער שותּף. די אונטערהאַנדלונגען מיט אים האָבן זיך אָנגעהויבן, ווי נאָר מאַרשאל האָט נאָמינירט די קאָמיסיע צו פאָרשן די פראַגע פון דער יידישער אַגענץ. אין איר זיינען אריין: דר. כורש אַדלער, א. דז. בעקער, י. ביליקאָפף, דייוויס בראַאון, דר. ק. ל. פרענקעל, א. מ. פרידמאַן, דר. א. סימאָן, האַראָץ שטערן און ש. אונטערמייער.

די „איידזשענסי“־פראַגע איז געוואָרן אין דער יידישער עפנטלאַכקייט אין אַמעריקע אַ אַ קט ו ע ל ע ר פּראָבלעם, און אַ סך קרייזן האָבן זיך מיט איר פאַראינטערעסירט. אזוי האָט די קאָנפערענץ פון די אָרטאָדאָקסישע רבנים אין אַמעריקע באַהאַנדלט צווישן אַנדערע אויך די פראַגע פון איר באַטייליגונג אין דער יידישער אַגענץ און באַשלאָסן זיך פאַרשטענדיגן וועגן דעם מיטן „מזרחי“ און דער „אגודה“. די אָרגאַניזירטע יידישע ארבעטער האָבן אין דער זעלבער צייט אַדורכגעפירט אַן אַקציע פון צונויפזאַמלען 150 טויזנט דאָלאר פאר די יידישע ארבעטער־אינסטיטוציעס אין א״י. דאָס איז געפירט געוואָרן אונטער דעם לאָזונג צו אונטערשטיצן דאָס שאַפן א יידישן ארבעטער־צענטר אין ארץ־ישראל.

עס האָט זיך געדוכט, אַז שוין אין א קורצער צייט וועט געלינגען צו מאָביליזירן די אַלע ווירקנדיגע כּוחות אין אמעריקאַנער יידנטום פאר דער היסטאָרישער אויפגאַבע פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע היים אין א״י. מען האָט געהאָפט, אַז די יידישע אַגענץ וועט זיין די בעסטע פאָרם פאר דעם צוועק. ביני לביני איז אָבער

געקומען א שטערונג: דער פּלאַן פון דער יידישער קאָלאָניזאציע אין קרים, וואָס די סאָוויעטישע רעגירונג האָט באַשלאָסן אַדורכצופירן. מען האָט מיט דעם פּלאַן פאראינטערעסירט די איינפלוסרייכע יידישע קרייזן אין אַמעריקע, די זעלבע, וועלכע מען האָט גערעכנט אריינציען אין דער אַגענץ. דער „דזשאָינט" איז אין אַמעריקע געוואָרן דער וואָרטפירער פון נייעם געדאַנק, וועלכער האָט געזאָלט ברייגגען ישועות די דעקלאסירטע יידישע מאַסן אין רוסלאַנד. עס האָט זיך אָנגעהויבן דער קאַמף צווישן ארץ־ישראל און קרים, וואָס האָט אויך אַ באדייטנדיגע ראָל געשפּילט אין דער געשיכטע פון דער יידישער אַגענץ.

י״ג.

באשלוסן און טענדענצן

דעמיסיע פון ד״ר סאָלאָווייטשיק — נייער קריזיס — די סבות פון דער דעמיסיע — דער שטורם אין דער ציוניסטישער עפנטלאכקייט — דער אַרויסטריט פון 45 מיטגלידער פון ציוניסטישן פּאַרטיי־ראַט אין פּוילן — די א. ק.־סעסיע אין מערץ 1924 — די אמעריקאַנער דעלעגאַטן און זייער פּלאַן — דער קאַמף — דזשוּאיש קאָנסיל — איינשטימיגע החלטות — באַשלוסן און טענדענצן — דער פאַרשאַרפטער קריזיס אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּוילן — די הכנות צום צוזאַמענפאָר פון פּוילישן יידנטום פאַר א״י — די אונטערהאַנדלונגען מיט די ניט־ציוניסטן אין פאַרשידענע לענדער — סוף פון א תקופה.

אין דער צייט, ווען אין אַמעריקע זיינען דורך ווייצמאַנען געפירט געוואָרן די אונטערהאַנדלונגען וועגן שאַפן די פאַרברייטערטע יידישע אַגענץ און עס איז פאָרגעקומען די ערשטע אומפּאַרטייאישע קאָנפערענץ פון די ניט־ציוניסטן, איז אין אייראָפּא אויסגעבראָכן אַ קאָנפליקט אין דער עקזעקוטיווע און אַלס פּועל יוצא א קריזיס אין דער באַוועגונג. דער שלום און די אַלגעמיינע צופרידנהייט נאָך דער אויסעראָרדנטלאַכער סעסיע פון א. ק. האָבן לאַנג ניט אָנגעהאַלטן. דעם 20־טן דעצעמבער 1923 האָט דער עקזעקוטיווע־מיטגליד ד ר. מ. סאָלאָווייטשיק זיך אָנגעגעבן אין דעמיסיע. דאָס איז געווען א אָנזאָג פון א קריזיס אינערהאַלב דער אָרגאַניזאַציע און א אָפּפרישונג פון קאַמף צווישן דער מערהייט מיט דער אָפּאָזיציע. די אוממיטלבאַרע סבה פון סאָלאָווייטשיקס דעמיסיע איז געווען דאָס אָפּוואַרפן דורך דער עקזעקוטיווע זיין פאָרשלאָג צו דערווייטערן דעם פּאָליטישן סעקרעטאַר, דעם ה׳ לעאָנאַרד שטיין. ריכטיגער איז דאָס געווען נאָר א אויסערלאַכע סבה, אַנדערע א סך וויכטיגערע מאָמענטן האָבן דערבראַכט צום שריט פון דר. סאָלאָווייטשיק.

וואָס פאַר א סבות זיינען דאָס געווען?

ביבליאָטעק און לעז צימער פון אידיש
נאַציאָנאַלען ארבייטער פערבאַנד.
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Work...

דער אַקציאָנס־קאָמיטעט האָט אָנגענומען דעם שוין אונז באַ־קאַנטן באַשלוס אין דער פראַגע פון דער אַראַבישער אַגענץ, הגם ווייצמאַן האָט פאָרגעלייגט אַן אַנדער אויסוועג. דעם דאָזיגן באַשלוס האָט מען באַדאַרפט איבערשיקן דער ענגלישער רעגירונג אַלס תּשובה פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. אין מיטן נאָוועמבער איז דער־שינען א „ווייס־בוך" וועגן דער פראַגע פון דער אַראַבישער אַגענץ, וואו ס'זיינען געווען פאַרעפנטלאַכט אַלע דאָקומענטן אין דער פראַ־גע. עס האָט צווישן זיי געפעלט דער ציוניסטישער ענטפער — דער באַשלוס פון אַקציאָנס־קאָמיטעט. דאָס האָט אַרויסגערופן א גרויסע קאָנסטערנאַציע און א אויפרעגונג. עס איז אויסגעקומען, אַז די ייִדי־שע אַגענץ, וועלכע עקזיסטירט אויפן יסוד פון מאַנדאַט און וועמען עס איז דורך דער ענגלישער רעגירונג אָנגעפרעגט געוואָרן וועגן איר מיינונג בנוגע דעם פּראָיעקט פון אַן אַראַבישער אַגענץ, האָט איר מיינונג ניט אַרויסגעזאָגט. מען האָט פאַרזיכערט די מיטגלידער פון א. ק., אַז זייער רעזאָלוציע וועט געדרוקט ווערן צוזאַמען מיט די אָפיציעלע דאָקומענטן אין א „ווייס־בוך". וואָס איז דאָ בכן געשען?

דעם באַשלוס פון אַקציאָנס־קאָמיטעט האָט די עקזעקוטיווע ניט איבערגעשיקט אָפיציעל דעם קאָלאָניען־מיניסטעריום, און דער מעמאָראַנדום אין דער פראַגע איז אינגאַנצן בטל געוואָרן*). דאָס איז געטאָן געוואָרן דורכן פּאָליטישן סעקרעטאַר פון דער עקזעקוטי־ווע, לעאָנאַרד שטיין, געוויס לויט א אויפטראַג פון פּרעזידענט ווייצ־מאַן**). דר. סאָלאָווייטשיק איז געווען אויפגעבראַכט אויף ל. שטיינען און געפאָדערט זיין דערווייטערונג פון דער אַרבעט אין דער עקזעקוטיווע. וועגן דעם נייעם פּאָליטישן סעקרעטאַר, לעאָנאַרד שטיין, שרייבט אויך מ. מדזיני און כאַראַקטעריזירט אים אַזוי: „עס איז שווער צו וויסן, צי איז אין אים שטאַרקער דער ציוניסט, צי דער ענגלענדער".

די דאָזיגע האַנדלונג בנוגע די באַשלוסן פון א. ק. איז אויך צו

---

*) מ. מדזיני: „עשר שנים של מדיניות ארץ־ישראלית". דף 244.

**) אָפיציעלע דערקלערונג פון דער עקזעקוטיווע אויף א אָנ־פראַגע פון „העולם" אין שייכות מיטן אַרטיקל פון י. גרינבוים: „לשאלות שאין להן תשובה", גליון מ"ט מכ' טבת תרפ"ד.

פארדאַנקען דער באַציאונג פון פּאָליטישן „אַפּאַראַט" פון דער עקזעקוטיווע צו דער גאַנצער באַוועגונג. דער „אַפּאַראַט" איז זיך געגאַנגען זיין וועג, און זייער אָפט זיך ניט גערעכנט מיט דער מיינונג פון דער אָרגאַניזאַציע און אירע באַשלוסן און אפילו געטאָן דעם היפּוך פון די באַשלוסן פון די ציוניסטישע אינסטאַנצן. אין דעם דאָזיגן „אַפּאַראַט" האָבן א גרויסע ראָל געשפּילט די סעקרעטאַרן פון דער עקזעקוטיווע, באַזונדערס ווען וויצמאַן און סאָקאָלאָוו זיינען צוליב פאַרשידענע טעמים (קאַמפּיינס פון קרן־היסוד) ניט געווען אָנוועזנד אין לאָנדאָן. קעגן אזא באַציאונג צווישן „אַפּאַראַט" און דער אָרגאַניזאַציע איז עס ארויסגעטראָטן דר. סאָלאָווייטשיק.

די עקזעקוטיווע האָט צוויי מאָל נאָכאַנאַנד אָפּגעוואָרפן סאָלאָווייטשיקס פאָרשלאָג וועגן באַזייטיגן שטיינען און מיט דעם געוואָלט יוצא זיין און פאַרבלייבן אין דער אָרדנונג. דאָס איז אָבער לויט אונזער מיינונג ניט באַפרידיגנד, ווייל אין דעם פאַל איז ניט געווען אזוי וויכטיג די פּערזאָן פון שטיינען, עס איז דאָך געגאַנגען אין סיסטעם פון איגנאָרירן די באַשלוסן פון אַקציאָנס־קאָמיטעט.

די פאַרענטפערונג פון „העולם" איז אויך ניט ווייט קיין גערעכטע, הגם דער „העולם" שרייבט*) שוין, אז „וועגן דעם אַלעמען מוז די עקזעקוטיווע אָפּגעבן א דין וחשבון פאַרן אַקציאָנס־קאָמיטעט און געבן דערקלערונגען. אָבער מיר זיינען זיכער, אז נאָר וויכטיגע מאָטיוון, נאָר א פאַראַנטוואָרטלאכע דאגה פאר דער טובה פון אונזערע אינטערעסן און אַ קלאָרע אָריענטאַציע אין דער פּאָליטישער לאַגע האָבן געקענט ווירקן אויף וויצמאַנען, אז ער זאָל באַגיין אזא שריט". מען האָט ניט געטאָרט די זאַך ארויסברענגען אין דער עפנטלאכקייט, מען האָט באַדאַרפט וואַרטן אויף א זיצונג פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, און דאַמאָלס האָט סאָלאָווייטשיק באַדאַרפט ארויסטרעטן מיט זיינע „רעוואָלאַציעס" און ציען די געהעריגע קאָנסעקווענצן.

א חוצדעם האָט נאָך א סבה דערבראַכט צו סאָלאָווייטשיקס דעמיסיע. אין די אונטערהאַנדלונגען מיט די ענגלישע ניט־ציוניסטן

*) „המשבר ההסתדרותי", ibidem.

וועגן זייער אנטייל אין דער יידישער אַגענץ — וואָס זיינען באַנייט געוואָרן נאָכן XIII קאָנגרעס — האָט די עקזעקוטיווע, אזוי צו זאָגן, א ביסל איבערגעכאַפּט די מאָס און זיך ניט געהאַלטן ביי די באַשלוסן פון קאָנגרעס און אַקציאָנס־קאָמיטעט. ווען דר. סאָלאָווייטשיק האָט קעגן דעם פּראָטעסטירט, איז ער געווען אין דער עקזעקוטיווע איינער קעגן אַלע, און דעריבער האָט ער אויך געמוזט אָפּטרעטן.

די דעמיסיע פון דר. סאָלאָווייטשיק האָט ארויסגערופן א אויסערגעוויינלאכן שטורם אין דער ציוניסטישער עפנטלאכקייט, באַזונדערס האָט ער זיין אויסדרוק געפונען אין דער פּוילישער אָרגאַניזאציע, וועלכע קען באַטראַכט ווערן אלס באַראָמעטער פון דער אָטמאָספער אין דער ציוניסטישער באַוועגונג.

דעם 3־טן יאנואר 1924 איז פאָרגעקומען די ערשטע זיצונג פון פּארטיי־ראט, וועלכער איז אויסגעוויילט געוואָרן אויף דער צווייטער סעסיע פון 6־טן פּוילישן צוזאמענפאָר. דער צענטראַל־קאָמיטעט האָט געפאָדערט פון פּארטיי־ראט, אז ער זאָל אָננעמען א שטעלונג בנוגע דער דעמיסיע פון דר. סאָלאָווייטשיק. דער צ. ק., וועלכער האָט אין דער דאָזיגער דעמיסיע געזען א סימן, אז די עקזעקוטיווע רעכנט זיך ניט מיט די באַשלוסן פון אַקציאָנס־קאָמיטעט, האָט אָבער אליין אין דעם ענין ניט געוואָלט באַשליסן און עס איבערגעלאָזן דעם פּארטיי־ראט. דער פּארטיי־ראט ווידער האָט נאָך א לאנגער דעבאַטע באַפולמעכטיגט דעם צ. ק. ארויסזאָגן זיין מיינונג וועגן סאָלאָווייטשיקס דעמיסיע, אין נאָמען פון די פּוילישע ציוניסטן. דער צ. ק. האָט טאַקע אויף זיין זיצונג פון 13־טן יאנואר באַשלאָסן:

1) דער אופן, ווי די עקזעקוטיווע האָט רעאַליזירט די באַשלוסן פון אקציאָנס־קאָמיטעט באַווייזט, אז ביי דער איצטיגער לאַגע איז ניטאָ קיין שום גאראנטיע, אז דער א. ק. וועט להבא קענען זיין די העכסטע אינסטאַנץ פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע.

2) דער באַשלוס פון קאָנגרעס לויט וועלכן אלע מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע זיינען פאראנטוואָרטלאך פאר דער פּאָליטישער טעטיגקייט, האָט קיין שום ווערט ניט, מחמת דער פּאָליטישער רעסאָרט איז אינגאַנצן אָפּהיינגיג.

גאָר פון פרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע און אויך מחמת דעם, וואָס ניט אַלע מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע נעמען ניט קיין אָנטייל אין דער פּאָליטישער ארבעט, אפילו ווען זי איז נוגע זייער וויכטיגע פראגן.

3) די דעמיסיע פון דר. סאָלאָווייטשיק איז א רעזולטאט פון דעם מצב און פון פאַקט, אז די פּאָליטישע טעטיגקייט פון דער עקזעקוטיווע אַנטשפּרעכט ניט אין דער געהעריגער מאָס די באשלוסן פון קאָנגרעס און א. ק., וואָס עס רופט ארויס גרויס באאומרוּאיגונג אין די אַקטיווע ציוניסטישע קרייזן.

צוליב די אלע טעמים ווענדעט זיך דער צ. ק. צו די מיטגלידער פון אַקציאָנס-קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּוילן מיט דער בקשה צו פאָדערן פון דער עקזעקוטיווע, אז זי זאָל באַלד צונויפרופן א זיצונג פון א. ק. און אָננעמען די געהעריגע שריט, כדי אויסצובעסערן דעם מצב, וועלכער אַנטהאַלט א גרויסע געפאַר פאר דער ציוניסטישער באוועגונג.

דער צענטראל-קאָמיטעט פון דער עסטרייכישער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע האָט אויך אָנגענומען א באשלוס, וועלכער פאָדערט אויף דעם פּרעזידיום פון א. ק. צונויפרופן וואָס גיכער א זיצונג אויף צו באהאנדלען די געשאַפענע לאַגע אין דער עקזעקוטיווע.

די קאָנגרעס-אָפּאָזיציע האָט זיך גלייך אָנגעהויבן צו מאָביליזירן צו דער סעסיע פון א. ק. און אין מיטן יאַנואַר איז אין בערלין פאָרגעקומען די ערשטע באראטונג פון די פירער פון דער דעמאָקראַטישער פראקציע, צו וועלכער עס איז אויך צוגעשטאַנען דר. מ. סאָלאָווייטשיק.

פון דער אַנדער זייט האָט די אמעריקאַנער ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע גלייך נאָכן דערהאַלטן די ידיעה וועגן דער דעמיסיע פון ד"ר סאָלאָווייטשיק אויך אויפגעפאָדערט דער עקזעקוטיווע צונויפרופן דעם א. ק., אָבער זי האָט גלייכצייטיג אויסגעדריקט צוטרוי דער האַנדלונג פון דער עקזעקוטיווע.

צווישן די פארטיידיגער פון דער עקזעקוטיווע האָט זיך באַלד געפונען אויך די מערהייט פון דער פּוילישער ציוניסטישער אָרגאַ-

ניזאציע. 45 מיטגלידער פון פּאַרטיי־ראַט (אויף דער אַלגעמיינער צאָל פון 75) זיינען אין פעברואר ארויסגעטראָטן קעגן די באַשלוסן פון זייער צענטראַל־קאָמיטעט און דערקלערט, אַז הגם זיי האָבן אַליין אויסגעוויילט דעם צ. ק. און געהאָפט, אַז ער וועט די אַרבעט פירן אָביעקטיוו, זיינען דאָך זייערע האָפנונגען ניט דערפילט געוואָרן. „אַ גאַנצע ריי פון ענונציאַציעס פון די מיטגלידער פון צ. ק. און דער גאַנצער קאַמף, וואָס זיי פירן אין גייסט פון דער קאָנגרעס־אָפּאָזיציע, זיינען ניט אין הסכם מיט דער הערשנ־דער מיינונג אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּוילן*)".

דער ארויסטריט פון די 45 מיטגלידער פון פּאַרטיי־ראַט האָט צושטערט דעם שלום אין דער פּוילישער אָרגאַניזאַציע און ווידער ארויסגערופן א קריזיס, וואָס האָט גרויס שאָדן געבראַכט דער ציוני־סטישער זאַך.

דערוויילי איז זיך צונויפגעקומען דער אַקציאָנס־קאָ־מיטעט אויף זיין סעסיע דעם 4־טן מערץ 1924 אין לאָנדאָן. צווישן די וויכטיגסטע פראגן, מיט וועלכע די זיצונג פון א. ק. האָט זיך באַשעפטיגט, האָבן זיך געפונען די ענינים פון סאָלאָוויטשיקס דעמיסיע און פון דער פאַרברייטערונג פון דער יידישער אַגענץ.

די דאָזיגע א. ק.־סעסיע האָט זיך אונטערשיידט פון די ביז־אַהעריגע מיט דעם, וואָס די אַמעריקאַנער מיטגלידער פון א. ק. זיי־נען צום ערשטן מאָל ספּעציעל געקומען צופאָרן צו אירע באַראַטונ־גען און געוואָלט אַדורכפירן זייערע פאָרשלאָגן. איבערהויפּט האָבן די אַמעריקאַנער ציוניסטן אָנגעהויבן צו שפּילן א גרעסערע ראָל אין דער אַלוועלטלאַכער באַוועגונג און זיינען געוואָרן אין דער אָרגאַני־זאַציע איינער פון די דעצידירנדיגע פאַקטאָרן. אין אַמעריקע האָט מען אָנגעהויבן צו קוקן מיט אַ ביטול אויפן „אייראָפּייאישן ציוניזם", וועלכער שפּילט זיך אין טעאָריעס און אָפּאָזיציעס און פאַרנאַכלע־סיגט די פּראַקטישע אַרבעט פאַרן אויפבוי־ווערק*). די סבה פון דעם

*) דין וחשבון של הועד המרכזי להסתדרות הציונית בפולניה, בסלו תרפ"ד—בסלו תרפ"ה.

*) זע די אַרטיקלען אין „דאָס אידישע פאָלק" אין אַמעריקע.

צושטאַנד האָט געשטעקט דערין, וואָס אין די פאראייניגטע שטאַטן פון אַמעריקע זיינען דורך די ציוניסטן צונויפגעזאַמלט געוואָרן די גרעסטע סומעס פארן קרן־היסוד, וואָס האָבן געדעקט דעם א"י־בודזשעט. אזוי איז אויף דער אלגעמיינער סומע פון 1.276.557 פונט, וואָס איז צונויפגעזאַמלט געוואָרן ביזן 1־טן מערץ 1924, אויסגע־פאלן אויף די פאראייניגטע שטאַטן 807.983 פונט שטערלינג. פון דער אַנדער זייט האָט דאָך די פארברייטערונג פון דער אגענץ איר וויכטיגסטן אָרט און איר איינפלאכן זין געהאַט אין אַמעריקע.

די אַמעריקאַנער דעלעגאַטן זיינען טאַקע געקומען צו דער א.ק.־סעסיע מיט זייערע פארשלאַגן אין דער פארברייטערונגס־פראגע. זיי זיינען געווען אָן שום ספק אונטער דער השפעה פון די אונטערהאַנ־דלונגען, וואָס זיינען געפירט געוואָרן דורך דר. ווייצמאַן מיט די ניט־ציוניסטן אין אַמעריקע. אב. גאָלדבערג האָט באריכטעט וועגן דער קאָנפערענץ פון 17־טן פעברואר אין האָטעל אַסטאָר. דער אַמערי־קאַנער עקזעקוטיווע־מיטגליד ל ו א י ל י פ ס ק י האָט פאָרגע־לייגט א פלאַן פון דער צוזאַמענאַרבעט מיט די ניט־ציוניסטן. די וויכטיגסטע פונקטן פון דעם פארשלאַג זיינען: די ציוניסטישע אָרגאַ־ניזאציע דערפילט אויף ווייטער די אויפגאַבעס פון דער יידישער אגענץ, א חוץ די אינסטאַנצן פון דער יידישער אגענץ, וואָס עקזיס־טירן שוין (דער ציונ. קאָנגרעס, דער אַקציאָנס־קאָמיטעט און די עקזעקוטיווע), ווערט געשאפן א יידישער ראַט, א ק אָ נ ס י ל, וועלכער וועט באַשטיין אין דער העלפט פון די ניט־ציוניסטן. די א ו י פ ג א ב ע פ ו ן ק אָ נ ס י ל וועט זיין: בּאראַטן זיך אין אלע פּאָליטישע פראַגן, געמיינזאמע טעטיגקייט אין ווירטשאַפטלא־כע פראַגן דורכן שאפן די נויטיגע געלטער, ב א ש ט י מ ע ן ד ע ם ב ו ד ז ש ע ט א ו ן ק אָ נ ט ר א ל י ר ן ז י י ן א ו י ס פ י־ר ו נ ג.

דער דאָזיגער פּלאַן איז געווען א געגנשטאַנד פון דער דעבאַטע ארום דער „איידזשענסי"־פראַגע.

קודם כל וועלן מיר ציטירן דעם בריף, וועלכן דר. ווייצמאַן

קעגן דעם „אייראָפּייאישן ציוניזם" און דעם ענטפער פון י. גרינבוים אין ארטיקל „די גבעונים פון אַמעריקע" אין „נייעם היינט".

האָט צוגעשיקט פון אַמעריקע צו דער זיצונג פון א. ק., וויל ער באַ־
לויכטן דעם נייעם פּלאַן. ווייצמאַן ווייזט אָן, אז הגם עס וועט געשאפן
ווערן א „אינוועסטמענט קאָרפּאָריישן", וועט דאָך דער קרן־היסוד פאַר־
בלייבן, און די ניט־ציוניסטן וועלן אין אים מיטאַרבעטן. דאַמאָלט
וועט דער קאָנגרעס שוין ניט זיין די איינציגע אינסטאַנץ, וואָס באַ־
שטימט דעם גאַנצן בודזשעט. די דאָזיגע רעכט וועט אויך געהערן
די ניט־ציוניסטן. מען דאַרף אָבער ניט מיינען — שרייבט ווייצמאַן
— אז די באַדייטונג פון קאָנגרעס וועט פאַרמינערט ווערן; ער וועט
זיך קענען פאַרנעמען א סך מער מיט די פּראָבלעמען, וועלכע ער האָט
פאַרנאַכלעסיגט אין די לעצטע יאָרן ווי די קולטורעלע טעטיגקייט,
ציוניסטישע פּראָפּאַגאַנדע, פאַרשטאַרקן די אָרגאַניזאַציע און קרן־
קימת.

אָט די פראַגע פון די קאָמפּעטענצן און די רעכט פון ציוניס־
טישן קאָנגרעס איז געוואָרן דער שווערפּונקט פון נייעם פּלאַן און דער
אָביעקט פון קאַמף צווישן דער מערהייט און דער אָפּאָזיציע.

הגם ווייצמאַן שרייבט אין זיין בריוו, אז אים איז אזוי טייער
דער ריינער גייסט און די צוקונפט פון דער ציוניסטישער אָרגאַני־
זאַציע ווי די אַלע, וואָס האַלטן זיך פאַר די שומרים פון דער ציוו־
ניסטישער טראַדיציע, אז ער האָט ניט בדעה צו שטעלן די ציוניס־
טישע אָרגאַניזאַציע פאַר געשעענע פאַקטן, נאָר איר איבערלאָזן דעם
דעצידירנדיגן וואָרט אין די אונטערהאַנדלונגען מיט די ניט־ציוניסטן,
דאָך איז ער גרייט צו באַצאָלן א גרויסן פּרייז אין שווערן פּראָצעס
פון צופאַסן די אָרגאַניזאַציע צו די נייע באַדינגונגען, אויב ער וועט
זיך איבערצייגן, אז דורך דעם וועט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע
קענען דערפילן די אויפגאַבע פון אויפריכטן די יידישע נאַציאָנאַלע
היים.

דער גרויסער פּרייז איז דאָס אָפּזאָגן זיך פון בודזשעט־רעכט
פון קאָנגרעס. צו וואָס פאַר א קאָנסעקווענצן דאָס וואָלט דערבראַכט,
האָט אין א צווייי שעהדיגער רעדע אָנגעוויזן יצחק גרינבוים. ער
שטעלט זיך אָפּ אויף דער באַדייטונג פון קאָנגרעס, פון פּאַרלאַמענט
פון יידישן פאָלק, אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, אין דער יידי־
שער מלוכה אונטערוועגס. דער דאָזיגער כאַראַקטער פון קאָנגרעס
„גיט אַ מעגלאַכקייט אַלע פאַרטייען מיט גאַנץ שאַרף פאַרמולירטע

און קעגנזעצלאכע אידעאָלאָגיעס און שטרעבונגען צו באטייליגן זיך אין דער אָרגאניזאציע און אין קאָנגרעס. אין דעם ליגט דער צוואנג, וואָס צווינגט זיי צו בלייבן אין קאָנגרעס, הגם זיי אונטערליגן אָפט־מאָל אין קאמף מיט זייערע קעגנער. וואָרום ארויסגיין פון קאָנגרעס הייסט ארויסגיין פון פאָלק, וואָס בויט זיין לאנד, הייסט אפזאָגן זיך פון דער מעגלאכקייט צו באאיינפלוסן די גרויסע ארבעט, וואָס ווערט געשאפן, באנוגנען זיך מיט דעם, וואָס מען קען אליין מאָן אָדער בלויז מיט ווערטער". דאָס האָלט איין אין קאָנגרעס דעם „מזרחי" און די סאציאליסטישע פארטייען. דער קאָנגרעס צעמענטירט אַזוי ארום די גרויסע באפרייאונגס־באוועגונג פון יידישן פאָלק. „און שטעלט מען אן אנדער אינסטיטוציע העכער ווי דעם קאָנגרעס, גיט מען יענער אינסטיטוציע די בודזשעט־רעכט, דאן צושטערט מען דעם קאָנגרעס. עס מאכט ניט אויס, וואָס אין יענער אינסטיטוציע קען דער קאָנגרעס פארטראטן זיין, און אז די דאָזיגע פארטרעטער קענען אפילו זיין אין דער מערהייט. דער עיקר איז, וואָס זייער סאָלידאריטעט קען זיך בשום אופן ניט האַלטן, וואָרום די פארשידענע טיילן פון דער דאָ־זיגער פארטרעטונג וועלן דאָך מוזן פרובן דורכפירן אין דער העכערער אינסטיטוציע דאָס, וואָס זיי האָבן ניט געקענט דורכפירן אין קאָנגרעס. די, וואָס וועלן בלייבן אין דער מינדערהייט אויפן קאָנגרעס — ווער זיי זאָלן ניט זיין — וועלן אפעלירן צו דער הע־כערער אינסטאנץ, אויב זיי וועלן האָבן די מינדעסטע שאנסן צוזי־ען אויף זייער זייט די ניט־ציוניסטישע מיטגלידער*)". צוליב דעם וועט דער קאָנגרעס פארלירן זיין גאנצן אינטערעס פאר די באזונ־דערע פארטייען, זיי וועלן דאָך דארפן פירן א דאָפּעלטן קאמף. דאָס קען דערברייינגען צו דעם, אז די פארטייען וועלן זיך ניט וועלן אונ־טערוואַרפן דעם קאָנגרעס, ארויסטרעטן פון אים און פארבלייבן נאָר אין דער העכערער אינסטאנץ. די ציוניסטישע אָרגאניזאציע וועט זיך צוברעקלען, צושפליטערן. אמת, אז דאָס „וועט אפשר ניט קומען מיט איין מאָל, וואָרום די אינערציע פון קאָנגרעס איז גרויס, אָבער עס וועט מוזן קומען".

אין דער ווייטערער קאָנסעקווענץ וואָלט די באגרענצונג פוי

*) „חבלי־גאולה" ז. 145—146.

די קאָנגרעס=רעכט דערבּראָכט, אַז דער באַגריף פון אַ י י ד י ש ן ב י ר ג ע ר, וואָס דער ציוניזם האָט באַשאַפן אויף דער יידישער גאַס, פון אַ ייד, וואָס באַטייליגט זיך אין די שטרעבונגען, אין דעם שאַפן און שמידן דעם עתיד פון יידישן פאָלק, וואָס דעצידירט וועגן גורל פון דער אומה, אַז די דאָזיגע יידישע בירגערשאַפט וועט פאַר=לירן איר בולטסטן אויסדרוק, וואָס עס איז די ס ו ב ע ר ע נ ע פ א ר ט ר ע ט ו נ ג פון אויפלעבנדיגן פאָלק, דער קאָנגרעס. דאָ=מאָלס וואָלט דער ייד ניט געהאַט צו וואָס זיך צו אָרגאַניזירן, די ציוניסטישע געמיינשאַפט וואָלט פאַרלאָרן איר עקזיסטענץ=באַרעכ=טיגונג. און דאַריבער, קומט גרינבוים צום אויספיר, טאָר מען ניט אויפגעבן דעם פרינציפ פון פאָלקס=הערשאַפט פאַרן געדאַנק פון אַ וואָס שנעלערן אויפבוי פון א"י דורך דער אַגענץ=פאַרברייטערונג.

די רעדע האָט איר השפעה געהאַט. אין פּראָגראַם פאַר די אונ=טערהאַנדלונגען פון דער עקזעקוטיווע מיט די ניט=ציוניסטן, וואָס עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דורך אַ ספּעציעלע קאָמיסיע פון אַקציאָנס=קאָמיטעט, זיינען געווען פאָרמולירט געוואָרן די בודזשעט=רעכט פון קאָנגרעס און פון ראַט אַזוי, ווי גרינבוים האָט עס פאָרגעלייגט. אַ חוצדעם איז די קאָמיסיע געקומען צו אַ פולקאָמען הסכם בנוגע די רעזאָלוציעס, וואָס עס האָט באַדאַרפט אָננעמען דער א. ק. אין דער פראַגע פון דער יידישער אַגענץ. זיי זאָגן:

1. דער א. ק. באַגריסט מיט פרייד די גרייטקייט, וואָס עס האָבן אויסגעדריקט גרויסע יידישע קרייזן אין פאַרשידענע לענדער, מיטצואַרבעטן אין אויפבוי פון דער נאַציאָנאַלער היים פאַרן יידישן פאָלק אין ארץ=ישראל.

2. מיט גרויס באַפרידיגונג נעמט דער א. ק. צו קענטניש דעם באַ=שלוס פון דער קאָנפערענץ פון אַמעריקאַנער יידן פון 17=טן פעברואר, די החלטה, וועלכע נעמט פון איין זייט אין באַטראַכט די גרינדונג פון אַ „אינוועסטמענט קאָרפּאָריישן" פאַר א"י, און דריקט אויס פון דער אַנדערער זייט די גרייטקייט פון די אַמעריקאַנער יידן צו מיטאַרבעטן אין דער יידישער אַגענץ אין הסכם מיטן אַרטיקל 4 פון מאַנדאַט. גלייכצייטיג באַגריסט דער א. ק. דעם באַשלוס פון די יידישע געווערקשאַפטן אין אַמע=ריקע צו באַטייליגן זיך אַקטיוו אין דער א"י=אַרבעט.

3. די ציוניסטישע אָרגאניזאציע זעט אין די עובדות א גרויסן שריט פאָרווערטס אויף דעם וועג פון דער צוזאמענגעשלאסנקייט (?) פון כלל־ישראל צו דער מיטאַרבעט אין אויפבוי פון דער נאַציאָנאַלער היים, וועלכע דאַרף איר ערשטע אויסדרוקס־פאָרם געפינען אין דער שאפונג פון א יידישן ראט פאר א״י. דער אָ. ק. פאָדערט בכן אויף די עקזעקוטיווע ממשיך צו זיין מיט דער גאַנצער ענערגיע אירע באמיאונגען צו שאַפן דעם יידישן ראט.

4. זייענדיג איבערצייגט, אז גרויסע טיילן פון יידישן פאָלק זיינען גרייט צו ווידמען זייערע מאַטעריעלע און מאָראַלישע כוחות פאר דער דורכפירונג פון דעם ווערק, איז די ציוניסטישע אָר־גאניזאציע גערן צו טאָן אלץ, כדי דערגרייכן צו א האַרמאָ־נישן צוזאמענווירקן אויפן יסוד פון א געמיינזאמער אחריות.

די דאָזיגע רעזאָלוציעס זאָגן ניט קיין סך און האָבן אויך פיל ניט מחדש געווען. עס איז פארבליבן דער פרינציפ פון די קאָנגרעס־באשלוסן וועגן פראוויזאָרישן כאראקטער פון דעם ראט, וואָס דאַרף געשאפן ווערן מיט דער באטייליגונג פון די ניט־ציוניסטן. עס האָט ווייטער פארפליכטעט די החלטה פון קאָנגרעס, אז אין משך פון דריי יאר דאַרף צונויפגערופן ווערן דער וועלט־קאָנגרעס, וועלכער דאַרף זיין די קרוינונג פון דער פארברייטערונגס־ארבעט. מען האָט אויך ניט געענדערט די שטעלונג, וואָס די פאריגע א. ק.־סעסיע האָט אָנגענומען בנוגע דעם אופן פון צוציען די ניט־ציוניסטן. עס איז נאָר אָקצעפּ־טירט געוואָרן דער פּלאַן פון לואי ליפּסקי, מחמת די אונטערהאַנ־דלונגען מיט די ניט־ציוניסטן האָבן זיך אין פארשידענע לענדער, באַ־זונדערס אין אַמעריקע, אָנגעהויבן, האָט מען בכן באדאַרפט פאר־שטעלן דעם ניט־ציוניסטישן קאָנטראַהענט א קאָנקרעטן פארשלאג. דאָס האָט געזאָלט זיין דער דזשוּאיש קאָנסיל, א אינ־סטאַנץ פון דער יידישער אַגענץ צוגלייך מיטן ציוניסטישן קאָנגרעס, אקציאָנס־קאָמיטעט און עקזעקוטיווע. אין דאָזיגן ראט זאָלן א העלפט ערטער פארנעמען די ניט־ציוניסטן, און זיי װעלן אויך דעצידירן אין פּאָליטישע אוןווירטשאַפטלאכע פראגן, באשטימען דעם בודזשעט און קאָנטראָלירן זיין אויספירונג. די ציוניסטישע אָרגאניזאציע, די טרעגערין פון דער פאָלקס־סובערעניטעט, פארבלייבט אויף ווייטער

כלפי חוץ די יידישע אַגענץ. זי האָט אַזוי אַרום אַליין באַגרעניצט אין אַ געוויסער מאָס אירע רעכט דורכן שאַפן אַ ראַט פון ציוניסטן און ניט=ציוניסטן, מיט וועמענס מיינונג זי וועט זיך מוזן רעכנען. דער צושטאַנד דאַרף אָנהאַלטן ביזן צונויפרופן דעם יידישן וועלט=קאָנגרעס.

דאָס איז געווען דער ציוניסטישער פאָרשלאַג און דער באַזיס פאַר די אונטערהאַנדלונגען פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע מיט די פאָרשטייער פון ניט=ציוניסטישן יידנטום. די דאָזיגע קאָנצעפּציע, וועלכע איז איינשטימיג אָנגענומען געוואָרן, האָט אַרויסגערופן אַ *צופרידנהייט* אין אַלע קרייזן און אַ סוף געמאַכט צו דער אַנדרלמוסיה, וואָס האָט געהערשט אין דער באַוועגונג פאַר דער א. ק.=סעסיע. עס איז אַלזאָ קלאָר אָנגעצייכנט געוואָרן די באַציאונג פון קאָנסיל צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און אירע אינסטאַנצן. מער בפרוטרוט איז די באַציאונג פאָרמולירט געוואָרן אין די אינסטרוקציעס פאַר דער עקזעקוטיווע, וואָס די א. ק.=קאָמיסיע האָט אויסגעאַרבעט.

דער ענין סאָלאָווייטשיק, וועלכער האָט אַרויסגערופן אַזאַ שטורם אין דער ציוניסטישער עפנטלאַכקייט, האָט אָבער אין א. ק. ניט געפונען דעם געהעריגן אָפּקלאַנג. די עקזעקוטיווע האָט געגעבן דערקלערונגען, זיי האָבן אָבער אינגאַנצן ניט באַפרידיגט. די דעבאַטע אַרום דער פראַגע איז ניט געשטאַנען אויף דער געהעריגער הויך, זי האָט ניט געטראָגן קיין זאַכלאַכן כאַראַקטער, נאָר איז געפירט געוואָרן אויף אַ ריין פערזענלאַכן באָדן. דאַריבער איז זי געווען ווייניג אינטערעסאַנט. די עקזעקוטיווע האָט געטענהט, אַז זי האָט גוט געהאַנדלט; די אָפּאָזיציע ווידער האָט געפאָדערט צו באַשליסן, אַז די עקזעקוטיווע מוז דערפילן די החלטות פון אַקציאָנס=קאָמיטעט, און אַז דר. סאָלאָווייטשיק זאָל צוריק אַרייַנגיין אין דער עקזעקוטיווע. אָבער נאָך עטלאַכע דערקלערונגען פון סאָקאָלאָוו איז דער פאָרשלאַג צוריקגעצויגן געוואָרן, און אין דעם ענין איז קיין באַשלוס ניט אָנגענומען געוואָרן.

דאָס זיינען געווען די רעזולטאַטן פון דער אַקציאָנס=קאָמיטעט=זיצונג אין מערץ 1924. זי האָט צוריקגעשטעלט דעם שלום אין דער באַוועגונג און צוזאַמענגעפאַסט די כוחות פאַר דער גרויסער אַרבעט,

וואָס האָט דערוואַרטעט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. די צו־פרידנהייט איז אָבער ניט געווען קיין פולע. די אָפּאָזיציע האָט גע־ספקט, צי וועלן אויף די אָנגענומענע באַשלוסן ניט געמאַכט ווערן ווייטגייענדיגע פירושים, „וואָרום א חוץ באַשלוסן זייגען נאָך פאַראַן טענדענצן, וואָס קומען ניט אַזוי באַלד צום אויסדרוק אין החלטות. און אויב די טענדענצן גייען ווייטער ווי די החלטות — דאַן העלפט קיין שום פאָרמולירונג און זאָל זי זיין אַזוי קלאָר און אונ־צווייַדייטיג, דאַן וועלן די טענדענצן ברעכן יעדן באַשלוס ווי געגוי־ער זאָל ניט זיין, מען וועט אים אויספירן אין הסכם מיט די טענ־דענצן. און די טענדענצן זייגען געבליבן כמעט דיזעלבע ווי זיי זייגען געווען. דער קאַמף פון דער אָפּאָזיציע האָט בלויז געפירט דערצו, אַז אין די באַשלוסן האָט מען גענומען אין אכט אירע פאָדערונגען, ווייל מען האָט געוואָלט אָפּשוואַכן דעם קאַמף, אויס־מיידן אים, אום ניט געשטערט צו זיין*)."

אזוי האָט געשריבן גרינבוים נאָך דער סעסיע פון א. ק. און האָט אָנגעזאָגט, אז ער וועט ניט אָפּשטעלן דעם קאַמף קעגן די הערשנדיגע טענדענצן, קעגן דער אַלגעמיינער שטימונג, וואָס מוז ברייגגען צו א אומגליק, צו א קאַטאַסטראָפע. „און זאָל עס אפילו קאָסטן דאָס פולשטענדיגע פארלירן דעם צוטרוי פון די ציוניסטישע מאַסן אין פוילן, וואָס איז מיין איינציגער אוצר און מיין גרעסטער שטאָלץ**)".

דער ערשטער עטאַפּ פון דעם אָנגעזאָגטן קאַמף האָט זיך אָפּ־געשפילט אויף דער צווייטער זיצונג פון ציוניסטישן פּאַרטיי־ראַט אין פוילן, דעם 16־טן מערץ. כדי צו צושרייבן א גרעסערע חשיבות די לעצטע החלטות פו א. ק. און אזוי ארום זיך קעגנשטעלן די הערשנ־דיגע טענדענצן, האָט גרינבוים פארגעלייגט דעם פאַרטיי־ראַט אָנ־נעמען א באַשלוס, וועלכער זאָל אויסדריקן די צופרידנהייט פון די איינשטימיג אָנגענומענע רעזאָלוציעס אין א. ק. וועגן דעם יידישן ראַט פאַר א"י, וואָס זיכערן די סובערעניטעט פון ציוניסטישן קאָנ־גרעס, פון דער איינציגער געוויילטער פארשטייערשאַפט פון דער

---

*) ibidem ז. 141.
**) ibidem ז. 142.

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND

יידישער אַגענץ ביזן צונויפרופן דעם וועלט־קאָנגרעס. דער באַשלוס האָט אויך געזאָלט אונטערשטרייכן, אַז די החלטות פון א. ק. האָבן אָנגעצייכנט דעם גרעניץ פאַר די אונטערהאַנדלונגען מיט די ניט־ציוניסטן, און האָט געזאָלט אויפפאָדערן דעם צענטראַל קאָמיטעט צו שטיין אויף דער וואַך פון די החלטות.

די מערהייט פון פּאַרטיי־ראַט האָט אָבער ניט געוואָלט דעם באַשלוס אַקצעפּטירן, ווייל זי האָט געהאַלטן, אַז דורך דעם וועט ווייצמאַן געשטערט ווערן אין זיין אַרבעט אין אַמעריקע. דער צ. ק. האָט דאַריבער זיך אָנגעגעבן אין דעמיסיע. דאָס אַלץ איז געווען פאַרבונדן מיטן אַרויסטריט פון די 45 מיטגלידער פון פּאַרטיי־ראַט, וועגן וואָס מיר האָבן אויבן גערעדט. די מערהייט פון פּאַרטיי־ראַט האָט ניט געוואָלט אָננעמען די דעמיסיע און טראָגן די אחריות פאַר דער ווייטערדיגער אַרבעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּוילן. אויפן פאָרשלאַג פון דר. גאָטליב איז בכן דער פּאַרטיי־ראַט דורכן צ. ק. אויפגעלייזט געוואָרן, און ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צונויפרופן אַ צוזאַמענפאָר אויף זומער 1924. דער קריזיס אין פּוילן האָט זיך אַזוי אַרום נאָך מער פאַרשאַרפט.

דאָס האָט אָבער ניט געשטערט דעם צ. ק. צו אויספירן די באַשלוסן פון 6־טן צוזאַמענפאָר וועגן אַריינציען די יידישע מאַסן אין פּוילן אין דער פאַרברייטערטער יידישער אַגענץ*). דאָס האָט באַדאַרפט געשען דורכן אָרגאַניזירן אַ צוזאַמענפאָר פון פּוילישן יידנטום פאַר ארץ־ישראל. עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ אַרבעטס־פּלאַן, ווי אַזוי עס צו רעאַליזירן. לויט דעם פּלאַן דאַרפן זיך באַטייליגן אין די וואַלן צום דאָזיגן צוזאַמענפאָר אַלע יידן: א) וואָס קויפן אויס דעם ציוניסטישן שקל, ב) וואָס זיינען תורם פאַרן קרן־היסוד, אָדער ג) וואָס שרייבן אונטער אַ ספּעציעלע דעקלאַראַציע, אין וועלכער זיי זאָגן זיך אַרויס פאַר דער אויפבויאונג פון א"י. אויף אַזאַ אופן, האָט מען גערעכנט, וועט די צאָל יידן, אין וועמענס נאָמען דער צוזאַמענפאָר פאַר א"י וועט רעדן, דערגרייכן ביז איין מיליאָן.

אין דער גאַנצער פראַגע איז געקומען צו אַ הסכם צווישן דעם

*) זע אויבן זייט 155—154.

צ. ק. פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע מיט די באזונדערע ציוניסטישע פעדעראציעס און עס איז ארויסגעשיקט געוואָרן א איינלאדונג צו באטייליגן זיך אין א אָרגאניזיר־קאָמיטעט, אונטערגעשריבן דורך דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, „מזרחי", „התאחדות", „צעירי ציון", „פועלי־ציון" און „דרור", צו 28 אָרגאניזאציעס, פארטייען, פארבאנדן און געזעלשאפטן*).

מיט דעם איז געוואָרפן געוואָרן אין די יידישע מאַסן אין פוילן דער לאָזונג צו באטייליגן זיך אין דער פארברייטערטער יידישער אַגענץ. ער האָט אָבער אין פוילן ניט געקענט געפינען אזא אָפקלאנג און האָבן אזא באדייטונג ווי אין אַמעריקע אָדער אין אנדערע לענדער. די ציוניסטישע באוועגונג איז אין פוילן געווען דער וויכטיגסטער און דעצידירנדיגער פאקטאָר אין יידישן לעבן, זי האָט איר השפעה אויסגעאיבט אויף די ברייטסטע יידישע מאַסן און מיט זיי אָנגעפירט. אלס באווייז דערצו וועלן מיר אָנגעבן די איבערוויגנדיגע מערהייט ציוניסטישע דעפוטאַטן און סענאַטאָרן אין יידישן „קאָלאָ" פון פוילישן סיים און סענאַט און די סומע פון 40.720 פונט שטערלינג וואָס דער פוילישער יידנטום האָט געגעבן, טראָץ זיין שלעכטן ווירטשאפטלאכן מצב, פארן קרן־היסוד אין די יארן 1921—1924 אויפן רוף פון דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע. קיין אנדער אקציע, קיין אַנדער אָרגאניזאציע האָט אַזאַ גרויסע סומע ניט צונויפגעזאמלט. און דעריבער האָט די פארברייטערונגס־ארבעט אין פוילן ניט געקענט האָבן אזא גרויסע חשיבות. דאָ האָט דער גאנצער פארברייטערונגס־

*) 1) „שלומי אמוני ישראל", 2) פאָלקס־פארטיי, 3) „בונד", 4) „פועלי ציון" (לינקע), 5) יידישער סוחרים־פאריין, 6) יידישער קליינהענדלער־פאריין, 7) יידישער האַנטווערקער־פאריין, 8) קאָאָפּעראטיוון־פארבאנד, 9) קולטור־אמט ביי דער צענטראַלע פון די פּראָפעסיאָנעלע פאריינען, 10) פּראָפעסיאָנעלער פאריין פון דרוק־ארבעטער, 11) פאריין פון יידישע קינסטלער, 12) יידישער ליטעראַטן און זשורנאליסטן־פאריין, 13) לערער־פאריין, 14) פארבאנד פון מיטל־שול־לערער, 15) אינזשיניערן־פאריין, 16) דאָקטוירים־פאריין, 17) אגודת הרבנים, 18) „טאָז", 19) „אָרט", 20) „בני־ברית־לאָזשע, 21) „מכבי", 22) „בר־כוכבא", 23) פרויען־פאריין, 24) צייטוו. יידישער נאַציאָנאַל־ראַט, 25) „תרבות", 26) „החלוץ", 27) „השומר הצעיר", 28) סקויטן־אָרגאניזאציע ע"ש הקפיטן טרומפלדור (דו"ח הועה"מ להסתדרות הציונית בפולניה, דף 12).

פראבלעם געטראגן מער א טעאָרעטישן כאראקטער — וואָס עס האָט אויך געהאַט א ווירקונג אויפן קאַמף, וועלכער איז געפירט געוואָרן מיט אזא אייפער אין דער פּוילישער ציוניסטישער עפנטלאכקייט — ווי געהאַט א וואָס פאר עס איז פּראקטישן זין. דאָך האָט דער גרעס־טער יידישער קבוץ אין אייראָפּא געמוזט האָבן זיין פארטרעטונג אין דער פארברייטערטער יידישער אַגענץ, און צוליב דעם איז מען צוגעטראָטן צו אָרגאניזירן דעם צוזאמענפאָר פון פּוילישן יידנטום פאר ארץ־ישראל.

אין דער זעלבער צייט זיינען אָנגעקניפּט געוואָרן באציאונגען מיט די ניט־ציוניסטן אין אנדערע לענדער, ווי אין ע נ ג ל א נ ד, ד ײ ט ש ל א נ ד, ה אָ ל א נ ד און ק אַ נ א ד ע*). די אונטער־האַנדלונגען וועגן זייער ארייַנטריט אין דער פארברייטערטער יידי־שער אגענץ האָבן זיך אָנגעהויבן. זיי זיינען אָבער ניט געפירט געוואָרן אויף דעם פלאַך ווי אין פּוילן, ד. ה. אין דער ריכטונג צונויפצורופן לאַנדעס־קאָנפערענצן, אין וועלכע עס זאָלן זיך באטייליגן אלע יידן, וואָס ווילן מיטאַרבעטן אין א״י־אויפבוי, און וועלכע זאָלן אויסקלייבן די פאָרשטייער פון דעם געגעבענעם יידישן קבוץ אין דער פארברײ־טערטער אגענץ. מען האָט דאָקעגן זיך פארשטענדיגט מיט אָרגאני־זאציעס, מיט פערזענלאכקייטן, וועלכע מען האָט געוואָלט צוציען צום אויפבוי־ווערק. די אלע פארבינדונגען זיינען אָבער געוואָרן אָפּהייַנ־גיג פון פארלויף פון די אונטערהאַנדלונגען, וואָס זיינען געפירט גע־וואָרן מיט די ניט־ציוניסטן אין די פאראייניגטע שטאַטן פון אַמערי־קע. זיי האָבן געהאַט די גרעסטע השפּעה אויף דער ווייטערדיגער אַנטוויקלונג פון דער פארברייטערונגס־ארבעט און די גרעסטע באַ־דייטונג פארן פּראבלעם פון פארברייטערן די יידישע אַגענץ.

דער לאָזונג פון שאַפן א פארברייטערטע יידישע אַגענץ, וועל־כע זאָל ארומנעמען אלע שיכטן פון פאָלק, וואָס זיינען גרייט מיט־צואַרבעטן לטובת דעם אויפבוי אין ארץ־ישראל, איז דורך די ציו־

---

*) Bericht der Executive der Zionistischen Organisation an den XIV. Zionistenkongress. London 1925, s. 23.

ניסטן געוואָרפן געוואָרן אויף דער יידישער גאס, אין די יידישע קבוצים. דער געדאַנק איז אויפגענומען געוואָרן דורך די ניט־ציוניסטן, ד. ה. דורך די יידן, וואָס געהערן ניט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אָבער וואָס ווילן מיטווירקן אין אויפריכטונגס־פּראָצעס פון דער אין מאַנדאַט אַנערקענטער יידישער נאַציאָנאַלער היים. עס האָבן זיך אָנגעהויבן די אונטערהאַנדלונגען צווישןביידע פּאַראַינטערעסירטע צדדים וועגן דעם אופן, ווי אזוי צו אָרגאַניזירן די צוזאַמענאַרבעט פון די ביידע טיילן פון יידישן פאָלק.

אויף דער קאַרלסבאַדער יאר־קאָנפערענץ, ווען עס איז צום ערשטן מאָל באַשלאָסן געוואָרן צו פאַרברייטערן די יידישע אַגענץ, איז אנערקענט געוואָרן אן אלוועלטלאכער יידישער קאָנגרעס פאר ארץ־ישראל אלס די בעסטע פאָרם פון דער דאָזיגער פאַרברייטערונג. דעם לאָזונג פון א וועלט־קאָנגרעס האָבן אָבער די ציוניסטן ניט געוואָרפן אין פאָלק אוים מורא, אז דער פּרוב וועט ניט געלינגען, אז אין בעסטן פאל וואָלט מען באַדאַרפט אויף דעם לאַנג וואַרטן, ווייל דער פאָלק איז נאָך צו דעם ניט געווען צוגעגרייט. עס איז געקומען דער XIII קאָנגרעס און האָט באַשלאָסן דעם וועלט־קאָנגרעס אָפּלייגן אויף דריי יאר און ביז דער צייט אָרגאַניזירן אַ קאָנפערענץ פון די ניט־ציוניסטן, פון פאָרשטייער פון יידישע קבוצים און פאַרטרעטער פון יידישע אָרגאַניזאַציעס, און שאַפן א ראַט פאר דער צוזאַמענאַרבעט מיטן אַקציאָנס־קאָמיטעט. די א. ק.־סעסיע אין מערץ 1924 האָט דעם ראַט פאַרביטן אויף א דזשוּאינט קאָנסיל, וועלכער זאָל באַשטיין פון אַ העלפט ציוניסטן און ניט־ציוניסטן און וועלכער זאָל זיין אן אינסטאַנץ (א חוץ די שוין עקזיסטירנדיגע) פון דער יידישער אַגענץ מיט ברייטע קאָמפּעטענצן. דאָס האָט געזאָלט זיין דער ציוניסטישער קאָנקרעטער פאָרשלאָג אין די אונטערהאַנדלונגען מיטן צווייטן צד.

די דאָזיגע אונטערהאַנדלונגען עפענען א צווייטע תקופה אין דער געשיכטע פון דער פאַרברייטערונג פון דער יידישער אַגענץ. דער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט, אמת, גערעכנט, אז אין משך פון א יאר וועט די פאַרברייטערטע אַגענץ זיין א פאַקט, און האָט דאַריבער באַשלאָסן, אז די יאר־קאָנפערענץ זאָל באַשטעטיגן די פאַרשטענדיגונג מיט די ניט־ציוניסטן. אין דער ווירקלאכקייט, אין רעאַליזירונגס־פּראָצעס האָבן זיך אָבער די ציוניסטן אָנגעשטויסן אויף גרויס־

סע שוועריגקייטן און שטערונגען הן פון אָביעקטיווער נאַטור, הן מצד די „שותּפים" און הן פון אינווייניג. די פאַרברייטערונגס־אַרבעט האָט בכן זיך פאַרצויגן מער ווי פינף יאָר און זיך געענדיגט מיט דער ער־שטער סעסיע פון ראַט פון דער יידישער אַגענץ אין מיטן אויגוסט 1929 אין ציריך. אין משך פון דער דאָזיגער צייט האָבן די ציוניסטן ניט איינמאָל געמוזט אָפּטרעטן פון זייער אָנגעצייכנטן פּלאַן ווי די פאַר־ברייטערטע אגענץ צו שאַפן און אָפּזאָגן זיך פון פּרינציפּן, פאַר וועלכע זיי האָבן געקעמפּט. דאָס האָט זיך מאַקע באַלד אַרויסגעוויזן, ווען די קאָמיסיע פון די אַמעריקאַנער ניט־ציוניסטן, וואָס איז נאָמינירט געוואָרן דורך מאַרשאַלן, האָט אָפּגעוואָרפן דעם פאָרשלאַג פון די ציוניסטן וועגן פּראָוויזאָרישן כאַראַקטער פון דער פאַרברייטערטער אגענץ.

אין דער צווייטער תּקופה זיינען שוין די ציוניסטן ניט געווען די איינציגע, וועלכע האָבן דעצידירט וועגן אופן ווי די אגענץ צו פאַרברייטערן, וועגן דער צוקונפטיגער פאָרם פון דער פאַרטרעטונג, וועלכע איז דורכן מאַנדאַט באַרופן געוואָרן מיטצואַרבעטן מיט דער א"י־אַדמיניסטראַציע אין די אַלע אנגעלעגנהייטן, וואָס זיינען נוגע דעם אויפשטעלן פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א"י. די ציוניסטן האָבן זיך געמוזט רעכנען מיט דער מיינונג פון צווייטן צד, מיט זיין ווילן און שטרעבונג, אויב זיי האָבן געוואָלט, אַז אין דער פאַרברייטערטער אַגענץ זאָלן אַריינגעצויגן ווערן באמת אַזעלכע קרייזן, וואָס זאָלן א שטוים טאָן די אויפבוי־אַרבעט ווייט פאָראויס. דאָס האָט בלי ספק געווירקט אויפן כאַראַקטער און אויף דער געשטאַלטונג פון דער היינט עקזיסטירנדיגער פאַרברייטערטער יידישער אַגענץ.

דער קאַמף אינערהאַלב דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געפירט געוואָרן אין די ערשטע פינף יאָר (1919—1924) אַרום דעם צוציאונגס־ און פאַרברייטערונגס־פּראָבלעם, אָנהויבנדיג פון בראַנדייס־וויצמאַן און ענדיגנדיג מיט גרינבוים־וויצמאַן, איז פאָרט־געזעצט געוואָרן אויך אין צווייטן פּעריאָד. און וואָס מער מען האָט זיך דערנענטערט צום פאַרווירקלאַכן דעם פאַרברייטערונגס־געדאַנק, אַלץ שאַרפערע פאָרמען האָט דער קאַמף אָנגענומען, הגם די אָפּאָ־זיציע איז וואָס ווייטער אַלץ קלענער געוואָרן, און עס האָט זיך גע־

שאפן א סטאַבילע מערהייט פון אָנהייננער פון דער פארברייטערונג, וועלכע איז גרייט געווען צו צאָלן פאר דעם א גרויסן פרייז. דער דאָזיגער קאַמף האָט אויך געלייגט זיין שטעמפל אויף דער ווייטערדיגער אנטוויקלונג פון די געשעענישן.

סוף פון ערשטן טייל

ביבליאָטעק און לייענצימער פון אידיש
נאַציאָנאַלען ארבייטער פערבאַנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance